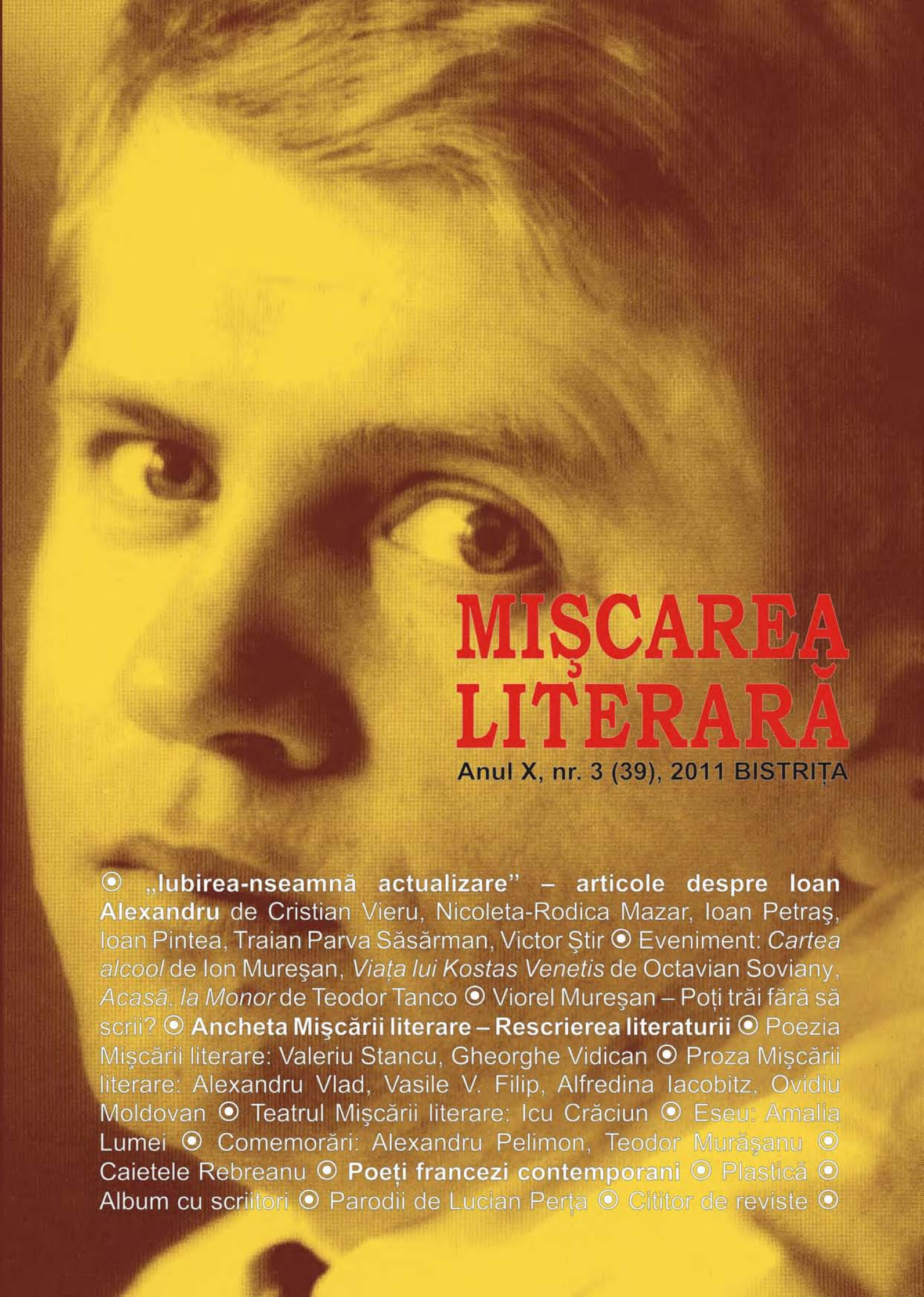

MIȘCAREA LITERARĂ

Anul X, nr. 3 (39), 2011 BISTRIȚA

◎ „Iubirea-nseamnă actualizare” – articole despre Ioan Alexandru de Cristian Vieru, Nicoleta-Rodica Mazar, Ioan Petraș, Ioan Pinte, Traian Parva Săsărman, Victor Știr ◎ Eveniment: *Cartea alcool* de Ion Mureșan, *Viața lui Kostas Venetis* de Octavian Soviany, *Acasă, la Monor* de Teodor Tanco ◎ Viorel Mureșan – Poți trăi fără să scrii? ◎ **Ancheta Mișcării literare – Rescrierea literaturii** ◎ Poezia Mișcării literare: Valeriu Stancu, Gheorghe Vidican ◎ Proza Mișcării literare: Alexandru Vlad, Vasile V. Filip, Alfredina Iacobitz, Ovidiu Moldovan ◎ Teatrul Mișcării literare: Icu Crăciun ◎ Eseu: Amalia Lumei ◎ Comemorări: Alexandru Pelimon, Teodor Murășanu ◎ Caietele Rebreanu ◎ **Poeți francezi contemporani** ◎ Plastică ◎ Album cu scriitori ◎ Parodii de Lucian Perța ◎ Cititor de reviste ◎

CUPRINS

Editorial: În căutarea limbajului câștigat/ 1	
Cristian VIERU: Ioan Alexandru – Pământ transfigurat/ 2	
Nicoleta-Rodica MAZAR: „Imnele” lui Ioan Alexandru – epopeea transfigurării prin iubire/ 4	
Ioan PETRAȘ: Elemente filocalice în corespondența lui Ioan Alexandru cu Justinian Chira/ 10	
Ioan PINTEA: „Scrisorile” de la Rohia/ 16	
Traian PARVA SĂSĂRMAN: Profesorul/ 18	
Victor ȘTIR: Ioan Alexandru, între ficțiune și reacțiune/ 19	
Călin Emilian CIRA: Pe urmele lui Ioan Alexandru/ 23	
Ioan ALEXANDRU în dialog cu Ioan PINTEA: „Actul rostirii poetice ține de pregătirea pământului transfigurat”/ 27	
Ion Radu ZĂGREANU: Raiul accesat din cârciumă/ 31	
Cezar BOGHICI: Cercul mobil/ 34	
Icu CRĂCIUN: Teodor Tanco/ 36	
Viorel MUREȘAN: Solitudinea, iubirea, omul feminin/ 38	
Anchetă: Rescrierea literaturii/ 40	
Valeriu STANCU: Poeme/ 54	
Alexandru VLAD: Mărturisire II/ 59	
Amalia LUMEI: Mircea Eliade și critica diletantismului/ 66	
Ion MOISE: Aurel Rău – Spațiu și timp/ 71	
Titus WACHSMANN-HOGIU: Spațiul și timpul lui Aurel Rău/ 73	
Menuț MAXIMINIAN: Proza lui Petria/ 75	
Gheorghe VIDICAN: Crossroads – poeme/ 77	
Vasile V. FILIP: O ieșire în sat/ 79	
Alfredina IACOBITZ: Vedete de curte/ 81	
Ovidiu MOLDOVAN: O poveste veche... cu toamnă/ 85	
Icu CRĂCIUN: Clubul de duminică (piesă într-un act)/ 88	
Tineri poeți la Mișcarea literară/ 91	
Ovidiu PECICAN: Între râuri, printre narcise/ 96	
Gavril MOLDOVAN: După ce trec, zilele devin abstracte Pagini retrospective – 2010/ 99	
Corneliu LUPEȘ: Alexandru Pelimon: comemorare – 130 ani/ 102	
Aurel PODARU: Teodor Murășanu/ 105	
Icu CRĂCIUN: Călător/ 107	
Virgil RAȚIU: Nocturnal de Marin Tarangul/ 108	
Virgil RAȚIU: Iubire la imperfect – un roman de David Dorian/ 109	
Menuț MAXIMINIAN: Povestirile lui Icu Crăciun/ 110	
Andrea HEDEȘ: Eferescent/ 112	
Aurel PODARU: Mircea Ioan Casimcea, <i>Prezențe culturale</i> / 113	
Andrea HEDEȘ: Ca frunza ne-om lăsa purtați.../ 114	
Icu CRĂCIUN: <i>Academicianul Virgil Șotropa</i> , în viziunea prof. dr. Lazăr Ureche/ 115	
Virgil RAȚIU: <i>Supraviețuitor</i> / 117	
Iacob NAROȘ: Romanele lui Rebreanu (<i>Adam și Eva</i>)/ 119	
Ionel POPA: <i>Strănutarea</i> / 125	
Georges DRANO: Poeme/ 127	
Nicole DRANO-STAMBERG: Poeme/ 129	
Virginia NUȘFELEAN: <i>Numele trandafirului</i> în era digitală/ 132	
Jacques DALARUN: Funcționalitatea modelelor feminine în opera lui Hildebert de Lavardin/ 134	
Ionela-Silvia NUȘFELEAN: <i>Volume în Sertarele memoriei</i> / 146	
Foto-album cu scriitori/ 148	
Lucian PERȚA: Parodii pur și simplu/ 153	
CITITOR DE REVISTE/ 155	

Revistă de literatură, artă, cultură
Serie nouă

Anul X, nr. 3 (39), 2011, Bistrița

Apare trimestrial
sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Rebreanu (1924)

Redacția:

Olimpiu NUȘFELEAN (director)
Ioan PINTEA (redactor șef)
Ion MOISE (redactor șef adjunct)
Virgil RAȚIU (secretar de redacție)
Andrei MOLDOVAN

Coperta: Marcel LUPȘE

(În imagine Ioan Alexandru)

Număr ilustrat cu lucrări de Ionel TĂNASE

Tehnoredactare: Adrian NĂSTASE

Adresa redacției: Bistrița,

str. Arțarilor, nr. 46/A/16, 420069

Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345

E-mail: olimpiu49@yahoo.com

ioanpinte2002@yahoo.com

Web: www.miscarealiterara.ro

Administrația: Centrul Județean pentru Cultură

Bistrița-Năsăud, str. Grigore Bălan, nr. 11, Bistrița

Marketing: Alexandru CÂȚCĂUAN,

Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița.

Aparițiile inițiale ale revistei au fost sprijinite
de Casa de Cultură a Sindicatelor
și S.C. Aletheia, Bistrița.

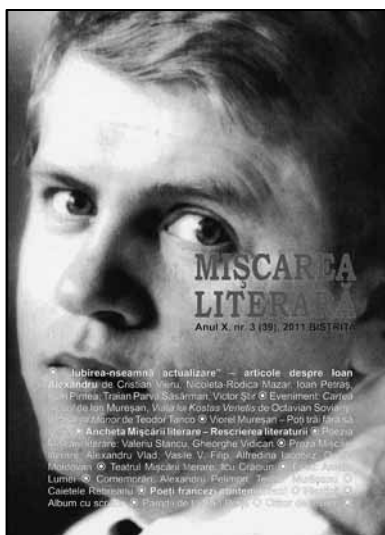
Revista apare cu sprijinul Asociației Culturale
Liviu Rebreanu – Mișcarea literară

Revista Mișcarea literară este membră A.R.I.E.L.

Tiparul: S.C. Eikon S.R.L. Cluj-Napoca

ISSN 1583-1957

Redacția respectă grafia autorilor.

În căutarea limbajului câștigat

Desprinderea limbajului beletristic, conotativ, de cel strict referențial, denotativ, e îngropată în timp. Filosofia devenirii limbajului literar va avea mereu din ce să se hrănească. Trecerea acestuia prin epoci – indiferent cum ar fi definite acestea – nu e niciodată confortabilă. Acestea vin cu mentalități legate de ascultare/ receptare/ lectură, cu preferințe, cu alte și alte instrumente de scris sau cu suporturi diferite pentru scris... Ce vor fi trăit poezii când, prin trecerea la alt suport pentru scris, n-au mai fost nevoiți să dea autografe pe plăci de lut?... Sau ce libertate a câștigat fantezia lor când a început să zburde liberă pe nesfârșitul colilor de hârtie?!... Limbajul literar, cu toată încărcătura lui estetică, e un câștig în sine pentru om, pentru drumul acestuia în cucerirea utopiilor. Condiția lui, mărtașă și ambițioasă, este și ea supusă amenințărilor.

Spun cele de mai sus și mă gândesc la actualele controverse legate de impactul dintre Carte și Internet. Nu cred în dispariția (prea grabnică a) cărții, dar statutul ei va... evolua. Un scriitor precum Frédéric Beigbeder spune că internetul va ucide romanul și literatura așa cum le cunoaștem, deplîngînd condiția cărților, „tigri de hârtie, cu dinți de carton, sălbăticiuni obosite, gata să se lase devorate, (...cu) foi fragile, inflamabile, legate, imprimate, fără baterie electrică (...), cuib pentru colb, coșmar al celor care se mută, încetinitor al timpului, uzină de liniște...” Cititorii lor sunt niște maniaci, din ce în ce mai bătrîni, din ce în ce mai maniaci... Metafora e impresionantă; realitatea?...

În această realitate... controversată, iată că este pusă sub semnul întrebării și condiția limbajului literar, în speță a celui romanesc. Umberto Eco și-a rescris, se pare, un roman celebru în limbajul ... navigatorilor pe internet. Limbajul acesta, care e preponderent al tinerilor – formați într-o altă cultură sau în ... lipsă de cultură?!... – este, dincolo de codul specific, un limbaj în formare. Scriitorul italian are o imagine a acestuia. Despre noua versiune a *Numelui trandafirului* (30 de milioane de exemplare în 47 de limbi), spune că aceasta va fi adusă la nivelul, să zicem, unei noi generații de cititori, pe gustul erei tehnologice în care trăim, eliminînd din text unele trimiteri culturale, fără să se atingă de intrigă sau personaje... Textul din anii '80 n-ar mai corespunde percepției cititorilor (tineri) de azi...

Limbajul literar are o evoluție a sa, implacabilă, „liberă” sau guvernată de estetici precise. Cît despre limbajul „internauților”, Frédéric Beigbeder ne propune să citim *La umbra fetelor în floare* pe iPad și apoi să mai vorbim. Se pierde satisfacția de lectură. Înlocuirea cărții de hârtie cu lectura pe ecran va naște totuși noi forme de relatare beletristică, e de părere același scriitor. Cum și care vor fi acestea, se va vedea, cîndva... Sînt și scriitori care dezvoltă limbaje (proprii) inspirate de „tehnicile” internetului. Sînt îndeletniciri de pionierat, tatonări într-un fel, supuse riscurilor unor grăbite goliri de sens, dar care pot aduce și înnoiri în domeniul comunicării beletristice.

Experiența lui Umberto Eco poate fi un moft, dar și anunțul unor așteptate schimbări tectonice în continentele limbajului literar. Lucrurile sînt în devenire. Fiecare se raportează la ele în funcție de convingeri și de evoluția propriului scris. Galaxia Gutenberg a născut romanul modern, preluînd, totuși, o „spunere” tradițională. Calea experiențelor discursului literar e în continuare deschisă.

Editorial

Olimpiu NUȘFELEAN

Ioan Alexandru – Pământ transfigurat

Cristian VIERU

Una dintre cele mai pertinente voci lirice postbelice este cea a lui Ioan Alexandru, poet original a cărui creație surprinde prin forța cu care sunt descrise trăirile unui spirit înalt, iubitor de frumos și profund legat de tot ceea ce implică termenul românism. Cerneala cursă din penițele criticilor de renume îl relevă pe autor ca o personalitate care dă glas unor *emoții autentice* (Alex. Ștefănescu) născute dintr-un melanj de *sensibilitate modernă și isihie bizantină* (Zoe Dumitrescu-Bușulenga).

Înainte de a aduce în discuție o serie de elemente definitorii ale operei lui Ioan Alexandru, se cuvine să evocăm câteva puncte din biografia personalității sale. Viața acestuia s-a dovedit a fi plină de evenimente inedite. Atras de diverse domenii, (teologie, artă, filosofie și evident filologie), primește o bursă în Germania. Acest fapt i se datorează filosofului Martin Heidegger care a remarcat spiritul profund al tânărului. Înalta cultură a poetului se îmbină armonios cu un spirit altruist, iar acest fapt va fi „trădat” de ecourile propagate din lirica sa. Altruismul său este reflectat și în statutul de militant pentru promovarea unor valori morale.

„Iubirea-nseamnă actualizare”

De remarcat este aici faptul că o instituție de renume asiatică i-a recunoscut răsunătoarele merite printr-un premiu care l-a onorat, dar care a fost ținut discret de către poet, dovadă a unui spirit caracterizat de modestie. Aproximarea de Dumnezeu a fost evidentă atât pe parcursul vieții sale, cât și în spirala creației sale poetice. După revoluția din 1989, politicianul

Ioan Alexandru rămâne în conștiința lumii democratice ca inițiator al înființării „Grupului de rugăciune” din Parlamentul României.

Debutul are loc în revista *Tribuna* la numai 19 ani. Poezia ni-l dezvăluie ca pe un spirit profund legat de pământul românesc. Astfel, Ioan Alexandru își face, parcă, un scop din a descrie, pe deoparte, satul în cele mai fine amănunte și neliniștile ancestrale ale românului adevărat, pe de alta. Ne reține atenția volumul ***Pământ transfigurat***, apărut în 1982. Textele de aici frappează prin diversitatea tematică.

Universul satului este surprins în profunzime deoarece se reușește conturarea simțirii țărănești. Elementele esențiale existenței rurale sunt descrise în amănunt. Este aici o certă armonie dintre om și universul în care acesta trăiește:

*Pe lună veche ies secerătorii
S-așeze chipul holdei în pământ
Curând pogoară ploile de toamnă
Să-ntrebe de semințe în cuvânt
(Sămânța)*

Aceste elemente din mediul sătesc sunt descrise într-o viziune originală, textele abundând într-o serie de metafore sau epitete personificatoare. Astfel plugul este „mijlocitor celest”, năvodul este „nătâng”, țarcul din bățatură este „de milă și lumină”, iar satul „se coace în cuibul său ceresc”. Casa părintească nu lipsește din acest peisaj edenic ea se află între „șintirim” și „izvoare”. Sunt evocate momentele esențiale din viața comunității, toate acestea fiind raportate la strânsa legătură

a omului cu divinitatea. Seara de Crăciun este punct de întâlnire al trecutului cu prezentul:

*Și la fereastra Noptii de Colindă,
E tot trecutul nostru la un loc.
(Sărbătoare de iarnă)*

Trecerea timpului este măsurată de pasărea călătoare fidelă aceleiași case:

*De zeci de ani se-ntoarnă cocostârcul
Pe vârful șurii noastre în cătun
Bătrână-i șura și-i bătrân și cuibul
Și cocostârcul nostru-i de acum bătrân.
(Cocostârcul)*

Umanitatea poeziilor lui Ioan Alexandru este viu colorată. Ceea ce frapează este faptul că figurilor care apar li se atribuie nume ardelenesti (Lelea Marie, Simeon, Samoilă). Lor li se descriu dramele de zi cu zi, micile bucurii date de prezența bisericii în care este pusă toată nădejdea. Evocarea părinților poetului se încadrează armonios în acest volum. Acestora li se dedică două texte: **Tatăl meu** și **Mama**. Imaginea femeii care i-a dat viață rămâne impregnată în sufletul poetului:

*Cu ochi căpriei și mari încercănați
Și-un grai blajin în cuvioasa gură*

Candoarea mamei amintește de celebra **Dăscăliță** a lui Goga. Gospodăriile sunt văzute asemenea unor împărății a căror bogăție nu constă în opulență, ci în valorile morale la care se raportează cei care le locuiesc:

*Împărat e fiecă țărăn
Și viața sa împărăție
.....
Nu averea fost-a pentru noi
Semnul de noblețe și renume
Ci credința care ne-a-mbrăcat
Cu miros din cealaltă lume.
(Țăran)*

Printre aceste creații cu tematică rurală își fac loc o serie de texte intitulate **Iubire**,

texte în care poetul dă adevărate definiții originale acestui sentiment:

*Iubirea nu-i decât mireasma
Rămasă după crinul ce-a trecut
Din care-ți faci cămașă pe măsură
Să poți trăi pe lume nevăzut.*

Există în cazul lui Ioan Alexandru capacitatea de a transpune în creațiile sale imagini ale naturii. Forța cu care poetul face acest lucru este uriașă. În **Marea**, de exemplu, peisajul descris este de o frumusețe rară:

*Delfinii-n ape dănuie-n perechi
Și se prăsesc și sunt și se încântă
Și veșnicia bucuriei lor
Acolo-n mări se-ngroapă și frământă.*

.....
*Dar marea ține minte ceas cu ceas
Și tremurând în albastrimi adoarme*

Aici există apropieri de opera lui Blaga (poezia **Asfințit marin** a interbelicului ne descrie într-o notă asemănătoare același peisaj). Perlele se nasc „în pânțele mării”, „în scoica rănită de firul de nisip” iar pescărușii își primesc hrana „în fumuriul zărilor din mare”.

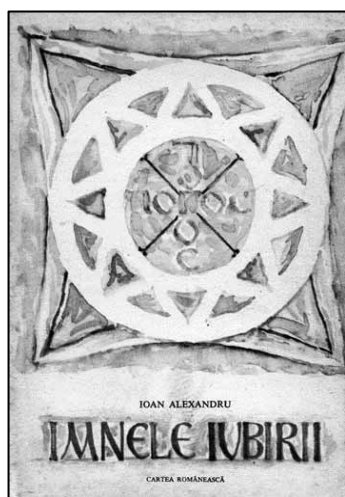
Creație profund ancorată în lumea țărănească, dedicată sudorii înțeleptului și asupritului țăran român, poezia lui Ioan Alexandru rămâne în peisajul literar contemporan un punct de referință. Regretatul autor a lăsat în urmă o scriere solidă, care se încorporează să se sustragă tendințelor actuale, mergând pe o linie tradițională. Este nevoie, în plină postmodernitate, de astfel de scrieri care reflectă modul de a simți al românilor, amintind de înțelepciunea țăranului nostru, păstrător al unor valori perene, fără de care ne-ar fi imposibil să supraviețuim ca și cultură.

„Imnele” lui Ioan Alexandru – epopeea transfigurării prin iubire

Nicoleta-Rodica MAZAR

În ultima perioadă se tot vorbește despre criza mondială, raportată la factorul economic. Pe lângă această criză/tensiune exterioară, de ordin material, observăm că lumea se confruntă și cu una lăuntrică, o criză de identitate ca un zbulucium sufletească.

Deși s-au petrecut o serie de evenimente care ne-au știrbit imaginea, sunt sigură că cel puțin o dată în viață am spus fiecare dintre noi cu mândrie că suntem români. Toate marile

popoare au știut să-și afirme identitatea și să-și respecte înaintașii. De exemplu, Pindar, cunoscutul autor al Greciei antice, a omagiat victoriile atleților de la Jocurile Olimpice în frumoasele sale ode. Peste aproape două milenii, poetul german Hölderlin își lăuda țara și

frumusețile naturii în imnurile sale. Și poetul Ioan Alexandru a ales ca formă de lirism imnul pentru a înveșnici prin cuvânt personalități și evenimente importante din istoria poporului nostru.

Seria celor șapte volume de *imne* ioanalexandrine (*Imnele Bucuriei*, *Imnele Transilvaniei*, *Imnele Moldovei*, *Imnele Țării Românești*, *Imnele Iubirii*, *Imnele Putnei*, *Imnele Maramureșului*) a fost deschisă în 1973, cu apariția *Imnelor Bucuriei*. Deodată, ca și cum s-ar fi deșteptat dintr-un vis, poetul își dă seama de tot ceea ce-l înconjoară. Observă fiecare floare, fiecare adiere de vânt, fiecare pietricică, fiecare râu, fiecare copac, pe care le iubește și de care se bucură, iar

creația sa devine o mărturie a acestei bucurii care îl inundă.

Contactul cu opera marilor scriitori și filosofi occidentali îl ajută pe Ioan Alexandru să descopere „o constantă similitudine intrinsecă între artă și religie. Și una și alta determină în receptor o stare sufletească favorabilă contemplației.”¹ Iar contactul cu scriitori precum Pindar, Roman Melodul, Hölderlin, Efrem Sirul, Simeon Noul Teolog, îi deschid porțile unei exprimări noi, de factură imnică. Odele lui Pindar l-au marcat într-atât încât au constituit tema tezei de doctorat, intitulată *Patria la Pindar și Eminescu* (susținută la Universitatea din București, în anul 1973).

Imnele nu reprezintă o schimbare de direcție în opera lui Ioan Alexandru, ci continuarea într-un lirism spiritualizat, folosind simboluri preluate din literatura de sorginte bizantină. Cuvântul său devine logos, iar limba devine grai pentru evocarea Patriei și a Părintelui. În viziunea lui Hölderlin și a lui Ioan Alexandru, poetul este un mesager al Logosului (Cuvântul original), o punte între cer și pământ, având misiunea de a-și pregăti neamul pentru înviere, pentru veșnicie. Tot de la Hölderlin a învățat că „a poetiza înseamnă [...] a mulțimi – danken – a te afla în stare de bucurie și recunoștință. În poeziile târzii poetul nu mai este creator ci slujitor care mulțumește Părintelui pentru binefacerile viețuirii pe pământ” (*Iubirea de Patrie*, vol. I). Poetul devine astfel un diacon al cuvintelor. Această diaconie pare-se că era în genealogia poetului român, care a avut ca strămoși cântăreți bisericești. Acum, urmașul lor – Ioan Alexandru –, mulțumește pentru darul primit. Diaconia, adică slujirea și jertfirea se sine (descătușarea din egoism) reprezintă ”de fapt

noua dimensiune a demnității omului ca ființă destinată nu morții, ci resurecției.”²

Studiind textele bizantine, Ioan Alexandru ajunge la înțelegerea unui lucru important, acela că antropocentrismul literaturii bizantine este în acord cu preocupările contemporane de a-l pune în centru pe om. De aceea, „pentru că literatura bizantină este una antropocentrică, pentru că această literatură și-a propus din capul locului de a-l înnoi pe om, de-a restabili cosmosul, [...] de aceea trebuie să i se acorde interesul de cercetare cuvenit”³. Dacă până acum literatura bizantină nu s-a bucurat de atenția cuvenită a fost deoarece se credea că ține doar de domeniul teologicului, însă am văzut că sfera ei este mult mai largă. Plecând de la aceste considerente, Ioan Alexandru postulează necesitatea unei poezii noi în literatura română, „poezie care să-l însoțească pe omul de astăzi în lupta lui ascetică pentru a deveni mai bun și mai frumos.”⁴

Pentru a scrie un imn, Ioan Alexandru mărturisea într-un eseu (*Cum se scrie un imn*) că e nevoie, mai întâi, de dragostea ziditoare față de persoana istorică, o dragoste ca o suflare vie, ce ne unește și ne ține ca „frați de grai”, la care se adaugă „destoinicia personală, harul personal de-a fi primit comuniunea de taină a graiului.” Iubirea are capacități nelimitate. Ea devine creatoare dacă nu e egoistă, dacă e o iubire adevărată, curată pentru Creatorul absolut, pentru semeni, pentru cei care vorbesc același grai, pentru fiecare suspin și pentru fiecare fir de iarbă. O iubire mărturisită prin cuvinte vii „pentru că în cuvânt stau latente forțele spirituale ale unui popor al căror înțeles precis nu poate fi ignorat, mutilat, folosit după propria ușurătate și subiectivitate.”⁵

Patriotismul lui Ioan Alexandru nu e gol, nu e lipsit de substanță. Dimpotrivă, poetul încearcă o revenire la adevărata iubire față de țară, față de popor, față de moștenirea primită de la strămoși și pe care suntem datori s-o dăm mai departe cu multă dragoste și responsabilitate. În eseu *Istoria ca patrie*, Ioan Alexandru ne spune de ce a ales ca stâlpi ai *imnelor* sale istoria, morala și viața spirituală a Patriei: „Istoria oricărui popor

adevărat ce a durat în istorie, și poporul nostru se numără printre acestea, pe lângă viața biologică a avut și o viață spirituală, o morală și o etică ce i-au transfigurat și încoronat viețuirea, în spiritul căreia a ctitorit în istorie un grai și o civilizație de așezări și sanctuare de valoare universală.” Ioan Alexandru realizează, prin *imnele* sale, o trezire a conștiinței naționale, încercând să ne facă să înțelegem și să simțim ființarea în sânul unei Patrii. Demersul poetului a fost, după propria mărturisire, „un drum anevoios către ființa Patriei în semnificația sa ontologică”⁶.

Imnele lui Ioan Alexandru se înscriu într-o triplă tematică: pe de o parte, vom întâlni poezii care elogiază evenimente cruciale din istoria poporului nostru sau personalități marcante pentru că „anumite experiențe, anumite etape istorice fiecare popor trebuie să le aibă înveșnicite în cuvânt.”⁷ Dar poetul nu uită de bogăția naturii, frumusețea obiceiurilor și curăția oamenilor simpli. Pe de altă parte, sufletele noastre se vor înălța către cer, prin *imne* de preamărire a lui Dumnezeu pentru darurile oferite sau care tratează anumite teme biblice. În funcție de subiectul imnului, poetul își adaptează lexicul și îmbină uneori termeni paradoxali. De cele mai multe ori, cele trei tematici se întrepătrund deoarece, așa cum spunea autorul acestor *imne*, „toate acestea ar putea însemna epopeea națională a poporului nostru drept și luminos, harnic și adânc ce a viețuit major zburcumată sa istorie de-a lungul veacurilor”⁸.

Poeziile din *Imnele Bucuriei* sunt scăldate în lumină. Cuvintele prind puterea unor simboluri întâlnite în aproape toate cele 95 de creații ale acestui volum. *Fluturii* și *îngerii* conferă o stare de plutire permanentă. *Crinii* și *garoafele* ne transpun într-o lume parcă ireală. *Crucea*, *mirul*, *mielul* ne duc cu gândul la jertfă și la transfigurare. Dintre toate, cuvântul *lumină* vine să purifice, să dea la o parte vâlul de pe ochii noștri:

„Lumină lină lini lumini
Răsar din codri mari de crini
Lumină lină cuib de ceară
Scorburi cu miere milenară
De dincolo de lumi venind
Și niciodată poposind

*Un răsărit ce nu se mai termină
Lină lumină din lumină lină.” (Lumină
lină)*

Pe drumul ascetic, al transfigurării, poetul se smerește, recunoscând ajutorul divin în lucrarea sa: „Vorbește cineva. El grăitorul spune / El nopții, grăiește El și mă transmută / Din înțelesul meu obișnuit” (Graiul Patriei). Propria-i transfigurare e primul pas. Omul e microcosmos în macrocosmos; ce face el se

răsfrânge asupra lumii întregi. De aceea, când omul a păcătuit întâia oară, consecințele au fost asupra a tot ce exista. Desigur, am fost răscumpărați și am primit din nou darul nemuririi, dar nu știm să-l apreciem. Azi, poate mai mult ca

oricând, e nevoie să ne regăsim pe noi înșine, pentru a găsi drumul înapoi către fericire. Suntem chemați să ne întoarcem la valorile adevărate, deci eterne:

*„Noapte era când l-am descoperit
Pe cel venit furiș să vestească
Anume că trebuie să ne întoarcă.
Să ne întoarcem grabnic, să te întorci,
Să pleci de unde nu te-ai desprins,
Să te întorci de unde nici nu cunoști
Să fi plecat.” (Graiul Patriei)*

Anul 1976 a însemnat apariția volumului **Imnele Transilvaniei**, care se deschide cu imnul *Patria*, prin care ne cheamă la conștientizarea ființării în aceeași patrie. De aceea, multe creații sunt construite în jurul unei personalități importante din istoria poporului român, precum *Imnul lui Mihai Viteazul*, *Imnul lui Mircea cel Bătrîn*, *Ștefan cel Mare*, *Imnul lui Neagoe Basarab*, *Imnul Voievodului Gelu* și multe altele. Momentele de reală bucurie sunt acelea la care participă întreaga comunitate, cum ar fi sărbătorile. Dintre acestea, Sărbătoarea Nașterii Domnului are o conotație specială, cosmică: „Ne-am

îmbrăcat curat de sărbători/ Gura mi-e numai imne și slăvie/ Pace în cer și pace între oameni/ În toți și toate pace, slavă ție!” (Pace). Încă o dată, bucuria e prilej de a înălța imn: „Mărire sus și bună învoire/ Și pace între oameni pe pământ”.

În **Imnele Moldovei**, meditația și rugăciunea sunt înscrise în memoria colectivă, ca ceva firesc, ce face parte din ființa neamului. Această regăsire interioară se realizează în perioadele de post și rugăciune, mai ales înainte de Învierea Domnului Hristos. Resacralizarea cuvântului e tot mai evidentă, până la atingerea valorii de logos, poetul dorind să transmită „mesajul luminii și al iubirii ce purifică și înobilează”⁹. Patria e prezentată ca un ținut paradisiac:

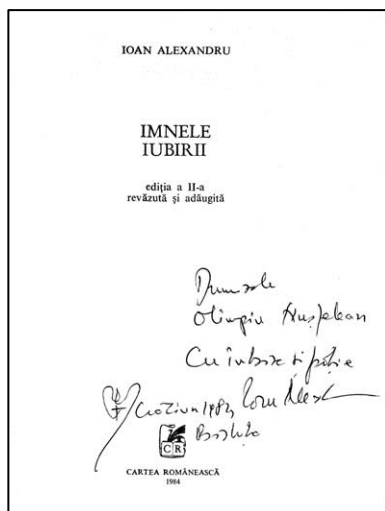
*„Păduri și dealuri blânde și aur în
pământ*

*Și roată munții domoliți de lună
Oameni și prunci atinși de dorul sfânt
Lăuntric cresc o patrie străbună*

*E-atîta liniște și legămînt
Neamuri și frați făpturile cu toate
De pleacă-un zvon de tulinic de pe văi
Munții-i răspund cu-aceeași plînatate”*
(Patrie)

Istoria întemeierii Moldovei nu putea fi uitată: „În umbra sa Moldova după foc/ Înfîie cortul sacru la amiază/ Copiii vin cu ramuri de stejar/ Și boure cu lacrimi te botează” (Bourul Moldovei). Întemeierile ocupă un loc important în imnologia ioanalexandrină. Poeme ca *Ginta latină* („Și veacurile-n matcă i-a păstrat/ Și au crescut și țara este plină/ De-o seminție dreaptă pe pământ/ Ce ține-aprinsă candela latină”), *Mama Roma* („Roma e sacră pentru neamul meu/ Și s-o ridic în imne se cuvine/ De două mii de ani neîntrerupt/ Vorbesc pe limba șaptelei coline” și *Traian* („Țăran iberic strămoșul meu Traian”) subliniază latinitatea poporului și a limbii române.

În anul 1981 au apărut **Imnele Țării Românești**. Acest al patrulea volum de imne este dedicat, precum ne mărturisește autorul, „lui Constantin Brâncoveanu și copiilor săi martirizați Constantin, Radu, Ștefan și Mateiaș”. Domnitorul român l-a impresionat

pe poet prin faptul că a jertfit iubirii „ce avea mai sfânt”, iar această jertfă l-a desăvârșit și l-a înveșnicit. Din cuvântul *Către cititor* ce premerge lectura imnelor aflăm că poetul a dorit inițial să alcătuiască o trilogie de imne, al cărei prolog ar fi fost *Imnele Bucuriei*. După cum vom vedea, trilogia s-a dezvoltat într-o structură mult mai amplă, de șapte volume.

Dorința poetului este de a pregăti, prin creațiile sale, poporul român pentru înveșnicire: „Și-n neamul meu un singur legământ/ Pînă astăzi este în putere/ Această patrie acest pămînt/ Să-l pregătim încet de înviere” (*Identitate*). Actul creării de imne se identifică deja cu modul de trăire al poetului. Lipsa acestei bucurii ce a izvorât din iubirea pentru poporul său devine dureroasă:

„Mă doare inima de nu vorbesc
De nu îngreui țara cu cuvinte
Bălării și spini se îndesesc
Și sufocă aducerile-aminte

Se adună-n mine un venin
Fiece suflare și privire
Mai sporesc durerea c-un suspin
Și iubirea cu-o nemărginire” (*Lacrimă*)

Având o Patrie cu nimic mai prejos decât celelalte, cu domnitori precum Alexandru cel Bun, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu, cu un popor „păstrător de trezie și discreție în durere și bucurie nădăjduitoare fără de care eroii noștri ar fi de neimaginat”¹⁰, poetul se simte îndreptățit să aducă și el un prinos prin cinstirea făcută ”în aura cuvântului”.

Responsabilitatea noastră e cu atât mai mare cu cât „sîntem singura latinitate orientală, și nouă ne revine cu fiecare generație datoria de a cerceta izvoarele de tradiție bizantină care au dat un Roman Melodul ca să numim pe acest Dante al Haghieii Sofiei. Izvor Imnelor acestor cărți este în egală măsură natura românească și ea în semnificațiile ei adînc simbolice”¹¹: „Ce-i un neam mai mult decît eternitate?/ Că vorbesc mai mult de suferinți/ Este semn că țin de bucurie/ Că mă trag pe lacrimi din părinți/ Ce-au jertfit la tine, Românie!” (*Patrie*).

Celor ce și-au dat viața pentru a-și apăra patria li se alătură cei care, prin creația și exemplul vieții lor, au – în viziunea lui Ioan Alexandru – „o sfințenie a mesajului jertfei transmis urmașilor”¹². Din această categorie face parte și Constantin Brâncuși, a cărui operă e considerată „jertfă”: „Unde e jertfă e-nceput de țară/ Pentru cei duși și cei ce vor veni” (*Brâncuși la Tîrgu Jiu*). Sculptorului-ascet, Ioan Alexandru i-a dedicat mai multe poezii, dintre care amintim acum *Columna lui Brâncuși*: „Este columnă și e scară// Astfel poate să prelingă/ Slăvile ce nu cunosc apus/ Și țărîna fără să le stingă/ Le aprinde candela de sus”.

La zece ani de la apariția *Imnelor Bucuriei*, se adaugă **Imnele iubirii**. Întrebat adesea ce înseamnă iubirea din acest volum, Ioan Alexandru a răspuns astfel: ”A rămîne credincios îndreptător și păstrător tradiției acestui grai, a păstra intactă semnificația spirituală a atîtor cuvinte cheie cu care au răposat pe buze milioane de români de-a lungul veacurilor, cu care ne-am ținut ființa și conștiința de neam în Transilvania, cuvinte în jurul cărora este urzită însăși ființa noastră, celelalte fiind doar hora în jurul lor, lacrima albastră a ochiului străvăzător.”¹³ Iubirea ce l-a cuprins e ca un foc ceresc ce-l transfigurează pe poet:

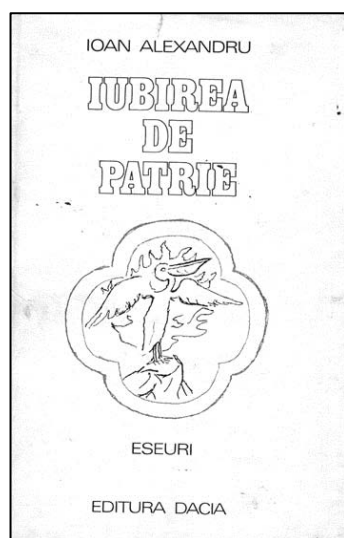
„Sînt numai rîuri de iubire
Sînt numai cel care va fi
Cum aș putea opri această bucurie
Această slavă și această zi.

N-a mai rămas nimic din mine
S-au răsucit cu toate și mutat
Iubire-ntreg am devenit iubire
În fluviile ei sînt îngropat.[...]” (*Foc ceresc*)

Oameni simpli, dar cu sufletul curat, alcătuiesc satul cu miros de rai al lui Ioan Alexandru. Tot din iubire au apărut și neamurile: „Un neam să prindă-n cosmos rădăcini/ Fără iubire nu e cu putință” (*Daco-Romania*). Dar fiecare început, fiecare naștere presupune durere: „Se naște-un neam în lume, ce puteri/ Ce uriașe jertfe vin de pretutindeni”. Chemat să dea mărturie e poetul: „Cuvîntul este sacrament și hrană/ Nu

poate fi poetul decît slujitor/ Profet şi preot
fără de prihană/ Logosului foc mistuitor”
(Poetul).

Crearea unui imn e asemenea unei minuni şi prilejuieşte o stare de extaz: „Mă umplu de miresme şi de har/ Privindu-te iubita mea minune/ Sunt răstignit în mine în extaz/ Pătruns de-un Imn fără de nume” (Extaz). Din acelaşi popor cu el, dar din Ardeal, Ioan Alexandru i se alătură lui Eminescu: „Încă un plîns încet în univers/ Din stranele ardelene lîngă tine”. Poetul consideră că „Mai mult tăcurăm decît am grăit/ Cu vorba-n crucea limbii răstignită”. De aceea, el vine acum „dintre aceşti ţărani/

Păstor diac să dau
adînc de ştire/ Că
universu-ntreg a
înflorit/ Şi toate sînt
lumină şi iubire”
(Către Eminescu).

Volum **Imnele Putnei** (1985) e închinat „Moldovei lui Ştefan cel Mare şi a lui Daniil Sihastru”. Puternica personalitate a domnitorului Ştefan cel Mare reiese şi din cuvintele sale

adresate poporului: „Oricine va cere de la voi/ Să vă lepădaţi de cele sfinte/ Cît veţi fi de prigoniţi şi goi/ Ardă candelile pe morminte// Un mileniu jumătate-i dus/ Altele puhoie o să vină/ Dar Moldova noastră cea de sus/ Peste cea telurică-i divină” (Testamentul lui Ştefan cel Mare). Istoria este o temă importantă, poetul mărturisind în prefaţa volumului că s-a documentat înainte: „Ca datorie am citit şi eu izvoarele, am cercetat tot ce se putea asupra epocii şi adîncit pe cît îmi stă în putinţă înţelesurile spirituale ale textelor fundamentale ale lumii ce se copiau, se tălmăceau şi din care trăia toată Moldova”. Putna este văzută ca un topos cu rol de *axis mundi*, ca un nou Ierusalim.

Cel de-al şaptelea volum, **Imnele Maramureşului**, a văzut lumina tiparului în 1988 şi este adus „Prinos Maramureşului

faptei voievodului Bogdan”. În cuvîntul înainte intitulat *Maramureşul*, Ioan Alexandru face o precizare importantă, pe care am remarcat-o şi noi, aceea că cele şapte volume alcătuiesc un întreg. De aceea, aşa cum am observat deja, simbolurile folosite de poet au fost întâlnite şi în celelalte volume. De asemenea, există şi o vădită complementaritate şi susţinere a tematicilor alese.

Maramureşul e văzut ca o matcă primordială a Europei, opinie susţinută şi de „cercetătorii în materie de pretutindeni”¹⁴. De aceeaşi părere cu Iorga, poetul susţine importanţa Maramureşului pentru poporul român: „«aici în Maramureş prin vremi străvechi au scris pentru prima oară Scriptura pe româneşte»”¹⁵.

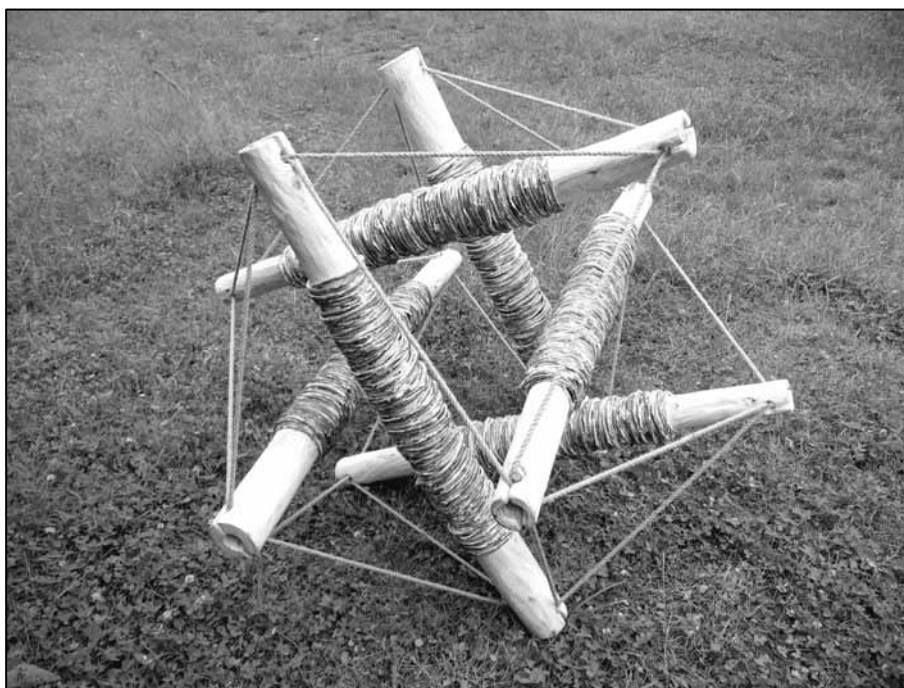
Simbolistica întâlnită în *imnele* lui Ioan Alexandru se înscrie în coordonata culturală de factură bizantină: „Ştergare cad luminile din Răsărit/ Pe pîinea în potire spintecată” (*Marele Preot*). În creaţiile sale transpare simplitatea omului ancorat în credinţa şi tradiţia patriei sale, a omului care are o relaţie fiinţială cu cosmosul, pentru care răspunsurile la principalele întrebări existenţiale se regăsesc în viaţa de zi cu zi. „Om şi peisaj, obiect sau eveniment sînt interpretate ca epifanii ale sacrului”¹⁶.

În *imnele* sale, Ioan Alexandru ne vorbeşte despre înnoiri, despre înălţări, lăsându-se invadat de o lumină devenită laitmotiv ce purifică şi transfigurează totul în calea ei. În creaţiile prin care evocă evenimente istorice sau personalităţi marcante ale poporului român, observăm o atmosferă de calm, de linişte, de speranţă, de împăcare – nu de resemnare –, pentru că toată istoria noastră e dovada unei lupte continue pentru fiecare firicel de pămînt pe care l-am primit ca dar de la Creatorul tuturor.

Reluarea aceleiaşi teme nu este o împuţinare a imaginarii poetice, ci este rezultatul bucuriei, fiecare imn fiind ca o sărbătoare. În acest sens, Ioan Alexandru se apropie de ideologia h lderliniană. Bucuria şi iubirea, iată două cuvinte ca două izvoare al c r r susur îl vom auzi atunci c nd citim volumele de *imne* ioanalexandrine.

Note

1. Ion Bălu, *Ioan Alexandru* (monografie), Ed. Aula, Braşov, 2001, pag.23.
2. Ulvine Alexandru, *Notă bibliografică*, Ioan Alexandru, *Pământ transfigurat*, Ed. Minerva, Bucureşti, 1982, pag. XIX.
3. Ioan Alexandru, *Spre poezia bizantină*, în *Iubirea de Patrie*, vol.I, Ed. Dacia, Cluj – Napoca, 1978, pag.187.
4. Ioan Alexandru, *Poezia nouă*, în *Iubirea de Patrie*, vol.II, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1985, pag.27.
5. Ioan Alexandru, *Iubirea de Patrie*, vol.II, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1985, pag.14.
6. Ioan Alexandru, *Către cititor*, în *Imnele Ţării Româneşti*, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1981, pag.7.
7. Ioan Alexandru, *Asumarea istoriei*, în *Luceafărul*, XII, nr. 14, 5 apr. 1969, p. 3.
8. Ioan Alexandru, *Iubirea de Patrie*, vol.II, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1985, pag.17.
9. Zoe Dumitrescu – Buşulenga, *Prefaţă*, Ioan Alexandru, *Pământ transfigurat*, Ed. Minerva, 1982, pag. XVII.
10. Ioan Alexandru, *Către cititor*, în *Imnele Ţării Româneşti*, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1981, pag.7.
11. Ibidem, pag.8.
12. Zoe Dumitrescu – Buşulenga, *Prefaţă*, Ioan Alexandru, *Pământ transfigurat*, Ed. Minerva, 1982, pag. XIX.
13. Ioan Alexandru, *Limbajul poetic*, în *Iubirea de Patrie*, vol.II, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1985, pag. 15.
14. Ioan Alexandru, *Maramureşul*, în *Imnele Maramureşului*, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1988, pag.5.
15. Idem
16. Ion Pop, *Pagini transparente*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1997, pag. 99.

Steaua bunicii

Elemente filocalice în corespondența lui Ioan Alexandru cu Justinian Chira

Ioan PETRAȘ

Formarea spirituală a lui Ioan Alexandru a fost adânc marcată la întâlnirea cu monahul, starețul și ulterior arhiereul Justinian Chira, ea făcând obiectul a sute de pagini de corespondență între anii 1966 – 1980. Căutările tumultosului poet, traducător, eseist și om politic și-au găsit limpeziri profunde în scrisorile pe care Înalț Preasfințitul Părinte Arhiepiscop Justinian Chira i le-a formulat cu o devoțiune antologică și motivată de un altruism creștin ardent. Întâlnirea cu înduhovnicitul stareț de la Rohia poartă pecetea unei sincerități și uluiri după cum se poate vedea din prima scrisoare: „*Iubitului părinte stareț Justinian Chira, cu care am avut o întâlnire sufletească și spirituală unică. Sînt prea extaziat de ochii și mâinile dumnilale pentru a mă dezmetici curînd. O, Dumnezeu din ceruri căți pămînteni ai asemenea. Eu sînt un om bolnav spiritual însă această mănăstire pare că-mi mijește zorii unui leac.*” (Scrisori, p. 11)¹

Considerând că înainte de a aprofunda acest sublim buchet epistolar (tipărit la Baia Mare în anul 2001 cu titlul simplu „Scrisori”) este indicat să facem câteva precizări legate de Sfânta Mănăstire Rohia de care s-a atașat Ioan Alexandru și unde Î.P.S Părinte Justinian a fost stareț 26 de ani. Începuturile mănăstirii sunt legate de părintele Nicolae Gherman, un distins slujitor al altarului din acele locuri: „*Cea mai nobilă faptă a Părintelui Nicolae a fost în n. 1925. Murindu-i un vlăstar; o copilă Anuța în vîrstă de 10 ani, inima lui de părinte a fost atît de rănită, încît și-a pus în gînd sa facă o mănăstire în amintirea ei. A jertfit bătrînul din puțina avere ce o agonisise și cu ajutorul bunilor creștini a început lucrarea și în mai puțin de un an Sfânta mănăstire Anuța a fost terminată. În n. 1926 la 15 august, cu o frumoasă solemnitățe i s-a celebrat sfințirea*

de către P.S. Sa Nicolae al Clujului. Azi mănăstirea Anuța e un loc sublim de pelerinaj pentru creștinii din toate părțile... Deși bătrîn, părintele Nicolae muncește încontinuu și nu știe ce-i oboseala...” (Mănăstirea „Sf. Ana” Rohia. Monografie, p. 59)²

De-a lungul anilor acest așezămînt monahal a căpătat o consacrare deosebită prin viețuitorii de acolo, la loc de cinste aflându-se starețul Justinian Chira (ajuns între timp episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului în 1980) și părintele Serafim Man. De preacuvioșia sa se leagă călugărirea lui Nicu Steinhardt în 16 august 1980, cel care a ajuns celebrul Nicolae Delarohia, rafinat omilet și exeget al Sfintei Scripturi. Între timp mănăstirea va fi dotată cu o excepțională bibliotecă de care se va ocupa ieromonahul Nicolae Steinhardt. În semn de considerație față de pasiunea culturală a lui Ioan Alexandru viitorul episcop J. Chira va coordona lucrările așa-numitei „Casă a Poetului” între anii 1977-1979, așezămînt în care autorul „Imnelor” va lucra intens la opera sa lirică.

Legat de resorturile acestei corespondențe cu totul specială a lui Ioan Alexandru trebuie precizat faptul că ordinea interioară a poetului imnograf are două determinări aparte: întâlnirea lui cu Ulvine, în anul 1963, cea care-i va deveni soție și călăuzitoare spre universul culturii germane, precum și obținerea unei burse de studii la Heidelberg unde va urma cursuri de filosofie și poezie cu Martin Heidegger. La recomandarea marelui filosof va aprofunda limba greacă, lucru care-i va facilita cunoașterea poeziei lui Pindar și a imnografilor bizantini. În acest răstimp post-universitar cu Ioan Alexandru s-a întîmplat un lucru aparte, după cum reiese dintr-o scrisoare plină de patos, trimisă prietenului său Ioan

Cocora. Ea este reprodusă în volumul „Ioan Alexandru, Amintirea poetului. Ediție sentimentală alcătuită de Ioan Cocora, Editura Palimpsest, 2003, p. 210-211: „Țin să-ți spun, dragă Ioane, că de le întoarcerea mea de la Cluj, atunci împreună cu fiul lui Ladea, s-a întâmplat o întorsătură foarte radicală în sufletul meu. Se pare că mi-am regăsit credința pierdută în Dumnezeu, cu adevărat și până la moarte. E cea mai puternică lumină ce-a stârnit în sufletul meu vreodată: am devenit un altul și mă voi strădui să rămân în Crist cu toate puterile. E singura salvare și mediumul cel mai favorabil cunoașterii adevărate: Iubirea pentru altul, învingerea eului și acceptarea luminii divine să lucreze prin tine. Timpul meu s-a umplut de sensuri și profunzime. Agonia a încetat. Sunt în miezul lucrurilor slăvind dumnezeirea. Cred cu toată inima și tot cugetul meu. Nu mai am nevoie de nimic lumesc pentru a mă simți pe culmea omului. Păstrează taina ce ți-o mărturisesc în numele Domnului Iisus – idealul sufletului meu. Am un nou prieten de astă dată întru Crist. Este un teolog de 31 de ani pe care l-am cunoscut de vreo două săptămâni la Universitatea Teologică. Un băiat cum mă doresc și eu, un ideal pe care îl iubesc ca pe un frate. E din aceeași stofă cu visele mele cum spune Shakespeare. Aceste ultime 2 săptămâni au atins cea mai puternică intensitate din viața mea. Un frate mai mare ce și seamănă cu fratele meu Dorin la față. Dumnezeu mi l-a trimis și nu pot o zi fără el. Oh, mare lucru e o astfel de prietenie. Legătura divină; și abia de atunci poate fi înțeleasă marea lume a prietenilor din totdeauna, ce aduc ele și deschid. Cărțile cele mai profunde pălesc pe lângă un dialog cu cel iubit în spirit și credință. Să mă ierte Dumnezeu că ți-l spun, dar aș dori să te țin și pe tine aproape și să te înalț alături de noi. Îl cheamă Martin, știe greacă, latină, germană, engleză și toată filozofia laică și creștină. E de-o curățenie îngerească, plânge într-una pentru suferințele oamenilor și răătăcirile lor. Spre părerea mea de rău nu-i român. Sufăr că nu-i din osul neamului meu o astfel de comoară. Mă rog lui Dumnezeu pentru el să nu-i rătăcească mințile. Cred că-i un geniu

creștin. Stau înghețat și-l ascult până târziu după miez de noapte fără pic de alcool ori cafea, numai spirit și iubirea trează. Iubirea lui pentru mine se arată la fel de mare ca a mea. Ne rugăm împreună cu lacrimi în ochi. Martin Lissmann Herbert din Warburg – student teolog în ultimul an cu bursă în România. Vine din Chicago unde l-a audiat pe Eliade mai mulți ani. Are o viziune clară asupra întregii lumi a spiritului. Știe marile opere muzicale ale omenirii pe de rost. La Chicago a dirijat Nessiss de Handel cu un cor de 600 de persoane. În viața mea n-am întâlnit un asemenea băiat. Are o fetiță de 3 ani și-l socot dar ceresc în existența mea. Mă așteaptă ani de trudă trează să-l pot ajunge și să-i pot sta în cale. Vorbește în delir treaz. Un demon bun fără speculații și curat cu acoperire în ceea ce susține. Iubirea lui pentru Hristos Iisus este nemărginită. Iartă-mă Ioane că vorbesc despre El. Eu nu exist în fața lui. E o datorie a mea să-L prezint. Natura își cere drepturile. Iată-l, există idealul meu ce mi-a răsturnat și iluminat existența. Ascult Elian de Mendelsson, o minune împrumutată de El Iubitul Prietenul. Se face seară cerul e curat și copacii nemișcați. Mă uit în ochii dumnezeirii și smerit mă închin Tatălui și Fiului și Duhului Sfânt. Amin. Al tău, Alexandru – 17 IV 1968.” (p. 210 – 211)

Revenind la corespondența dintre acești doi trăitori în Hristos trebuie să specificăm că Ioan Alexandru oscila în acei ani între mănăstirea Sihăstria – Neamț (unde excela duhovnicește părintele Cleopa Ilie) și Rohia Maramureșului. După un scurt pelerinaj la Sihăstria cu George Bălan, decizia lui pentru Rohia a fost neîndoielnică. După cum mărturisește: „Tot ceea ce vedem este palid în comparație cu cele ce ne-ați oferit. Pribegim cu Rohia mereu în gând și în inimă și nu știm cum să facem mai scurt timpul care ne-a rămas pînă la revedere. Pe toamnă – George Bălan, Ion Alexandru.” (Scrisori, p. 13)

Cântător de adevăruri spirituale, Ioan Alexandru apelează la surse de cunoaștere izbutind prin generozitatea luminosului stareț Chira să-și completeze reperele bibliografice: „Mă interesează viața pioasă din Evul Mediu

și mai ales caznele inchizitoriale la care erau supuși muritorii. Evul Mediu Ardelean despre care puține știi în această privință. Gândești-vă ce ați avea în Bibliotecă pe acolo despre așa ceva – figuri de-ale noastre de însingurați care nu-s cunoscute și de nobilă stare sufletească zbuciumați și nefericiți în pioșenia lor. Scrieri vechi apoi ce vorbesc despre întunericul trecutelor vremi pe aceste meleaguri și texte de cuget din acele necunoscute timpuri, ori mai apropiate sau iluminări ale unor credincioși. Iertați-mi îndrăzneala și ruga întrucât doresc să vă introduc în lumea dramei mele cu bunăvoința Dumneavoastră firește și vă cer un sprijin cât de cât, iar dacă sînteți înclinați a mi-l arăta scrieți-mi cam ce ați avea în această privință ce volume despre Sf. Augustin ori Pascal ori mai ales torturile Evului Mediu cum decurgeau pe aceste pămînturi.” (Scrisori, p. 16)

La rîndul său, părintele Justinian, un adevărat atlet al pustniciei vede în creatorul de artă un cristic. Lexicul folosit de stareț îl apropie pe poet de un discurs spiritual total diferit de tot ceea ce scrisese până atunci, iar volumul „**Vămile pustiei**” exprimă acest lucru și se vrea o răsruce a limbajului său poetic. Fără a rămâne circumscris unei claustrări, părintele Chira urmărește fenomenul literar românesc al acelor ani animat de bucuria că prietenul – poet vădește prezențe publicistice generoase: „Întotdeauna cînd văd numele D-Voastră, mi se pare că răsare soarele. Mi se luminează toate gîndurile, mi se înseninează sufletul, sînt deosebit de fericit. Acest nume, încă înainte de a vă cunoaște personal, îmi spunea foarte mult și-mi era foarte drag. Cunoscîndu-vă acest lucru nu a scăzut ci, dimpotrivă, s-a mărit și mai mult. Lumina din el a devenit de o intensitate și mare și mai îmbelșugată în bucurii. De aceea, mereu, cînd iau în mîini orice publicație, acest nume îl caut întîi și mă bucur cînd îl aflu, cum aș fi găsit cea mai aleasă comoară și cu inima și tot sufletul mă țin aproape de Via Dolorosa, pe care o urcă Scriitorul apăsător de crucea ce o poartă pentru noi toți spre culmile de lumină ale împlinirilor minunate. Crucea e grea și aș

vrea să-l văd pe scriitor ușurat de ea, dar îmi dau seama că acest lucru nu se poate. Pentru că rănile și durerile care îl chinuiesc adînc, mai adînc decît pe orice om de rînd, fac să fișnească din inima lui, din inima Scriitorului, flăcări care luminează. Înalță, purifică, transfigurează pe ceilalți, pe noi toți care ne îmbuibăm din roada durerilor crucificatului, care este scriitorul, scriitorul adevărat.” (Scrisori, p. 137)

Un sens superior al corespondenței dintre Ioan Alexandru și Justinian Chira îl constituie faptul că neliniștile poetului – oarecum inerente vârstei – capătă soluționări duhovnicești deosebite. El nu se sustrage confesării autentice: „Vă scriu în noapte în fața unor texte. Vreau absolută singurătate pînă la sfârșitul lumii. Acolo în miezul pădurii. Ce s-ar putea face!? Vreau un cuib ascetic, fără pas de om, să citesc și să disper pentru tragedia în care este omul zvîrlit de la începutul lumii. Totul e ruină în jurul meu – lume ce nu-și cunoaște scopul – fără pic de demnitate și respect față de ce s-a făcut. În numele a ce? Oh, Doamne, să fim aici și nu în mine însumi. A venit la mănăstire și mă supune unei discipline grozave mă atrage dar n-am Credința așa cum o ai Dumneata de pilda; Să vezi ochii Domnului în jurul senin al Cerului și-n tot ce se-ntîmplă. Și eu sunt un credincios dar nu în semnul creștinismului. Domnul meu este Dumnezeu fără-nceput și sfârșit al spiritului – al nebunilor – în care credeau toți nefericiții miliardelor de ani ce au trecut. Acolo în pustietățile începutului etern fără dogmă doar pura credință a celui înțelept. Tare-aș dori să vin la Dumneata dacă se poate în iarna aceasta pentru cîtăva vreme. Scrieți-mi dacă noul locaș și-a desfăcut acoperișele și poate primi.” (Scrisori, p. 19-20)

Rafinamentul abordărilor estetice ale lui Justinian Chira aduce multă limpezime în sfera cîntărilor poetului. Ei trăiesc o teologie a bucuriei în tot ceea ce are ea mai sublim. Acest adevăr a determinat un epistolar de aproape doua decenii. Să ilustrăm cele de mai sus cu fragmente dintr-o scrisoare a părintelui din 16 ianuarie 1967: „Vă mulțumesc pentru bucuria rară ce mi-ați făcut trimițîndu-mi

volumul *D-Voastră de poezii: Infernul discutabil*. Astfel de bucurii nu se întâlnesc de multe ori în viață. Bucuria când cel pe care-l iubești ca pe îngerii din cer și-l porți în suflet îți îngăduie să privești câteva clipe adânc în sufletul său și să întrezărești culmile și prăpăstiile pe care le-ai străbătut singur, la vederea cărora te umpli de spaimă, uimire și bucurie. Bucuria că prin acest rod al *D-Voastră* vă voi avea mereu mai aproape acum, voi putea să stau cu *D-Voastră* mai ales de vorbă. Vă aduceți aminte cum vă mărturiseam când ați fost la noi că din tot ce a apărut la noi în ultimul timp ceea ce este mai de preț este poezia. Poezia pură ce izvorăște ca lacrima ochiului curată din dureri sau bucurii adevărate. Acest rod al inimii omenеști este ca sîngele martirilor de sfînt și de prețios pentru că este rodul unor chinuri pe care numai eroii, martirii și sfinții le-au gustat. Poezia este lauda Universului, ea cuprinzînd cugetare înaltă. Filozofie adevărată, armonie deplină, viață deplină, viață, umbră și lumină, zbucium adînc și pace senină ce nu e cunoscută de oamenii obișnuieți. Ca om mai în vîrstă și poate prin viața în care sunt încadrat, ar fi firesc să mă alătur de cei ce preferă poezia care, ca și pictura, are totul deplin conturat, îngrijit, lucrat, dar deși iubesc acest gen clasic adînc în ființa mea, trăiesc realitatea că este un gen a cărui timp a trecut să se mai realize. Un tablou de genul tabloului *Mona Lisa*, pictat în zilele noastre, ar arăta ca o fată bătrînă. De asemenea și poezia, deși combătută de mulți, poezia adevărată a zilelor noastre este poezia asimetrică ce se scrie acum de condeie adevărate. Aceasta nu este decît continuarea asimetriei începută de Brîncuși, care s-a născut și ea din asimetria ancestrală a genului popular românesc, ce la rîndul său s-a adăpat la izvoarele cele mai pure oferite nouă de Natură, unde asimetria atinge forme care umplu de uimire, pentru că asimetria aceasta scoate în relief cea mai minunată armonie și simetrie.” (Scrisori, p. 139)

Pe măsura trecerii anilor și a selectivității lecturilor, Ioan Alexandru capătă o luminozitate a gândirii și trăirii spirituale. În acest sens Rohia ca topos spiritual devine

vital: „Trebuie să știi scump frate că acolo am și eu parte; asta îmi dă putere de lucru și de visare întru spiritul Luminii care ne ține în univers. Domnul este lumină și nici o fărîmă de întuneric nu este într-însul. Așa și cei ce se împărtășesc din pacea lui viețuiesc și sunt lumină deplină. Nimeni nu poate trăi cu adevărat fără această lumină; de la apele izvoarelor pînă la ochiul vulturului de la blîndețea puiului de mînz pînă la somnul pruncilor. Om și fiară, fruct și sămânță, aripă și spirit – toate se poartă în mișcarea duhului dătător de viață. Poetul este și el unul purtat de apele acestea miraculoase ale harului nevăzut care prisosește unde îi este voia și pustiește unde i s-a poruncit. Mare mister este acesta. Iată scumpul meu frate Justinian trăiesc aici printre cărți, în singurătate. Dar am pace, am pacea celui ce o are cu adevărat. Și din această pace îmi trag vлага zilelor și nopților care se scurg înălțîndu-mă. Bucuria aceasta este mare și ea, căci nu sunt singur în singurătate.” (Scrisori, p. 29)

Cum spuneam mai înainte, apariția volumului „**Vămile pustiei**” marchează o cotitură în evoluția lirică a lui Ioan Alexandru. Receptarea critică a acestui volum nu-i este străina starețului de la Rohia care a citit mai multe cronici semnate de Magdalena Popescu, Al. Protopopescu, Zaharia Sângeorzan, Nicolae Manolescu, etc. Și pe marginea cărora a făcut sublinieri interesante.

Consecvența sensibilității credinței îl face pe poet să profite din plin de anii doctorali și să nu ignore posibilitatea unor excursii spirituale. Bucuria unor astfel de trasee își găsește loc în formulări entuziaste: „Lumile pe aici sunt nesigure și tineretul dezorientat și lumea în lipsuri și nevoi, mult zgomot și fum și mizerie intelectuală. Biserica e destul de goală și călugării, unii destul de grași (Dumnezeu să mă ierte că spun asta). Dar sunt prea multe lucruri mari și întru adevăr în Italia ca să am vreme de altceva. Capela Sixtină cu Judecata de apoi a lui Michaelis Angelis înspăimîntă și astăzi. Îți voi povesti și despre asta. Italia este Grecia creștină și Grecia este sublimarea creștinismului, aș putea spune. Astăzi voi face o vizită Vaticanului însoțit de un ardelean

care tocmai lucrează acolo precum Petru Maior pe vremuri. Primește îmbrățișarea mea fraternă și dorul meu nestins după pacea clopotului de noapte sub cerul înrourat.” (Scrisori, p. 30)

Anii studiilor în străinătate îi amplifică poetului „Imnelor” dorul de Rohia, devenită de acum un topos liturgic inconfundabil. El îi găsește sensuri noi, transfigurate, cu largi ecouri din epistolele Sfântului Apostol Pavel. Textul epistolar devine imnic, doxologic, cu o puternică proiecție cosmică. La cei 30 de ani ai săi, Ioan Alexandru era un teolog format, trăitor și mânuitor al textelor patristice, filocalice. Ilustrativa este scrisoarea trimisă „fratelui iubit Justinian” în iunie 1971 de la München: „Rohia, Sfântă Maică prea iubită. Lăcaș gătit pentru străin, pentru pribeag deschis pridvorul. Altarul pentru Sfântul Duh în marele Potir de aur vinul de aur pogoară greu și pâinile fierbinți pe vetrele sărace de-atâta dor se răstignesc pe drum. Rohia raiul, râul sacru prin marile păduri de început de început cât te iubesc iubita mea Rohia, cât te iubesc nimeni nu poate ști, căci tu iubita mea iubire cea de pe urmă și dintâi, căci tu mireasă ești a singurului mire și eu nevrednic călător găsit-te-am în straiul de mireasă și veșnică mireasă ai rămas. Acolo veacul nu-și arată pasul și veșnicia și-a zidit sălaș/ Iubita mea Rohia este sfântă și cine-o poate oare preaiubi/ Decât iubitul mire iubitorul ce în iubire mă învrednici/ Răsare noaptea și răsare cerul/ Și dincolo de cerul răsărit/ Răsare mirele luminii/ Cu trupul pe lumină răstignit/ Și bate vântul din ceasul fără nume/ Și suntem grei de necuprins/ Rohia nu-i cerul pururi/ O nouă candelă s-a-ntins. De dorul Rohiei rogu-te să mă ierți iubite frate Justinian precum și pentru aceste neorânduiri lirice care-și cer adâncă așezare și lucrătură. Mereu revine Rohia în sufletul meu ca o veste sărbătorească. Cât m-aș bucura de-aș putea-o căuta la adevărata ei dimensiune. La acea tensiune lăuntrică ce-i și temeiul și destinația acestui sfânt locaș.” (Scrisori, p. 60)

Progresele studiului doctoral devin o evidență: „Am o mare bucurie că Domnul m-a ajutat în urma unui an de studiu intens să pot

citi în greaca veche. Nici nu-ți pot spune această bucurie iubite frate. Am năzuit mereu la acest grai despre care evreii spun că-i graiul poezilor, să-l pot descifra. Mai am de lucru încă, dar iată că voi putea vorbi mereu din izvoare. Este o mângâiere și-i mulțumesc Domnului pentru ea. Acum pot să-l privesc în ochi pe Pindar și Roman Melodul. Nu mai sunt rob, ci prieten de-al lor dacă-mi pot lua obrazul în lume. Asta spre cinstea Rohiei noastre de care țin și eu măcar printre cei mai nevrednici, iubit frate scump. Căci Rohia este un cuvânt ce-mi deșteaptă în suflet și grai mereu o tresărire inexplicabilă.” (Scrisori, p. 65)

Nu putem să nu luăm în considerație influența teologică a părintelui Stăniloae, ctitorul Filocaliei românești și dogmatistul ortodox român și european prin excelență. Perspectiva cosmică a restaurării ființei omenesti în Hristos – Mântuitorul nu l-a lăsat indiferent pe Ioan Alexandru. Patosul scrisului său – chiar și în scrisorile către părintele Chira – reflectă o abordare temeinică a Cosmosului: „Rohia este clopotul de taină ce-l auzim venind din viitor peste colinele transilvane să vestească țărniile să se întoarcă în slava lui Dumnezeu. Iar tu iubitul meu frate și prieten nu ești decât umbra limbii acestui clopot resurecțional ca monah și păstor al Daciei libere acolo prin pădurile acelea blânde de fagi și stejari fulgerate de slăvita lumină a lumii dăruită pământului în zilele dintâi. Frumos este orânduie cosmosul și blândă și sacră stă creatura în Duhul lui Dumnezeu. Frumoase și divine sunt animalele și plantele și bogat este cerul gata veșnic cu toate făcelele aprinse. Și minunați sunt arborii lumii încărcăți de roadă acum în toamnă când strugurii și pâinile de pârgă se așează iarăși pe masă de jertfă. Și frumoase sunt mâinile voastre albe și curate de păstori smeriți și blânzi ce ridică în sfântul altar potirul luminii în lumină. Frumoasă-i gura voastră plină de cântece și slăvire și de rugă pentru cei lipsiți și neputincioși pentru călători și adormiți pentru vrăjmași ca și pentru prieteni. Din acest echilibru divin, din pacea asta îndelungată te vestesc iubite frate în Domnul Hristos să fii sănătos și să sporești în cele

nalte să te bucuri de cele cerești dar și de cele pământești că toate sunt de la Dumnezeu și în Dumnezeu le primim pe toate. Nu-i țărâna mai lipsită de albastrul stelar decât trandafirul și mărul copt pe ramurile toamnei nu-i mai prejos decât un cântec sfânt. În Domnul toate sunt înalte și nu-i această despărțire oarbă între lumi ce-i chinuia pe cei păgâni și barbari înainte. Noi viețuim în cosmosul restaurat unde toate poartă semnul învierii pe fruntea lor, noi nu mai suntem robii nimănui, noi suntem oameni liberi pentru că totul și toate s-au eliberat, toate s-au smerit și nu mai există tiranie nici între cuvântătoare nici între necuvântătoare. Trăim în cosmosul devenit biserică și aici nu mai este loc de vrajbă, ci da pace și înfrățire. A lui Dumnezeu Tatăl este și materia ca și spiritul și lui I se cuvine mulțumire în veac.” (Scrisori, p. 75 – 76)

Prin apariția „**Imnelor Bucuriei**” Ioan Alexandru își statornicește formula lirică în elaborări imnice de care se simte foarte responsabil. Corespondența lor devine mai rară, însă mult mai densă spiritual. Între timp monahul și starețul Justinian Chira a fost promovat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ca episcop – vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului. Demnitatea chiriarhală a noului ierarh nu a afectat legătura dintre cei doi, ci dimpotrivă, i-a conferit valențe noi. Imnograful și arhiereul și-au sporit rosturile și rostirile: „*Mă bucur nespus că tu iubit frate Justinian ai fost chemat de Dumnezeu tocmai în această cetate să fi o pildă sfântă, să sângerezi zilnic între aceste ziduri, să sfințești loc și om cu cugetul și trupul tău curate și echilibrate, crescute în armonie în urma nevoițelor tale de zeci de ani prin sihăstriile și sărăciile Maramureșului, dar și prin harul și sfințenia acestor locuri ocrotite de Dumnezeu. Iubit și preaiubit frate în Domnul,*

*eu nevrednicul am trecut zilele acestea prin mila lui Dumnezeu într-o nouă cămară a Harului și am început truda la o nouă carte de Imne care se vor chema **Imnele Iubirii**, o carte ca **Imnele Bucuriei**, încă o cărămidă așezată în catedrala duhovnicească a Transilvaniei la înălțarea căreia trebuie să trudim cu toții, arhieriei și preoți, oamenii politici ca și oameni de știință, dar mai ales noi toți ca oameni – fiii lui Dumnezeu.”* (Scrisori, p. 87)

Correspondența lui Ioan Alexandru cu – de acum – arhiereul Justinian Chira se oprește la data de 31 ianuarie 1980, când scriitorul îi trimite din București prietenului său drag un text de o mare frumusețe lirică: „*Rohia-mi ține de cald aici în capitală, mie și multora, iar numele ei a devenit de rezonanță națională. Lucrez zilnic la **Imnele Iubirii** deocamdată și pe textele ebraice cu studenții. Din ce în ce simt cum lunecă timpul... Ieri am avut o ședință cu scriitorii care sunt dezbrinați și se macină între ei mai ales acum. Am fost nevoit să țin o cuvântare care i-a încremenit pe toți și care sufletește m-a sporit dar și durut. Apoi copiii cresc prin mila Domnului și eu cu ei. Avem o țară și o Biserică ce se cuvîn ocrotite prin tot ce avem mai bun. Rămâi cu bine iubit prea sfânt frate Justinian. Te știu acolo de veghe și mă întăresc și eu.”* (Scrisori, p. 133)

Prin editarea acestui volum de **Scrisori**, Înalț Preasfințitul Părinte Justinian Chira al Maramureșului și Sătmarelui ne relevă o prietenie adânc filocalică marcată de un urcuș duhovnicesc între doi propovăduitori ai cuvântului românesc prin raportare la Logosul întrupat în istorie. Folosirea unor citate ample din Epistolar are ca rațiune realizarea unui cât mai fidel desfășurător vizând o prietenie unică din peisajul culturii Neamului și Bisericii noastre.

Bibliografie

1. Ioan Alexandru – Justinian Chira, *Scrisori*, Baia Mare, 2001;
2. Episcop Justinian Chira, *Mănăstirea „Sf. Ana” Rohia. Monografie*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmarelui, Baia Mare, 2009;
3. Ioan Alexandru *Amintirea poetului. Ediție sentimentală alcătuită de Ioan Cocora*, Editura Palimpsest, 2003.

„Scrisorile” de la Rohia

Ioan PINTEA

„Scrisorile” dintre Ioan Alexandru și Justinian Chira s-au bucurat de o receptare parțială. Prea puțin s-a scris despre această carte, apărută la Baia Mare, în 2001. Îmi amintesc de textul scris de Dan Ciachir, publicat în revista *Cuvântul*, de eseul lui Mircea Petean din *Renașterea* și de alte câteva

semnalări în presă. Din păcate nu în cea literară, culturală. Nici publicațiile teologice nu s-au grăbit să întâmpine cum se cuvine un asemenea eveniment epistolar. Notez faptul că mulți dintre cronicarii noștri literari, dintre critici sau istorici literari, care îl evocă mai mult prin anecdote

și-l pun, cu reticență, ca să fim sinceri, uneori, pe lista „protocroniștilor” pe poetul *Imnelor Transilvaniei*, n-au citit acest volum. Un volum de corespondență de netrecut cu vederea, cu totul impresionant și excepțional. Poate e vina și a acelor care l-au tipărit și nu l-au expediat în redacțiile revistelor literare/culturale, la timp. Altfel nu pot să-mi explic absența recenziilor, a comentariilor asupra acestei cărți-eveniment. Regret și consider întâmplarea ca atare un păcat nu ușor de iertat.

Corespondența Ioan Alexandru – Justinian Chira (1966 – 1980) scoate în evidență în plină epocă dictatorială, comunistă, o mare și desăvârșită prietenie spirituală, o de netăgăduit relație duhovnicească. Cine dorește să cunoască începutul acestei relații trebuie să citească neapărat revista *Grai* (nr. 1/2002, Bistrița), dedicată integral lui Ioan Alexandru,

și se va lămuri pe deplin, din două texte scrise de Ion Cocora și Ion Papuc, prieteni apropiați poetului, despre originea, sorgintea și începutul acestei prietenii pe care n-a stins-o (și știu ce spun) nici chiar moartea prematură a lui Ioan Alexandru.

Este vorba despre precedentul acestei relații: o criză, o cădere, o prăbușire interioară, și nu numai, o disperare cioraniană, poate, în biografia încă tânără a Poetului, care pune în evidență degingolada, risipa, rătăcirea (boema, desigur) care se produce în viața acestuia și de „regăsirea cea bună”, i-am spune noi, a unei căi, a unui drum nou, nelipsit de controversă, desigur, în noul destin și înnoita biografie a lui Ioan Alexandru. Cartea pecetluiește despărțirea de ceva și întâlnirea cu altceva: „Iubitului părinte stareț Justinian Chira, cu care am avut o întâlnire sufletească și spirituală unică [...]. O, Dumnezeu din ceruri câți pământeni ai asemenea. Eu sunt un om bolnav spiritual însă această mănăstire (Rohia, la care Justinian era stareț, n.n.) se pare că-mi mijeste zorii unui leac” (27. iulie 1966). De aceea spune Justinian Chira, în *Cuvânt înainte*, oarecum profetic, provocator: „Pe Ion Alexandru l-am cunoscut într-un amurg”. Amurgul unei tinereți răvășite. Ioan se desparte de Ion. O problemă, într-adevăr, cum se va dovedi mai târziu, pentru viața literară și un mare câștig, i-am spune, aproape ofensiv, pentru viața în... Hristos. Toată corespondența, toate scrisorile relevă povestea extraordinar de frumoasă a unei despărțiri și narațiunea misterioasă, înălțătoare a unei întâlniri. Despărțirea de convalescență și agonie în întâlnirea prin „Iubitul stareț, Părintele, Fratele, mai târziu iubit Preasfințit Iustinian” a Mântuitorului Iisus Hristos, a valorizării vieții. Dar dincolo de frumusețea dialogului ucenic-avvă, avvă-ucenic, de splendoarea intrinsecă a scrisorilor

avem de-a face, secvențial, cu realitatea vremurilor pe care cei doi „interlocutori” o traversează și o mărturisesc în același timp cu sinceritate, așa spune, cu absolută sinceritate: dorința de a intra în Partidul Comunist a poetului, satisfacția autografului către Ceaușescu pe *Imnele bucuriei*, apologia realizărilor socialiste etc. Toate spuse pe șleau dar la un loc cu nemulțumirile, invocarea vremurilor din urmă, a clipelor apocaliptice, a rezistenței prin credință și cultură în fața „istoriei la rece” (l-am citat pe N. Steinhardt, celălalt locuitor al Rohiei).

Tot ce e bun, tot ceea ce izvorăște frumusețe în acest neam și în acest popor român se bucură de doxologie, de imnul celor doi: Ioan Alexandru și Justinian Chira. Vești sfinte despre familia poetului, texte lapidare care întrețin cu dor o binecuvântată stare epistolară, lecturi pe textele sacre, vești din Germania spiritului (și mai puțin a untului), gândul îndreptat mereu către Patrie și către Logosul întrupat în istorie (sinteză care i-a exasperat mult înainte de '89 pe comentatorii poeziei lui Ion Alexandru), interesul major, revenind ca un leit-motiv, pentru un loc sfânt, foarte drag poetului: Rohia etc., ne prezintă un Alexandru cunoscut și arhicunoscut. Cu atât mai bine.

Preocuparea părintească, aproape înversunată, față de producția poetică a poetului, grija pentru ascensiunea spirituală a ucenicului, sfatul bărbătesc, bătrânesc, înțelept și moroșenesc al Starețului cu privire la cultură, națiune, credință, eroism, lecturi esențiale, ortodoxie, un interes (mulți l-ar numi „mărunt”) în ceea ce privește viața literară; un fragment parcă rupt din *Jurnalul* lui Mircea Zăciu, în scrisoarea din 3 decembrie 1969 etc. fac din Justinian Chira un personaj fascinant,

uneori dostoievskian, alteori, ca să folosesc o sintagmă uzitată, prototipul țărânului imperial.

Ceea ce mi se pare încă de remarcant și, iată, remarc e faptul că toată această densitate epistolară, fie că se scrie și se expediază din București, Moldova, Germania, Roma, Ierusalim sau Maramureș, se învârt, îngerește, i-aș spune, în jurul unui singur spațiu: Rohia. Pentru Alexandru, așa cum reiese din aceste scrisori, Rohia este totul sau aproape totul: cuib de foc, iubită, sfântă, Sfânta Maică Preamărită, lăcaș gătit pentru străin etc. iar pentru Justinian Chira: „Rohia, loc de înseninare a gândurilor, loc de liniște sufletească, loc curat, odihnitor pentru trupuri, loc sfânt, loc purificator, loc ales și binecuvântat de Dumnezeu este locul acesta.” „Ghimpele” acesta frumos și dureros al Rohiei va fi încă de la începutul relației cu Justinian Chira prilej copleșitor pentru Poet. Într-o scrisoare lapidară din 1966, semnată și de George Bălan, îl vedem înmugurind: „Pribe-gim cu Rohia mereu în gând și în inimă”... iar într-o alta, din 28 ianuarie 1975, desăvârșindu-se: „Vroiam să te vestesc în legătură cu Rohia. Aș dori să am acolo un cuib statornic unde să mă pot retrage cu toată casa mea și-n vacanța de iarnă de două ori pe an. [...] Mi-aș aduce acolo o parte din manuscrise și cărți și haine, și cu vremea ar deveni un loc unde poate mi-aș căuta și odihna din urmă. Transilvania trebuie adevărată mereu și cu osemintele.”

Acum, când poezia lui Ioan Alexandru este lăsată cu bună știință într-un con de umbră, iar viața și moartea lui sunt încă prilej de controversă, *Scrisorile* publicate de Prea Sfințitul Justinian Chira al Maramureșului și Sătmăruului, sunt mai presus de orice un act reparatoriu generos și necesar. Să-I mulțumim. (2003)

Profesorul

Traian PARVA SĂSĂRMAN

Moto: „Mi-e gura plină de imne.”

Ioan Alexandru

S-a nimerit, între anii 1991 și 1993, să-i fiu student. Se înființase, în „orașul academicienilor”, o universitate care avea o facultate de creștinism (și știință). Hălăduind și trăind pe acele meleaguri de povești, rupte din streașina munților și rânduite pe malurile văilor Rebrei, Sălăuței și Someșului Mare, m-am înscris la acea universitate, iar viața mea a devenit o aventură frumoasă și deosebit de interesantă. Printre somități provenite din institutele teologice din Sibiu, Cluj, București, care girau cursurile facultăților, la Studiul Vechiului Testament, l-am avut, ca profesor, pe poetul Ioan Alexandru. Dacă ceilalți universitari se străduiau să ne introducă în sfera lumii teologice, cu savante și erudite cursuri, poetul avea un altfel de discurs. El ardea, continuu, cu flacără înaltă. Ne-a predat și noțiuni de limba greacă și poezie, dar, mai ales, era mereu, sub pecetea credinței celei mari și adevărate. Profesorul nu expunea idei, teorii, sau alte cele savante disertații. El cuvânta. Despre Dumnezeu, despre Iisus, despre evanghelii, regi și prooroci. Trăia undeva sus, în alte sfere. În vreme de iarnă purta o căciulă mițoasă, neagră, mare cât o căpiță, și degrabă purtătoare de căldură. Nu-i frecventam cursurile pentru că ne-ar fi obligat cineva. Ne înălțam, ascultându-l. Glasul și vorbele lui aveau har. Cursurile erau o binecuvântare. Duminica și-n sărbători „ne slobozea”, din

săli și ne poftea la biserică. Ori la biserici. Din fericire aveam o mașină verde și-o libertate albastră și-am avut multe ocazii să-l însoțesc prin Țara Năsăudului și-n vecini, la mănăstiri și biserici. Cunoștea preoții și era prețuit de ei. Orice preot era bucuros să-l aibă la slujbă. Îi oferea cuvântul de învățătură și-am văzut, nu de puține ori, săteni lăcrimând, la ascultarea spuselor lui. Îmi amintesc de o zi aleasă. Era Înălțarea Domnului și-am participat, la liturghie, în Hordou, la părintele David Semerean. Se așternuse o primăvară a cerului și-a iubirii. În biserică, alături de săteni, erau prezenți și intelectualii Coșbucului. Cuvintele Profesorului picurau miere de salcâm în auzul ascultătorilor, și el era o flacără albă. A vorbit despre eroi, despre cei plăcuți lui Dumnezeu, despre binecuvântările Tatălui, jertfa Fiului și acoperământul Duhului Sfânt. Ici-colo se auzea un suspin. Câte o femeie ștergea, cu un colț de năframă, o lacrimă picurând pe obrajii sărbătorii. Prin vocea poetului, parcă Dumnezeu binecuvânta poporul cel binecredincios. S-a rugat și ne-am rugat, am mulțumit și oamenii s-au îndreptat spre casele lor. Erau frumoși. Erau luminoși. Erau dăruți. Flacăra cuvântului s-a mutat apoi, în casa și la masa preotului. Discuțiile au înaintat, pe nesimțite, până târziu, în nopți. Când vorbea, fratele Ioan nu era niciodată obosit. Se oprea, la sfat, cu orice suflet care dorea să-l întrebe, să-l vadă, să-l asculte. Să-l cunoască. Aproape trei ani a venit la Năsăud și-n jur, pentru cuvânt. Nu cunoștea răutatea, nici ura. Iubea pe toată lumea. Purta, în buzunarul din dreptul inimii, o cruce simplă, de lemn. Acea cruce cu care a întâmpinat minerii, în Parlament. Și-a purtat crucea până s-a mutat sub tâmpla mănăstirii Nicula, la cele veșnice. A fost poet, a fost profesor, a fost creștin. Și a fost, mai ales, Om. Un suflet bogat, simplu ca tinda copilăriei și curat ca lacrima mireselor maramureșene. Un dăruit și-un dăruitor. Acesta a fost Ioan Alexandru.

Ioan Alexandru, între ficțiune și reacțiune (Întâlnirea de la Primăria Bistrița)

Victor ȘTIR

Sala mare de ședințe a primăriei era plină de lume pestriță, hotărâtă să lupte pentru democrație. O pădure de picioare se înghesuia printre bănci; pe lângă pereți, oameni care lucrau în transporturi: șoferi pe bascule și pe autobuze, mecanici, lucrători la combinatul de mobilă, mașiniști de la Fabrica Mecanică, birocrați de la IF, cu vorba lor lungă. Chiar în rândurile din față se așezaseră țărâniștii, îndârjiți, gata în orice clipă să dea replică dură oricui ar spune un cuvânt împotriva lui Coposu, Ion Rațiu, Doina Cornea, ori măcar o aluzie rău-ticluită la adresa Majestății Sale. Se discuta pe grupuri mici – doi, trei, patru cunoscuți – de aceeași orientare și în câteva cazuri chiar se înnodau discuțiile între cercurile de dezbatere, atunci lăsându-se cu scânteii.

– Ce țărâniști, măi, vrei să vină iar boierii? spune unul cu nasul mare și pătat cu pistrii către un controlor de transport burtos, cu capul acoperit de un păr țepos.

– Păi, vrei să fie ceape, să lucrezi cu treizeci din sută la fân și degeaba la grâu, porumb, ovăz etc? replică celălalt. Pot să-ți spun cu precizie ce va fi în următorii ani.

– Nu ai de unde să știi tu ce urmează pentru că nu ești mafalda... se umflă în pene întorcându-se peste scaun...

– Nu chiar sunt, dar asta pot să-ți spun.

– Bine. Mai vorbim noi.

– Servus Tuchi, o salută un țărânist pe Georgeta Rusu; Mihai nu a venit?

– Nu, nu! El nu e cu politica, se ocupă de elaborarea tratatului său de fericitologie și acum conspectează scepticii.

– Dar Lică?

– El este mai aproape de liberali...

– Așaaa, spune țărânistul plecând spre rândurile din spate ale sălii.

Toată lumea vorbea și mai nimeni nu asculta într-un vacarm în care nu se mai înțelegea nimic nici măcar de la vecin.

S-a deschis ușa vopsită maro și au intrat în șir indian trei șefi de la București ai partidului. Fiecare da din cap zâmbitor spre sală și se îndrepta spre scena pe care era amenajată o masă, câteva scaune, la care se așezaseră după ce au stat un moment în picioare, convingându-se de bunăvoința celorlalți.

– Domnilor, a început Mircea Taloș, președintele filialei județene PNT-CD, timid, roșindu-se, partidul nostru ca și întreaga țară se găsește în campanie electorală și avem plăcerea să-i salutăm în municipiu azi pe domnii Ioan Alexandru, L. P., I. P.

– La dracu!... se aude o voce din ultimele rânduri.

– Huo, altul.

Mircea se oprește, rotește privirea peste sala plină și încrețește fruntea amenințată de o clăie de păr negru, creț, sârmos.

– Dorim ca întâlnirea noastră să fie una care să întărească în sufletele dumneavoastră convingerea pentru democrație. Suntem la

sfârșitul unei perioade foarte grele din istoria noastră...

Nu încheie fraza și se gândește să dea cuvântul lui L.P., fost diplomat în Orient, intelectual de calibru. Mircea spune că trece dreptul la cuvânt secretarului general al partidului și aceeași voce din spatele sălii mai aruncă, auzit de toți un:

– La dracu!

Au urmat huiduieli. Unii care îl susțineau pe vorbitor se uitau jenați în spate și dădeau din cap:

– Rușine, rușine să vă fie! Comuniștilor! Comuniștilor!

– Vă rugăm pusină liniste, a spus Petrescu împăciuitor. Nu are rost să ne certăm între noi. Mai bine e să încercăm să găsim solusii pentru problemele noastre, așa că, purtătorii ai mesajului unui partid istoric fiind, dorim să vă comunicăm dorința noastră de propășire a patrie în senzul tradițional și al înnodării firului istoriei. Suntem un partid creștin și dorim ca aceste valori să stea la baza construcției, a reconstrucției sării.

Din spate, același:

– Huo! urmat de altele și altele.

– Bă, voi nu aveți nici atâta obraz să vă purtați civilizat? se aude vocea unuia.

– Dați-o dracu, de treabă, bă, ne facem de râs la lume! s-a supărat în primele rânduri un intelectual cu ochelari, bărbierit și încheiat la toți nasturii.

Derutat, Mircea s-a ridicat și a îndemnat la calm:

– Vă rugăm puțină liniște, pentru a ne putea auzi.

Apoi, după o pauză, prefăcându-se a zâmbi:

– Îl rugăm pe domnul Ioan Alexandru să ne spună câteva dintre gândurile domniei sale la adunarea noastră.

– Hristos a înviat pentru noi! a început omul cu elan, ridicând sus mâna dreaptă până deasupra capului.

– Fraților, vă îmbrățișez cu drag pe toți și doresc să fim alături în refacerea țării noastre, după perioada grea pe care o străbatem de aproape cincizeci de ani. Primul lucru pe care ni-l dorim este refacerea morală a poporului nostru. Prea mult timp am fost

înglodați în noroiul ideologic sovietic ce a încercat și reușit în mare proporție să ne îndepărteze din făgașul istoriei noastre.

Poetul a făcut o pauză și a oprit privirea asupra unuia dintre ultimele rânduri, apoi a reluat:

– Văd aici, în sală, un cap alb, pe care îl salut cu tot dragul! la care un domn trecut bine de șaizeci de ani care sta cuminte în partea din spate a sălii a făcut un discret semn cu mâna.

– Înainte de toate, trebuie să ne cercetăm fiecare sufletește, și să gândim mai eliberați de răul care ne mutilează fața ca popor. Abia scăpați de dictator, s-au rupt zăgazurile unui fluviu al avorturilor. Ucidem pruncuții din sânul mamei și alt păcat mai mare înaintea lui Dumnezeu nu ne trebuie. A ucide viața este cel mai mare păcat. Programul partidului nostru este un îndreptar pentru îndreptarea poporului începând cu tineretul. Cine nu știe cum tinerele își dădeau studenților străini cracii pentru o pereche de ciorapi?

– Huo, s-a auzit iar din primele rânduri. Rușine! Rușine!

Răsunau glasuri din mai multe zone ale sălii.

– Dumneavoastră câți copii aveți, cred că unul. De ce nu aveți mai mulți?, i-a strigat cineva din sală.

– Am patru copilași, laudat fie Domnul! Nu am mai mulți pentru că la primul ni s-a atras atenția că soția are erhașul negativ și nu este potrivit să mai încercăm să avem copii. Și totuși am mai avut încă trei. Dăruți de Dumnezeu prin miracol, fără ca soția să fie biruită de suferințe. Așteptându-mi fiecare copil, în cele nouă luni hărăzite, mă rugam întruna și scriam câte un volum de poezii. Așa am scris Imnele provinciilor românești. Iată cum stau eu cu casa mea. Nu mă laud cu astea, dar nu pot să nu spun că poporul nostru pierde anual un milion de copii, că înotăm printr-o mare de sânge și că lui Dumnezeu nu-i plac aceste crime. Sunt cunoscute popoare întregi din America de Sud care au dispărut pentru că practicau sacrificiile umane. Dumnezeu a spus: Creșteți, înmulțiți-vă și umpleți pământul! Noi ce facem?

Ucidem viața pe care Dumnezeu a dat-o poporului nostru. Rău stăm!

Poetul era roșu ca o sfeclă și transpirație curgea pe fruntea sa.

– Din altă perspectivă privind lucrurile, atâta timp am socotit ca popor că răul ne vine de la străini: de la turci, de la ruși, de la unguri și țigani, și nu am fost capabili să vedem bârna din ochiul nostru, a spus nervos Alexandru, ridicând pumnul strâns deasupra capului. După o vreme, reluă aprins de tot: când n-au mai fost turci și tătari, dușmanii noștri au fost iernile grele și inundațiile, niciodată nu am avut noi, ca popor vreo vină! a rostit Alexandru ca un profet, enervat peste măsură de huiduieli și așezându-se pe scaun.

– Domnilor, s-a auzit vocea controlorului de autobuz, haideți să discutăm despre lucruri concrete, despre agricultură, de pildă.

– Putem să discutăm despre orice, numai despre ceea ce este important pentru noi nu. Discursuri care întotdeauna îi privesc pe alții și nu pe noi. Pe alții și nu pe noi! a tunat glasul de oțel al poetului care s-a așezat la locul său.

Mai hotărât, Mircea a preluat conducerea ședinței și l-a anunțat pe I. P., prea calm, fără pic de culoare și zvâcnire. Sala a fost blazată, lumea asculta fără să înțeleagă sau să vrea ceva de la el, prins într-o monotonie de mangel.

Poetul a scos un carnet, l-a răsfoit și apoi privea cu oarecare neliniște ceasul său vechi, cu vopseaua aurie sărită de pe marginea cadranelor.

– Va trebui să plec, îi șoptește lui I. P., apoi se uită spre Mircea și îi șoptește. Știi că am o conferință la Casa de Cultură?...

– Da, da!

S-a ridicat de pe scaun, a înclinat capul fără să vrea a da explicații despre plecarea sălii, lucru pe care l-a făcut Mircea, cu glas scăzut și un tremurat.

– Vă rugăm să ne iertați, domnul Alexandru trebuie să se retragă pentru o conferință la Casa de Cultură...

La coborârea de pe scenă l-a așteptat profesorul Ilieș, vechi prieten, și l-a condus spre ieșire. A început vânzoleala în sală și

vreo trei-patru poeți s-au ridicat în aceeași vreme alții și alții se pregăteau pentru ieșire.

– Mergem, mergem, îi spunea lui Ilieș. E departe de aici?

– Nu Ioane, șapte minute de mers. E lângă statuia lui Coșbuc, în parc. Ții minte?

– Da frate Ioane, l-a asigurat Alexandru și au coborât scările cu un fuior de oameni după ei. Pe stradă li se alăturau unii care-l cunoșteau pe poet. Stăteau o clipă, nedumeriți:

– Să fie, să nu fie?...

Apoi porneau în sensul lui de mers ca luminați, mirându-se de întâmplarea să-l aibă în față pe cel despre care au auzit vorbindu-se ca despre un profet.

El era împreună cu profesorul Ilieș în fruntea coloanei.

– Parcă mergem în pelerinaj, frate, i-a spus poetul.

– Potrivit, în Post.

– Potrivit, întoarce capul spre el poetul.

Ca un șuvoi s-au vărsat toți în sala mare, rău luminată și ajuns pe scenă, poetul și-a amintit momentele grele din revoluție.

– Nu puteam să stau acasă deși soția îmi spune, nu ieși, nu ieși; avem copiii!

– Nu puteam să stau în casă. Am luat o icoană și Sfânta cruce și am coborât în stradă unde pruncuții, ca îngerii Domnului, plini de curaj, îi înfruntau pe oamenii dictaturii. Maica Domnului a fost acolo în piață și le-a dat putere, curaj. Din slabi ce erau, Duhul Sfânt i-a întărit ca pe apostoli și s-au aruncat pe unde nu ar fi îndrăznit altcândva, înfricoșați de sistem, de caracatița structurilor. Pentru ei ne rugăm acum cu toții.

Și spunând ultimul cuvânt, Alexandru se așeză în genunchi pe scenă cerând tuturor din sală să plece genunchii și să rostească un Tatăl Nostru pentru sufletele tinere ale celor plecați înainte de vreme.

– Doamne primește-i în împărăția ta și binecuvântează sufletele tinere cărora li s-a furat viața, au fost cuvintele cu care a încheiat și apoi a scos de la piept o Biblie în grecește și începu să citească de la Matei despre învierea lui Iisus. Terminând lectura s-a apucat să traducă fiecare cuvânt ceea ce nu era deloc ușor, însă pentru el nu se simțea niciun efort. Făcu o pauză privind în sus și rostind ușor

Bustul poetului Ioan Alexandru (1941–2000),
dezvelit în 14 septembrie 2002,
așezat în fața clădirii Bibliotecii Județene din Bistrița,
este turnat în bronz, ridicat pe un soclu de andezit
și este opera sculptorului Vasile Gorduz.

niște cuvinte în care cei din primele rânduri au ghicit o rugăciune pentru a putea vorbi sălii aproape pline. A tăcut un moment și a reluat exegeza cu voce tare și cu un elan căruia i se bănuia izvorul în har.

– Ce ne cere Iisus în schimbul mântuirii?

Să-i dăm lui toate scârboșeniile noastre. Tot ce avem mai urât în noi, toate gândurile cele mai negre și faptele mai urâte, să le mărturisim la spovedanie și să i le transferăm. Să le preia el ca un burete și să ne lase curați! Extraordinar! Nu că este extraordinar? Nu că ni se oferă șansa vieții veșnice pe o clipă de sinceritate? Treziți-vă fraților!

Și bătu de mai multe ori cu piciorul în pardoseala scenei din care se ridica un praf fin. Alexandru vorbea înainte aruncându-și mâinile pe lângă corp cu pumnii strânși, apoi sărea ca și cum ar fi fost împins de un arc în sus mai bine de două trei palme de la pământ.

– Viața veșnică ne stă în taina mărturisirii. Nu trebuie bani, nu trebuie decât un pic de sinceritate și de părere de rău pentru răutățile făcute.

Văzând cum sare și se apleacă vorbind, o fată blondă, rotundă la față, din rândul al doilea izbucni într-un râs nestăpânit. De pe scenă nu trecu nevăzut gestul tinerei și după două trei accese de râs se opri din explicație și-i spuse:

– Râzi, domnișoară, râzi! Mi se întâmplă și la facultate să-i mai umfle râsul nestăpânit pe unii. Dar nu le zic nimic. Se liniștesc ei singuri. Și tu o să te liniștești, și cum nu ar fi fost deloc afectat de întâmplare, dădu din mână, continuă.

– La cine ne rugăm și pentru cine ne rugăm? a reluat cu același foc în ochii de care se folosesc pentru a întări sensul cuvintelor. Ne rugăm lui Iisus, Tatălui, Îngerilor și Sfintei Fecioare. Ne rugăm pentru noi, pentru aproapele, pentru dușmani...

Pe o tablă în spatele sale se apucă să deseneze un cerc pe care-l împărți și lăsa un sector nenotat.

– Ne rugăm și pentru...

Și lăsa în suspensie propoziția.

– Și pentru Împotrivor, pentru Diavolul, continuă Veronica din rândul al doilea de scaune.

– Așa, și pentru Diavol. Și pentru iertarea lui, continuă poetul, auzindu-o pe ascultătoarea numai ochi și urechi.

Mulți au rămas nedumeriți, cum va putea fi iertat Diavolul?

Privindu-l atentă și urmărindu-i fiecare cuvânt, Veronica a spus convinsă:

– Poți jura că este posedat, după cum sare și trage cu ochiul în vreme ce cu degetul arată spre public și țipă cu tot glasul și sufletul spunând: Maica Domnului a fost în mijlocul tinerilor din Piață și le-a dat putere.

Poetul și-a împreunat mâinile și a spus:

– Să ne rugăm pentru sufletele lor, să ne rugăm! și plângea, plângea înaintea tuturor cu ochii săi albaștri și cu fața rotundă de copil.

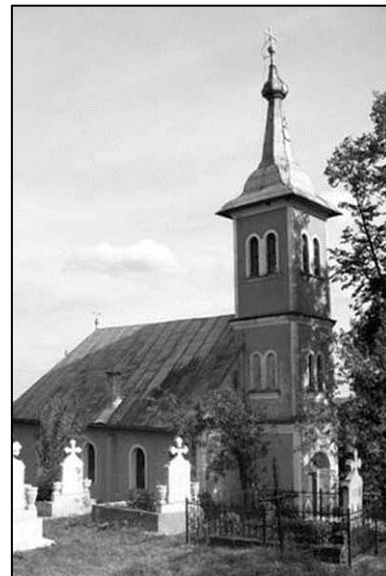
A vorbit atât de convingător, încât toți care l-au ascultat au fost mișcați. De atunci înainte, fiecare își amintea că l-a văzut pe Ioan Alexandru vorbind din Biblie. Conferința lui, prelegerea, ce va fi fost, nu se poate uita.

La ieșirea din Casa de Cultură îl așteptau zeci de oameni care l-au condus apoi spre centrul Bistriței. În Piața Mică, un grup de credincioși bapțiști l-au rugat pe poet să fie bun să meargă pentru a se ruga împreună, în Biserica Baptistă, din strada Vasile Alecsandri, și Ioan Alexandru nu era cel care să refuze frații.

Pe urmele lui Ioan Alexandru

*„Satul meu sfânt iată răsai
Curat și drept în cântecele mele
Acolo între stele te-ai dosit
Și-ncepi să luminezi de printre ele”*
(Ioan Alexandru, *Topa deșartă*)

Am fost în satul lui Ioan Alexandru, Topa Mică și încerc să schițez un portret din amintiri... Am cules gânduri de la cei apropiați, care încă îl simt prezent pe poet. Toți își aduc aminte de el ca de cineva de care s-ar fi despărțit doar ieri.

Biserica satului Topa Mică

Părintele **Pașca Ioan**, parohul satului:
„Poetul Ioan Alexandru, este fiu de țăran din Topa-Mică, sat din creierii Munților Apuseni ai Ardealului; inima lui de poet, profesor, întotdeauna sângera pentru neam, pentru istoria lui, pentru eroii lui, pentru datina și cuvântul strămoșesc, pentru Țara Românilor. Dumnezeu m-a învrednicit să fiu numit preot în parohia Topa-Mică, în anul 1977 unde păstoresc și acum. Am cunoscut foarte bine această familie de buni credincioși, care frecventau regulat sfânta biserică. Mai ales măicuța poetului care venea cu jertfa la altar, așa cum o descrie poetul:

*„Duminica, măicuța în veșmânt cernit
Cu busuioc în mână și cu o năframă
Duce din bruma cât aveau de grâu
O prescură de jertfă la icoană.”*

Casa părintească a poetului situată în centrul satului:

„Acolo-i casa noastră din lemn și din pământ

*Clădită anevoie din sudoare
Pe dealul nostru molcom transilvan
Sărac în dobitoace și grânare.”*

La această casă venea în fiecare an de câteva ori, singur sau însoțit de copiii dânsului, sau de alte personalități de seamă, dar de fiecare dată venea și la sfânta biserică unde ne vorbea cuvântul Lui Dumnezeu. Erau clipe pe care nici eu ca preot dar nici credincioșii nu le putem uita niciodată. A fost și este mândria noastră a tuturor că s-a născut aici la Topa-Mică și noi îl pomenim cu mult respect în rugăciunile noastre și-n vorbele noastre.[...]

Mărturii

Biserica satului – interior

Fratele poetului, Dorin Șandor împreună cu soția Maria

Dorin Șandor:

„A fost un frate bun. M-am înțeles bine cu el. Am fost la el, la mormântul lui. Tot mereu mă duc când pot. Asta... ce să facem. Dacă așa i-a fost soarta lui să se ducă... Păcat de el. A fost un om credincios cu frica lui Dumnezeu. Mergeam la el la București. Și să vă zic un cuvânt foarte interesant: Când ieșeau studenții – el era în fața lor – și erau știți cum, droaie așa după el. Și după aia mă aștepta acolo undeva. Zicea: «No, hai frate dragă – și cu soția, amândoi am fost – hai să mergem spre casa mea acolo la București unde stătea. Și iată cum s-a dus repede, nu a mai stat între noi.[...] Când era la școală în Mihăești odată zice: «Frate dragă eu mă car. Mă duc la Cluj. Eu nu stau aici.» Și am fugit după el până așa într-un deal unde tot am gândit că da de-l ajung. Nicicum. Tot mergeam un pic și fugea. Și mereu când mă duc acolo la mănăstire mă duc și la el la mormântul ăla frumos a lui. Îi plăcea să scrie. Apoi asta era situația lui. El să scrie. Într-una tot scria. Tot să învețe, asta era.

Maria Șandor:

„Era student atunci. Un băiat bun. Tare ne bucuram când venea acasă. Făcea slujbă ca la biserică. Numai de bine îl știu. Eu sunt din alt sat. Și îi plăcea să meargă la părinții mei. Acolo – n-ați auzit – că-i departe în partea Zalăului. Îi plăcea să meargă la părinții mei. De sărbători venea acasă. Îi plăcea să audă copiii cum colindă. Se umbla cu muzica, cum ziceam noi cu cetera. Să fie și el acasă pe când vin muzicanții. Amintiri

frumoase. Numai n-au vrut părinții să-l lase (la școală) – cum era atunci mai demult – să stea acasă copiii la pământ să-l lucreze. Mergea cu soțul la plug: «Stai tu și ară că eu mă duc la învățat.» Era tot cu cartea în mână. Până stăteau o țără caii în loc el citea: «Frate eu mă duc... tu stai și ară cu plugul.»

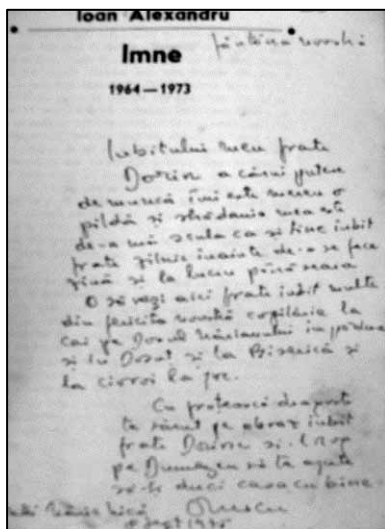
Venea duminica la biserică. Venea cu soția, cu copiii și totdeauna îl lăsa preotul să zică predica. Foarte frumos. Și apoi după ce s-a căsătorit a avut copilași. Apoi părintele de la noi ia dat o casă să locuiască acolo. Apoi noi nu eram așa mulți – că eram numai doi copii atunci – ca să fie liber să poată scrie, să poată învăța. Și apoi acolo locuia la părintele într-o casă. D'acolo, la noi în rât, acolo scria. Parcă și acum îl văd. Ducea o măsuță mică în mijlocul unde era mai frumoasă iarba și acolo se așeza, scria, citea, vorbea. [...] Ș'apoi vecinii când venea acasă la țară... Tare le plăcea la vecini să vie. Ș'apoi le povestea la părinți numai de lucruri bune, de rugăciuni. Zicea rugăciuni cu noi. Era fain. Duminica îl așteptam și pe el acasă. Predica frumos. Îi plăcea să vină cu copiii, cu toții veneau acolo. Stătea vara foarte mult acolo la noi. Aveam lapte. Îi cumpăram miere de albine. [...] În Postul Crăciunului veneau profesori și tineri la noi. Vai, ziceau o colindă de răsună casa. În veci țin minte. Când tăiam porcul el zicea: «Eu nu vin acasă.» Era post. Nici el nu mânca în post. Îl trimitea pe copil, pe Ioachim. Zicea: «Nu vin acasă că mi se face poftă.» O singură dată a fost. Și când s-a făcut mâncarea s-a dus pe Dosuț. Nu pot să stau, zicea. «Fă-mi fasole mamă». «Fă-mi de mâncare de care mănânc eu.» Erau lucruri foarte frumoase.

[...] Vai cu drag îl așteptam acasă. Atunci toată lumea, cine era în sat, mergea la biserică că a venit Onucu. Așa-i zicea la noi în sat. A venit Onucul, poetul. A venit Onucul acasă. Hai să mergem să ne spună. Frumos vorbea. [...]

Câmpean Valer, fin al părinților lui Ioan Alexandru:

„A fost un om foarte religios. De mic a pus baza pe religie. I-a fost dragă. [...] A făcut poezii. [...] Foarte ocupat a fost de sat.

I-a fost drag să fie aici, la țară. [...] La părinții săi i-a fost drag că a fost copil deștept. A învățat bine și i-a fost dragă cartea. Cum v-am spus era religios. Era tot cu Scriptura și cu Cartea de rugăciuni la el orișunde mergea. S-a ocupat de el părintele Cosma Vasile. Mergea la dânsul acasă. I-a dat o cameră. Și mergea acolo să stea. [...]

Fântâna noastră
Iubitului meu frate

Dorin, a cărui putere de muncă îmi este mereu o pildă și strădania mea este de-a mă scula ca și tine iubit frate zilnic înainte de-a se face ziuă și la lucru până seara. O să vezi aici frate iubit multe din fericita noastră copilărie la cai pe ogorul Mărianului în pădure și în Dosuț și la Biserică și la cioroi la joc.

Cu frățescă dragoste te sărut pe obraz iubit frate Dorin și-l rog pe Dumnezeu să te ajute să-ți duci casa cu bine.

Topa Mică Onucu

8 sept. 1978

(autograf pe volumul *Imne* 1964-1973)

Călin Cira și Câmpene Valer

Și-apoi a plecat pe la școli. Vara în vacanță mai venea acasă. Ședea la casa bătrânească. Și-a făcut o masă în grădină și acolo stătea și scria. [...] Vorbea frumos. [...] A fost cu o inimă bună. [...] Se îmbrăca când venea acasă cu haine din

Ulița copilăriei

Casa părintească azi

astea de'ale nașului, ale tatălui său, de-astea țărănești. Așa îi plăcea să se îmbrace și umbla prin sat. Tare i-a fost drag aicea la noi. I-a fost drag la țară. Multe lucruri bune a făcut. A fost copil deștept. N-a fost domnos, cu oricine a stat de vorbă. [...]

Dan Paulina, rudenie a poetului:

„Eu l-am înregistrat când am sfințit crucea, în 21 iunie 1989. Ne-am făcut o răstignire. Așa s-a nimerit de a fost acasă și a venit cu părinții. L-am invitat la masă. [...] De câte ori a venit l-am ascultat. Și l-am fi ascultat ore întregi. Nu te-ai fi săturat. Venea și la biserică la noi, la ortodocși, mergea și la baptiști. Nu i-a ocolit. [...] Știți, am făcut masă când am sfințit crucea. Și a fost o problemă că au venit șeful de post cu cineva de la Miliție. [...] Cineva ne-ar fi reclamat că am tăiat un vițel și am sfințit crucea. [...] La un moment dat au venit în casă. [...] Și era

Câmpean Valer, Dan Paulina,
Călin Cira

casetofonul nou și le pun caseta. Și pun caseta și îi aud pe cei care au intrat în casă spunând:

– Acesta-i de la dumneavoastră din sat?

– Da. E de la noi din sat. E poetul Ioan Alexandru.

– Auzi doamnă: Dar eu aș vrea să-l aud. Dar să-l văd, nu numai să-l aud.

– Când vine în Topa puteți să veniți să-l auziți la biserică.

– Dar să nu mă știe nimeni că vin, pentru că eu n-am voie să merg la biserică. [...]

Iepure Nicolae,
prieten și vecin cu
Ioan Alexandru:

„Am copilă-

rit o perioadă destul de lungă împreună. Toată lumea mergea la patinaj. Atunci era

aicea plin tăul ăsta [...] Și avea patine și era tare bun patinator.

Mergeam pe deal după cai. Venea călare. Îi plăcea foarte mult. Ei aveau doi cai. Și la pășune mergea și îi aducea. Tare mult i-au plăcut caii. [...] El fiind elev de liceu iar

Iepure Nicolae

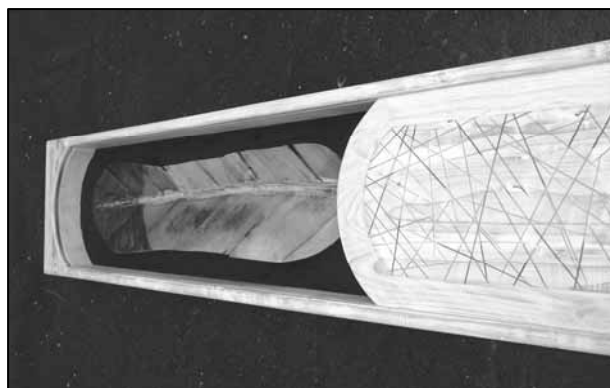

Preot Cosma Vasile și Pop Roman
învățător, 1938

eu la școală, ne mai întâlneam. El foarte, foarte mult studia. Și avea legături cu preotul de aici, cu părintele Vasile Cosma care i-a dat foarte multe cărți. [...]

Interviuri realizate de **Călin Emilian CIRA**

Arca zeilor și mesagerul muzei – detaliu

Ioan ALEXANDRU în dialog cu Ioan PINTEA

„Actul rostirii poetice ține de pregătirea pământului transfigurat”

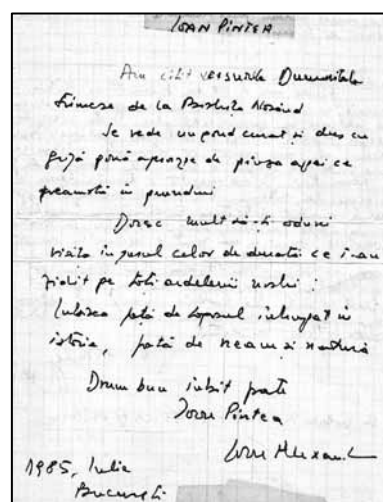
– Nu v-aș fi căutat dacă nu v-aș fi găsit mai înainte (în poezie, traduceri, eseistică) iubite Ioan Alexandru. Acesta fiind argumentul, vă rog să-mi mărturișiți care este credința dumneavoastră în Cuvânt, iubirea dumneavoastră pentru cuvânt, și nu în cele din urmă, nădejdea, speranța dumneavoastră față de Cuvânt?

– Este o întrebare grea să spun cele trei dimensiuni umane, însă, vă voi răspunde indirect. Actul rostirii poetice, actul acesta, ține de pregătirea pământului transfigurat. Mi-am și numit o carte așa, carte din B.P.T., pentru că și așa ceva pregătește opera de artă. Suntem implicați în lucrarea acestui pământ transfigurat care ține de eschatologie. Vedeți, natura în starea în care este, planetele și vietățile nădăjduiesc după o stare ontologică, după o necesitate a împlinirii și a rodniciei din care a dispărut spațiul și timpul. Conlucrăm în vederea acestui pământ transfigurat, altfel creația nu are nici un sens. Întâlnirile mele cu oamenii prin cărțile, conferințele, în țară și străinătate, luptă pentru a ne apropia de acest pământ transfigurat, de a-l pregăti. Cum va arăta aceasta depinde de noi. Adică este o împreună-lucrare. În cartea mea *Imnele Putnei*, carte care poartă un motto din textul de la Patmos, se vorbește numai despre această cetate – pământ transfigurat – pe care o pregătim și lucrăm la ea toate neamurile, inclusiv geniul creator românesc.

– Roman Melodul cerea Cuvântului un alt cuvânt... Cerea cuvântului să vorbească

despre sine... Aceasta pare a fi făcut poetul Ioan Alexandru. A cerut cuvânt și Cuvântul i-a dat expresia desăvârșită. Acea a comuniunii, a comunicării dintre poet și lume, dintre haos și ordine, dintre terestru și „pământ nou”, cum ar scrie Ioan din Patmos.

– Cât de bine ne înțelegem! Spun despre rostul poeziei citându-l pe Niceta de Remesiana, care a scris o carte despre buna psalmodiere, buna poetizare în care se spune un mare adevăr, valabil și pentru poeticile de astăzi. Anume: cuvântul poetic are darul de-a penetra în adâncurile sufletului, unde se află rănilor păcatelor și are puterea de-a vindeca aceste răni ale sufletului. Este extraordinar acest Cuvânt, cu putere multă care poate să smulgă din suflet rănilor păcatului. Vă dați dumneavoastră seama? Poezia nu este o îndeletnicire de suprafață, la suprafața existenței. În măsura în care este slujire a Logosului întrupat în istorie. Am să vă spun o pildă foarte recentă cu un student care a venit să-mi spună despre suferințele pe care le trăia el și semenii din jurul lui. I-am făcut imediat, aproape un poem, despre un nor

întunecat care umbrește un ocean și care stă greu peste apele albastre ale oceanului. Și norul acesta este luat de vânt, împrăștiat și se arată soarele, atotbiruitor. Așa e și cu tristețea noastră. Este un nor care stă peste oceanul sufletului, care după ce trece lasă sufletul să țină mai departe legătura cu soarele învrednicit al Logosului. Nu țin mai mult grijile și suferințele decât un nor! Și mi-a spus acest student că a doua zi s-a liniștit complet în vremea acestei imagini și în fața oamenilor care așteaptă. Acest cuvânt a reușit să aducă bucurie și pace. S-a întâmplat, vedeți, acea vindecare a rănilor, și sufletul trăiește mai departe. E mare lucru acesta! În toată

puținătatea și modestia, e mare lucru! Să poți să vindeci rănilor! Pentru că ele nu sunt altceva decât coardele de foc ale Logosului, ele sunt cele care lucrează mântuirea, atinse fiind de smerita ascultare a slujitorului Logosului. Deci, vedeți că problema poeziei este ceva cu totul vital pentru

oameni. Întăriți-vă prin poezie, prin cântări, prin imne, prin laude unii pe alții. Vedeți ce putere are Cuvântul; cum spune Saul din Tars.

– Unde începe și unde se termină poezia politică? Unde începe și unde se termină poezia patriotică, Ioan Alexandru?

– Eu nu cunosc delimitările acestea. Poezia este laudă, este celebrare a Logosului întrupat în istorie, a chipului creaturilor, de la cea mai umilă floare și fir de iarbă până la înfățișarea omului. Totul este vrednic de mărire, de doxologie! Uite, stăm aici în fața pomilor acestora unde am scris sute și sute de doxologii. Viața mi-e prea scurtă pentru a lăuda toate acestea. Dacă am o întristare uneori, este că nu am reușit să spun imnul fiecărei creaturi din câte sunt. Poate este o dorință pe care nu trebuie să o numesc și să mă delimitez. Însă toate suspină după lacrima doxologică a omului. Simt că tot ce există

tânjește după Cuvântul izbăvitor. Nu-i omul acela ce aduce izbăvirea, dar poate fi o transparență între Logos și făptură, ca izbăvirea să transpară ca realitate. Deci nu cunosc delimitările între poezie. Omul universal mă interesează. Omul nu poate fi fărâmițat. Omul este microcosmos, cum spun înaintașii.

– Credeți că omul universal gândit de dumneavoastră poate fi acel “om deplin” (ca să înjumătățesc sintagma) gândit de Constantin Noica?

– Omul trebuie să se realizeze universal. Pe om nu-l încapă nici o categorie istorică sau spațiu temporal. El nu poate fi încăput nici de o epocă, nici de un grai, nici de o mie de ani, nici de toate veacurile. Omul este chemat să fie *noeus teuteu*. O făptură teandrică, divino-umană și gândindu-și destinul în eternitate. Sigur că el, așa cum pleacă un copil din leagăn, din copilărie și se revarsă în familie în dimensiunea unei patrii, dintr-o patrie se revarsă în univers și din univers în eternitate. Nu-l încapă nimic. Este nefericit câtă vreme nu are această irezistibilă sete după chipul său de slavă la care este chemat și care este un plus de bunătate, o nesfârșită adâncire a tuturor puterilor spirituale ce l-au animat. Făptură a iubirii fără de margini față de tot ce există. Umanitatea a cunoscut acest chip în făptura resurecțională a Logosului, care are mare iubire, bunătate, numai viață fără moarte și fără ponos. Vă dați seama că noi avem acest model de două milenii, care transpare în cele mai luminate capodopere ale umanității: în imnele lui Roman Melodul, în *Psalmii* lui David, în personajele lui Dostoievski, în *Luceafărul* lui Eminescu, în Capela Sixtină, în pereții Voronețului, în cantatele lui Bach, în tot ce are umanitatea mai bun, în Rembrandt, în acuarelele lui Luchian, în tot ce avem mai de preț până astăzi...

– Muzica, pictura, textul sunt elementele unui spațiu spiritual lucrat și viețuit de uneltele și ființa dumneavoastră. Când devin toate acestea expresie? Pot fi ele un singur Tot exprimându-se în poezie?

– Muzica tinde tot după Logos și pictura la fel. Deci toate vor să fie rostirea Logosului întrupat în istorie și toate îl pregătesc pe om pentru pământul transfigurat, îl potențează.

Cetatea de pe pământul transfigurat are douăsprezece porți, este locuită de Logos, dar stâlpii ei sunt muzicali și pietrele colorate de la temelie sunt transparente picturale. Aș aminti un gând răsăritean, al tradițiilor noastre bizantine, că în Eschaton toate operele de artă pătrunse de harul Logosului vor împodobi bazileea, vor împodobi pământul transfigurat. Nimic nu se pierde. Dacă gestul unui pahar de apă dat unui însetat primește răsplată veșnică, n-are cum să se piardă Pieta lui Michelangelo sau albastrul de Voroneț. Toate contribuie la această podobie în Eschaton.

– *Aceasta, printr-o transfigurare...*

– Iubirea este transfiguratoare. Orice ieșire din timp și spațiu nu poate fi săvârșită decât prin resurrecție.

– *Hölderlin zicea că metanoia nu-i ascunsă omului...*

– Așa este. Întoarcerea tocmai ca resurrecție. Îi rămâne omului șansa întoarcerii ca resurrecție deja săvârșită de Logos.

– *Într-un interviu din Luceafărul pledați pentru o asumare a spiritualității bizantine. Ce ne mai puteți spune? Ce a dat spiritualității bizantine cultura română? Ce a primit cultura română de la Bizanț? Vorbiți-mi, dacă se poate, de legătura lor sinergică.*

– Aici sunt multe de spus. Am spus o parte în *Luceafărul* și nu vreau să mă repet. Ceea ce este netrecător în Bizanț este legat de resurrecția Logosului. L-au celebrat poeții Bizanțului. Aș spune un lucru. Occidentul l-a avut pe Dante care, în *Divina Comedie*, ne propune un infern pe care Bizanțul nu-l are sau îl are într-o formă diminuată. În ordinea fenomenalului, nu a ontologicului, cum spune Berdiaev. Adică astăzi: o problemă atât de mult discutată pe plan mondial. Problema răului. Cât se extinde răul asupra sufletului omenesc? Noi, răsăritenii, am gândit mereu, mai ales în poezie, în muzică, în pictură, dar și în gândire, cum este Origen sau Grigorie de Nissa, cum că răul este delimitat, că ființa omenească este ontologic ancorată în bine și că nădejdea salvării oamenilor, a tuturor oamenilor, este o realitate. Cu această bucurie a salvării întâmpină omul răsăritean, bizantin,

deci și român, viața, pe semenii săi, cu această seninătate stă în fața morții care nu are ultimul cuvânt de spus pentru că întâiul îl are resurrecția. Asta-i important. Să nu-i aduci pe oameni în deznădejde. În adâncurile sufletului fiecărei creaturi se află oceanul de har al logosului întrupat în istorie.

– *Credem că întâietate o au, între imne, Imnele Transilvaniei. Cum vede toată Transilvania, de-aici din București, Ioan Alexandru? Cum își vede vatra sa, obârșia sa, spațiul acela sacru cu „dealuri și coline” care l-a trimis în lume?*

– Cum văd? Transilvania este pentru mine, am spus-o de-atâtea ori, o lume de o adâncime metafizică și spirituală deosebită, Transilvania a dat graiul sacru românesc. Codicele maramureșene au erupt cu limba poporului român de-acolo de-a dreptul în Scripturi. Avem limba sacră românească pornind din Transilvania. Aceasta este foarte mult pentru poezie. Oamenii Transilvaniei au avut o nevoie vitală să exprime aceste adevăruri ale iubirii, jertfele resurrecției logosului limbii române. N-au putut trăi fără de aceste adâncimi. În Maramureș este omphalos-ul Europei, centrul Europei.

– *Într-o „Scrisoare despre poezie” (publicată în Luceafărul și apoi în Iubirea de patrie, vol. II) spuneți că primiți scrisori de la tineri care scriu versuri. În câteva rânduri, Jurnalul de poet s-a adresat poetului tânăr. Puteți să ne completați aceste „scrisori” către tinerii poeți (ca să-l parafrzez pe Rilke)?*

– E foarte greu să le reiau pentru că au apărut la un moment dat sub condeiul meu. Apoi am vrut să mă delimitez și de Rilke. Cine are scrisorile lui Rilke în față și ce am încercat eu va înțelege această delimitare. Rilke a ieșit de sub raza Logosului. Eu încerc cu toată smerenia să rămân sub această rază de foc. Da. Cât voi putea și cum voi putea, timpul va hotărî, dar aceasta este cea mai mare dorință a sufletului meu: să nu mă depărtez de ființa Logosului, care a dat și în spiritualitatea românească tot ce e mai bun și netrecător, ca și în cadrul altor spiritualități ale lumii.

București, 1984,
Pogorârea Sfântului Duh

„Vămile” lui Ioan Alexandru

În biblioteca de acasă

Ioan Alexandru și Episcopul Justinian Chira Maramureșanul

Într-o conferință

Fotoalbum Ioan Alexandru

Episcopul Justinian Chira Maramureșanul sfințind chipul lui Ioan Alexandru, operă a sculptorului Vasile Gorduz, la Rohia, amplasat ulterior în fața Bibliotecii Județene din Bistrița.

Mormântul lui Ioan Alexandru din cimitirul Mănăstirii Nicula

Raiul accesat din cârciumă

Ion Radu ZĂGREANU

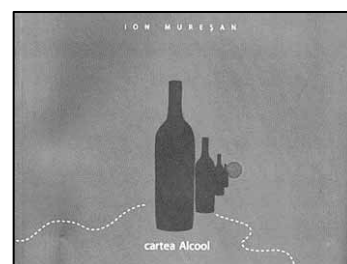
Când mi-am cumpărat volumul *Cartea alcool* (Editura „Charmides”, 2011) al lui Ion Mureșan din librăria „Radu Petrescu” din Bistrița, am găsit acolo și volumul *Alcooluri* de Guillaume Apollinaire (Editura „Paralela 45”, 2008). Această coincidență simbolică am asociat-o imediat cu numele lui François Villion și cu poeziile sale. În aceste condiții de „paratext” (așa cum îl definea criticul literar Andrei Moldovan în lucrarea lui, *Coșbuc sau lirismul pragurilor*, Editura „Clusium”, 1997) am lecturat poemele lui Ion Mureșan.

Alcoolul și cârciuma sunt pentru poet doar niște pretexte simbolice pentru o profundă meditație despre fericire, singurătate, iubire, trecerea timpului, despre moarte. Ion Mureșan reabilitează poetic spațiul cârciumii. Și de aici se poate vedea în Rai și de aici se poate accesa Raiul, transcendentul, ne convinge poetul. În sordidul univers bahic se poate retrăi „sentimentul mării”, aici mișcarea unui scaun este asemenea „unui pescăruș” (*Sentimentul mării într-o cârciumă mică*). Aici se plâng iubirile pierdute (*La masa de lângă fereastră*). Cârciumile au un corespondent edenic, cele terestre fiind doar copia „platoniciană” a ideii de cârciumă: „Cârciumile de aici, de pe pământ, nu-s decât umbre palide ale cârciumii unice din ceruri, cârciuma aceea rezemată cu un perete de peretele Raiului.” (*Întoarcerea fiului risipitor*).

Despre moarte și viață, despre înviere se discută la fel de profund și în „birtul Broasca Verde”. A bea înseamnă la Ion Mureșan a aparține încă timpului, a exista în planul realului sau în cel al transcendentului. A bea este sinonim cu ireversibila trecere a timpului: „Până la amiază de trei ori se face toamnă,/ de

trei ori se face primăvară,/ de trei ori pleacă și vin păsările din țările calde.” (*Poemul alcoolicii*). În cârciumile din rai beau marii scriitori ai lumii (*Întoarcerea fiului risipitor*), „între vii și morți e un du-te vino, neîntrerupt, de aceleași vorbe./ Cu toții am văzut bule de aer prinse-n pereții sticlelor de votcă turnate cu defecțiuni. Sunt doar cuvinte care din pricini diverse au rămas captive între două lumi” (*Întoarcerea fiului risipitor*).

„A bea” este un prim pas spre transfigurarea realității: „Dar de la o vreme văd ce vreau să văd” (*Întoarcerea fiului risipitor*). Chiar și fericirea are alte repere pentru alcoolici: „Fericirea este atunci când ies cu toții la ferestre și-și pun paharele la ochi și văd până acasă, pe Pământ și-l văd pe Dumnezeu, cum trece înalt și maiestuos, și-i ca un cocostârc cu lungi picioare ce calcă de pe un acoperiș de cârciumă pe altul, de pe un horn de cârciumă pe altul.” (*O viziune – Întoarcerea fiului risipitor*). Înșiruirea civilizațiilor din poemul eminescian *Memento mori* se reduce în poemul *Întoarcerea fiului risipitor* la verbul „a bea”: „Totul a fost băut... Și comuna primitivă și comunismul... s-au băut” (*Întoarcerea fiului risipitor*). Istoria omenirii mai vrea încă timp: „Și tot mai trece noaptea pe drum un om cu o distilerie mică pe umăr.” (*Întoarcerea fiului risipitor*). Ca în *Balada morții* a lui George Topârceanu, alcoolicii dispar în anonimatul uitării celor care i-au

Eveniment

cunoscut, care i-au catalogat „dintru început niște oameni terminați.” (*Din vorbă în vorbă*).

Ion Mureșan dă o altă interpretare parabolei biblice despre fiul risipitor, o actualizează. Tatăl fiului risipitor este barman. Fiul pare a fi un ins plecat la muncă în străinătate, își dă întâlnire cu tatăl într-un birt, trimite scrisori mamei, se reîntoarce acasă și moare. Este înmormântat în vițelul cel gras, sicriul lui devenind astfel simbolul dorințelor sale, mereu altele.

Un zguduitor poem amintind de tenebroasa frică din unele poeme ale lui Cezar Ivănescu, *Ci eu singur sub pământ*, imaginează scenic momentul Apocalipsei, „a doua venire a Mântuitorului”, învierea morților. Scularea celor adormiți în „ziua în care crește carnea pe fiecare os” este de un dramatism luminos. Și ultimul mort este înviat și salvat printr-un joc al divinității, un pic comic, un pic ironic: „un înger diabetic.../ Care mă înhață de o ureche/ și mă duce în lumină”.

O „bătăie” într-o cârciumă dă la iveală pornirile dictatoriale ale „omului cu cravată, care se crede reîncarnarea „lui Hegel și a fraților Petreș”. Volumul conține și admirabile poeme de dragoste. Într-o nichitstănesciană poezie *Poem de dragoste* întâlnim splendide imagini: „Ea are ochii ca două legi abrogate./ Ea are ochii ca două încăperi de arhivă”. Lumea alcoolicii este frecventată când de câte o Pena Corcodușa (*Poem ocazional*), când de câte o viitoare Bubulină în stare să oprească timpul să curgă (*Amantul bătrân și tânăra doamnă*). Iubirea oscilează între carnal și nevinovăție: „Privirea ei excită și castrează” (*Poem de dragoste*); „din sânu-i stâng cisterne lungi spre rai/ duc lapte și suzete pentru îngeri” (*Poem de dragoste*).

Iubita este o Radă argheziană, o Cezara eminesciană: „În ochii ei e pace și prăpăd.../ Ea ține roi de fulgere-n pahare.” (*Poem de dragoste*). Chiar și arta poetică este definită cu degajată ironie prin aluzii la înfățișarea iubitei: „Unghia roz în spuma berii...; „degetele ei, chiar dacă ar fi fost un cârd de șoareci înfometați/ nu ar fi reușit niciodată să roadă piciorul de fier al mesei de fier.” (*O anumită definiție a poeziei*).

Portretul evocator dedicat poetului Radu Săplăcan (*Guleratul*) impresionează prin hiperbolizarea mișcărilor. *Guleratul*, locuit de zei, de inspirație, s-a ancorat în realitate „și stă cu un picior într-un sac cu făină/ și stă cu un picior într-un sac cu pietre”.

Ca Li-Tai-Pe, poetul contemplă luna în pahar și singurătatea îl înconjoară: „Departe în pahar latră un câine” (*Pahar*). Realitatea îi amputează visele, *Un cântec de leagăn* este parcă vocea unui cor antic prevestitor al unui destin tragic.

Ion Mureșan preferă să schimbe percepțiile obișnuite ale realității. Tipul dictatorului este personificat într-o „păpușică”. Totdeauna se va găsi cineva să-i pună „olița sub funduleț”, deci să o accepte. Întâlnim în acest volum și câteva poezii cu tematică religioasă. Poezia *Colind* prezintă într-o manieră eminesciană nașterea lui Isus Cristos, însoțit de alaiul îngerilor: „Gândul cel rău, vaier și plângeri/ nu-ncap în aer/ de-atâția îngeri.” Smulgerea din puterea păcatului se face prin rugăciune, prin implorarea ajutorului divinității: „Luminează, Doamne, luminează,/ smulge-mi carnea negrului păcat.” (*Rugăciune*).

„Învierea” lui Cristos, plină de mister romantic amintește parcă de apariția fantomei lui Mircea din poezia *Umbra lui Mircea*. La Cozia de Grigore Alexandrescu: „iar stânca a prins să văturească,/ ușor, ca apa râului de munte,/ și-un trup de abur a-nceput să crească/ din piatră ca ieșindu-ne din frunte”.

Identitatea de sine a eului liric se pierde de multe ori. Prin contemplarea universului, din cârciumă, se evadează în copilărie sau „în altă lume” (*Martorul – Întoarcerea fiului risipitor*).

Poezia *Cântec negru* m-a trimis cu gândul la poemul *Omul negru* a lui Serghei Esenin. Răul, mocnind latent în oameni, poate fi răspândit în lume dacă ei consimt să-l accepte, când unele condiții îl favorizează: „Soarele e sus, iarba e putredă,/ vreme e numai bună de cosit” (*Cântec negru*). Răul „călătorește” asociat unei imagini impuse despre cineva, în care individul nu se mai recunoaște fiindcă nu mai vrea: „Și, încet, anevoie, imaginea noastră a decupat iar

orașul/ și peretele opus al cârciumii și imaginea noastră/ s-a năpustit asupra noastră,/ fără noi în ea.” (*Tunelul*).

Sorescian este poetul în poemul *Acoperișul*. Soția își roagă bărbatul să repare acoperișul fiindcă natura se răsfârâ în spațiul locuinței și ei nu mai au „un înăuntru al nostru,/ și nu mai avem un afară al nostru.”

Imaginația poetului este debordantă. Ai impresia că limbajul devine o piedică în fața dislocărilor și a mutațiilor imaginare. Superbe imagini populează poemele sale. „și uneori cad în genunchi și-s ca niște litere/ scrise de un școlar stângaci.” (*Poemul alcooliceilor*); „eu măsoar cât de aproape e omul de oasele lui.” (*Cântecul Arpentorului*); „și dacă oasele, de durere, explodează în mine” (*Mila*); „sunt streșină atunci când nu o văd.” (*Poem de dragoste*); „și cocoșul pe gard a cântat,/ perforat” (*Tunelul*); „și cerul era ca un șantier părăsit în grabă la venirea iernii.” (*La masa de*

lângă fereastră); „S-au băut aerul de sub unghii și măduva din oase și sângele” (*Întoarcerea fiului risipitor*); „Ay, am știut că chipul meu e talpa cu care calc desculț în ochii Tăi!” (*Întoarcerea fiului risipitor*); „cuvintele se îmbracă-n haine civile, intră în cârciumă și-n capul nostru și îmbrăcate ca de sărbătoare ne sar pe buze” (*Întoarcerea fiului risipitor*) etc. Ironic și persiflant, în maniera lui Mircea Cărtărescu (*Levantul*), sunt înserate în poemele lui Ion Mureșan citate biblice, versuri arhicunoscute, textele unor jocuri de copii. Unele poeme au o structură scenică: *Întoarcerea fiului risipitor*, *Ci eu singur sub pământ* etc.

Poetul își delimitează un teritoriu liric propriu și, forțând statutul poeziei, schimbă unghiul de percepție a realității. Cristalizează experiența poeziei actuale într-un volum remarcabil, cu poeme de împlinită maturitate poetică.

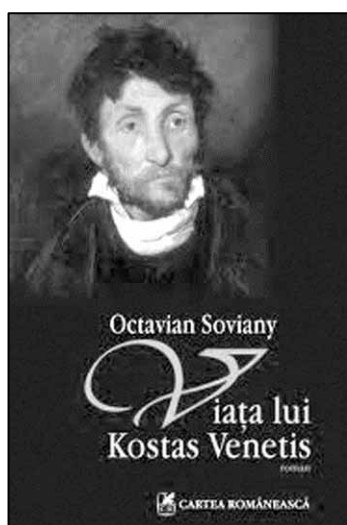
Brățara Otiliei

Cercul mobil

Cezar BOGHICI

Kostas Venetis, protagonistul romanului lui Octavian Soviany, *Viața lui Kostas Venetis* (București: Cartea Românească, 2011, 416 p.), a fost considerat „cel mai oribil personaj din literatura română” (Ion Simuț). Neavând

afini în proza autohtonă, el derivă direct din scrierile Marchizului de Sade: este un personaj hotărât negativ, care pune cu voluptate în practică o „filosofie” a răului, desprinsă – după cum el însuși susține – din „cărțile vechi de înțelepciune”, de unde reiese că „păcatele – ca și faptele bune – vin de la

Dumnezeu, iar noi nu suntem decât uneltele Sale, cu care El săvârșește răul și binele”; este un „pidosnic”, un incestuos, un violator, un criminal, un hoț, un individ fără complexitate („un diavol plat” – Ion Simuț), stăpânit de *sadismul* ce în psihanaliză se definește ca perversiune în care satisfacția sexuală nu poate fi obținută decât prin provocarea unor suferințe fizice și morale celorlalți. Pe scurt, povestea lui Kostas Venetis – „o mărturie a dreptății prin strâmbătate și a înțelepciunii prin nebunie” – e povestea unui homosexual grec, născut undeva lângă Salonic, ajuns în pragul exitus-ului într-o hardughie din Veneția, unde își deapănă amintirile în fața iubitului său (poreclit *Nemțoaica*), cel ce are datoria să le aștearnă pe hârtie.

Aflat, pentru început, la discreția mamei sale, care trezește pretimpuriu în el ispita

trupului, eroul romanului se va afla permanent sub puterea nefastă a altui personaj: este când ibovnicul lui Yussuf, ofițerul turc care-l duce la Stambul, unde-l închide, înveșmântat femeiește, într-o „colivie de aur”; când ucenic al bătrânului Abdulah, îmblânzitorul de șerpi; când în slujba lui Baruch, un proxenet ce ținea o casă de desfrânare frecventată inclusiv de apropiații seraiului, situație în care Kostas ajunge cadâna lui Fatih-Efendi, un înalt demnitar decrepit și din cale-afară de depravat; când sluga lui Calomfir și a Frosei, birtășii din mahalaua bucureșteană, numită Podul Calicilor, pentru care își pune la încercare darurile de jucător și scamator, deprinse de la haimanalele Salonicului; când robul, însemnat cu pecete, al lui beizadea Mihalache, temutul și maleficul boier a cărui stăpânire, întinsă chiar și dincolo de granițele României, îl integrează în rândurile crimei organizate și ale anarhiștilor „comunarzi” din Paris, îl face asistentul lui Aleppo Aleppi, vestit iluzionist parizian, îl pune sub autoritatea lui Léon – casap și criminal feroce, înrolat sub flamura anarhiei – și, în cele din urmă, a lui Rudolf von Habsburg – arhiducele-moștenitor al coroanei austro-ungare, un sangvinar și un luxurios cum nu mai cunoscuse Viena –, ambii avându-l pe Kostas drept amant, cel din urmă introducându-l, din capriciu, în saloanele cele mai alese ale nobilimii austriaco-maghiare.

Strâmb alcătuit din născare, „blestemat fiind de iubirea lui Dumnezeu, care pe unii îi binecuvântează și pe alții îi blestemă”, Kostas Venetis declară că nu a fost înzestrat cu darul de a iubi („inima mea învățată de ură n-a iubit niciodată pe nimeni”), nefiind în stare să valorizeze adecvat nici măcar „iubirea îngerească”, jertfelnică, a lui Manoil, sece-

tarul boierului Mihalache: „Nu rareori chipul său palid [al lui Manoil – n.n.] mi se arată în ultima vreme în vis privindu-mă muștrător și sunt încercat de căința că nu i-am arătat prețuirea cuvenită acestei iubiri îngerești, din pricină că eu nu mai aveam inimă”. Se poate spune însă că eroul nici n-a avut parte de ceea ce se numește „cultivarea inimii”: la Athos învață, de la părintele Loukas, că trebuie să-și disprețuiască trupul și să disprețuiască femeia care „e ciotie cu dracul, maldăr de poftă și măruntaie, maică a vicleniei și vas împruțit”, iar din sfaturile de taină ale părintelui Makarios – duhovnicul mănăstirii din apropierea satului său natal –, află, printre altele, că e bine să ne ucidem dușmanii și că deznădejdea e mai presus decât toate virtuțile, căci „Dumnezeu ne strâmbă sau ne îndreaptă, ne rânduiește rosturile și menirile, ne sloboade cu o mână și ne apucă în cealaltă, după legea cercului care se mișcă, fără odihnă, înainte și înapoi”. De altfel, forma privilegiată a cercului – făcând trimitere la reprezentările de pe arcele majore ale Tarotului, la gândirea neoplatonică musulmană (*Cartea Cercurilor Imaginare* de Ibn al-Sid al Batalyawsi) și, mai cu seamă, la cercul *Zoharului*, a cărui circumferință este alcătuită din acele sefirot sau puteri divine (Iesod, Malkhut, Tiferet și Keter) ce sunt considerate, după o tradiție cabalistică, drept centru al domeniului sefirotic – îi servește protagonistului ca principiu de structurare a spiritului, oferind, totodată, cheia întregii povești, dezvăluită, aluziv sau explicit, pretutindeni în roman: „Cred că am înțeles în cele din urmă povestea lui Kostas Venetis – mărturisește, la final, Nemțoaica. Mi-am amintit despre cercul care se învâрте înainte și înapoi și am priceput că totul se face în lume

prin lucrarea celor zece puteri care izvorăsc din Cel Nesfârșit [...]. Iar omul e alcătuit tot din aceste puteri: în picioare e Temelia, Slava Pământească – în pânțele. Lumina – în inimă, Coroana Sfințeniei (care pe evreiește se zice Kether) – în creștetul capului, unde se face nunta Mirelui cu Mireasa”.

Într-un interviu acordat revistei „Familia” (nr. 3, din martie 2011), la observația interviatorului, Ion Simuț, potrivit căreia personajul principal al romanului *Viața lui Kostas Venetis* este „un damnat care ignoră că ar exista și un sens al binelui, complăcându-se și afundându-se în capcanele răului”, Octavian Soviany oferă următoarea replică: „Kostas face primul pas, pe care conform învățăturii creștine trebuie să-l facă orice păcătos dornic de îndreptare, adică își mărturisește păcatele... [în acest sens, întrebarea autorului: „De ce n-am putea accepta că eroul meu se răscumpără povestind?” pare justificată – n.n.] Apoi, Kostas are o conștiință a valorilor creștine, nu conștiința lor îi lipsește, ci capacitatea de a le interioriza afectiv. El știe perfect despre existența binelui, iubirii, devoțiunii, dar nu le poate trăi/practica...”. Pe de altă parte, „dacă eroul acestei cărți are vreo calitate, aceea este, în ciuda aparentei sale trufii, tocmai smerenia. El știe că nu se poate împotrivi unei divinități din care (crede el) provin atât binele cât și răul. Dincolo însă de toate acestea, Sade, ca și Kostas Venetis, ne obligă să reflectăm la originea răului, iar răspunsul de dat la această întrebare nu e deloc unul simplu și a fost o mare «piatră de încercare» pentru mulți teologi. În literatura română o asemenea problemă nu a fost pusă niciodată foarte tranșant. Am încercat să fac asta...”, afirmă autorul.

Brelocul misterelor

Teodor Tanco: „Cred în cuvânt ca în Dumnezeu care ni l-a dat”

Icu CRĂCIUN

Prolificul scriitor Teodor Tanco s-a ținut de cuvânt când, în 2005, a anunțat că romanul autobiografic *Cândva mă voi întoarce acasă* este proiectat în patru volume. Ei, bine, în 2010, i-a apărut și al IV-lea: *Acasă, la Monor?*; primele trei fiind: *Tinerete pribeagă* (2005), *Refugieri prin țara mea* (2007) și *Depărtări și îndepărtări* (2009). Pentru aceste patru tomuri, dar și pentru întreg scrisul beletristic, autorul a fost onorat în 2010 cu

premiul Opera Omnia de către Uniunea Scriitorilor, filiala Cluj.

În volumul I, scriitorul evocă cu nostalgie: anii copilăriei cu primii ani de școală primară, înstrăinarea de satul natal, înstrăinare care a lăsat urme adânci în sufletul copilului inocent, începutul celui de-Al

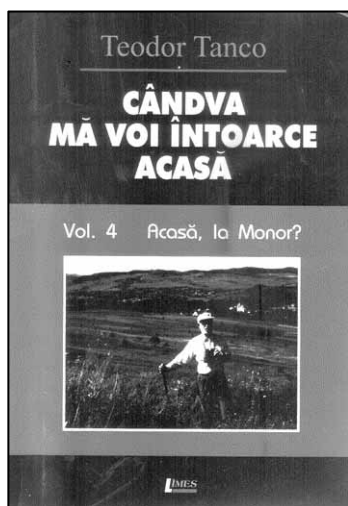
Doilea Război Mondial, perioadă când a fost licean la Năsăud și Bistrița, pregătirea plecării în România liberă în urma consecințelor rușinoase ale Dictatului de la Viena, experiențe dramatice descrise când cu patimă, când cu detașare, care îi vor maturiza gândirea și comportamentul specifice adolescenților rebeli. Menționez că acest prim volum a obținut în anul publicării (2005) Premiul pentru proză al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România.

Volumul al II-lea ne revelează un Teodor Tanco licean la Turda, Brad și, în final, la Blaj, intervalul când acumulează alte experiențe sociale, când constată că țesătura realității devine mult mai complicată, când

toate personajele trăiesc dramele refugiaților ardeleni, însingurați și supuși destinului injust.

În volumul al III-lea, ne aflăm din nou în anii refugiului blestemat de românii din Nord-Vestul Transilvaniei; viitorul scriitor este încă normalist blăjean, revoltat împotriva programelor riguroase și severe, dar și ale constrângerilor aspre din internat, obsedat fiind de amintirea iubirii meteorice, la prima vedere, pentru basarabeanca Maria Elena (Marilena). Visătorul aspirant de intelectual cu mintea disciplinată își petrece sărbătorile de iarnă ale anilor nefaști 1943–44 la Vatra Dornei, după care se reîntoarce la Blaj, hotărât să-și continue studiile. La începutul lui august 1944, tânărul peregrin mai încasează o lecție aspră de viață: i se refuză pașaportul de întoarcere pe 30 de zile în Monorul natal, deși își făcuse fel de fel de scenarii legate de întâlnirea cu cei dragi de acasă, părinții și apropiații familiei.

În volumul al IV-lea, proclamația către țară a regelui Mihai I din 23 august 1944 cu privire la ieșirea României „din alianța cu puterile Axei și imediat încetarea războiului cu Națiunile Unite” este auzită de pribeagul Tanco la Blaj; deocamdată nu este implicat decât afectiv în probleme sociale, dar, încetul cu încetul, i se va contura o personalitate matură, chiar dacă la învățătură nu se situează printre premianții clasei. În momentul când primește o armă și este pus alături de alți tineri și bătrâni ai Blajului să apere obiective strategice cu prețul vieții, mentalitatea lui este bulversată total; inițial, socotise că nemții vor elibera Ardealul de Nord (unde se afla și satul său natal) în urma Arbitrajului de la Viena, crezuse în războiul sfânt împotriva sovieticilor necredincioși, apoi, este pregătit sufletește să lupte împotriva nemților, deoarece a fost amăgit că ei sunt salvatorii refugiaților

ardeleni. Moartea nu-l înspăimântă, însă se rușinează că va trebui să tragă în oameni necunoscuți. Aceasta este justificarea pe care și-o aduce propriilor sale principii. Știrile devin din ce în ce mai contradictorii. Pentru a se feri din calea armatei germano-maghiare, o bună parte din locuitorii Blajului, printre care și unchiul și mătușa sa Cordiș, împreună cu copiii și tânărul Tanco, se vor refugia cu toții spre Sibiu. Două săptămâni se vor opri în satul Cergăul Mare, la familia Dumitruș. Aceasta este cea de-a treia băjenie, în doi ani, de când a părăsit Năsăudul școlar; ca peste tot, pe unde a umblat, nu lipsește, firește, o nouă experiență erotică.

Deși ne aflăm în plin război, când este vorba de școală, viața decurge aproape normal. Singuraticul elev Tanco își dă examenele de diferență în particular la liceu pentru a se putea înscrie și la facultate; puțină lume știe că, până la apariția noii legi a învățământului, dacă erai elev la Școala Normală, nu aveai voie să te înscrii la facultate numai dacă absolveai un liceu, astfel că autorul era în 1944 într-a șasea la liceu și într-a șaptea ca normalist.

După doi ani, două luni și zece zile, în drumul spre Monorul natal – mult visat în pribegie –, refugiatul Teodor Tanco se oprește la spitalul din Reghin, unde se afla tatăl său, Simion, rănit, victimă a inamicului în retragere. Întâlnirea este de un dramatism cum numai în tragediile antice o întâlnești; aidoma este și cea de-acasă, cu mamă-sa.

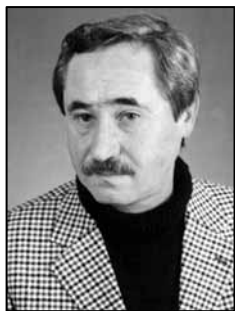
Cu toate că, la radio, se anunțase 25 Octombrie, ziua eliberării României de sub nemți și unguri, după doar două nopți de ședere în Monor, elevul Tanco – învățat deja cu foamea, setea, frigul și suferința morală – este nevoit să pornească în al patrulea refugiu, cam confuz, luând, din nou, drumul spre Blaj; scânteia răfuielilor dintre maghiari și români încă nu se stinsese, iar ocupantul sovietic se dovedește a fi identic cu cel de dinainte. Pentru prima dată, la cei 19 ani, Teodor Tanco ia atitudine împotriva Comandamentului Sovietic și cere public eliberarea basarabenilor refugiați. Protestul său, deși singular, demonstrează că viitorul scriitor se maturizase civic. Știind că va fi exmatriculat, se retrage de la școlile Blajului întorcându-se din nou la Monor.

Volumul al IV-lea se încheie cu arestarea dârzului și onestului elev Tanco de către soldații sovietici (arestare total absurdă, ca-n „Procesul” lui Kafka) și evadarea sa spectaculoasă.

În ciuda faptului că această tetralogie cuprinde amintirile și memoriile scriitorului Teodor Tanco, ea poate fi considerată și un omagiu, dar și o comemorare a celor care au trăit anii blestemați 1940 – 44 ai refugiului din Ardealul de Nord, astfel că nu sunt întâmplătoare vorbele scrise la începutul fiecărui volum: „Se dedică celor din neam plecați în lume (la școli și în războaie)”.

Cârcelul lui Bachus

Solitudinea, iubirea, omul feminin

Viorel MUREȘAN

Prima scrisoare din cel de-al doilea an al corespondenței Rilke – Kappus, în fapt a șaptea din șirul celor zece, e datată *Roma, 14 mai 1904*. E o epistolă lungă, trimisă de Rilke după o jumătate de an, ca răspuns la ultima misivă a marelui său admirator. Și e, se pare, pornită spre acesta *din zile liniștite și bune* (p.48). Cum în toate aceste răspunsuri la alte scrisori (cele ale preopinentului Franz Xaver Kappus) descifrăm un ritual și un demers pedagogic, simțim și aici grija maestrului de a-l determina pe învățăcelul său să înțeleagă că omul nu este decât ceea ce face el din sine însuși. E un text peste care planează un ușor aer existențialist. O formă de existențialism *avant la lettre*, vag empirică, desprinsă din curentul creștin, dacă nu facem abstracție de faptul că Rilke e și un mare poet mistic. Fiind scrisă de un Rilke ceva mai destins, disponibil la o lectură aplicată, noua scrisoare e aproape în întregime o suită de glose la un sonet *frumos și simplu și născut în forma în care umblă cu atât de reținută bunăcuviință*. (id.). Înainte de a le descifra, de a le căuta tâcul, autorul *Elegiilor diuneze* se îngrijește să se asigure că: *Sunt cele mai bune din versurile pe care mi-ați permis să le citesc din dumneavoastră*. (ibid.). Aici Rilke săvârșește

Poți trăi fără să scrii?

un foarte important act de pedagogie poetică; îl învață pe Kappus să se rupă de propriul text, apoi să-l revadă detașat, din afară: *Și acum vă transmit acea copie, pentru că știu că e important și plin de noi senzații să regăsești o lucrare proprie într-o transcriere străină. Citiți versurile ca și cum ar fi străine, și veți simți în adânc cât de mult sunt ale dumneavoastră*. (48-49).

Înaintând în hățișurile textului rilke-an, dezvăluim că **solitudinea** este prima dintre condițiile invocate, prin care creatorul poate accede la sine. Era și principala temă a epistolei precedente și va deveni un factor iterativ al existențialiştilor, prin care omul să ajungă la **ființă**. Rilke o spune discipolului său aproape în termeni imperativi: *Tocmai această dorință vă va ajuta, dacă o veți folosi în liniște și chibzuință și ca pe un instrument, să vă extindeți singurătatea peste un ținut imens*. (p.49). Aici, **solitudinea**, asociată cu **iubirea** și cu **moartea**, are atributul de a fi **grea**. Dacă a spune că ne e la îndemână sensul exact a ceea ce intenționează poetul când se exprimă așa: *e bine să fii solitar, căci solitudinea e grea* (p. 49) și *E bine să iubești: căci iubirea e grea*. (id.), am fi departe de adevăr. Termenul *greu* trebuie să aibă aici o accepție aproape religioasă, ca atunci când e altoit pe noțiuni precum suferință, durere, necaz. Adică, *suferința grea* înseamnă una care se vindecă anevoie sau nu se mai vindecă. Cu iubirea și singurătatea e la fel. Poate că Rilke e puțin prea grav în relația epistolară cu Franz Xaver Kappus, când atribuie solitudinii și iubirii, în egală măsură cu moartea, puterea unor **taine**.

Urmează întinse pasaje în care **iubirea** (tema centrală a acestei scrisori) este descrisă ca o creștere lăuntrică a ființei. E o lungă și dureroasă ucenicie și tinde să se contopească, să fuzioneze cu solitudinea: *Ucenicia este mereu o perioadă lungă, închisă, și așa iubirea te duce departe și adânc în viață: e singurătate, solitudine intensificată și aprofundată pentru cel ce iubește*. (p.49). La vedere, în context social, iubirea poate căpăta forma unor capcane periculoase, a unei rătăcirii, a unui spectacol public respingător.

Ea trebuie să rămână doar trăire lăuntrică incomunicabilă, așa cum sugerează terțina în vers liber care încheie sonetul transcris cu atâta bucurie de Rilke după manuscrisul lui Franz Kappus: *Măinile mele bâjbâie atunci după dragoste,/ pentru că aş vrea mult să spun rugăciuni de sunete,/ pe care nu le poate găsi gura mea fierbinte...*(p.55).

Creator cu vocație magică, Rilke dă nume tuturor lucrurilor care îi ies în cale. Aceasta e relația sa cu o lume pe care o ia în stăpânire la un mod poetic fără putință de confuzie. Amprenta acestei relații se întrezărește și printre rândurile scrisorii de care ne ocupăm aici. În iubire, el discerne

superioritatea femeii în comparație cu bărbatul *care este mai ușor și nu este tras prin greutatea unui fruct trupesc dincolo de suprafața vieții, care subestimează, încrezut și grăbit cum e, ceea ce crede că iubește.* (p.52). S-ar ivi, din această contaminare a lumii prin femeie, o nouă existență: **omul feminin**. Să înțelegem prin acesta un fel de întoarcere la androgin? Rilke nu ne spune, dar această nouă plăsmuire de cuvinte e o formă a dialogului său cu miturile, cu misterele vieții și ale morții, atât de prezentă și în poezie sa. **Omul feminin** propus de Rilke, dacă ar fi să credem în el, poate ajuta în iubire, tot așa cum icoana îi poate ajuta pe credincioși în moarte.

Cu ochii-n patru – detaliu

Rescrierea literaturii

Umberto Eco a stîrnit o oarecare iritare în lumea literară exprimîndu-și intenția de a rescrie romanul *Numele trandafirului* în „limba internautilor”. Cartea, adusă la nivelul/limbajul tinerilor care navighează pe internet – fără, de exemplu, doctele trimiteri livrești – apare în aceste zile la o prestigioasă editură italiană, urmînd să fie preluată anul viitor de edituri străine. Luînd în considerare o asemenea inițiativă, vă rugăm să răspundeți la următoarele întrebări:

1. Avînd în vedere că scrisul/limbajul a avut întotdeauna tendința de a evolua „din interior”, sub influența esteticilor și a artelor poetice, credeți că astăzi acesta trebuie să-și „regleze” aspectul în funcție de un **alt** cititor? Și, în această zonă de interes, o „nouă” scriitură ar rezolva problema cititorului de literatură actual, adică scăderea interesului pentru lectură?
2. Are literatura de azi nevoie de un alt limbaj? Cum ar trebui definit acesta?
3. Considerați că există cărți care ar trebui rescrise? În ce sens sau în ce scop? Ce ar avea de câștigat – sau de pierdut – asemenea opere?
4. Ați fi dispus sau interesat să rescrieți asemenea opere?
5. V-ați gîndit vreodată că o carte sau cărțile Dvs. ar trebui rescrise într-un limbaj adecvat momentului literar actual?

Olimpiu NUȘFELEAN

Viorel MUREȘAN

Ce a fost *scris* bine, a rămas așa

Eu știu că literatura e artă a cuvîntului. Surorile ei capătă ființă din piatră, os, lemn, culoare, lumină sunete, volume și forme evadate din geometrie etc. Roca, lemnul, culoarea, lumina chiar, pot îmbătrâni, pot obosi, dar nu se schimbă esențial. Atunci, cum s-ar schimba **cuvîntul** în funcție de un alt **cititor**?! O dinamică a formelor literare a existat întotdeauna, în unele epoci mai lentă,

Ancheta Mișcării literare

În altele mai alertă, dar ce a fost *scris* bine, a rămas așa. Câtă vreme am convingerea că François Villon și Ion Creangă n-ar avea cititori în plus odată *rescriși*, cred că scăderea interesului pentru lectură se află la cititor, s-a ivit o crevasă în ființa lui, acolo a plesnit ceva, poate că ireversibil. Opera literară e unicat, ea a existat virtual o singură dată și într-o singură minte, iar mai departe poate fi prejudiciată prin plagiat, ori parodiată,

și aici putem vorbi de *rescriere*, în anumite condiții. James Joyce, în *Ulyse*, chiar a rescris **Odiseea**, ori, pornind de la ea după lecturi repetate, a scris un roman cum n-a mai fost altul într-un întreg secol? Acum cred că am ajuns la punctul acela nevralgic: cine se vrea cititor va înțelege că operele cu adevărat importante trebuie mai degrabă citite, decât rescrise. Limbile își modifică forma, mai accelerat la nivelul lexicului și, vai!, nu de fiecare dată în direcția cea bună. Literatura națională însă nu poate fi schimbată cu fiecare generație de vorbitori (și virtuali cititori). Asta se întâmplă numai cu traducerile: cam de 2-3 ori pe secol **Biblia** și alte câteva opere din **Canon** sunt reluate în transpuneri noi, ținînd pasul cu evoluția limbii. Dar, repet, **Luceafărul** și **11 elegii** și **Levantul** nu pot fi și nu trebuie rescrise! Întrebarea dumneavoastră poate fi suspicioasă de o anumită șiretenie. Cred că ea are darul de-a resuscita evoluția

postmodernismului în literele noastre, tocmai când pare că picotește puțin.

Răspunsul cred că se află în talentul și onestitatea fiecărui scriitor contemporan. Singura școală a scriitorului din orice timp e biblioteca și limba vie din jurul său.

Cărți cu o acuitate existențială accentuată, cum sunt **Ecleziastul** sau **Cântarea Cântărilor**, vor bântui mereu cotloanele sufletești și mentale ale unor scriitori, pattern-ul lor va fi reluat din când în când și în alte întrupări literare, dar am îndoieli că ele vor fi rescrise. La Dino Buzatti, **Deșertul tătarilor** a încolțit dintr-un poem de Kavafis, așa cum, la noi, V. Voiculescu a scris nouăzeci de sonete pe tipar shakespearian, fără a intra și în atenția shakespearologilor. Cazul cel mai recent: Traian Ștef a *rescris Tiganiada*, dar mai degrabă a povestit-o în

proză, refăcând – pe cât i-a fost posibil – atmosfera. Demersul său e mai mult o cale, nu scutită și de intenții didactice, spre capodopera de acum două sute de ani. Cred în rescrierea operelor, precum și în refacerea unor pânze sau statui, doar ca experimente. Artistul autentic înțelege, dintr-o asemenea probă, că opera propriu-zisă va câștiga foarte puțin, dar va pierde totul. Arhetipul nu poate fi alienat, poate doar genera variante, mai mult sau mai puțin fade.

Mi-aș dori să pot rescrie – dar știu că nu se poate! – să-mi pot interioriza momentul genezei lor, câteva bucăți din proza scurtă a lui Nabokov și un volum, nu mai mare de 50 de pagini din poezia lui George Bacovia. Asta pentru că spre Arghezi nu cutez să privesc.

O carte care ar trebui să fie rescrisă în timpul vieții autorului ei, merită să fie uitată.

Flavia TEOC

Umberto Eco este cu un pas înaintea celor care scutură praful de pe primele lor cărți

1. Limbajul internaților are reguli care se cer învățate, expresii, abrevieri, există chiar un ghid și un dicționar al mesajelor pe chat și twitter, adică are aceleași pretenții de congruență, corectitudine și adevărat ca orice alt limbaj. Marea întrebare va fi în ce măsură lumea noastră de azi se oglindește în procesul creării acestor cuvinte. Intenția de rescriere a romanului *Numele trandafirului* este, deocamdată, un experiment nefinalizat, așadar rămânem la nivelul unor presupoziii. Nu știm dacă această *rescriere* nu va fi, în fapt, o *traducere*, nu știm dacă această traducere va fi și o operă literară. Marea încercare rămâne locul metaforei în text și felul în care reușește (sau nu) să redea esența cognitivă și de creație a limbajului.

2. Nu, literatura nu are nevoie de un alt limbaj, are nevoie de experimente, de jocuri, de încercări, în urma cărora devine vizibilă esența sa imuabilă și rezistentă.

3. În acest moment, Umberto Eco este cu un pas înaintea celor care scutură praful de

pe primele lor cărți. Într-un fel debutează din nou, reintroduce în circulație, atrage atenția celor mai tineri dintre cititori (fie ei internați sau nu) asupra unei cărți extraordinare apărute cu treizeci de ani în urmă. Mai mult decât atât, acest experiment deschide larg ușile laboratorului în care s-a zămislit *Numele trandafirului* când autorul alegea cuvintele, potrivea metaforele în *energia* facerii acestui text. Cu ambele cărți deschise pe masă, într-o lectură paralelă, această traducere în limba internaților ne va arăta raporturile de sinonimie semantică între cuvintele „originale” și corespondentele lor internautice și vom ști dacă există o ordine misterioasă a cuvintelor din textul original în măsura în care Eco alege să o respecte sau nu. Nu cred că e nimic de pierdut. Dacă experimentul eșuează din punct de vedere estetic, Eco ne va fi lăsat un manual al limbajului internautic alcătuit de un semiotician desăvârșit.

4. Optez în continuare pentru termenul de *traducere* nu *rescriere*. Poate că o carte de

mare întindere devine plictisitoare într-un limbaj pentru care trebuie să verifici mereu înțelesul cuvintelor. Însă ar fi interesant de văzut jocul metaforei într-un poem *tradus* în limba internautică. Dar și mai interesant ar fi

un volum de poeme *scrise* direct în limba internauților. Dacă privim cu atenție felul în care se organizează textul într-un dialog pe messenger nici nu suntem prea departe de această zi.

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Nu-i vina mea că nu pot scrie cum îi place publicului

1. Prima parte a întrebării stă sub semnul imperativ al renunțării. Eu nu cred că trebuie să ne modificăm scrierile, adică să renunțăm la ceea ce am spus anterior. Până la urmă noi, scriitorii, scriem cum știm și cum simțim. Nu tragem pe nimeni de mânecă să ne citească, mai mult, în ziua de azi, dăm cărți gratuit de cele mai multe ori. Cititorul contează prea puțin: noi vom spune cum știm ceea ce știm; dacă el aude – bine. Dacă nu – nu. În ce privește partea a doua a întrebării – nu-i vina mea că nu pot scrie cum îi place publicului. Desigur, trebuie să existe o anumită rezonanță între mine și public, altfel ce rost am avea și unul, și altul? Dar niciodată nu voi suporta ca o tendință lirică populară momentan să mă pună în genunchi. Situație

identică și atunci când o carte a mea place publicului.

2. Literatura actuală are nevoie de opere „de fond”, nu de cărțile și numele construite virtual, pe Internet. Or, secătuită cum o știm, nu va avea parte de așa ceva prea curând.

3. Nu merită să te întorci înapoi. Cum spunea cineva: „E mai ușor să mergi înainte decât înapoi”. De ce să rescriu o carte dacă eu am ajuns mult mai departe cu înțelegerea lumii? Mai bine scriu altă carte.

4. Nu.

5. Nu. Intenția lui Umberto Eco e un simplu artificiu editorial; nici nu va rescrie el, ci trepădușii care vor câștiga bani de pe urma acestei investiții.

Alexandru JURCAN

Nu cred în rescrierea unor opere

1. O asemenea „reglare” ar mutila originalitatea unui scriitor, ar obliga stilul să... devină oarecum mimetic, adică să se auto-anuleze. Îți reglezi limbajul doar dacă opera în curs de facere ți-o cere imperios, dacă tu, scriitorul, simți că trebuie să alegi un alt registru de exprimare.

2. Literatura de azi are, oricum, un alt limbaj, așa precum ritmul de viață a cunoscut modificări majore. E un limbaj mai succint, expresiv, cu o bătaie mai rapidă. Nu poți sta în „turnul de fildeș”, neglijând schimbările planetei.

3. Nu cred în rescrierea unor opere, nici ideea nu-mi place. Poți tu, scriitorul, să regăsești starea aceea de grație, când scriai cartea? Rescrierea... ar însemna o carte nouă, în cel mai bun caz. Cândva se abreviau unele opere doar din rațiuni didactice, adică ofereai elevului începător posibilitatea să guste la nivelul său viitoarea magie literară.

4. Niciodată.

5. Nu, pentru că Dumnezeu ajută, mai dă inspirație și atunci folosesc momentul pentru o nouă carte, care mă bântuie.

Opera este „expusă” grilei de lecturare

1. Evident: „alt” limbaj = „alt” cititor, cum altfel? Procesul cultural este un „organism autoregulant”, cu circuit închis și sumă zero. În cazul în care „actorii” implicați în proces nu iau măsuri proprii de securizare, aceștia riscă să fie devansat de forțe exterioare, de exemplu să fie abandonați de Cititor.

2. Mă limitez să reproduc integral postat pe platforma „Faceebok”: „Vestea bună este că adolescenții de astăzi sunt cititori avizi și scriitori prolifici. Vestea rea este că ceea ce citesc și scriu aceștia sunt scurte mesaje text – SMS – pe telefoanele lor mobile”. Sic!

3 – 4. La începutul studenției mele din anii 1990, Institutul de Istorie și Teorie Literară din cadrul Academiei de Științe a Republicii Moldova (sub directoratul de atunci al lui Anatol Gavrilov) inițiasse un proiect necesar și ambițios – rămas din păcate nefinalizat – privind „reevaluarea literaturii basarabene din perioada comunismului”. Am participat și eu în calitate de laborant – alături de cercetătorii literari Anatol Gavrilov, Mihai Cimpoi, Andrei Țurcanu, profesorii universitari Valeriu Senic și Sergiu Pavlicenco, analistul Viorel Cibotaru – la principiile sale structuratoare, iar observațiile au culminat în

teza de licență intitulată „Discursul literar: între mistificare și cenzură (O descindere dantescă în purgatoriul totalitarist sovietic”, 1995). Esența lucrării: dacă ar putea fi extirpate referințele ideologice obligatorii la materialele Partidului și ale Conducătorilor ei, ale Temelor „Patrie, Pace și Internaționalism”, volumele apărute în timpul regimului comunist ar putea fi „reciclate”, pentru a dobândi „valabilitate” estetică extinsă!

5. „Cazul Umberto Eco” poate fi unul de referință pentru modul în care opera este „expusă” grilei de lecturare. Orice limitare temporală a textului presupune și accesul redus al lecturilor: după ce va trece moda internautică, „Numele trandafirului” are șanse să supraviețuiască doar în forma sa originală. Pentru că, este lucru știut, Dante supraviețuiește tuturor „-ismelor” anume datorită mesajului său plurivalent și stratificat, „descoperit” ca „prospețime estetică” de către fiecare generație de cititori! În timp ce cărțile declarate ideologice & istoric-autobiografice sunt de unică folosință. Acesta e principiul care mă ghidează la masa de scris, fără a mă deranja ca textele să îmi fie catalogate – de către potențiați „culturali” ai vremii – ca fiind vădit hermetic-arhetipale și încărcate de simbolism.

Menuț MAXIMINIAN

Fiecare operă literară are parfumul epocii în care a fost scrisă

1. Fără doar și poate scrisul a evoluat de-a lungul vremii. Într-un fel scriau reprezentanții Școlii Ardelene, în alt fel Liviu Rebreanu și în alt mod scriitorii din generațiile 80 și 2000. Tendințele se schimbă chiar și în literatură, însă acest lucru nu înseamnă că trebuie să rescriem marile opere ale lumii. Ce ar fi ca Romeo și Julieta să se revolte pe Shakespeare, să nu își mai trimită

scrisori de dragoste, să stea toată ziua pe internet și să chatuiască în limbaj vulgar. Ce ar fi ca ulița satului să nu mai ardă de frumusețea portului popular, precum la George Coșbuc, cărările să nu mai ducă la moara pe care generațiile actuale au vrut la un moment dat să o dărâme, pentru un petec de pământ? Operele, căci despre ele vorbim, au rămas în conștiința lumii, nu pot fi modificate

după bunul nostru plac, nu pot fi actualizate. Ceea ce face Umberto Eco prin rescrierea unei cărți de succes a lui este un mod propriu de abordare. Cartea nu va fi rescrisă, va fi o altă carte, cu o altă viziune. Va fi modul de abordare de acum al scriitorului, după zeci de ani. Este alegerea lui. Cei care doresc să-și rescrie opera, adică pe baza unei structuri care deja este cunoscută, să mai facă o carte, este treaba lor. La un anumit moment poate ajunge ca un serial care este prost. Sunt, spre exemplu, și scriitori care atâta își mai învârt personajele dintr-o carte în alta încât acestea se revoltă. Nu ducem lipsă de subiecte, faceți cărți câte doriți, însă nu vă atingeți de reperele culturale. Pentru că așa vom atinge spiritul universal al literaturii. Au mai fost unii care au rescris Biblia în modul lor. Iarăși un lucru sfidător la cer. La fel este și cu opera geniilor literare. Sper că nu se va găsi cineva să ne prezinte în alt mod poezia lui Eminescu. Chiar dacă unii inconștienți l-am trimis la debara, Eminescu, chiar și așa demodat cum îl văd ei, este un geniu de neegalat. La fel este și cu marile scrieri. Nu le mai putem reinventa noi, resuscita, spre bucuria unora din generațiile actuale care vor să audă un limbaj deocheat. Să-i educăm pe ei, operele sunt extraordinare, nu au nevoie de retușuri, fiecare are parfumul epocii în care a fost scrisă.

2. Literatura de azi, și-a creat, în general, un limbaj al societății în care trăim. Este plină de englezisme, de cuvinte ce se frecventează în această eră a internetului, spre dauna dulcii noastre limbi române. Asta se cere, asta dau scriitorii în vogă. Și multă pornografie. Este o modă în poezie să descrii scene de sex, să spui lucruri obscene, fără nici o noimă. Vei fi aplaudat. Cu cât șochezi mai mult, cu atât ești mai admirat de tânăra generație. Și unii dintre critici și-au mutat și ei sfera de interes, aplaudă pornografia. Ori limba română are atâtea rezerve încât se poate scrie foarte bine fără să înjuri, fără să aduci blasfemii, fără să te atingi de reperele acestei națiuni: credința și tradiția. Dar, un rol important, în toată această inversare de repere, o are și publicul. Personal, când citesc asemenea vulgarități dau cartea la o parte. Așa ar trebui să facă toți cei care iubesc arta. Nu

sunt împotriva esteticii urâtului, însă și în această estetică sunt lucruri slobode și lucruri care sunt împotriva firii. Să nu mai importăm toate porcăriile din străinătate, să fim noi înșine, poporul român, și atunci lucrurile o să fie bune, o să avem literatură de exportat. Avem nevoie să ne întoarcem la limbajul de bun simț. Dacă altă dată citeam cărțile de pe tarabe, gen Sandra Brawn, să nu ne vadă nimeni, astăzi cărți cu mult mai multă pornografie sunt lansate în cenecluri, și chiar se lecturează din ele în fața copiilor.

3. Nu cred că sunt cărți care ar trebui rescrise, cel puțin literatura. Cărțile de medicină, tehnică, știință, pot fi îmbunătățite. Știința se extinde, însă literatura, deși este mereu în luptă cu generațiile, se fixează în conștiința noastră pe epoci. Haideti să retușăm și picturile lui Grigorescu, să punem în loc de carul cu boi o mașină în format 3D. Haideti să dărâmăm și clădirile monument, și bisericile din lemn, să facem doar pereți de sticlă. Ceea ce individualizează o națiune, este tocmai trecutul. Dacă vom șterge tot cu buretele, le vom arăta generațiilor care vin doar formula actuală de exprimare, ei nu își vor cunoaște rădăcinile, nu vor afla istoria din *Letopisete*, nu vor ști tradițiile din romane precum *Ion* al lui Rebreanu, nu vor cunoaște care erau idealurile pentru strămoșii lor.

4. Niciodată nu m-aș încumeta să intru în scrierea cuiva să i-o mazilesc. Ar fi ca și cum aș ucide un prunc. Până nu de mult scriitorii își iubeau cartea ca pe proprii copii. Ce ar însemna să rescree o carte? Că nu este bună, că dorești să o cosmetizezi? Ar fi ca și cum i-ai pune silicoane, să fie pe placul celor de azi. Eu cred că generația actuală are conștiință, trebuie doar ajutată. Nu ne putem atinge de reperele sacre, ar fi ca o blasfemie. Și, opera înaintașilor e un reper.

5. În mare parte, cărțile mele surprind starea de spirit a unei vremi. Nu m-ar interesa să le upgradez. Dacă am ceva de spus, voi spune în continuare, în termenii și limbajul pe care îl simt. Nu pot forța nota. Fiecare scriitor are un limbaj al lui. Nu putem să îl obligăm să aibă un limbaj care se cere de către unii, nu putem da un refresh la o operă, și gata. Și, la urma urmei, cine stabilește cum să construim o operă? Fiecare e liber să aleagă. Cu rescrieri sau nu, trăim într-o lume a cărților, cea ce este un lucru bun.

Victor ȘTIR

Literatura de azi are nevoie de limbajul de azi

1. Adesea esteticile de folosință literară (nu tratatele) au fost scrise de teoreticieni, mai mult sau mai puțin, valorificând, generalizând schimbările, noutățile poetice descoperite de unii artiști. Se gândește să-și regleze scrisul, limbajul, funcție de cititor cel care scrie cu gândul la reacția celui căruia i se adresează, dorind să-l cucerească. Scriind în primul rând pentru sine, scriitorul va folosi o limbă academică, fără delicia de găsit la Charles Bukovski și preluate atât de copios de o categorie de scriitori de la noi, una dintre cele recente desigur.

2. Literatura de azi, s-ar zice, are nevoie de limbajul de azi pentru a avea specificitatea vremii noastre. O carte scrisă azi în limba veche ar putea să pară bătrână, vetustă. Limbajul scrierii cărții s-ar defini ca limba vorbită, folosită la momentul redactării operei. Când scriitorul folosește stilul injurios, buruienos, comentatorul poate deschide noi părți de discuție asupra valorii, poate specula, disjunge, între valoarea literară și notorietatea câștigată, lucruri destul de diferite.

3. Probabil că ar fi bine să fie rescrise cărțile al căror limbaj e arhaic, greu de străbătut în timpul lecturii și de pătruns sensurile. Spre aceste două țeluri ni se pare

motivată rescrierea: pentru a face lectura mai ușoară și a le face mai lesne de înțeles.

Neîndoielnic, rescrierea ar produce un alt text, având destul de puține puncte comune cu primul. Modernizarea limbajului, topica ar face să dispară, măcar parțial, atmosfera, parfumul vremii pe care l-a dat autorul și mai ales stilul, care credem că e foarte greu de recreat, de nu cumva imposibil.

4. Prin 91-92, pe când trăiam la Freiburg im Breisgau, m-am gândit la o versiune românească intitulată *Faust pentru smecheri*; o traducere a celebrului poem în care să se folosească echivalente argotice care să facă textul atractiv pentru cei care nu au nicio atingere cu literatura. Am venit acasă, am pierdut vibrația, interesul și nu am nimic până azi, așa că cenusă entuziasmul pentru ceva ce mi se părea atunci o idee proaspătă.

5. Niciuna dintre cărțile mele nu necesită o aducere la zi din punctul de vedere al limbajului, poate cărțile mai vechi ale literaturii, să zicem, de pildă, *Istoria ieroqlifică*. Ar deveni cu siguranță mai accesibilă. Am reținut de undeva că Shakespeare ar fi fost tradus în engleza de azi, pentru a putea fi înțeles mai ușor.

Vasile GOGEA

O problemă a scriitorului

Din cîte am trăit, citit și învățat, am impresia (nu destul de puternică pentru a fi o convingere, totuși) că „scrisul artist” se reglează în proporție covârșitoare nu în raport cu „cititorul” (mai totdeauna anonim), ci cu **alt** „scris”. „Scăderea interesului pentru lectură” nu este o „problemă” a cititorului, fiind compensată totdeauna de creșterea interesului pentru altceva. Este chiar o **problemă a scriitorului**, atît generic vorbind, cît și în fiecare caz individual în parte.

Literatura de azi are nevoie de limbajul de azi! Pentru că limbajul de „ieri” nu-l mai vorbește/înțelege nimeni (în orice caz, din ce în ce mai puțini „cititori”), iar limbajul de „mîine” va fi „carnea și sîngele” literaturii de

mîine. De pe această poziție este, cred, evident că nu știu „cum ar trebui definit”. Nici nu știu dacă s-ar putea defini altfel decît în *progres* odată cu actul însuși al *acțiunii textuale*.

Într-un anume fel, toată literatura lumii nu e decît o rescriere neîntreruptă a unei singure **Cărți** (sau părți, capitole din ea).

Am fost tentat în tinerețe să rescriu (dar „miza” nu era „estetică”!) *Peripeziile bravului Soldat Svejk*, sau *Don Quijote de la Mancha*. N-am reușit decît să scriu cîteva rînduri **despre** fiecare. Nu poți (re)ceva ce **te conține** deja!

Nu. La ce bun? Mi-aș putea „rescrie” și viața?

(Cluj, 22 septembrie, 2011)

Nu mi se pare deloc surprinzătoare intenția lui Umberto Eco de a-și rescrie romanul în „altă ordine”

Olimpiu Nușfelean lansează o anchetă pentru revista *Mișcarea literară* cu tema „Rescrierea literaturii”. Ceea ce se dorește ca răspuns titlului „temei” pornește de la intenția exprimată de Umberto Eco, marele semiotician italian, scriitor, de a rescrie romanul *Numele trandafirului*, anume, de a-l rescrie în „limba internaților”. Cu alte cuvinte, ar veni că Umberto Eco își va publica *Numele trandafirului* într-un limbaj vulgar infestat de termeni electrono-mirk-puberi, printre care va strecura și termeni livrești, pe care îi este imposibil să-i transpună „prin” mirc, chat, e-mail, mess. Până aici, pare că „tema”, tema propusă de Olimpiu Nușfelean, este importantă: „rescrierea literaturii”. Nu, nicidecum, importante, celelalte întrebări care compun miezul anchetei.

În primul rând, nu mi se pare deloc surprinzătoare intenția lui Umberto Eco (cred deja realizată) de a-și rescrie romanul în „altă ordine”. În principal, ar trebui să ținem cont de faptul că romanul *Numele trandafirului*, inițial, după o vreme de la apariția lui, după o declarație a autorului, a fost scris ca răspuns la o comandă socială, la o comandă politico-religioasă, iar romancierul a răspuns pozitiv atunci Mossadului. Comanda serviciului israelian, deja se știe, nu urmărea în esență decât discreditarea cu meticulozitate, cu abilitate artistică, defăimarea religiei creștine, păstorită de la Vatican, în văzul întregii umanități. Faptul și acceptul de răspuns ale romancierului au fost comentate la vremea lor, recunoscute și vânturate prin media. De altfel, pe aceeași „linie” de compromitere, de defăimare a religiei creștine occidentale se așează și cărțile americanului Dan Brown, mai ales cu romanul *Codul lui Da Vinci*, un roman polițist ordinar, impregnant cu halucinații, fără nimic spectaculos, care are ca „subiect” intrinsec batjocorirea catolicismului universal. În aceeași linie cu intenția destul de trans-

parentă de a pune la index religia creștină, a fost scris de același și romanul *Simbolul pierdut*, un policier, de această dată de proastă calitate. (Însă despre apetitul publicului cititor de pe indiferent care meridiane cu privire la calitatea scrierii unei ficțiuni nu se poate concura. Dacă publicul dorește să consume literatură de factură paranormală așezată sub așa numita pătură a „științelor oculte”, „vizionare”, anti-parabolice, din punct de vedere mercantil toate gusturile „sunt satisfăcute” și pot fi alimentate. Întâlnim atare evenimente în Americi și în Europa, cum la noi se manifestă infinite gusturi pentru manele românești, pentru manele sârbești și, mai nou, pentru manele spaniole. Habar nu au unii soliști spaniolo-porto că frecventează cu asiduitate manelismul turco-european!)

Revin însă la „tema” noastră, „rescrierea literaturii”. Întrebările care însoțesc ancheta nu au nici un haz. Conduc la un singur răspuns care, într-un fel sau altul, privesc *rescrierea*. Este cât se poate de limpede, încă, faptul că nici un autor nu ar dori să-și rescrie „opera”. Am citit mai multe răspunsuri la ancheta de față, apărute pe net. Majoritatea celor care au răspuns întrebărilor refuză din start „ideea” unei „rescrieri” a propriilor opere, cu atât mai puțin a operelor altora – fie o rescriere literară, fie o rescriere imaginară. Repet și insist: *rescriere imaginară*, deoarece oricare dintre scriitori au rescris și rescriu prin opiniile și eseurile lor, prin recenzii și cronici literare, și propriile cărți și cărțile altora.

Consider că un comentariu mai detaliat asupra „rescrierii literaturii” ar trebui să îl aplicăm traducerilor din literatura universală în limba română, care traduceri oricum sunt *rescrieri*. (Vă propun să urmăriți numai „rescrierile” în limba romană ale *Iliadei* și *Odiseei* – astăzi, numeroase, semnate de te miri cine, și de calitate îndoielnică – și vă veți prinde de cap.)

Experimentul Gogea's blog & Mișcarea literară

O discuție generată de ancheta revistei *Mișcarea literară* a fost găzduită și de blogul scriitorului Vasile Gogea, în cadrul unui *Experiment Gogea's blog & Mișcarea literară*, prin generozitatea patronului blogului. Redăm mai jos principalele răspunsuri:

Iancu MOȚU

Lipsa de cititori are în spate o „grabă” a contemporanilor noștri”

Îmi expun opinia deși în sensul cel mai strict al termenului nu sunt, nu fac parte din corpul celor care scriu literatură. Ca istoric folosesc, fără îndoială, instrumentele scriitorului. Dar într-un alt fel.

Deci:

1. Nu cred că este nevoie de un alt scris ci de unul mai explicit. Altfel spus, ținut mai mereu către un anume tip de cititor. Lipsa de cititor, fie de pagină tipărită, fie în format electronic are în spate o „grabă” a contemporanilor noștri. Nu mai au „timpul”, unii nici măcar plăcerea de a răsfoi o carte cu un conținut mai mult sugerat decât foarte clar exprimat. Cred că mai este o problemă. Atunci când pagina scrisă este una ce vine dinspre anume domenii (aici numesc imediat istoria) se simte, nu de puține ori, nevoia unei „traduceri” din limbajul de specialitate în cel sa-i zicem comun. Poate că acei autori care vor să facă translația între anume domenii și cititorul comun ar trebui să reflecteze puțin la terminologie, la claritate și, desigur, la stil.

2. Limbajul de astăzi este cel al lumii noastre. Un alt limbaj ar fi ceva în genul unor experimente lingvistice cu pretenția de a deveni universale. (Își mai aduce cineva aminte de experimentul esperanto?). Dacă aș lua exemplul lui Eco, invocat mai sus, limbajul său în romanele scrise (nu doar

Numele trandafirului) este unul inteligibil oricărui cititor (sau aproape oricărui cititor). Dacă ar fi folosit ceea ce știe atât de bine (a se vedea cursurile sale de semiotică) probabil că numărul celor care s-au bucurat de creația sa ar fi fost ceva mai restrâns. În fond limbajul este una dintre fațetele lumii în care coexistăm, vehiculul prin care comunicăm. Și, se spune, nu schimbi caii în timpul cursei.

3. Rescrierea literaturii? Cine s-ar încumeta să rescrie să zicem *Iliada*? Și dacă ar face-o, cât s-ar pierde? Experimentul s-ar putea face (sunt greu de calculat pierderile) dacă am avea în vedere ceea ce spunea F. Braudel, adică o rescriere pe anumite nivele ale lecturii. Numai că atunci am avea o accesibilizare a paginii literare, nu o rescriere în sensul propriu al termenului.

4. Uneori tentația de a re-scrie unele opere poate să apară. Rezultatul poate că e mai bine să rămână doar o tentație.

5. Tot ceea ce am scris se poate rescrie pentru a putea fi mai ușor de înțeles pentru public. Dar, în același timp, n-aș rescrie nimic în așa fel încât să-și piardă din sensul general sau din motivația care m-a îndemnat să scriu. Mai degrabă aș scrie în continuare ceea ce mi se pare o adăugare a ceea ce am început pentru a deveni mai explicit cititorilor.

Îi suspectez pe autorii care aleargă după cititorii lor

1. Nu, mi se pare o aberație ca un autor, oricare, să-și regleze scrisul în funcție de un cititor, iarăși oricare. Ce face Eco e problema lui, dar să-ți rescrii un roman, meritoriu, însă nu o capodoperă, în funcție de niște cititori pe care-i suspectează ca ar fi acefali, e o prostie. Dacă ar fi fost efectiv atent, ar fi văzut că o parte din cititorii acelei vârste pot încă citi Homer, Dante sau Dostoievski fără ca acești autori să fi fost rescriși în vreo versiune „modernă”. Oricum, îi suspectez pe autorii care aleargă după cititorii lor. Nu cred ca numărul cititorilor ca atare este vital pentru viața literaturii, pentru viitorul acesteia. Cred ca problema unei opere se reglează între aceasta și autorul său. Restul nu e literatură, ci un fel de pauperizare a acesteia.

2. Literatura și-a găsit mereu limbajul care să fie accesibil acelui număr de cititori fără de care n-ar mai avea public. Cred ca asta

face și astăzi! Mai cred că nu literatura trebuie să facă eforturi de inteligibilitate, ci cititorul acesteia. Dacă iubești cu adevărat literatura, de bună seamă că nu te va deranja nici măcar *Veghea* lui Finnegan!

3. Cărțile ca atare nu au nevoie a fi rescrise, deși temele, care sunt limitate, sunt rescrise mereu. *Ulyses* de Joyce nu este o rescriere, ci o interpretare în funcție de o altă viziune estetică decât cea a lui Homer. Nu este o clonă, ci o altă ființă, cu personalitate proprie, indiferent că putem găsi în măruntaiele sale ADN homeric!

4. Răspunsul este, cum se spunea pe vremuri, un NU hotărât.

5. Doamne ferește! Cărțile mele sunt ca niște copii ai mei. N-am de gând să-i/ să le bag de bunăvoie pe masa chirurgiei estetice, cum se numește operațiunea aceasta de slujire a ființei!

Culai (Nicolae CIOBANU)

Scriitorimea actuală se va salva prin reabilitarea modelelor clasice

Iată-mi însăilarea:

Prolog – De Bistrița (Năsăud) mă leagă una dintre cele mai frumoase toamne ale vieții mele: octombrie 1989 (ei, da: unii se pregăteau să dinamiteze mămăliga, sub umbrela unor vizite de lucru, nu și eu), când am cunoscut micul dar ospitalierul grup al bibliotecii județene. Grație lui, am descoperit fermecat locuri și oameni ce m-au impresionat până-n a sufletului lacrimă și pe care nu-i voi uita niciodată.

Introducere – Voi fi abrupt: nu mi-a plăcut (de) Umberto Eco, omul, profesorul, scriitorul, experimentalistul de tot felul în filologia literară. In(ter)vențiile lui mă pot cel mult amuza, când nu mă enervează la culme. Scrierile sale-s bune numai pentru studenții,

masteranzii, doctoranzii (ori, numai studentele etc.?!), a căror soartă de așa „profesor” depinde (caz nu de el inovat); ori și pentru vreun altfel de masonerie: *es lettres*.

Am avut și mai avem și noi inventori, ori monițe care cred că „fac” literatură, dar fac alte jocuri. Cabotini cu „spate” își pot permite orice fantasmă, fiindcă au deja un public asigurat: snobii cu aere doct și fufe de intello.

Indiferent la reacții, îmi continui digresiunea:

1. - a. În primul rând, nu cred în părerea că scrisul/limbajul a avut întotdeauna tendința de a evolua „din interior”, sub influențe estetizante etc., decât foarte târziu: cel mai devreme, poate-n timpii lui Clément Marot, La Bruyère, Boileau... Mai’nainte, cât de

mult mai'nainte, conta să ai talentul și publicul – spectator, cititor – adecvat. Kitaii se băteau din scrieri, pe când străbunii noștri evropeni încă se băteau cu parii și pietrele, frecând bățul ca să ia foc. Și, oricum, cu mult înainte ca unii să afirme (doar că așa vroit-au ai lor mușchi de-pe-o colonială gândire) primatul indici-lor ori al sumerieni-lor, babilonienilor, egiptienilor ori fenicienilor întru scriere. Asta-i o viziune mediterană chioară, a unei civilizații de coloni comercianți și soldați, care n-a vrut să vadă că mai există culturi și civilizații cu mult mai departe de bătaia armelor și bidiviilor și caravelor și daravelelor lor.

- b. În al doilea, dacă sunt de acord că poate exista cititor și cititor (unul care poate ceti orice cap-coadă, chiar de nu se alege cu mare lucru; un altul care-i mai atent la ce frunzărește, înainte de a se așterne lecturii), nu înțeleg ce se vrea a înțelege prin !alt? cititor... În cadrul literaturii beletristice, cititorul se identifică prin atare literatură; numai și doar așa deosebindu-se de cel care cetește-n: urme (vânător), semnele vremii (agropăstor, meteorolog), stele (astrolog-zodii, astronom-cosmos), palmă, bobi, tăciuni, săgeți, plumb, cafea, cărți (ghicitori, ei, nu chiar toți șarlatani!), umori și secrete (medicii-medici), legi (justiția oarbă, ca și oamenii de știință, nu neapărat savanți), politică (analistii de pomână). Ori propunătorul sugerează, cred, că „internauții” ar fi terțul cititor de literatură. Eu mă reduc (și în calitatea-mi „internaută”, lesne dovedibilă) în funcție de ce anume citesc, indiferent de suport!... Eventual, c-un „explicativ” la-ndemână, ca să mai bine pricep mesajul. Recunosc, totuși: sunt botă la limbajele messengerurilor, chaturilor, feisbucelor și esemesurilor și nu le voi jamais de mon vivant practica. Detest până și scrierea anapoda, prin tastarea literelor pe claviaturi străine de limba mea, pe care cu trudnică plăcere am deprins-o din școli (odată!) și lecturi (cândva și preponderent neelectronice). Mă mulțumesc să citesc în câte limbi, clasice sau moderne, am învățat și să scriu, mai peste tot, în Limba română: cât mai logic în exprimare. Sper, că și pe al altora înțeles, pricepere – chiar de stârnesc reacții ostile.

- c. Finalmente, conced că o „nouă” scriitură – dintr-o limbă-de-bază cât de cât cultă și cu tradiție, indiferent de „limbajul”-țintă vizat – nu ar rezolva criza de cititori de beletristică literatură. Din punctul meu de vedere, dl în cauză își poate rescrie „Numele...” și pe file virgine, că pe nimeni nu va mai deflora d-sa întru lectură.

Din păcate, societățile mercantile din topul lumii au dat tonul la incultură, violențe, grobianisme și lubricități, ca și la pospăiala distrugătoare de modele și aspirații nobile, din sistemele instructiv-educative. Sacrificând mai toate valorile etice, morale, religioase pe altarul zeului Ban; predicând individualismul mercantil în detrimentul unor valori utile câștigului comunitar; distrugând state și economii naționale în numele libertății exacerbate a etniilor și pidosniciilor de toate calibrele, ele – statele fondatoare ue, plus cele din State – mai sunt ce mai sunt (încă-n picioare!), doar în virtutea inerției valorilor pe care alții, înaintea lor, le-au adunat, spre binele comun. Ne aflăm, datorită lor, în starea odraslelor de bani-gata ce au tocat moșteniri, fără să pună nimic în loc. Judecata aceasta e valabilă și pentru „creatorii” actuali de literatură (dar, nu și bellettre-istă), ce au distrus, anulat, oculat cultul clasicilor, vizând – mai toți – să se erijeze-n clasici încă din viață, eventual cu titluri academice, legiuni și efigie, ba chiar stat-ui... Ce modele să mai urmeze copiii, tinerii, tinerele, când realitatea socială defilează cu așa hal de „clasici”?...

2. Nu de „alt limbaj” are nevoie „literatura de azi”. La ce-au folosit, cui „rezumarea”, eventual ilustrată, dată-n BD-uri, a clasicilor de altă dată... Clientelor și clienților din saloanele de așteptare, doar ca să-și dea aere „cult”, deși poate că și uitaseră a citi...

Pentru că literatura beletristică nu s-a creat din „limbaje”, nici desene; ci din Limbă fluentă, Stil și Talent. Licențele (poetice!), licențiozitățile, calambururile și argotismele, ca și grafica, doar au condimentat literatura de bun gust, nu au surclasat-o, nu s-au pus moț în capul mesei, pe clasici trimițându-i la pubelă. Scriitorimea actuală, din recentul trecut, ca și din imediatul viitor se va salva prin reabilitarea modelelor clasice, ori nu va mai exista!

Clasicii vor resuscita, sunt sigur. Ei, niciodată, de nu le vor călca pe urme.

3. Am fost – sper! – explicit în replicile de mai sus. Cărțile bune nu merită afrontul de a fi rescrise... Ş-apoi, de cine?... Dar sunt pentru reeditări în forme cât mai lizibile, atractive şi neoneroase. Sunt pentru traducerea lor în toate limbile pământului, renunţându-se la clientelismul orbitor de făţiş, practicat de serviciile culturale ale mae-lor.

În oameni, de s-ar putea reintroduce şi inocula şi patima cetitului pe lângă alte virtuţi

ucise-n ultima jumate de veac, în locul bolilor şi tarelor sociale de tot felul. La aşa ceva de s-ar găsi un vaccin mondial!

4. Nu, absolut motivat. Cine vrea să cunoască un clasic, să-i citească Opera, nu făcătoria!

5. Din fericire, nu!... Explicaţia fiind că n-am nici o carte editată. Iar, în ce-am scris – bun sau rău –, cel mult dacă adaug, suprim, corectez. Mi-e arhisuficientă limba în care am fost cultivat, mă ajută şi stilul pe care-l tot meşteresc, ca şi picul de har din înzestrare.

Ion IONESCU

Experimentul d.voastră „forţează” o barieră: aceea dintre un univers bidimensional şi unul tridimensional

1. Cred că însăşi postarea pe un blog (care în cazul Gogea's Blog este o adevărată revistă în format electronic) a unei anchete literare iniţiate de o revistă „de hîrtie” este un răspuns. Este adevărat, doar subtil indus, aş spune „subliminal”. Anume că, „pentagonului” determinat în plan de întrebările „Mişcării literare”, îi corespunde şi în „spaţiu” un poliedru.

Ambele „figuri” fac parte din arta geometriei; deducem că pot aspira la titlul de literatură atît texte tipărite pe suport material, cît şi texte plasate în universul virtual.

Da, d.lor Gogea şi Nuşfelean, experimentul d.voastră „forţează” o barieră: aceea dintre un univers bidimensional şi unul tridimensional. Ceea ce e important, este că lasă deschisă o „poartă” de trecere dintr-o dimensiune în alta.

InimaRea (George TUDOR)

Problema accesibilităţii limbii cărţilor s-ar pune doar dacă limba s-ar arhaiza din generaţie în generaţie

1. Eco e *homo ludens*, nu e de mirare că se joacă şi-n acest fel. Trebuie văzut, în cartea lui rescrisă, ce-nţelege prin „limba internaţilor”. Mă aştept la o parodie a propriei sale cărţi, într-o limbă accesibilă internaţilor, persiflaţi – în acest caz – că nu le (mai) e familiară limba literaturii artistice. Dacă aşa e, atunci o putea rescrie în limbaj de programare, punându-şi întrebarea dacă s-ar găsi vreun computer suficient de evoluat pentru a şi-l însuşi, a-l aplica. A-l aplica –

unde, la ce? La nimic, deci tot ar folosi la ceva rescrierea asta – ar arata că-i nonsens.

În „argumentul” de la care pleacă *Mişcarea literară* – pentru a propune chestionarul – se spune, despre noul *Numele Trandafirului*, c-ar fi adusă la nivelul/limbajul tinerilor care navighează pe internet. Or, nivelul nu determină limbajul, pur şi simplu (fiind vorba, probabil, de nivelul de exprimare – faimoasa „performanţă” saussurreiană). Limbajul – în accepţia „argou profesional” – este un vocabular specific, şi internaţii au

asta. Dar limba în care comunică e tot limba maternă, cu complexul său sistem morfo-sintactic.

E și cochetărie, la Eco – poate că și simț comercial – când se adresează internauților, pentru a le comunica un text pe care, altfel, l-ar ignora. Tot așa de bine, îl putea rescrie în limbaj medical, juridic, tehnic. Dar cine-ar fi luat în serios așa năzbâtie? De la internaui – tinzând a deveni „o altă populație” – are, însă, alte așteptări malițiosul semiotician.

Dar toți suntem internaui, și nu ne califică – pentru asta – faptul că folosim un limbaj anume, ezoteric pentru neinițiați, ci mijlocul tehnic pe care-l folosim pentru acțiunea cu pricina. Dacă am folosi un telefon mobil, la asta, cum s-ar rescrie o carte? Probabil ca s-ar oraliza – cumva (sunt audiobooks, nu?) – astfel încât „să citim” în timp ce șofăm, mergem cu trenul ori facem sex (din politețe, eventual). Se profilează ipoteza analfabetismului, ceea ce ar fi un paradox „al celei de a doua alfabetizări”.

Sergiu VÂLCU

Scriitorul oferă, publicul decide

1. a) Prima parte a întrebării postulează existența unui mecanism imanent artei scrisului, care exclude cititorul etern, același și mereu altul, ca parte a demersului creației. De ce astăzi lucrurile ar sta altfel? Numai pentru ca scriitorul să-și întâlnească cititorul în sfera comercială? Atunci putem spune liniștiți: frivolitate, numele tău este literatura. Nu literatura trebuie silită a coborî pentru a face concesii prostului gust, dimpotrivă, cititorul trebuie invitat să urce treptele bunului gust, chiar dacă astfel va trebui să înfrunte adevărurile aspre din drumul Golgotei. Altfel, cum se mai face omul om?

b) Pe termen scurt, scăderea interesului pentru achiziția de carte este un fenomen pasager. La fel scad vânzările la Audi, hamburger, chiloți și chiar prezervative. Toate în toate, apetitul de consum – indiferent de marfă – este reglat de piață. Piața te urcă, piața te coboară. Important în materie este faptul că întotdeauna va exista un nucleu dur al cititorilor, talibani care chiar în vreme de

Într-o anumită accepțiune, cărțile se tot rescriu – fie prin chiar rescriere (sunt cazuri, în literatura universală) fie prin recitare. Problema accesibilității limbii lor s-ar pune doar dacă limba s-ar arhaiza din generație în generație, limba de-acum 20-30 de ani devenind „o limbă moartă”, și necesitând studii speciale pentru a fi accesibilă.

Dacă e vorba despre realități dispărute – în același interval – care ar trebui radiate din texte fiindcă cititorii n-ar mai avea sistem referențial pentru ele (cum ar fi, la noi, tibishir, tractir, siktir) atunci ar fi pretențios spus „rescriere” când ar fi vorba de o doar traducere, ca la textele literaturii vechi. Care și aceasta ar putea fi evitată prin note de subsol – cum se obișnuiește în edițiile critice.

Ca idee, marele avantaj al proliferării „metodei” lui Eco ar fi ca, la Shakespeare, să apară nu Good morrow ci Hi. Chiar ne-o putem imagina pe Desdemona întrebând What’s up? Și pe Otello, răspunzându-i: Fuck!

război, ciumă sau foamete se vor întoarce din piață purtând sub braț un obiect ciudat – jumătate pâine, jumătate carte.

Pe termen lung, știm încă din anii 70 (McLuhan, Toffler ș.a.) că, încetul cu încetul, cultura audio-vizuală va lua locul culturii scrise. Limbajul literaturii de azi se chinuiește în zadar să se opună acestui fenomen implacabil, cu rezultate îndeobște derizorii. Ca un sinistru toreador, Umberto Eco dă lovitura de grație literaturii traducând *Il nome del rosa* în limbajul schizofrenic al internauiților. Cel care ia realitatea drept ficțiune și invers.

2. Întotdeauna literatura a avut nevoie de un limbaj mereu nou. E modul propriu de a evolua. *Romeo și Julieta* este o poveste banală – un băiat iubea o fată. Povestea lor a fost reluată de mii de ori, mereu altfel. Publicul alege unele dintre ele și le face nemuritoare, pe altele le uită definitiv. Da, scriitorul oferă, publicul decide. Dacă nu-i oferi în permanență un stil nou, original, răsfățatul public se

plictisește ca un copil ce își dorește tot timpul o jucărie nouă.

3. Cartea rescrisă este o contradicție în termeni. Prin actul rescrierii devine alta, mai bună sau mai proastă. După caz.

Biblia a devenit Cartea Cărților după rescrieri ce au durat multe secole.

4. Da, dacă aș trăi cât Matusalem.

5. V-ați gândit vreodată cum ar suna sonetele lui Shakespeare adaptate muzical în limbajul lui Florin Salam, Adi de la Vâlcea sau Copilul Minune? Altminteri artiști iubiți de populație, cât despre popor n-avem cunoștință.

Daniel StPAUL

Et puis, alors?

Benoit Mandelbrot, cel care a pus în circulație fractalii (ce azi marchează mai tot ce e progres, de la genetică până la meteorologie ori computeristică) spunea că dacă a ajuns să se ocupe de teoria lor a fost datorită „Omului care a salvat geometria de unul singur” (Donald Coxeter) la vremea când se decretase „Moarte lui Euclid!” (vezi grupul Bourbaki). E straniu, cu exact doi ani în urmă am văzut un impresionant și mișcător documentar despre Coxeter... În fine. Nu știu dacă se va spune vreodată ca Eco a salvat de unul singur literatura (foarte probabil ca nu). Dar, cu detașare, de la distanță (în mai mult decât un sens), nu pot decât să mă minunez că „Eco a stîrnit o oarecare iritare în lumea literară exprimîndu-și intenția de a rescrie romanul *Numele trandafirului* în «limba internaților»”.

Experiența nici măcar nu e cu totul inedită. Cu vreo 40 de ani în urmă, Michel Tournier și-a rescris destul de complexa

Vendredi ou les limbes du Pacifique dând o versiune a sa ad usum delphinorum, adică în „limba copiilor” (*Vendredi ou la vie sauvage*). „Ce fut la chose la plus inspirée que j’aie jamais faite”, zicea el într-un Apostrophe. O fi știut el ceva. În tot cazul, pentru că din pură plăcere m-am ocupat cu o groază de lucruri ce țin de transtextualitate, hypertextualitate, hypotext, hypertext și alte genette-isme în cele două versiuni, totuși, diferite, pot să spun că „experimentul” Tournier m-a convins și acaparât, ba chiar și entuziasmat, în bună măsură. Să fie „limba internaților” – personal, nu cred că ea se reduce la interjecțiile și onomatopeele de pe unele „foruri” – în care (va) scrie Eco mai înfricoșătoare decât cea a puerilor cărora le-a transpus Tournier cartea cu premiul Goncourt?

Eco va rescrie *Numele trandafirului* în „limba internaților”. Et puis, alors? Vom plînge mult ori vom zâmbi?

az (Dan GULEA)

Aici este veșnica problemă a popularității, pe care și-o pune și cel mai ermetic scriitor

1. În măsura în care vrea să concureze un hipermarket, sigur, scrisul poate să-și regleze aspectul în funcție de publicul consumator, de ceilalți posibili cititori. Dar vrea autorul „să fie consumat?” Cît de mult? Fără îndoială, Eco a dorit lucrul acesta mereu și aproape mereu i-a reușit; noul *Nume al trandafirului* poate să fie comparat, ca intenționalitate, cu romanele-sms, populare în spațiul nipon, ba chiar și cu alte interacțiuni

gen romane/poezii-blog, cu mai mulți autori, e-poezie etc. Aici este veșnica problemă a popularității, pe care și-o pune și cel mai ermetic scriitor.

2. Limbajul este același. Bokonon, ptypede, leoparda, kuta, verlana etc. – tot atîtea stiluri, la care se adaugă „ceea ce aude” sau „vede” un scriitor (bun).

3-4. Dacă aș rescrie *Amintiri din copilărie* – o ediție de Amintiri pentru copii! –

ar însemna, pe cât posibil, o substituție de vocabulare, cu tot ceea ce implică aceasta. Dar a rescrie are mai multe înțelesuri, de pildă, a ordona, așa cum în alte epoci se scriau poeme cu versuri decupate și reorientate, reasezate, într-un alt „text” – text ce oricum există și atunci când „rearanjarea” nu se face. Un text etern și adormit, somnolent, care doar uneori se actualizează. Și a rescrie mai înseamnă și a crea ceea ce un autor nu s-a gândit, o tehnologie mai la îndemână decât am

crede: dacă va fi posibilă realizarea unor filme, să zicem, în care imagini sau holograme sau spuneți-le cum doriți ale actorilor (să rămînem la actori) vor putea interpreta noi scenarii, tot așa încă acum e posibil să scriem un jurnal eminescian... (pentru a da numai exemple clasice).

5. Nu chiar. Traducerea (i.e. rescrierea) este inevitabilă, atunci când (re)povestești, refaci; un fel de datum, imposibil „de scăpat” de o asemenea rescriere

Marius Adrian POROJNICU

Ținta mea este sufletul cititorului, nu satisfacerea pretențiilor lingviștilor!

Scriitorul trebuie să se adapteze permanent, la tendința de transformare continuă a comunicării! Deși încorsetată de reguli, limba rupe mereu acel corset, demonstrând astfel că e o limba vie și... nu, în nici un caz nu trebuie să ne opunem respectivelor tendințe! În

poeziile mele, sunt deseori nevoit să încalc regulile lingviștilor, socotind că-i mult mai important modul în care e percepută (comunicarea mea) sufletește, pentru că, nu-i așa, ținta mea este sufletul cititorului, nu satisfacerea pretențiilor lingviștilor!

Ileana CASU

Cui i-ar folosi dacă literatura ar deveni în totalitate una de consum?

1. Cred că există un cititor de literatură și că va exista întotdeauna. Noi, românii din ziua de azi nu avem un respect prea mare față de cartea tipărită și nici față de cultură în general. Între popoare există și diferențe culturale: câți șoferi de autobuz ați văzut citind o carte în timpul în care mașina se află la capăt de linie? Eu nu am văzut nici unul în România. Un cititor de literatură nu are neapărat o anumită meserie, profesor sau ziarist etc. Interesul pentru lectură este strict personal și este influențat în mare măsură de „ambianța culturală națională”.

2. Nu.

3. Da, rescrise mai bine și nu neapărat mai simplist. Cui i-ar folosi dacă literatura ar deveni în totalitate una de consum? Dacă ar fi mai accesibilă, asemenea cărți nu ar fi neapărat mai valoroase. Și statele totalitare puneau accentul pe o artă pe înțelesul tuturor, în defavoarea tocmai a mesajului artistic.

4. Da.

5. Nu am scris încă nici o carte. Și nu cred că are importanță dacă o asemenea rescriere ar fi neapărat apreciată de critică; există multe texte, multe cărți apreciate la foarte mult timp după dispariția autorului.

(Titlurile intervențiilor aparțin redacției.)

Valeriu STANCU

tăcerea călăului

Călăul putea să plutească
Pe ape
Cum doar gândul mai poate pluti
Cum doar Iisus putea
Să plutească pe ape
Iar eu știam că-ntr-o zi va veni
Călăul cel care plutește pe ape
Cu hainele-i roșii cu ochii lui gri
Știam că-ntr-o zi va veni
Călăul cel care plutește pe ape

Dar el nu mi-a spus, nu mi-a spus:
„Sunt aproape!”

Iar apele nopții secau peste zi

Călăul putea chiar să zboare
Prin aer
Cum numai cuvântul mai poate zbura
Cum numai Iisus

Poezia Mișcării literare

Răstignit în mister
Se-nălțase-ntr-o zi
În adâncuri de cer.
Călăul putea
Chiar să zboare prin aer
Și pe ape plutea
Așa cum numai duhul plutește pe ape
Întrupat într-o singură stea

Dar el nu mi-a spus, nu mi-a spus :
„Sunt aproape!”

Iar noaptea seca în al apelor vaier

Știam de pe-atunci că-ntr-o zi va veni
Călăul cel care
Ca pasărea morții-nvățat-a să zboare
Cu hainele-i roșii cu ochii lui gri
Știam că-ntr-o zi,
Într-o zi va veni
Călăul cel care
Ca pasărea morții-nvățat-a să zboare

Dar el nu mi-a spus :
„Fii gata, fii gata!
E semn de plecare!”

Iar aripa nopții spre cer filfii.

în purpura umbrei

doar un strigăt mi-a mai rămas
încătușat în spini

doar un pas, rana unui singur pas
până în abisul propriei ființări

doar un reflex
învăluit în purpura umbrei

doar un suflet

pentru suferință

doar povara unui zbor
pentru minutarele aripii

doar un vers
pe care încă nu l-am scris

doar o moarte
o singură moarte...

orbire

Iisus Hristos n-a purtat niciodată ochelari
Ca să-și ferească
Privirea
De neant,
Ca să-și apere ochii
De nisipurile pustiului;
N-a purtat niciodată ochelari
Și nu m-a văzut
Cînd i-am făcut semn
Că vreau să-l urmez;
Să-l urmez în oglinzile somnului
Smerit și uluit și mîntuit
Ca unul din ucenicii săi.

În casa mea, Iisus Hristos n-a intrat niciodată
Ca să-mi ceară găzduire
Pentru o noapte măcar;
N-a intrat niciodată
Să-l ospătez
Și să-i întind cupa
Din care să-și bea răstignirea pînă la fund.

Iisus Hristos n-a purtat niciodată ochelari
Poate ar fi văzut,
– Dacă ar fi purtat -
Casa mea cu ziduri de închisoare,
Strada poezilor
Săracă, pustie, necunoscută...
Strada poezilor
Cu mărăcini înspinați
Din coroana sa;
Strada poezilor
Cu salcîmi înfloriți chiar și iarna;
Ar fi putut să vadă
(de ar fi purtat ochelari)
Cîinii prietenului meu

Cu care stau la sfat

Pe terasa veșniciei

În fiecare zi

Și mai ales în fiecare noapte

Mi-ar fi văzut gîndurile

Noptatice, pătimișe, pustiitoare.

Dar Iisus Hristos n-a purtat niciodată ochelari

N-a știut, sărmanul,

Că vederea slăbește cu vremea

Așa cum iubirea slăbește cu vremea

Așa cum credința slăbește cu vremea.

Iisus Hristos nu m-a văzut niciodată,

Iar eu nu am putut să-l iau niciodată de mîna

Și să-i spun :

„Urmează-mă, Doamne, în împărăția mea!

întoarcerea din moarte

Din moarte,

O știu, te întorci

Așa cum te întorci dintr-o catedrală

În ruine :

Tăcut

Chiar gînditor,

Hrențuit de oboseală,

Cu ochii încercănați,

Cu fruntea scăldată în mir

Dar strivit de păcate;

Din moarte,

O știu, te întorci

Așa cum te întorci de la cumpărături :

Cu mîinile pline

De tot ceea ce ți-a oferit

Veșnicia:

Lacrimi,

Rugăciuni,

Slujbe

Și pomeni;

Din moarte,

O știu, te întorci

Așa cum te întorci dintr-o vacanță

Petrecută la țară:

Puțin mai bătrîn

Sătul de a fi umblat

Printr-o prea lungă

Veșnicie

Preaplin de sevele

Nenumăratelor rădăcini
Ce domnesc sub pământ
Și-și împletesc destinele
În țărână;

Din moarte,
O știi, te întorci
Așa cum te întorci din vis
Cu veninul
Infinitului
Pe buze -
Pe buzele ce poartă
Obsedanta întrebare :
„De ce m-ai împovărat,
Doamne,
Cu neputința Ta,
Cu umilințele Tale
Cu patimile Tale,
Cu propria-Ți cruce?”

Din moarte,
O știi, te întorci,
Te întorci sleit
Așa cum prizonierii de război
Risipiți
În largul Siberiei
Se întorc sleiți
Purtând în ranițele jerpelute
Rănile,
Decorațiile,
Camarazii căzuți la datorie
Pe câmpul de luptă;

Din moarte,
O știi, te întorci
Numai pentru ca
Într-o bună zi
Să îi bați iarăși în ușă...

Din moarte,
O știi, te întorci
Numai dacă îți face semn
Cuvântul...

crucifixion

Am intrat și eu, Doamne,
am intrat și eu în Ierusalim.
Nu era duminică,

era miercuri.
Soarele aurea cetatea cu strălucirea lui.
Am intrat și eu, Doamne, am intrat în
Ierusalim.

Deși mulțimea lărmuia,
nimeni nu m-a întâmpinat cu ramuri de
palmier și de măslin.
Nimeni nu m-a pregătit pentru jertfire,
nimeni nu m-a sărutat pentru vânzare,
nimeni nu mi-a spus „Eu te voi urma,
învățătorule!”

Am intrat prin Poarta Damascului,
am căutat cu ochii roată împrejur să-mi aflu,
să-mi descopăr dumnezeirea,
dar nu erau decît munți de gunoaie
în jur,
ca și-n sufletul meu.
Am intrat și eu, Doamne,
am intrat și eu
am intrat și eu în Ierusalim.
Pe Via Dolorosa nu m-a scuipat mulțimea,
nimeni nu a schimbat ramurile
în sulite
și uralele în burete îmbibat cu oțet
La Pretoriu,
Pillat din Pont
nu s-a mai spălat pe mâini
– încăpuseră între timp cișmelele pe mâinile
necredincioșilor –
nici nu m-a prețluit mulțimea ca să mă
schimbe pe

ticăloșia lui Barabas.
Doar lespezile de piatră,
lustruite de vreme,
lespezile ce purtau urmele pașilor tăi
îmi suportau trecerea,
îndoielile,
păcatele,
necredința
urmele cuielor...
Liniștea nefirească sîngera
de cîntările unui grup numeros de pelerini
evlavioși, uluiți și negri
veniți din străfundurile Africii
să-și afle mîntuirea,
să-ți înalțe imnuri de slavă
„Osana!” Osana!”
răsunau glasurile mulțimii
ca pe vremea cînd tu însuși,
călare pe asin ai intrat

în Ierusalim,
 iar tălăzuirea oamenilor
 ascundea în ea
 Călăul
 ce te mîna spre Dealul Căpăţîinii.
 „Osana!” Osana!”
 răsuna în văzduhul împovărat de soare,
 dar nu pentru mine
 mulţimea striga.
 Ce jertfă aş fi putut fi eu păcătosul,
 necredinciosul
 care şi-n adîncul mormîntului tău
 se îndoia?
 Am intrat şi eu, Iisuse,
 în Ierusalim.
 Şi dintr-o dată cerul mi s-a întunecat
 Catapeteasma bisericii mi s-a dărîmat,
 Pămîntul mi s-a cutremurat
 Iar tălăzuirea mulţimii
 A oprit fulgerul înveşnicirii
 Căci numai în ea se pocăise călăul.

 Am intrat şi eu, Iisuse,
 în Ierusalim.
 Am intrat răstignit în Cuvînt.

balcanica

Era ceasul al cincilea
 dar soarele,
 deşi coborîse înspre răcoarea mării,
 încă ardea,
 era ceasul al cincilea
 şi atunci am auzit
 întîia strigare a muezinului.
 Se-nveşmîntase în văzduh
 şi-şi zălogea vocea
 credinţa
 viaţa
 pentru pricini doar de Dumnezeu
 desluşite.
 Era ceasul al cincilea
 şi minaretul lucea
 în soare ca un iatagan
 tocit de tăcere.
 Atunci,
 din adîncul cerului,
 s-a năpustit vulturul.
 S-a năpustit şi l-a lovit cu aripa.

Minaretul s-a cutremurat,
 dar muezinul şi-a continuat tînguirea
 căci era ceasul al cincilea.
 Ce flaut
 înălţaseră pînă la el şerpilor ispitei
 viperele nesăbuiţei
 cînd eu ascultam întîia oară
 chemarea
 în care-şi zălogea vocea,
 credinţa,
 viaţa?
 Atunci s-a năpustit vulturul.
 Din adîncul cerului,
 s-a năpustit vulturul a doua oară.
 S-a năpustit şi l-a lovit cu ciocul.
 De aripa lui cerul s-a întunecat,
 pămîntul s-a cutremurat
 zidul s-a fisurat
 ciocul vulturului s-a sîngerat.

Aşa cum Simon Petru
 s-a lepădat de trei ori de Iisus,
 aripa vulturului a cutremurat
 a treia oară minaretul
 care strălucea în soare
 ca zalele cruciaţilor
 năpîrlind
 sub zidurile Ierusalimului.
 Era ceasul al cincilea.
 Soarele se tînguia,
 muezinul ardea văzduhul
 sîngera
 ca o rană de paloş
 tocit de lumină.
 Atunci gheara vulturului
 a cutremurat a treia oară minaretul.
 Din temelii l-a cutremurat,
 din temelii l-a năruit.
 Apa visului purta cu ea ruinele turnului,
 zalele soarelui,
 chemarea muezinului,
 văzduhul vulturului...

nălucire

Fii gata, fii gata
 e clipa cea mare
 un înger noptatec
 dă semn de plecare!

Fii gata, fii gata
e cumpăna nopții
pe Rio de Plata.

Să mergem cu toții,
să mergem cu toți
nebunii și clovnii, sperjurii și hoții!
Pier drumuri hoinare sub streășina roții

Altarul îi este luminii răsplata,
trec rîuri de umbre pe Rio de Plata

Se năruie ziduri
hotarele cad...
Voi ști să pun cortul
în Valea de Jad?

E ora, e clipa
fii gata, fii gata
corăbii barbare pe Rio de Plata
jertfesc velatura
ca zborul aripa
fii gata, fii gata
e ora, e clipa
corăbii barbare-s pe Rio de Plata
pe cerul de iad, spre apus fulgerat-a

Să mergem cu toții,
să mergem cu toți
nebunii și clovnii, sperjurii și hoții!
Pier drumuri hoinare sub streășina roții

În golfuri bătrîne
învăța-vor să vină
corăbii fantomă cu punți de rugină
pe scena de ape lumina-i cortină

Altarul îi este luminii răsplata
Trec rîuri de umbre pe Rio de Plata

Fii gata, fii gata
e clipa cea mare
un înger noptatec
dă semn de plecare!

pîrg

Erau livezi cît cuprindeai cu ochii
Desfrîu de fructe ne pîndea în jur
Eu îți simțeam chemarea pe sub rochii
Și Dumnezeu mi se părea impur.

Erau livezi. Ce fructe-aromitoare
Din cer părea că se coboară-n noi
Și sclavi înlănțuiți pîn' la picioare
Le adunau să nu se piardă-n ploi...

Erau livezi – ce dulce risipire! –,
Iar noi eram rodirilor gropari
Mă îmbătați cu glezna ta subțire
Și cu parfumul sfîrcurilor tari

Fugeam de lume prin livezi edene
Desfrîu de fructe ne pîndea în jur
În ochii tăi, rănite cosînzene
Se afundau ca talpa în condur

Eu te sorbeam zăbavnică otravă
În marea nopții tale cufundat
Cînd ne-au sosit rodirile pe-o tavă
Fildeșuită-n aur preacurat

Noian de fructe strînse pe tipsie
Încătușatii servi ne-au oferit
Dar între ele trebuia să fie
Doar unul singur fructul otrăvit

Iar brațul fin, întins cu voluptate,
O clipă doar păru c-a ezitat
Și mîna ta ales-a dintre toate
Chiar fructul ars de ultimul păcat.

Erau livezi – nebună simfonie
De-arome, de lumine, de culori.
Te-ai risipit trăind cu lăcomie
Cînd eu abia te învățam să mori...

Alexandru VLAD

Mărturisire II

Încă din copilărie am ținut un caiet, un fel de jurnal, în care notam observații, amănunte și mici evenimente care puteau constitui dovada că există Dumnezeu și că El se implică până și în cele mai mărunte lucruri: salvează insecte căzute în oglinda iazului, m-a vindecat când am avut pneumonie, iar după multe rugăciuni (și căutări disperate) am găsit banii pe care-i pierdusem în drum spre prăvălie. Toate le scriam apăsător în caietul acela prețios. Ce n-aș da să-l am acum.

Ce m-a atras, încât au observat și alții, a fost sunetul clopotelor. Îmi puneam întrebarea dacă sunetul lor era ceresc – pentru pământeni, sau glasul pământean care se înălța prin biserică la ceruri. Nu citeam încă Viața Mântuitorului în Imagini. Nu s-a gândit nimeni să-mi dea o asemenea carte. Cu timpul am ajuns să înțeleg că pentru toate lucrurile s-a dat o durată. Că Dumnezeu nu putea domni peste o împărăție a binelui, trebuia ca pe aceasta fiecare s-o câștige pentru sine. Așa că în perioada crizelor adolescente am simțit cu acuitate că așa avea ceea ce se numește o chemare. Credeam de altfel că Domnul era cel care mă făcea să simt vocația, știa de existența mea și El nu avea cum să se înșele. Dar până la urmă probabil această chemare a fost mai degrabă alta: să aduc în clar limitele și slăbiciunea ființei umane. Sunt astăzi ceea ce biserica mea numește un „decăzut din grație”, dacă nu cumva sunt chiar și acum prea trufaș crezând că prin mine Dumnezeu a vrut să demonstreze fie măcar atât. Prin urmare nu

pot deveni judecătorul altora. Adevărul însă trebuie scos la iveală, pentru că îngroparea lui aduce distorsionări în viața tuturor, deschide calea răului.

Nu aveam față de credință aceeași perspectivă pe care o aveau părinții mei. Capul plecat în rugăciuni umile dar expeditiv (atâta muncă îi aștepta!), credința și superstițiile inextricabil contopite, folosind numele lui Dumnezeu, considerând că e voia Lui, pentru tot ce le depășea controlul. Nu aveam nevoie decât de îndurarea lui, puțină protecție. Tata a încetat să mă pedepsească și practic să mă bată cu vicioasa lui curea abia când m-a văzut în haina de seminarist, cu gulerul îngust și alb. L-am descoperit de câteva ori uitându-se pe furie, uluit și surprins, la mine. Se temea să ridice mâna pentru că eram deja o față bisericească. Am profitat de situație să-l umilesc, așa cum mă umilise el pe mine toată copilăria. Îl certam ca pe un enoriaș, o apăram pe mama, îi dădeam acesteia sfaturi foarte vagi și teoretice. Deși nu aveam experiență de viață, aveam o mare dexteritate în a folosi pildele.

Dar aveam să constat curând că haina preoțească nu te apără de ispite, de păcat. Ba dimpotrivă, haina este o pavază care îndepărtează uneori prevederea altora, rezerva lor, atrage atenția și încrederea potențialelor victime. Ea nu face decât să crească încrederea și exigențele, iar Răul vede în

Proza
Mișcării literare

haina preoțească o provocare. Calitatea de preot îți interzice să minți, dar cum să nu-l minți pe gardian când te întreabă cine are ac și ață sau cine folosește țeva pentru comunicare cu celula vecină, de exemplu?

Nu pot spune că relațiile cu enoriașii din sat n-au fost de la început bune, cât de bune și le poate dori un preot tânăr, care a primit o parohie de începător, departe de ochii lumii și nici pe departe prosperă. Pe cel care fusese acolo înaintea mea îl apucase bătrânețea în sat, devenise treptat unul de-al lor, muncea cu ei pe câmp, cu timpul toate canoanele deveniseră niște formalități. Îi cucerise prin îngăduință. Eram prea tânăr ca să admit așa ceva. Am mers din casă în casă, am reușit să aduc în biserică oameni care nu călcau pe-acolo decât la Înviere și de Sfânta Maria Mare. Unii au venit probabil din simplă curiozitate, ca să vadă ce voce am. Apreciau foarte mult o voce frumoasă și cu asta i-am cucerit mai mult decât cu elocința predicilor mele. Dar predicam și în fața lor ca în fața profesorilor de retorică de la seminar.

Femeile veneau aproape toate, bărbații cam după ce se lăsau de fumat și de băut, când începeau să simtă povara vârstei și a fricii de moarte. Veneau să facă ultimul târg cu Dumnezeu cât mai era vreme. A trebuit să-i conving să devină cu adevărat practicanți ai religiei, să trăiască cu ea, s-o accepte cu seninătate și ca pe un lucru firesc. Am făcut gard nou la biserică, am înlocuit șindrila putredă de pe acoperiș, am convins oamenii să îngrădească cimitirul, dar mai ales să nu se teamă în lăcașul Domnului, să nu calce aici cu conștiința vinovată a celor care veneau să cerșească o iertare a păcatelor – ca să poată face altele. Copiii veneau la ore de religie, pe care le țineam în pridvorul bisericii. Le plăcea să cânte. Prin ei voiam să-i câștig și pe părinți.

Dacă mai erau încă suspiciuni din cauza tinereții mele și bărbații mai sceptici așteptau ca mai degrabă sau mai târziu să-mi dau în petec, să devin unul de-al lor cu atribute pastorale însă, curând au început să se mândrească că preotul lor are o credință atât de fermă și o voce atât de bună, aproape că m-ar fi dus să mă vadă cei din alte sate, ca la

concurs. Și aici femeile dădeau tonul. Exagerau și acum, cum exageraseră cu suspiciunile la început. Nu încurajam excesul de zel, habotnicia, pentru care se găsesc întotdeauna candidați. În credință nu există ostentație. Le spuneam despre aceasta că este un vas în care poți să-ți torni toată viața, cu toate rosturile ei firești, și nu pioșenia ocazională și uneori excesivă.

Adevărul este că nu eram capabil de prea multă exigență, nici cu mine însumi, nici cu enoriașii. Am participat și la petreceri, străduindu-mă să am o expresie aprobatoare, sau măcar îngăduitoare, făceam și eu glume, cum mă pricepeam. Pentru asta n-am fost foarte apreciat când am avut inspecții de la vicariat.

Rememorez toate acestea ca să-mi explic și mie de ce au acceptat totuși să mă ascundă atâta vreme, să mă hrănească și să-mi spele discret veșmintele, să țină un secret, ei care se născuseră cu bârfa localităților mici în sânge. Desigur, nu foarte mulți au știut de la bun început că mai eram în sat. Iar dispariția unei persoane peste noapte era în vremea aceea un lucru curent. Nu că ar fi trecut neobservată, dar nu stârnea reacții: l-au ridicat! Așa cum a dispărut bunăoară dascălul, acuzat că răspândise zvonuri false. Sau puteam să mă fi făcut nevăzut tot așa de brusc cum venisem, într-o dimineață, pe drumul prăfos ce ducea, peste două dealuri, spre șosea. Cel puțin așa îmi plăcea să cred, ascuns în cămăruța dintre buruienile grase lăsate intenționat să crească.

Cum am reușit, în acel climat de suspiciune și de vânătoare a dușmanilor regimului, reali sau închipuiți? Greu de crezut astăzi, nici mie nu-mi venea să cred și nu-mi vine nici acum, au trecut mai bine de trei ani de când trăiam așa. Trebuie să fi fost în parte un miracol, cu cât trecea mai mult timp cu atât oamenii erau mai convinși de asta. De fapt mulți chiar nu știau că mai eram în sat, ascuns, erau convinși că fugisem. Cei care știau nu m-au trădat pentru că erau credincioși, pentru că stătusem și la ei la fiecare pe rând, până s-a găsit locul cel mai potrivit, și ar fi căzut astfel cu toții în malaxorul punitiv, erau deja vinovați de ceea

ce se chema omisiune de denunț. Și cum lucrurile se prelungiseră pedeapsa urma să fie cu atât mai mare cu cât tăcuseră mai mult. Plutea în aer ideea că lucrurile se vor schimba curând, vor reveni iarăși la normal. Cruzimea și dezordinea nu sunt făcute să dureze. Vor veni americanii. Speranța se înfiripa din orice, din zvonuri, știri trunchiate auzite de cineva la radio, și mai ales din propria noastră dorință.

Buruienile udate de gazdă crescuseră în jurul acelei magazii, urzicile și brusturii erau de un stat de om, cei care veneau, puțini, aveau grijă să nu facă potecă, să mascheze cât mai bine locul imediat ce ieșeau. Ziua trăgeam cu urechea la zgomotele satului, încercând să înțeleg ce se întâmplă. Auzeam și noaptea, rebegit de frig, înspăimântătoarea mașină care oprea în fața porților, securiștii care coborau din ea ca să mai ia pe cineva. Încercam să-mi dau seama la cine se oprise de data aceasta. N-o știam pe atunci, dar aceste zile lungi marcate de teroare vor semăna destul de mult cu zilele de pușcărie, când voi încremeni de spaimă atunci când pașii gardianului, în perioada interogatoriilor, dădeau impresia că se vor opri în dreptul ușii celei noastre.

Totul până într-o anume zi. M-au arestat cu tot tâmbălăul, susțineau că au găsit o pușcă la streășina magaziei în care mă adăposteam. Mi-o vânturau sub nas. Veniseră trei mașini după mine, am ajuns cu duba... dar încă nu știam unde am ajuns.

– La poarta Raiului stă Sf. Petru. La poarta Iadului cine stă? Stau eu, plutonier major Măruță!

Așa am fost întâmpinat imediat ce am predat tot ce aveam la grefa închisorii și am fost dezbrăcați la pielea goală, căutați și în gaura curului, tunși chilug, unși cu petrol pe cap și subsuori și expediați sub o ploaie de lovituri în celule. Îmi ardea și-mi țiuia o ureche peste care promisem o lovitură teribilă că aveam impresia că-mi crăpase capul. Au urmat interogatoriile, luni întregi, care se desfășurau după un ritual complicat și istovitor, exasperant, anchetatorul te întorcea pe dos ca pe o mânășă. Când venea gardianul după mine trebuia să aștepte să vomiez în găleată mai întâi. Eram acuzat că-l uciseseam

pe activistul acela burduhănos, și eu negam din toate puterile. Mi se părea culmea absurdității. Dar am sfârșit prin a recunoaște. Nu a rezistat nimeni sistemelor de anchetă, le-au supraviețuit doar. La proces unii mai înverșunați și mai curajoși retractau ce supuseseră și semnaseră la interogatorii, dar asta nu le folosea la nimic, de cele mai multe ori nu făceau decât să-și agraveze prin asta sentința.

Meseria de gardian naște satrapi. De ce ajunge gardianul o fiară? Recrutați din medii obscure, puși să se raporteze reciproc pentru orice act de indulgență – considerat lipsă de vigilență politică, sunt stimulați să scoată la iveală ce-au mai rău în ei. Ofițerii înșiși erau anonimi – îi botezam noi, uneori deconspirați din întâmplare, cineva recunoștea un fost chelner de local. În administrația închisorii (ne-am dat seama cu timpul) exista o piramidă întreagă de cadre și ofițeri, care se luptau să urce unul pe umerii altuia, sau cel puțin să nu cadă mai jos, cam așa cum se foiesc diavolii în desenele primitive de pe fațada bisericilor vechi. Teroarea se propaga de sus în jos, dar jos lua dimensiuni grotești. Cel în fața căruia tremurau toți, inclusiv personalul administrativ, era ofițerul politic, atotputernic. Putea să fie un locotenent major, el hotăra permutterile periodice după criterii numai de el știute, în urma turnătoriilor sau a ordinelor de sus.

Pușcăria, mi-am dat atunci seama, este o caricatură a iadului. Un Iad care nu-i condus de diavol, ci de om, omul părăsit de Dumnezeu. Aici suferim cu spiritul și trupul, supuși amândouă unui calvar pe care cei defără nu și-l pot măcar închipui. Și punând un om de rând pe drumul Calvariei, acesta nu se va purta nici pe departe ca Isus.

Nu-mi imaginasem cât de mult depășește suferința vulnerabilitățile trupesti, limitele simțurilor. Percepeam cum se strecoară în mine îndoiala și mă rugam cu disperare, la început în gând, apoi cu voce tare până la țipăt, ca un școlar alarmat că nu poate învăța lecția. Asta a atras asupra mea batjocuri și pedepse și mai crunte. Regimul era unul de exterminare-înfometare, bătăi, munci istovitoare. Un abator de destine. Treceai prin

experiențe după care nu mai puteai să-ți recâștigi niciodată respectul față de propria ta persoană, de natura ta umană. Nici unul nu aveam peste 45 de kilograme. Dinții ne lipseau, de la anchete sau din cauza mizeriei. Aveam mersul timorat, eram treziți cu talanga sau ciocanul de bătut în gratii. Uneori sadismul gardienilor părea să atingă paroxismul, alteori inexplicabil se mai relaxa, mâncarea devenea ceva mai sățioasă. O astfel de perioadă de relaxare a fost în 1956, după care a urmat însă epidemia de gripă infecțioasă, care ne-a decimat. Din cauza slăbirii, peste câteva luni nu eram decât un schelet ambulant, mă dureau oasele de patul tare, aveam șoldurile vinețite. Inspecțiile și perchezițiile întrețineau isteria generală. Ca în niște bolgii, erau acolo oameni despre care învățasem la școală, generali despre care citisem în ziare, savanți pe care nu îndrăzneam să cred că voi ajunge vreodată să-i cunosc, fețe bisericești care ne fuseseră date pilde în seminar.

Ca să poți dormi trebuia să încerci să nu te gândești la nimic. Groaznic a fost faptul că după câțiva vreme am reușit. Asta desigur abia după ce s-au terminat anchetele. Aceea a fost o perioadă de teroare pură. Anchetatorul mi-a spus la un moment dat, rostind apăsător cuvintele: Arsenalul nostru nu este cu nimic mai prejos decât acela al Inchiziției, părințele. Din mâinile noastre scapă doar aceia care și-au înghițit limba, ca să n-aibă cu ce să ne acuze și să spună prin ce-au trecut. Era un tinerel cu priviri reci și aparență de fată mare. M-a informat că fuseseră arestați toți din sat care avuseseră cunoștință de prezența mea acolo timp de trei ani. Ei stabiliseră cine anume erau aceștia, și câți. Ce putea însemna asta? După experiența pe care o aveam deja după aceste patru luni de arest preventiv, interogatorii, bătaie și schimb de opinii șoptite cu ceilalți arestați, după procesul acela care durase douăzeci de minute? Eram sigur că arestaseră orbește oameni care nu oferiseră încă nici un pretext cât de mic, indiferent dacă știuseră sau nu de prezența mea în fosta magazie de lemne. Nepredare de cote – sabotaj. Omisiunea de denunț, condamnări de drept comun care se puteau fabrica. Mă

simțeam responsabil, evident. Venisem în satul acela să le fac oamenilor un bine, și în loc de asta atrăsesem asupra lor răul cel mai mare. Nu că nu s-ar fi găsit și alte pretexte. Statul își folosea întregul aparat împotriva propriilor cetățeni. Era așa-zisa perioadă revoluționară. Acum a trecut, dar încă suntem aceiași – și noi, și ei.

La Jilava, în Fortul 13, cel cu coridoarele lui boltite ca templul delapidat al lui Sardanapal, eram mulți preoți, o babilonie de confesiuni, eram ca niște sindicalști, o profesie neputincioasă, gesticulatorie. Conso-lam oamenii care mergeau în fața plutonului de execuție. Rosteam formule în care ei credeau atât de tare că mă simțeam ca un escroc care vinde ieftin împăcarea cu soarta, formule în care eu însumi nu mai credeam. Alții au rezistat moral și credința i-a ajutat. Și mulți nici măcar nu erau preoți. Am ajuns să am admirație față de legionari, doar că pe aceștia, fiind în general ortodocși, îi priveam cu o oarecare circumspecție, deși trebuia să recunosc faptul că erau disciplinați și chiar săritori. Preferam totuși să-i ocolesc.

În pușcărie a existat un anume moment în care am trecut printr-un fel de *revelație inversă*. Nu știu cum să-i zic altfel. Poate și din cauza epuizării și a foamei pe care încercam s-o potolesc cu rugăciuni, într-o bună zi trebuie că am făcut o criză mistică, care a venit peste mine ca un fel de atac de apoplexie. Asta s-a întâmplat la carceră, în izolare. În cutia aceea de lemn am încercat să mă consider în confesional, apoi m-am crezut o clipă în altar, apoi Isus Christos însuși răstignit, și asta m-a înspăimântat. Într-un acces de panică mi-am dat seama că sunt de fapt vulnerabil ca o moluscă, am avut o senzație acută a concreteții lemnului negeluit, a respirației mele găfâite din lipsă de aer, a durerii de dinți, a sudorii. Isus în cutie.

Eram, în lada aceea de lemn, o caricatură hidoasă a răstignirii făcută pentru a fi luate în derâdere patimile Mântuitorului. Eram un instrument cooperant și supus al batjocurii. Și nu din clipa aceea. Stăteam acolo de parcă timpul s-ar fi oprit în loc, eram ca un vas gol pe care se părea că nimic nu-l

mai putea umple. După aceasta m-am stins de tot, ca o torță care a ars o clipă prea tare. Am crezut că a fost vorba de un moment trecător, unul din acelea de îndoială cum am mai avut. Poate fusese un atac de claustrofobie.

Când m-au scos de la carceră trebuie să le fi părut un surdo-mut, ori pe jumătate paralizat. Au fost chemați colegii de celulă să mă ducă înăuntru pe brațe. Când mi-am revenit a fost numai pentru a cădea în depresie. N-am mai scos o vorbă zile întregi, probabil săptămâni. Măine nu există, îmi spuneam; desigur, soarele răsare și apune, noi numărăm zilele, dar este tot astăzi. Îi invidiam pe ceilalți care nu aveau decât problema supraviețuirii fizice. Nu puteam să-mi fac micile obligații la care ne venea fiecăruia rândul, n-aveam putere să duc tineta. Mă feream de cei câțiva preoți cu care m-aș fi putut întâlni în hazardurile permutațiilor din celular. Am devenit, în disperare un student conștiincios al tuturor prelegerilor care se țineau acolo: eram pasionat de determinările obiective, am luat lecții de chimie organică, de fizică elementară, de limba engleză și de istoria filosofiei. Ani de zile au trecut astfel. În jurul meu aveau loc tot felul de activități, acțiuni la care mă străduiam să nu iau parte fără să fiu totuși considerat de ceilalți suspect: se comunica, se protesta, se cerea ieșirea la raport, ieșirea la WC, ieșirea la cabinetul medical. Memoram totul, limbajul meu se schimba, puteam ține eu însumi lecția dacă profesorul era bolnav sau fusese deja mutat în altă celulă. Majoritatea acestor profesori erau ca toate cadrele didactice niște raționaliști rezonabili, sau deveniseră pentru a se putea face înțeleși în prelegerile lor de către majoritatea aceea pestriță din celulele mari, unde aveau loc aceste numite „cursuri”. Lecții de istorie cum numai în pușcărie se mai puteau face. Am învățat la un moment dat și noțiuni de navigație. Pușcăria a făcut din mulți dintre noi niște enciclopediști. Pereții deveniseră enciclopedici, pe tencuiala lor scrijelită discerneam de la formule matematice complicate, calcule astronomice, până la versuri copilărești. Istoria artei – icoana ca obiect plastic, examinată în geometria ei ascunsă și nu în sacralitatea ei manifestă. Erau actori

care improvizau spectacole, aveam un profesor de muzică, tobă de carte dar deja senil, care se străduia să ne cânte pasaje ilustrative, dând din mâini ca un dirijor și imitând instrumentele. Wagner! spunea el, și ridica brațul. Am cunoscut o galerie uluitoare de figuri, cu care viața de pușcărie m-a pus în contact: anchetatori, gardieni, dar mai ales fauna inepuizabilă a tovarășilor de celulă, de dubă, de vagon-penitenciar – acesta colinda prin țară, prin triaje, săptămâni dacă nu chiar luni de zile.

M-am mai agățat o vreme de ceea ce credeam că este credința mea cu disperarea unui proaspăt convertit, a superstițiosului, mă rugam iarăși pătimăș atrăgând batjocura și loviturile gardienilor. Mă disprețuiam pentru frica mea, dar tuturora le era frică. Ajunseserăm de-o frică aproape viscerală. Nu există nici o formă de apărare împotriva violenței gardienilor. Plăcerea lor de a da în oameni de multe ori bătrâni, care abia se țineau oricum pe picioare, era greu de înțeles. Strângeam umerii ca animalele vâdate, antilope cu pantera în greabăn. În panica mea, speram că Dumnezeu va interveni, va face ca un cutremur să zguduie temeliile Jilavei și, ca ofițerul politic să cadă prosternat ferindu-și privirile. Mă credeam în rătăcirea mea un martir, o nouă întrupare a lui Isus pe pământ. Poate că n-au fost altceva decât forme ale deznădejdiei. Știam tot tipicul pe de rost, tot ce învățasem în seminar, uneori, noaptea în celulă, cu ochii închiși mă vedeam la amvon iertându-l pe plutonierul major Măruță, care îmi îmbrățișa spăsit genunchii. Penitența pe care i-o dădeam era să le spele tuturor deținuților picioarele, și aceștia stăteau la o coadă interminabilă, oferindu-și tacticoși țurloaiele roase de cătușе. După care Măruță însuși îi ungea cu cremă de gălbenele.

Treptat am devenit cu fiecare clipă tot mai sigur că n-am avut niciodată ceea ce se cheamă vocație, adevărată credință, ci doar o mimare a acesteia, că de fapt tocmai pentru asta fusesem pedepsit. Lucrurile pentru care fusesem anchetat nu le puteam lua în serios, cum cred că nici anchetatorul însuși nu le lua. De aceea mă încăpățânasem încă, în vremea aceea, cât m-au ținut puterile, să nu recunosc,

să spun adevărul, în pofida tuturor bățăilor, a celebrului rotisor. „Am crezut că ouăle de popă sunt mai mari. Unde le golești părinte?” rânjea Măruță, admirându-și vergeaua plină de sânge.

Nu mai existau acele momente de îndoială, de ezitare a credinței, de la care puteai bascula iarăși la încredere. Nu mă mai interesa decât ceea ce obseda pe fiecare pușcăriaș – cum să scape de pedepsele care păreau inevitabile, de cizma gardianului, de loviturile care plouau asupra sa cu orice prilej, cum să obțină o coajă de pâine ca supliment, cum să-și mintă foamea, cum să suporte frigul acela de noapte care ne lăsa până dimineată aproape degerați. Lucrurile se simplificaseră foarte mult: dacă nu existau îndoieli nu existau nici certitudini, lucrurile menținându-se într-o marjă foarte îngustă. Și acum confuzia este totală, nu mai respect diacronia nici măcar în amintiri. Cum au apărut normele morale, cele zece porunci, tratatele de etică? Să aparțină ele aceluiași grăunte din care s-au zămislit utopiile? Au fost vreodată ele operaționale într-atât încât hoții, cei prinși și neprinși, să fi fost singurii cărora li se aplica această denuminație acuzatoare? A înclinat vreodată binele în balanță într-atât încât lumea să fie solidă, fermă și doar catastrofele și războaiele s-o scoată de pe făgaș? Care-i etiologia răului? Cum am ajuns eu, preot, să-mi pun aceste întrebări ca un mirean? Am istorisit altora ce se întâmplase cu mine; aveam mare nevoie de dezaprobarea lor, dar au tăcut. Mă feream de preoți – n-a fost greu, era în strategia administrației să nu fim doi preoți în aceeași celulă, și de bigoți cât îmi stătea în putere. Cel mai mult mă feream de episcopul Todea, despre care toți știam că-i închis și el acolo. Deși, poate aceasta ar fi avut pentru mine o soluție.

Dacă fiecare are un diavol care să-l terorizeze în iad, diavolul meu devenise plutonierul major Măruță. În perioadele de relaxare, când nu putea practica abuzul fățiș, Măruță se specializase în șicane. După ce ne săpuneam în baie, declara că s-a oprit apa și ne ducea în celulă cu săpunul pe noi, scurta timpul de plimbare (înfara ocaziilor când ploua cu găleata), dădea excesiv cu DDT până

când în celulă nu se mai putea respira. Se amuza să mă închidă în camerele cu nebuni, separați la un moment dat de ceilalți, violenți și neviolenti de-a valma. Aceștia nu mi-au făcut nici un rău. Dar spaima mea de chinurile fizice devenise atât de intensă încât aș fi acceptat să devin informator, acestora le mergea mai bine, dar plutonierul major Măruță nici n-a vrut să audă: pentru asta ar fi trebuit să-l informeze pe ofițerul politic, să mă ducă în fața acestuia, ar fi trebuit să dea ceva în schimb, să fie cu mine mai indulgent, iar antipatia lui pentru mine era atât de mare încât nici nu se punea problema. Și pe urmă informatori avea destui, și mai de încredere, mai isteți ca mine. Cu timpul am învățat să mă feresc, să devin aproape invizibil. Nu că așa nu-mi luam porția mea de umilințe și de scatoalce, dar nu mai mult ca alții. Și după câțiva vreme mi-am dat seama ce viață grea aveau informatorii, înconjurați de disprețul și chiar ura tuturor. Informatorul e diavolul cel mai mare. Nu tăria mea de caracter, ci poate voința lui Dumnezeu a fost aceea care m-a salvat. Dar cu rușinea am rămas. Eu și El știm asta.

În pușcărie, cu Măruță stând de pază la ușă, am fost „desacralizat”, nu numai ca preot ci și ca om. Dă-mi voie să nu spun mai mult. M-am lepădat încă o dată la Pitești, ros de boală, bățai și mai ales de îndoieli. Și ce-a mai rămas din mine? Nu spune Iuda (singurul profet din care mai îndrăznesc să citez pentru mine): „Nori fără apă, duși de vânturi! Pomi de toamnă târzie, fără rod, morți de-a binelea, smulși din rădăcină!” Mai mult, am simțit, după ce a trecut durerea și rușinea, o satisfacție ciudată: nu mi se mai putea întâmpla nimic, nu mai eram dator nimănui. Am încercat să discut asta cu un preot deținut ca și mine. Dădea din cap și cuvintele mele treceau pe lângă el. Și mi-am dat seama, deja aveam experiența asta: nici el nu mai avea nimica sacru, era numai gesticulație, dar în aceasta puneă câtă solemnitate putea. Nu aveam de ce să-l invidiez și nici el nu mai avea capacitatea să mă înțeleagă, să mă ajute. Despre acest aspect aș prefera deocamdată să nu vorbesc, nu sunt pregătit, așa cum un măcelar se ferește să atingă fierea cu cuțitul ca

nu cumva aceasta să se reverse peste toată carnea.

Când un preot este desacralizat în felul acesta, pus să facă lucruri pe care mai apoi nu și le poate ierta, cum mai fi poate el spovedi pe alții, da canoane? Mai are el curajul să ceară unui confrate să-l dezlege, ce se alegea după aceea de el? Biserica mea mai exista, în catacombe. Odată ieșit aș fi putut să mă interesez, poate ar fi fost chiar de datoria mea. Dar ar fi însemnat să trag după mine acolo iscoadele care erau pe urmele mele, ca ale oricui făcuse pușcărie politică. Imediat ce am ieșit primul lucru pe care ar fi trebuit să-l fac ar fi trebuit să merg să fiu împărțășit. O vreme am avut domiciliu obligatoriu, apoi a trebuit să-mi caut un loc de muncă pentru a avea din ce trăi. N-am mai întâlnit preoți greco-catolici, înclinam să nu dau crezare zvonului că ar fi fost unii activi în clandestinitate. Episcopii muriseră la Sighet sau în surghiunuri ascunse de ochii lumii.

Până la urmă am fost îndreptat spre cineva, dar omul, găsit cu greutate, a vorbit cu mine doar prin ușa crăpată. Nu știam bine dacă era mijlocitorul sau chiar preotul și nu voia să recunoască neavând încredere în străinul care i-a bătut la ușă, ținând permanent ochii plecați și frământând în mâinile slabe o șapcă ponosită. Din cealaltă încăpere a demisolului păraginit se auzeau glasuri de copii.

Nu voi înceta să mă căiesc, nu vreau să intru în categoria acelor care se cred deasupra oricărei iertări. Spune Confucius pe undeva că i se iartă totul celui care nu-și iartă sieși nimic. Încă o mostră a educației de pușcărie. Ori cineva îl cita pe Confucius c-ar fi spus asta. Nu am posibilități să verific exactitatea citatului, dar oricum nu sunt deloc sigur că-i așa: aș spune mai degrabă că multe i se iartă celui care-și iartă el însuși multe. Celui care nu-și iartă nimic, lumea poate să-i ierte totul – degeaba. El se supraveghează și e intransigent cu sine tocmai pentru că nu are

încredere în judecata lumii. O consideră prea indulgentă, nu prea atentă cu aspectele etice. Nu că lumea ar fi mai bună sau mai rea decât el, dar nu are atributul iertării. Astfel cel care nu-și iartă nimic ne stă tuturor ca o sulă-n coaste. Cine se crede el: un păcătos cu o conștiință severă de înger? Unul căruia căința nu-i folosește la nimic, sau nu-și dă seama că dacă se căiește va fi iertat. E prea orgolios să aibă nevoie de iertare, nu-i nimeni destul de pur ca să-i poată acorda această absolvire? Nu recunoaște înalta instanță. Nu e aceasta mai degrabă o dovadă de nemăsurat orgoliu?

Poate mai degrabă nu-i nimeni care să-l ierte pe cel care nu se iartă singur. Nu e la fel de confucianist? Am citit o carte cu un marinăr pe care soarta îl urmărește pe până în cele mai depărtate colțuri ale lumii tocmai pentru că e obsedat de propria culpă. Și din cauza asta devine suspect tocmai celor care nu au nici un fel de complexe, devine vulnerabil în fața păcătoșilor mai agresivi.

Pe fostul comandant al Securității în arestul căreia am fost dus cu mașina aceea care mă scosese din sat, Ornescu, de fapt Ornstein – un evreu violent, mic și crăcănat ca un cavalerist, l-am văzut mai apoi într-un cinematograf în care intrasem plătind 2 lei pentru că era cel mai ieftin mod de-a mă ascunde de ploaie. În sală era lume foarte puțină, rula un film sovietic „Comisarul” și el era acolo, cu doamna, o fostă profesoară de rusă, se țineau de mână privind transfigurați la ecran. I-am văzut limpede pe amândoi, obișnuit cum eram să văd în semiîntineric. Doar că filmul nu era chiar după tipic, comisarul era de fapt o femeie, care își părăsea mereu copilul ca să se țină după revoluție, alegându-se de fiecare dată cu nimic. În coșmarurile ei călăreți cu cizme lustruite își ascuteau coasele și trăgeau brazde prin nisipul purtat de vânt.

Am ieșit afară în ploaie cu capătul de bilet încă în mână, tremurând din toate încheieturile și m-am dus direct la gară.

Mircea Eliade și critica diletantismului¹

Amalia LUMEI

Diletantismul este, crede Mircea Eliade la 20 de ani, o structură spirituală², „un anumit aspect al conștiinței noastre”³, având, prin urmare, a fi depistat și extirpat de acolo, nu de la alții. Simpatia – și încă în mai multe direcții –, ca și deschiderea către polimorfism îl caracterizează, plasându-l în zona superficialității rejectabile.

Autorul recomandă atitudinile radicale (se întrezărește dindărăt încheierea biblică după care „cei călduți” vor fi respinși de la Mântuire⁴), fiindcă „în fața realităților de proporții, numai iubirea și ura – *patima* deci – pot fi germenii găsirii adevărilor esențiale”⁵. Autorul vede deci în patimă, căreia îi subsumează iubirea și ura, expresia unei forțe fundamentale a vieții, un instinct vital teoretizat, desigur, altminteri decât avea să o facă Herbert Marcuse în *Eros și civilizație* (lucrare scrisă în 1955, dar apărută în 1966). În același timp, însă, și Marcuse pornise de la descoperirile freudiene ale importanței erosului în structurarea vieții inconștiente a individului uman. Spre deosebire de freudo-marxistul de la Frankfurt, tânărul Eliade pornea de la convingerea profesorului său, Nae Ionescu, exprimată în „Funcția epistemologică a iubirii”, că Iubirea este – sau poate trebuie să fie – un instrument de cunoaștere. În

Eseu

afirmația lui, Nae se baza pe un silogism: iubirea relaționează cu divinitatea, „Dumnezeu este iubire”(I Ioan 4,8), iar Dumnezeu este Adevărul. Prin urmare, iubirea se poate constitui în instrument al cunoașterii, după spusa Fericitului Augustin, „Iubește și fă ce vrei”⁶.

Eliade nu înțelege să substituie *patima* – altfel spus participarea afectivă intensă –

inteligenței, ci doar să facă din ea motorul activării capacității de înțelegere. Ambele sunt desemnate ca elemente ale conștiinței, iar interacțiunea lor în căutarea adevărului obiectiv ar fi un maxim la care omul poate aspira.

Metoda diletantismului este „actualizarea atitudinilor luate în fața realității, a adevărului, a omului. Dinamism ce preface virtualitățile organice, înnăscute – în viziune, în valori, în raporturi”⁷. Definiția eliadescă rămâne vagă și insuficient de precizată, iar acest lucru se datorează ambiguității raportării autorului la fenomenul analizat. Pe de o parte, înțeles ca structură spirituală și aspect al conștiinței, el se recomandă ca element structural, ca un dat al ființării umane și, deci, este de neînlăturat. Pe de alta, s-ar spune că angajarea insului în direcția depășirii diletantismului – prin specializare și prin adoptarea travaliului metodic, în conformitate cu specificul fiecărei discipline sau arte – reprezintă realizarea apoteotică a acestui elan și, totodată, invalidarea stadiului său tipic de manifestare, adică tocmai a ceea ce se numește în mod curent „diletantism”. Ar rezulta, prin urmare, că diletantismul alimentează și stimulează cunoașterea, reprezentând o condiție necesară a acesteia, conținând impulsuri pozitive și valorizabile, dar că nu este și condiția suficientă a cunoașterii.

Din această perspectivă – nedetaliată ca atare – Eliade crede că diletantismul se opune cercetării științifice și enciclopedismului poligraf, după cum și erudiției superficiale, exersate în societate, sau amatorismului artistic. Această opoziție trebuie să aibă la bază – Mircea Eliade nu o spune explicit – tocmai laxitatea și permeabilitatea diletantismului în raport cu rigoarea științifică, cu

discursul volatil, lejer, din saloane – întemeiat pe o cunoaștere de tipul „nimic despre tot și totul despre nimic” – și de amatorismul artistic (nimic altceva decât bucuria participării, ca și creator sau ca receptor, la actul artistic). Tipică întrupare a diletantului îi pare a fi ziaristul. Nu oricare, ci un subtip anume: „...Gazetarul autentic în permanentă experiență socială și politică, îmbogățit de revelații psihologice – nu compilează cărțile eseistilor franțuzi. Nu are nici timp, nici nevoie. Și apoi, înseși suflutele diferă. Gazetarul e un om de curaj: afirmă sau infirmă. Într-un articol de minoră gândire al unui publicist parazit – nu-i recunoști nici pe el, nici autorul discutat; *ci recunoști mulți* [subl. M.E.]. Alexandrinism fără erudiție. Diletantism fără mobilitate interioară. Feminism cerebral fără resurse sentimentale”⁸. Cei din categoria desemnată „nu pot medita asupra morții decât cu Rilke..., asupra amorului cu Stendhal, Morand sau Stern, asupra virilității cu Montherlant sau London, asupra pluralității conștiinței cu Pirandello sau Bergson înțeles de Thibaudet”⁹. Exemplificările aduc în prim-plan obsesiile tematice ale tânărului autor, ceea ce, la drept vorbind, ar însemna că le atribuie mediocrilor măcar meritul unor preocupări socotite de el însemnate, chiar dacă respectivii gazetari sunt ridiculați prin prisma franțuzismului lor (la 1904 și Iorga militase împotriva copierii gusturilor și a invaziei limbii franceze în România).

El are însă un nucleu prețios, pofta de sinteză, și include și alte elanuri și tendințe valabile, precum sensibilitatea și cultura artistică.

Mircea Eliade critică diletantismul nu pentru a se distanța total de el, ci mai degrabă pentru a-i preciza dubla natură: pe de o parte, atitudine inadecvată – fiindcă insuficient de aplicată – în cunoașterea realității, pe de alta, elan atotcuprinzător aflat în acord cu tendințele contemporaneității în domeniu (fascinația sintezei și viziune). În această a doua ipostază a sa, diletantismul merită să fie evaluat pozitiv, căci el corespunde – crede Eliade – unui elan contemporan adecvat diverselor evoluții din societate, care, prin

grabnică și explozivă acumulare, solicită o viziune de ansamblu, o interpretare sintetică.

„Un diletant simpatizează plural”, manifestându-se donjuanesc în planul cunoașterii¹⁰. Dar simpatia – cuvântul provine din grecescul *συμπάθεια* (*sympatheia*), format din *σύν* (*syn*) „împreună” și *πάθος* (*pathos*) „pasiune/ patimă”, în acest caz „pătımire/ suferință” (din *πάσχω* – *pascho*, „a fi afectat de, a suferi”) – reprezintă un temei moderat prin natura lui; altfel spus, insuficient de puternic, de intens, de calificat pentru o construcție cognitivă cu adevărat performantă.

Adevărata cunoaștere de profunzime a adevărilor esențiale nu se poate deci întemeia pe afecte moderate sau „slabe”, precum simpatia. Pentru așa ceva este nevoie de patimă, fie ea cu sens pozitiv – iubirea –, fie cu sens negativ (ura).

Nu este vorba despre invalidarea, prin acest fapt, a rolului inteligenței – deci al rațiunii – în cunoaștere, specifică Eliade. „Patima nu poate rânduind în conștiință sisteme de noțiuni legate prin raporturi de cauzalitate”¹². Ea însăși este înțeleasă ca parte a vieții interioare, un adevărat motor capabil să accelereze și să intensifice combustia inteligenței. Dar numai impulsul venit dinspre ea în cunoaștere duce la adevăruri profunde („Patima *ațâță* [subl. M.E.] inteligența, iar imboldul pe care îl dă de a găsi adevărul obiectiv – e singurul fecund”¹³).

Acordând un rol atât de semnificativ patimii în cunoaștere, Mircea Eliade pledează implicit în favoarea abolirii principiului obiectivității în cunoaștere. El merge astfel în sensul opus, așa cum urma să o facă, în anii 60 și mai apoi, antropologia culturală, restaurând dreptul – și chiar obligativitatea – observatorului din teren de a se include în narațiunea științifică, în calitatea lui de participant și, vrând-nevrând, de factor modificator al câmpului studiat. La Eliade însă nu asumarea neutralității cercetătorului ca formă de subiectivitate și „perturbare” inevitabilă a mediului sondat este cea care survine, ci *patima* – adică implicarea afectivă puternică, pasională – este adusă în atenție, și încă într-o poziție centrală. Ea ocupă compartimentul motivațional și asigură inițierea cercetării.

„Mecanismul descoperirilor științifice se reduce la această schemă: intuiția unei posibilități, entuziasm, dragoste pentru noua viziune ce se întrezărește deasupra viziunii acceptate până atunci; ura împotriva adevărilor vechi și arzătoarea dorință de a face să triumfe noul adevăr; prin toată această patimă se descoperă argumentele ce conving lumea științifică”¹⁴.

Chestiunea este neîndoiește abordată în termenii idealismului, iar Eliade o spune expres: „Așadar – prioritatea sentimentului, intimei siguranțe în posesiunea adevărului. Iar apoi, organizarea argumentelor, armelor rațiunii”¹⁵.

Tânărul autor știe că a atins o chestiune fundamentală măcar pentru domeniile filosofiei științei și tipologiei inteligenței umane. El promite să revină asupra problemei cu un alt prilej, pentru a completa peisajul configurat de el prin tipul complementar celui deja descris: „analiticul..., angelicul, imaginativul”¹⁶. Referințele pe care le menționează în fugă sunt Blaise Pascal, Jules Henri Poincaré și Pierre Duhem, găsim-le relevante pentru „cercetările asupra celor două structuri spirituale, descifrate cu ajutorul travaliului matematic”¹⁷. Poincaré l-a putut interesa pe adolescentul sau tânărul Eliade pentru că¹⁸ Din Duhem Eliade putea cunoaște *Études sur Léonard de Vinci*¹⁹, publicate între 1906 – 1913, și/ sau primele volume din *Le Système du Monde. Histoire des Doctrines cosmologiques de Platon à Copernic*, a cărei publicare în 10 volume a fost inițiată în 1913 și a continuat până în 1959²⁰. Este de presupus că Eliade a văzut în Pascal întruchiparea „angelicului”, în Poincaré pe cea a imaginativului (intuitivului) și în Duhem pe aceea a analiticului.

Lăsând pentru un alt prilej – neconsumat, după toate aparențele – continuarea excursului despre tipurile cogniției umane, Eliade preferă să transfere discuția pe tărâm etic: „În morală, valorile trebuie afirmate, apărate, promovate cu dragoste. Simpatia e insuficientă”²¹. Ea este inaptă să creeze legi și să impună ierarhii; nu poate însufleți o lume.

Prilejul îi pare autorului binevenit pentru a înfiera „mediocrul scepticism” înțeles ca neajuns, „dovadă de ritm bolnav, de meschină viață interioară, de absența tumultuoaselor forțe, [de absența – n. A.P.] a preaplinului ființei noastre intime... [...] dovada unei conștiințe prinse încă în placenta vieții organice, fiziologice”. Verdictul rămâne neschimbat: „Singura mântuire, singura posibilitate de a transcende planul acestei vieți – sunt iubirea, ura și patima”²².

Separarea tinerei generații de diletantism și diletanți tocmai pe acest tărâm are loc. Ea este marcată de distanța – definitiv compromițătoare – dintre patimă și simpatie, dintre seriozitatea unui angajament interior pasional, pe de o parte, și ironie, pe de altă parte. „Diletantismul nu e niciodată serios. Socotește seriozitatea dovada neghiobiei sau a ignoranței, sau a pedantismului”²³. Or, nu poți da naștere unor creații durabile, majore, fără seriozitate. Trebuie distins între seriozitatea pedantă și cea sobră, prima fiind repudiabilă, iar cealaltă, nu.

Datorită confuziei între cele două tipuri de seriozitate, diletantul se arată prudent, refuzând angajarea prin afirmare sau negare de poziții. De aici scepticismul, suficiența și superficialitatea lui, menținerea la tegumentul problemelor – critica abordării fenomenologice? – și ezitarea în fața profunzimilor. El neagă ierarhiile, nu înțelege necesitatea ordinii, a legilor, a moralei. Și tot de aici și cultivarea paradoxurilor, dovadă de falsă originalitate, de dezechilibru al forțelor și de confuzie valorică.

Criticând drastic scepticismul metodologic și postulatul obiectivității în abordările cu intenții cognitive, înfierând ironia și paradoxul, așezându-le pe toate sub semnul diletantismului, tânărul Eliade exaltă intuiția și pasionalitatea în cunoaștere. În plus, pariază pe seriozitate și profunzime, cu o aparentă respingere a umorului, a cuvântului de spirit, a genului „salonard” și a convivialității pline de amenitate. În acest fel, el nu se manifestă doar ca un anticartezian radical, ci și ca un autor care respinge de plano, aprioric, abordări prestigioase în evoluția culturilor și civilizațiilor, precum mișcarea și gândirea zen,

detașarea de lume și viață din filosofii Indiei, Chinei și Japoniei, tipul de cultură savantă și de relații sociale din Franța și Anglia sec. al XVIII-lea.

Totodată, în concepția lui – ca și în cea a vechilor greci, preluată de Europa clasică – echilibrul între tendințele inerente felului de a fi al omului pare să fie esențial, chiar dacă, pe de altă parte, el ține partea pornirilor păt-

mașe, ardente, creatoare de intensă combustie, factor în mod evident anihilator de echilibru. Nu este, desigur, unica dată când opțiunile tânărului autor intră în contradicție și tensiune, unele cu altele.

Există, însă, dincolo de toate aceste considerații, un alt tip de diletantism – superior – la care Eliade aderă din toată inima.

Note

1. Episod al foiletonului „Itinerariu spiritual”, articolul „Critica diletantismului” a apărut în *Cuvîntul*, an. III, nr. 860, 9 septembrie 1927, pp. 1-2. Reluat în Mircea Eliade, *Itinerariu spiritual*, ed. de Mircea Handoca, București, Ed. Humanitas, 2003, pp. 267-272.
2. *Itinerariu spiritual*, II, loc. cit., p. 267.
3. Ibidem., p. 269.
4. *Apocalipsa*, 3: 15-16 notează: „Știu faptele tale: nu ești nici rece, nici fierbinte. Deci, fiindcă ești căldicel, nici cald, nici rece, te voi scuipa din gura mea.”
5. *Itinerariu spiritual*, II, loc. cit., p. 269. Încă în noiembrie 1926, elogiindu-l pe B.P. Hașdeu, Mircea Eliade apără în cazul operei lui tocmai caracterul participativ și intens colorat afectiv al discursului savantului. Vezi „Hașdeu”, în *Misterele și inițierea orientală. Scrieri de tinerețe. 1926*, ed. de Mircea Handoca, București, Ed. Humanitas, 1998, p. 202: „Entuziasmul, patima – sentimente ce tulbură calmul criticii obiective – se regăsesc înapoia tuturor lucrărilor sale. Dar ele nu primejdiesc întru nimic adevărul. Pentru că adevărul științific cuprins în lucrările lui Hașdeu nu e pervertit, nu e înlăturat sau micșorat de patimă. Adevărul s-a ridicat de la sine prin cugetarea și cunoștințele sale. Patima n-a făcut decât să excite activitatea intelectuală, s-o ascută, s-o silească să se întrecă pe sine”.
6. Ciprian Plăiașu, „Nae Ionescu – un personaj controversat. Relațiile profesorului cu Biserica”, în *Historia*. Nae Ionescu, „Iubirea, instrument mistic de cunoaștere”, în *Curs de metafizică*, București, Ed. Humanitas, 1995, pp. 115-122 și „Ce înseamnă «Iubește pe aproapele tău...»”, în *ibidem*, pp. 123-128.
7. *Itinerariu spiritual*, II, loc. cit., p. 268.
8. „Scriori către un provincial. Gândire minoră și gânditori paraziți”, în *Virilitate și asceză. Scrieri de tinerețe. 1928*, ed. de Mircea Handoca, București, Ed. Humanitas, 2008, p. 18. Apărut în *Cuvîntul*, an. IV, nr. 979, 8 ianuarie 1928, p. 2.
9. Ibidem, p. 19.
10. *Itinerariu spiritual*, II, loc. cit., p. 268.
11. Conceptul de „patimă”, „pătimire” revine, în aceeași perioadă cu scrierea și publicarea *Itinerariului spiritual*, și în *Apologia virilității*, acordându-i-se un mare credit teoretic-explicativ.
12. *Itinerariu spiritual*, II, loc. cit., p. 269.
13. Ibidem, p. 270.
14. Ibidem.
15. Ibidem.
16. Ibidem. În text, angelicul este notat greșit: algelicul.
17. Ibidem.
18. Vezi articolul despre Jules Henri Poincaré la http://en.wikipedia.org/wiki/Henri_Poincar%C3%A9 „Poincaré was interested in the way his mind worked; he studied his habits and gave a talk about his observations in 1908 at the Institute of General Psychology in Paris. He linked his way of thinking to how he made several discoveries. [...] The mathematician Darboux claimed he was *un intuitif* (intuitive), arguing that this is demonstrated by the fact that he worked so often by visual representation. He did not care about being rigorous and disliked logic. He believed that logic was not a way to invent but a way to structure ideas and that logic limits ideas”.
19. *Études sur Léonard de Vinci*, Paris, F. De Nobele, 1906-13; 1955. 3 v. 1. sér. I. *Albert de Saxe et Léonard de Vinci*. II. *Léonard de Vinci et Villalpand*. III. *Léonard de Vinci et Bernardino Baldi*. IV. *Bernardino Baldi, Roberval et Descartes*. V. *Théon le fils du juif et Léonard de Vinci*. VI. *Léonard de Vinci, Cardan et Bernard Palissy*. VII. *La scientia de ponderibus et Léonard de Vinci*. VIII. *Albert de Saxe*. 2. sér. IX. *Léonard de Vinci et les deux infinis*. X. *Léonard de Vinci et la pluralité des mondes*. XI. *Nicolas de Cues et Léonard de Vinci*. XII. *Léonard de Vinci et les origines de la géologie*. 3. sér. *Les précurseurs parisiens de Galilée*: XIII. *Jean I. Buridan (de*

Béthune) et Léonard de Vinci. XIV. *Le tradition de Buridan et la science italienne au XVIe siècle*. XV. *Dominique Soto et la scolastique parisienne*. Vezi http://en.wikipedia.org/wiki/Pierre_Duhem

Totuși, sigur rămâne că Eliade a cunoscut *Le Système du Monde*. El comentează lucrarea lui N. Iorga *Cărți reprezentative în viața omenirii* menționând paginile lui Duhem referitoare la Pierre de Maricourt și la Roger Bacon. Vezi „Cărți reprezentative în viața omenirii”, în *Virilitate și asceză...*, ed. cit., p. 260. În alt loc vorbește despre „succesul cărților unui Duhem...” (Ibidem, p. 297).

Vorbind în episodul următor, al treilea, al *Itinerariului spiritual*, despre intuiție și semnificațiile noțiunii, M. Eliade spune: „Soluții căutate ani după ani pe calea raționamentelor – s-au coborât în conștiință fără cel mai mic efort intelectual, complete și perfecte. Ele pot fi rezultatul unei îndelungi *gestații inconștiente* (cazul Poincaré)...” (p. 275).

Lecturile din Poincaré au avut loc în semestrul secund al primului an de facultate, din câte spune Eliade: „Îmi amintesc ce triste mi s-au părut toamna și iarna celui dintâi an universitar; dimineți reci în care învățam germana, ignorată în liceu din pricina multelor romane inutile. Sau primăvara aceluiași an, sfârșită alături de o umilă geometrie, după care Poincaré, Timeus și *Expunerea cunoștințelor matematice* a lui Theon din Smirna îmi erau întru totul accesibile” (*Itinerariu spiritual...*, ed. cit., p. 401).

Menționez aici că în indicele ediției Handoca a publicisticii de tinerețe a lui Mircea Eliade (*Virilitate și asceză...*, ed. cit., la p. 485, matematicianul Jules Henri Poincaré este confundat cu verișorul lui, avocatul și omul politic Raymond Poincaré).

20. Ibidem. Din Duhem chiar citează două sentenții socotite grăitoare, ambele referitoare la caracterul primordial intuitiv al cunoașterii.

21. Ibidem.

22. Ibidem, p. 271.

23. Ibidem. În „Scrisoare din universitate”, în *Itinerariu spiritual...*, ed. cit., pp. 398-401, scrisă în decembrie 1927 – așadar cu numai circa trei luni mai târziu - și publicată în revista liceului unde absolvise, *Vlăstarul*, Eliade le spune colegilor lui mai tineri: „Eu nu vă cer nici erudiție, nici ascetism. Dar pentru orice exces de nătângie și de bestialitate, pentru orice elan extirpat prin comic, spirit critic, pentru orice lipsă de generozitate, de muncă, de rodnicie – o! prieteni de-ai mei... va trebui să dați socoteală acelui duh al nației, duhul tracilor noștri din munți, al sângelui Domnilor noștri, al tuturor darurilor cu care ne-au dăruit neamurile” (p. 401). Nu doar infantilismul sau incapacitatea intelectuală și aplecarea către poftele animalice (sexualitate, alcoolism), ci și umorul (!), reflecția critică (!!) și lipsa de vrednicie, de spirit laborios sunt sancționate de noul tribun. El vorbește în acest sens în numele duhului nației (*Volksgeist*-ul herderian), al strămoșilor preromani (tracismul începe să se facă simțit, urmând să aibă ecou în doctrina stoică și tragică a legionarilor, ca și în excesele naționalism-comunismului ceașist al anilor 80 din secolul trecut, în protocronism și în „decenism” – de la numele cercului de istorie *Deceneu* din București – și în resuscitățile acestor tendințe sub flamura lui Napoleon Săvescu), al jertfei sângeroase a domnitorilor (eroismul strămoșesc al lui Vlad Țepeș, Mihai Viteazu, Constantin Brâncoveanu etc.) și al înzestrării genetice a românilor.

Se repudiază, deci, ușurința și superficialitatea, lipsa de vrednicie intelectuală și de seriozitate, în numele unui naționalism asumat.

(Amalia Lupei – doctor în filosofie, *free lancer*. Prezentul text face parte din volumul în pregătire *Mircea Eliade și generația virilității (1926-1928). Filosofie și masculinitate în România interbelică*.)

Joaca lui Prometheus

Aurel Rău – Spațiu și timp

Ion MOISE

Apărute la Editura „Dacia” (Cluj-Napoca, 2011), cele două volume din serialul *Spațiu și timp*, respectiv *Ochiul de acvilă* (I) și *Apărarea pasivă* (vol. II), în colecția „Romanele istoriei”, cărțile certifică, dacă mai era cazul, vocația epică a lui Aurel Rău, personalitate complexă, „divergentă” cum a mai fost etichetat de critică, autor de anvergură perceput într-o primă fază ca poet de sorginte tradițională, descins mai ales din poezia ardeleană interbelică, cu rădăcini în cea a lui Goga și Blaga.

Dar în momente de respiro, Aurel Rău, fost decenii la rând redactor șef al revistei „Steaua”, este atras și de proză, cu precădere de cea memorialistă sau de călătorii (*La marginea deșertului Gobi* 1957; *În inima lui Yamato*, 1973; *Grecia – călătorie incompletă*, 1979; *Oameni de aer*, 1983 ș.a.).

În vol. *Apărarea pasivă*, titlu semnificativ pentru întregul parcurs factologic al narației, sunt evocați în parte anii operațiunilor militare ale armatei române în Est, alături de cea germană, cu accent pe jertfele grele înregistrate mai ales în bătăliile pentru Sevastopol și Odesa. De asemenea, se amintește despre tragedia de la Cotul Donului, respectiv Stalingrad, unde, cu toată îndârjirea eroică a armatei noastre, aceasta a fost obligată să se retragă, lăsând mai mult de jumătate din efective pe câmpul de luptă: morți, răniți, dispăruți sau luați prizonieri. Anii experienței noastre militare din Est sunt evocați în capitoul „Cercul și careul”, dintr-o relatare a unui fost combatant aflat la o nuntă care, chipurile, ar fi recuperat un caiet de amintiri ale unui ofițer român cu veleități literare, ucis pe front. Aduce într-un fel cu destinul literar al lui Șolohov. Aici autorul face dovada unui foarte fin observator și analist al resorturilor interne omenești văzute în confruntarea cu realitățile cumplite, tragice

ale războiului. De asemenea notează cu minuție, obiectivitate și deplină competență de veritabil istoric militar, o serie de date și documente, începând cu istoricul îndemn al mareșalului Antonescu – „Ordon, treceți Prutul!” și terminând cu dezastrul de la Stalingrad.

Dar calități indubitabile de autentic prozator sunt relevate mai ales în bucata „Cifra trei”, de fapt cea mai întinsă din spațiul acestei cărți, cu valoare documentară, în care este evocat destinul tragic al celor șapte martiri de pe Valea Bârgăului, locul de baștină al autorului. Trei e cifră simbolică, dantescă, pusă în relație și cu martiriul cristic, dar și cu alte elemente de mitologie greco-latină și de folclor proto-românesc.

Trei sunt personajele din „Miorița”, trei din capodopera sadoveniană „Baltagul”, trei au fost și călăii hortiști care i-au executat pe „cei șapte de sub Heniu”. Cel care a scăpat, ca prin minune, a fost preotul Augustin, care realizează la un moment dat, în groapă, că e „conștiu”, cuvânt preluat din limbajul corifeilor „Școlii ardelen”. Cu mijloace de tip dostoevșchian, Aurel Rău analizează în profunzime stările sufletești ale preotului, complexe trăiri morale, pendularea într-un timp relativ scurt de la exasperare și resemnare în fața morții, la minunea învierii, asemenea Mântuitorului Iisus. De subliniat aici și bogatul arsenal poetic, unele pasaje remarcabile de altfel,

Lecturi

dobândind valoare de adevărate poeme în proză. De fapt, astfel de proze poetice întâlnim frecvent în acest volum. Reprezentativă este chiar piesa finală – „Sania”, obiect care, prin însăși prezența sa într-o șură părăsită, dă prilej autorului să-i găsească multiple înțelesuri de ordin speculativ, cu fine aluzii la măiestria artizanală a meșterilor în lemn, a lumii copilăriei, conferindu-i la sfârșit o veritabilă monumentalitate simbolică.

Imagini de întâmplări dramatice postbelice văzute prin ochii unui copil de 10-12 ani, vârsta autorului din perioada aceea,

sunt descrise realist și cu extraordinară stăpânire a mijloacelor narative în bucățile: „Prizonieri români”, „Podul”, „Primul rus”, „Soldați fără uniformă” ș.a. Găsim și locuri picante în povestirile „Groza și Zăroni” sau în „Cheful din laboratorul de științele naturii”,

unde trei soldați ruși mor ca „niște eroi”, dând pe gât alcoolul metilic din borcanele unui laborator școlar de biologie în care erau conservate diverse „aripate” și „târătoare”. „Conservantul magic, luciferic – notează naratorul – nu se dovedise imun la vrăjmășia toxinelor mezozoice.”

Despre falsificarea grosolană a alegerilor din '46, ni se relatează în povestirea „Popa Rău”, unde un director de școală, ajuns șef de comisie electorală într-o comună, bănuie că ar pactiza cu unul din partidele istorice, este reținut, intimidat și chiar bătut de tineri cu banderole roșii, până l-au convins să dea câștig de cauză, prin fraudă, comuniștilor. Aici, Aurel Rău se impune și ca un admirabil

portretist în evocarea figurii lui popa Rău, care se întorsese acasă din America.

„În mâna stângă un coș de nuiete acoperit, cu mâncare pentru o zi, în dreapta un baston cu mâner de argint, ca un toiag episcopal, pe umeri o mantie gri-fer, pe cap o pălărie largă, cu boruri și panglică late, în față o barbă albă fluturând în jurul unei danturi de porțelan și de aur.”

O mențiune aparte merită și răbdarea și meticulozitatea cu care Aurel Rău face în cuvinte de adevărată magie profesională, inventarul unor interioare și gospodării sătești, prin înșirarea măiestrită a obiectelor de uz casnic: vechile furci de tors lână, suveica, războiul de țesut, oalele de lut, multe cu pitoreștile lor denumiri zonale, straietele țărănești, instrumentele care țin de ocupația agrară și păstorească, descrise cu mijloacele specialistului, a unui etnograf de excepție.

Compozițional, dar chiar stilistic și speculativ, întreaga economie a acestui volum se assemblează pe un strat subcutanat confesiv. Uneori confesia răbufnește în momentele unor refulări sau ieșiri din matcă, autorul în postura tânărului în pragul adolescenței, își mărturisește lecturile mari ale vârstei: Bolintineanu, Alecsandri, Pann, Coșbuc, Eminescu, Alexandrescu, Pillat, Șt. O. Iosif, dar citea cu pasiune și „Dama cu camelii” sau „Cazacii de pe Don”; facem cunoștință și cu primele încercări creatoare în anii de liceu ș.a.m.d.

Avem așadar pe ansamblu de a face cu o proză eseistică. „Există o marcă stilistică (la) Aurel Rău – notează criticul clujean Petru Poantă, în „Steaua” (nr. 10-11/2010) – imediat sesizabilă în toate tipurile de discurs practicate, ea constând în esență în construirea artistică (...) a sintaxei. Dincolo de semantismul ei, fraza tinde să devină un obiect artistic și pare câteodată o montură complicată în care cuvintele sclipesc ca niște mici pietre prețioase.”

Spațiul și timpul lui Aurel Rău

Titus WACHSMANN-HOGIU

Aurel Rău este unul dintre scriitorii de evidentă prolificitate intelectuală ai spațiului românesc-transilvan și ai experienței timpului de secol XX, pe care le-a descris în versuri și proză, cu o pană sigură de memorialist.

În luna iulie 2011 și-a lansat la Bistrița o carte de mare finețe și sensibilitate, care este o privire profundă aruncată asupra trecutului trăit în spațiul bârgăuan, unde s-a născut, dar și în cel năsăudean, bistrițean și clujean, unde a învățat și s-a format. Cartea a apărut la Editura Dacia din Cluj sub titlul **SPAȚIU și TIMP**, deocamdată în două volume: vol. I – „Ochiul de acvilă” – și vol. II – „Apărarea pasivă”, cu precizarea autorului și așteptările cititorilor de a urma volumul III și eventual volumul IV.

Mă număr printre cei care citesc foarte interesat și cu mare bucurie scrierile lui Aurel Rău și care, întrucât pretinde că le cunoaște, își permite să se exprime despre ele în diverse ocazii, ca un semn clar al respectului pe care îl simt și îl manifest pentru omul și opera acestuia.

Această recentă operă, memorialistică, descrie dureri, nostalgii, fapte, întâmplări, evenimente pe care autorul le-a trăit sau le-a auzit, reconstituind cu migală un spațiu și un timp ce, în adunarea și rotunjimea lor, refac o istorie a locurilor prin care a trecut. Spațiu și Timp. Locuri și Timpuri pe care memoria lui Aurel Rău le-a confiscat și ni le oferă spre a fi re-trăite sau/și ne-uitate. Printr-o expresie poetică. O istorie prezentată poetic, liric. O literatură în care este implicată istoria și geografia locală. Personajele sunt concret-abstracte, prezent-absente, descris-nedescrie, explicat-neexplicate, fotografii pe care ți le arată pentru ca apoi să ți le ia, lăsându-ți doar parfumul petalelor. Precum ți-ar fi dat spre a miroși niște flori. Nu știi ce nu vei uita: floarea sau parfumul lor!?

Autorul vorbește cu detașare și destul de relaxat, ca un observator, îți dai seama că povestitorul este chiar personajul. Dar spune despre acesta, despre personaj, că este vorba despre un *el*, un fel de alter-ego, sau despre un *tu*, sau *tine*.

Spre exemplu: „De vreo doi-trei ani, de când poți fi luat și tu (s.n.) cu copiii mai mari” (În Prior); sau: „Peste cămașă te strânge (s.n.) o curea nouă, lată numai cât un brâu, având un buzunăraș cu capac, pentru bani de metal, în cap ai (s.n.) o pălărie cu boruri mici și în loc de panglică un șnur, iar la șold, cu baierul petrecut pe după cap, o trufașă, înflorată, traistă”. (Școala primară). E clar, din cuvintele subliniate mai sus pe textul autorului, că este vorba chiar despre el. Acest mod de exprimare îl regăsim în toate prezentările-descriere, mai mult lirice decât epice, pe tot parcursul celor două volume. Adevărate poeme în proză pe care le citești cu senzația albinei căutătoare de nectar și polen în variate, colorate și diferit mirositoare flori de primăvară, flori de vară, flori de toamnă, dar și flori de... iarnă...

Când termini de citit simți că trăiești/ai re-trăit istoria și geografia într-un splendid mod cultural, căci literatura, de bun gust, este deasupra tuturor: deasupra suferințelor, durerilor, tristeților, greutăților, rămânând bucuria pură a lecturii...

O copilărie și o adolescență marcate de Primul Război Mondial, așa cum l-a văzut copilul și adolescentul, dar exprimate ca un profesionist al poeticului.

Vezi/revezi Bârgăul. Vezi/revezi Năsăudul. Vezi/revezi Bistrița. Vezi/revezi Clujul. Colegi. Țărani. Soldați. Recolte. Animale. Obiceiuri. Autorități. Dascăli. Internate. Vacanțe. Cursuri școlare...

(Na! Că m-am molipsit!?!... de stil...)

Cititorii cu aplecare și experiență livrescă vor înțelege mai repede. Cititorii mai tineri vor fi curioși dar poate așteaptă cu mai mult interes volumele următoare: oamenii la Timpul apropiat. Poate aceiași sau alți oameni, în aceleași sau în alte Spații.

Spațiul și Timpul lui Aurel Rău reprezintă Spațiul și Timpul nostru, dar văzute cu ochii Poetului.

Ce ar putea fi mai frumos?

Nu e nici curios, nici surprinzător. Cartea începe cu întâiul spațiu în care este protejat copilul la venirea sa pe lume: leagănul. De acolo pornesc și descrierile poetului: „Leagănul cânta un cântec de leagăn. Și cântecele acestea slujesc nu doar uitării. Fusese rostuit să răsfete dragoste de aur, să cearnă somn de aur la glas de păsări de aur, în timp ce mâinile de aur sub inele grele de aur petreceau umbre de aur, fără de care n-am avea-n lume aur și nume de aur...” **Aur.** „Aur” sunt sunetele cu care începe numele poetului, așa cum însuși prezintă într-o poezie de mai demult, poezie cu titlul – **Sunete** –: „*Aurică, spuneau/ Aurele/ Aur/ Au/ Iar eu reușisem/ ca un câine/ să fiu chiar aceste sunete...*” Aurel a fost binecuvântat cu „aură” și a fost găzduit, de când s-a născut, într-un leagăn de aur, pentru că a transformat limba română în aur, așa cum a afirmat în poezia **Comori**: „*Eu nu cred că trebuie să tacă poetul./ Dar nici să cânte nu cred că trebuie./ El are-n mâini miliarde/ de monete/ din colecția-i de cuvinte/ care odată la fiecare generație se aprind./ El deține metode de tortură/ mai nemiloase/ spre a-și întinde vertebrele/ până-n punctul de unde vede.*” Poetul nu tace și nu cântă. Nu știu cum face, dar ne...încântă. Ne aduce în memorie și/sau în cunoaștere nouă o lume care nu seamănă cu cea de astăzi. O lume veche pe care s-a clădit/se clădește o altă lume, o altfel de lume.

Scriind despre lumea aceea, astăzi ni se par a fi doar povești. Dar sunt povești adevărate. Începând cu anul 1918, anul întregitor al neamului românesc, toate (aproape toate!) vor fi povestite.

„*România Mare e o poveste frumoasă cu a fost odată ca niciodată. O poveste denzidit. Un bunic, o bunică, mamă și tată, frați surori, forfota unei școli cu învățători și elevi,*

crâșme de localnici sau de evrei, jandarmi patrulând pe drum, horele din duminici, preotul în odăjdii, umblând cu crucea sau în calească, până în Oraș, găzarii, sifonarii, râzarii, (notă: computerul nu recunoaște cuvântul „râzar”, îl subliniază ca greșit sau necunoscut...!) în căruțele lor, mestecenii de Arminden, alegerile politice... Tricolorul ridicat la Pavilion, cu un scripete isteț, sonor, până la înălțimea cuiburilor de berze, micii meșteșugari, croitori, cizmari, tâmplari, jăcuți (nici acest cuvânt nu este recunoscut de computer) strângând dările, dobașul, un mustăcios bătând doba pentru a comunica în răscruci știrile de la București, de la județ, de la primărie, casiriul, notarul, notarul, maiaturile și ieșirile cu icoane în țarini... Tomnaticul, Heniul, Șandroaia, Oala, zei locali foarte apropiați în lumina puternică, solară...” (România Mare).

Un spectacol cuprinzător de lumini și umbre. De înălțări și coborâri. Un spectacol format din portretizări făcute de „Ochiul de acvilă” și prin „Apărarea pasivă”. Titlurile celor două volume au justificarea și însemnătatea lor, transformându-l pe cititor în părtașul acelor povestiri din care „*prosperează și alte irizări cu parfum de vremi, de scos dintr-o ceață...*”.

„**Irizări cu parfum de vremi**”, asta ne dă „Spațiu și Timp” dăruit de Aurel Rău.

Lumea trăiește după Primul Război, apoi vine Al Doilea, trec rușii prin Bistrița, „*ocupând să elibereze*”, (eu aș fi zis: eliberând să ocupe), vine organizarea comunistă, trec anii de școală trăiți atunci **altfel** decât cei de acum, oamenii sunt mereu „sub vremuri” cum ar fi spus cronicarul, dar unii dintre ei au „ochiul de acvilă”, văd și memorează totul, în amănunt, cei mai mulți dintre ei, reușind să reziste, să supraviețuiască prin „Apărarea pasivă”... Dar ce o fi oare întreaga noastră viață decât o „apărare”, când activă, când pasivă...? Poetul Aurel Rău nu face excepție: se numără printre cei – puțini – cu un „ochi de acvilă”, printre cei care s-au apărut și au rezistat, – foarte puțini – cu verbul clar, cumpătat, calculat, disciplinat care, precum cuvântul spiritual-religios, a zidit/zidește trăinicia umană...

Proza lui Petria

Menuț MAXIMINIAN

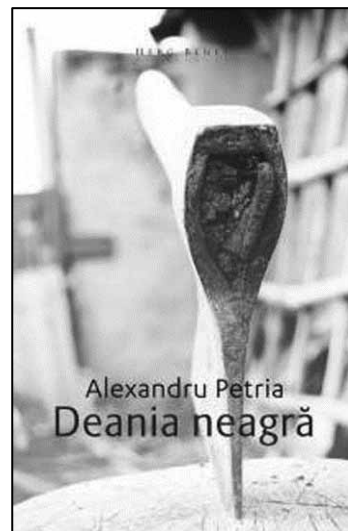
Scriitorul beclenar Alexandru Petria revine pe piața publicistică, la scurt timp după apariția de succes a romanului „Zilele mele cu Renata”, cu „Deania neagră”, care adună mai multe proze gândite într-un registru aparte. Cartea, apărută la Editura Herg Benet Publishers, a fost lansată la Târgul de Carte Bookfest.

Prima proză din volum vorbește despre zăpadă și modul în care aceasta șterge necazurile. În rolul principal este Călin Bob, care asistă la spânzurarea profesorului Alexandru Santamaria. Deși are un nume predestinat celor sfinte, profesorul părăsește această lume într-un mod bizar, iar elevul se simte umilit în momentul în care descoperă în buzunarul mortului doar 10 lei.

În proza „Inițierea” ne întâlnim cu Simion Bălan, elevul de clasa a XII-a, rămas corigent la profesoara de matematică Alunița. Întâmplări bizare care amestecă dragostea și coșmarul într-o rețetă gândită de Petria. Ceea ce leagă prozele este localitatea Deania, locul în care misterele sunt spulberate. Ne întâlnim apoi, în „Nu numai despre Liviu” cu povestea tristă a Mariei, rămasă văduvă la doar 21 ani și a momentelor prin care aceasta trece când soțul ei este împușcat. Drumul spre cimitir, descris de Petria în amănunțime, este unul înfiorător. De altfel, se remarcă la Petria jonglarea între real și ireal, punerea în același context a mai multor elemente pentru a găsi o formulă nouă în modul de abordare a prozelor.

„Când este în toane bune cucul” este o proză a prieteniei între Afinia, o doamnă de 94 ani, și Sergiu, un nepot prin alianță, un licean care este întotdeauna alături de bătrână. Dialoguri despre viață, încununate cu amintiri care răzbat din timp, iar la final drumul trecerii spre cele veșnice. În același registru

este și „Moartea pornoromancierului”. În „Prizoniera” facem cunoștință cu Eleonora Popoviciu, o doamnă de 80 ani, care după 55 de ani de căsnicie a rămas văduvă. Profesoara de geografie a trecut prin multe în viață cu soțul ei Laurențiu, însă dintre toate cel mai bun lucru a fost fiul Doru, care din păcate merge și el în urma unui accident spre cele veșnice. Îi rămâne nepoata Laura și nora Tereza, iar Eleonora se va apropia de acestea doar pe patul morții.

O poveste tulburătoare este aceea în care Floriana asistă la vânzarea casei în care s-a născut deoarece nu s-a înțeles cu fratele Claudiu, cu care, deși avea un pact, acesta n-a fost respectat. Floriana și-a îngrijit părinții pe patul morții, însă n-a avut parte de moștenire, așa cum a fost înțelegerea. Văzând că în casa părinților s-au mutat niște bețivi care au tăiat nucii din curte, Floriana și-a dorit nespus de mult să adune bani pentru recuperarea casei. Și-a scos și apartamentul la vânzare, însă în momentul în care avea banii adunați și-a văzut casa la știri, aici petrecându-se o crimă odioasă.

Dincolo de modul în care Petria știe să-și zugrăvească personajele, descoperim și anumite elemente pe care el le implantează pentru ca noi să recunoaștem localitatea Deania. Printre acestea este și cofetăria „Lemnul verde”, pe care toți ardelenii au frecventat-o în trecere prin localitatea Dej.

În „Alegerea”, Dan Precup dialoghează cu Mirela pe net zile întregi, proza construindu-se pe baza dialogurilor virtuale. În „Poveste de Crăciun” personaje sunt Olimpia Răcășan și Ciprian, soțul care a părăsit-o. Dacă Ciprian ajunge în București, unde și-a deschis un atelier foto, Olimpia va sfârși tragic, încurcându-se cu un șofer tatuat

împreună cu care planifică, chiar de Crăciun, un jaf înarmat.

Prozele lui Alexandru Petria sunt o încununare a gândurilor păstrate în taină în atelierul de creație. Avem de-a face cu povestiri care pătrund dincolo de realul imediat, descoperindu-ne firea umană.

Protopenel

Gheorghe VIDICAN

Crossroads

highway 41

ne întâlnim pe autostrada 41 asfaltul fierbinte
al fricii ne agață mâinile de șoldurile soarelui
pe geamul mașinii sudoarea în cumpănă cu
stropul de rouă

uimirea pe bancheta din spate ciuruită de
întrebări despre
democrația indienilor kiowas. ei locuiesc în
bobul de porumb
cu arșița dinainte de vreme

măsur cu mâinile umbra timpului un șarpe
ingenios
autostrada 41 spre vernon hills.

coliba unchiului tom

amiaza în scorbura soarelui
semn de putere asupra luminii singuratice a
bărbatului

toteme tribale hăituiesc noaptea pe
buzele dimineții

numai coliba unchiului tom e grea de porunci
îndesată de ascultare

dimineața, michigan

sudoarea nupțială adapă diminețile
un tremur proștețimea sărutului
numai tăcerea care întoarce ploaia în nori
crește mai blîndă în noi

vernon hills

în vernon hills, seara, iarba dă foc ierbii

29.

se adună amiaza în gamela soldatului
disperarea se adună
pe linia de miră bucătarul împarte ardei copti
de răbdare
pe sîrme ghimpate se înfășoară și sentimente
orgolii înfloresc zîmbete la gurile de foc
ghiulele care se scurg
a început să curgă putredă luna
printre degetele vorbei de-o doară. fîntîni
arteziene copleșesc sîngerii palmele soldățești
surîde ahile surîde călcîiul
surîde și mersul.

a început să curgă
putredă luna

spovedania săpată în floarea de cactus
dezbrac sîngele de mîntuirea în fruct
dimineața e plină de somn și insultă tranșee

a început să curgă putredă luna
urma ei are formă de pasăre
pe aripi i se dezlănțuie toamna.

30.

pustietatea tranșeelor se urcă în pom
amiaza se zvîrcolește într-un proiectil.

Poezia
Mișcării literare

31.

influența grămezii cercetată amănunțit de
spaima tot mai amănunțită a soldaților.
foamea și setea.
dorința de deturnare a prafului de pușcă în
aripile fluturilor

32

amintirile soldatului încremenesc ca prăbușite
pe-o baionetă. aripa unui fluture își adună
zborul în jurul gâtului ca pe o fugă sub
oboseală.

liniștea ca o lovitură în obraz
adăpostește chipuri îmbătrânite ale soldaților
sub lumînări
un obuz drept ghiveci în pervaz mușcate
rîvnite
ferestrele rănite pereții tranșeelor aplecate
umbra cu *persona* cu moartea – femeie de
serviciu la popotă.

33.

simt umbra tranșeului ca pe un gotic care
mușcă
din frate-meu; porunca tandră a mamei asmute
soarele
în rafale subterane în arterele șoapectei;

sacrul impur al sărutului
un vernisaj – larma zborului de fluturi o
tinerețe.
mama lustruiește întunericul pe dinăuntru o
torță de semne
cuvintele sînt roase de îngeri. vorbesc de
credința învinsului

plînsetele femeilor: invizibilele lat-uri ale
oglinzii

34.

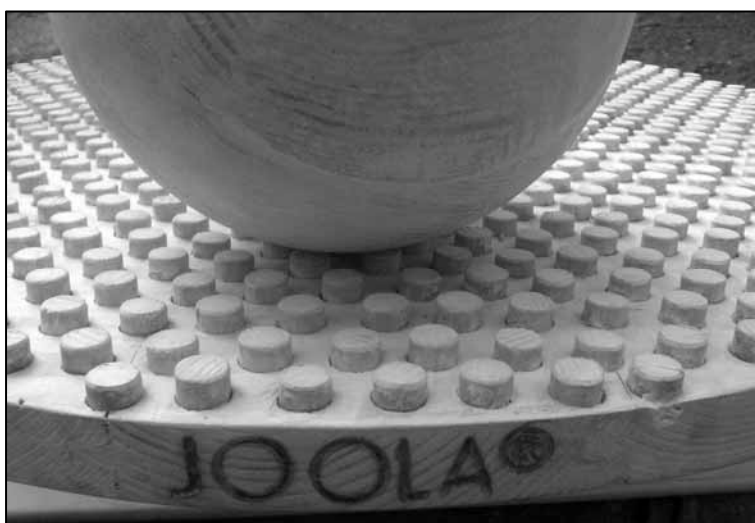
copilăria scutură în tranșee ridurile din cireșe
se rostogolesc în gura soldatului.
inima plină de diamante și ghilotine.

gura de foc răstoarnă moartea în așternutul
fierbinte
mămăliga tăiată cu ața; lava împărțită-n
cuvinte.
ochiul soldatului cum o mîntuire ar arde în
pomii înfloriți liniștea dealului sau
cu maci foșnetul întunericului.

35.

credința singelui meu împrăștie trecutul în
sărutul recent
strigătul de victorie al soldaților

(Din volumul *Fluturi în tranșee* în pregătire la Editura Brumar)

Mirajul sferelor – detaliu

Vasile V. FILIP

O ieșire în sat

Casa – de fapt, singura cameră, în care trăia toată familia, cinci persoane – era acum și mai plină ca de obicei, mai caldă, mai veselă. De sărbători, ca mai totdeauna, veniseră în vizită rudele din Salva, frați ai bătrânului, cu soțiile și odraslele lor – verii lui Vasile. Bătrânul și bătrâna, părinții lui Vasile, ocupau camera de alături, dinspre drum (dincolo de care se ridica biserica). În camera lor se intra din pridvor, pe-o altă ușă. Acolo trăsese musafirii mai întâi, dar apoi se mutaseră cu toții dincoace, la familia lui Vasile; care, cu această ocazie, renunțase să mai iasă în sat, la făgădău. Mâncaseră și băuseră, colindaseră, iar acum trecuseră și la alte cântece, mai de lume.

Lilu, cel mic, era – bineînțeles – răsfățatul, nu doar al familiei lui Vasile, ci – acum – al întregii familii, lărgite. N-avea încă șapte ani, dar îl primiseră deja la școală, în clasa I, datorită precocității. Învățase să citească din cărțile de școală ale fraților mai mari. Acum îl luau în brațe (deși nu-i plăcea), dându-i din farfuria și chiar din paharul lor, dar mai ales punându-l să cânte singur. Avea o voce plăcută, dar mai ales o spontaneitate cuceritoare, iar Vasile îl învățase cântece vesele, care-i plăceau lui. Toți se prăpădeau de râs când îl auzeau:

*Tăt am vrut să-mi fac o scară
La bodega populară,
Să mă sui pe-acoperiș
Și de-acolo să mă p...
Sau:*

De la mine pân' la dracu'

*Pavele, Pavele,
Drumu-i moale ca bumbacu'*

*Pavele, Pavele,
De la dracu mai în jos*

*Pavele, Pavele,
Nu mai știu că nu am fost*

Pavele, Pavele.

Amuzantă, ideea ca un boț de copil să fi făcut drumul până la dracu, știind deja cât e de „moale” și plăcut.

Dar pe Lilu începuse să nu-l mai amuze. Din pridvor, se auzea muzica jocului din sat. Ba chiar se putea distinge, în noaptea care sta să-nceapă, zarea unor petromaxuri, cu lumină mult mai puternică decât cea a felinarelor obișnuite de pe „drumul țării”. Alături, pe drum, treceau oameni, tineri, copii, mergând într-acolo. Acolo trebuie că se întâmpla ceva frumos. Și el lipsea! Poate c-ar găsi-o acolo și pe Ina, colega de clasă smeadă, cu ochii verzi și năsul în vânt, de care se simțea tot mai atras în ultima vreme.

Se-ntoarse în casă și-i ceru voie mamei să dea o raită prin sat.

Du-te, dar să nu stai mult!

Nici nu-și amintea ca mama să mai fi fost vreodată atât de înțeleghătoare. O zbughi pe poartă tocmai când, în casă, rudele de la Salva începuseră o romanță pe care tot de la ei o mai auzise și altădată; cu trei marinari cheflui, dintre care cel mic, îndrăgostit de-o

**Proza
Mișcării literare**

codană, îi va face fetei succesiv trei daruri (paharul, basmaua, inelul), toate respinse, cu motivări ce culminează cu presentimentul morții de mână lui; presentiment care se adevărește în final:

*...O barcă-n depărtare
Cu trei marinari,
Veneau ciocnind pahare
Cu vin se veseleau...*

Dar nu, pe el Ina nu-l va respinge! A simțit el că nu-i e tocmai indiferent.

Mergea lăsându-se legănat de vise plăcute. Câte nu se pot întâmpla într-o seară, în sat!

Dar într-un târziu observă că pe drum nu mai era nimeni. Centrul, cu cooperativa și locul de joc, unde se strângea lumea, nu era departe și ajunsese curând. Dar nici aici nu mai era nimeni. Ciudat! Lilu știa că, în sărbători, jocul ține până târziu. Mult mai târziu decât ar i-ar fi permis lui mama să stea. Și nici urmă de petromaxuri. Felinarul din fața cooperativei abia de deslușea în mijlocul unui glob de ceață luminoasă, dincolo de care părea a fi doar un zid de întuneric. Nu se mai zărea nici măcar lumina caselor de pe „drumul țării”. Unde erau oamenii? Ce-i alungase așa de repede acasă? Să se fi și culcat, atât de devreme?

Lui Lilu începu să-i pară rău că plecase de acasă. Dar nu-i nimic. Casa nu era departe. În câteva minute putea fi înapoi. Se întoarse, așadar, pe drumul pustiu. Dar nu zări nici la casa lor lumină la geamuri. Doar secera lunii, găsind câte-o spărtură prin ceață, se răsfrângea în oglinda lor neagră. Ușa nu era închisă și Lilu intră încet. Oricum, nu se trezi

nimeni, să-l întrebe ceva. Dar nici nu era nimeni în casă! Nici foc în vatră, și parcă nici masă, paturi... Prin geamuri, luna lumina o cameră goală.

Doar din colțul din stânga, cel mai întunecat, răzbătea parcă, pe sub ușa de la cămară, o rază slabă de lumină. Cămara! Izvorul mai tuturor spaimelor copilăriei sale! Acolo era întuneric și ziua, iar mama mereu îl trimitea să caute câte ceva, fără lampă. Dar acum lumina, câtă era, venea tocmai de acolo. Își luă inima-n dinți și apăsă pe clanță. Ușa se deschise încet, lăsând să se vadă sursa luminii: o lampă coborâtă mult, deasupra unui război de țesut, la care lucra, aplecată, mama. Dar, mâinile ei! În balta de lumină a lămpii Lilu zări, în locul degetelor, câte două copite mici, alungite, care se străduiau să despartă firele de urzeală. Mama ridică încet capul:

Dragul mamei, bine-ai venit! Dar de ce ai întârziat atâta? De când te aștept!

Lilu alegea greu cuvintele care ieșeau din botul ei de capră, adumbrit de năframă. Un fulger îl străbătu din creștet în tălpi, sudându-i parcă picioarele de pardoseala de pământ a cămării. Mama (dar era oare mama?) se ridica încet de la război, să-l îmbrățișeze. Dar Lilu știa că îmbrățișarea ei îl va sufoca. Ar fi vrut să fugă și nu putea.

Era târziu. Era degeaba. Ar fi putut fi frumos. Ar fi putut s-o întâlnească pe Ina. Să se căsătorească, să ajungă un om învățat, să trăiască într-un oraș mare, cu mulți oameni și lumină electrică. Dar acum era de parcă nu-i va supraviețui decât odaia goală de alături.

Mesagerul muzei

Alfredina IACOBITZ

Vedete de curte

„Se caută persoane tinere, fără (nici) o ocupație, dornice să parvină într-o instituție fără nici o lege valabila pentru toți afară de cele care ne convin nouă să le aplicăm proștilor, tonților și spălătorilor de parbrize, remunerație pe măsură care să te ajute să te prinzi de balustrade ca să nu amețești, afară de cele pe care absolut obiectiv ni le-am negociat. De preferință scunde, urâte, proaste și dresante. Altfel, puteți să vă apucați de ceva mai serios sau mai frivol ca nouă ne e totuna”. Afișul, scris cu litere de tipar și virgulă după absolut fiecare cuvânt – semn că secretara era obosită și absolut scârbită că în loc să fie lăsată să scrie în voie pe pereți despre epocalul fapt că ea însăși caută alt loc de muncă e nevoită să se ocupe cu asemenea mascara, atârna în bătaia tuturor vânturilor brizelor, taifunelor și tsunamiurilor într-un vârf meschin de scoci pe stâlpul din fața instituției. Să-l vadă tot prostu care n-are altă treabă decât să treacă pe acolo. Bașca trei patru pițipoance care fugiseră de-acasă în cămașă de noapte că nu le lăsasera părinții să meargă de revelion cu prietenii la cabana „după viciu și răsplată.”

– Alo, bună seara, sau noapte bună... mă rog, un anume moment al zilei, nu mai contează că noi stăm aici între patru pereți și nu mai știm ce oră e afară și ce temperatură înăuntru, se auzi dintr-o încăpere incert de îndepărtata a spitalului de peste drum. Deci, cum spuneam și acum câteva secunde, bine

v-am găsit într-un anume moment al zilei. Sunt doctorița Palmalunga de la terapie intensivă tronsonul concurs de gemete, ofer bromoval recompensă. Să vină aici un aparținător că iar a intrat Olguța în transă după ce-a mâncat schinducu din țuică și acu zice că-i bătălia din Sobieski și românii. Urlă și șuiere pe nas și face ca toți dracii că am legat-o de pat cu perfuzia cu glucoză, că amenința ca-și ia calu și se transferă la Podu Înalt. E nervoasă Olguța asta. Zice că azi noapte când venea beată de fericire acasă că a intrat la facultatea de închiriat bărci pe bază de buletin s-a împiedecat pe Cuza Vodă într-un obstacol și acu vrea să depună plângere la poliție pentru hărțuire fără acordul părților... După care s-a împrietenit la cataramă cu statuia lui Lapușneanu, ăla de la capătul străzii gândit de sculptor cu mâna mai mare ca soclul... Nu ca socru', băi, anafilacticilor că numa' la căsătorii din interes vă stă freza, ca soclu, băi ăla pe care stă statuia aia cu, repet, mâna cât traseul Cucu-Copou retur cu oprire-ntr-un punct fix... Na, ca mi-a închis. Băi, m-aude cineva sau vorbesc așa, ca televizoru din curte de la bunică-mea? E doctorița Virginica Palmalunga da dacă-ți prind o scurtă așa fără să te-anunț, te ia smurdu toată viața băi!... și te plimbă gratis... de la Spitalul de urgențe suntem, repet. Na că m-am enervat și mi-a sărit calciul pe pereți... Anișoaro, reia și tu receptorul ăsta, nu vezi ca mi-am băgat un ac în venă că-i criză și nu avem destule seringi? Ia și tu din fiola asta o gură de magneziu și

scuipă-l prin ac în venă că leșin aici..., că aici le place să ajungă tuturor celor care n-au treabă acasă, prin bucătărie... Aici la primiri Urgențe, să mă facă pe mine să văd triplu! Ce-ai suflat în ac, deșteapto, că mă ia cu călduri..., gaz metan de la butelie? Poți deschide o farmacie cu tot ce-i în burta pacienților: ace, tifoane, extraveral, rudotel, mașini de cusut și chiar tramvaie garate la capăt. Doctorița trânti nervoasă telefonul. Receptorul însă căzu alături astfel încât de după colțul străzii vecină cu stâlpul afișier pe cazul angajărilor în televiziune se mai putu auzi: dacă nu vine un aparținător, oricare IMEDIAT să-i dea lui Olguța două palme să se trezească, lunecă alcoolicul din picioare că nu mai am paturi libere, băăă! Înțelege careva? E recesiune și sărmanul om se sprijină de perete și-l pupă, zice că-i frate-su că amândoi sunt albi ca varu... Poftim, vorbesc în sacoșe... Tu, ăsta, bețivu, ia și o sută de spirt într-o eprubetă și stai naibii locului ce tot ți se-nvârt ochii ăia în cap ca girofarurile? Stai, băi, viciu ambulant că-ti lipesc două că te fac sirena și circul cu tine urlând prin oraș, unde naiba te învârți pe-aici că nu-i parc de distracții...

O ambulanță răcnind ca dați-va la o parte și să nu mai zic asta și a doua oară culcă la pământ doi ploi și-un maidanez flămând. Îi prinse pe toți la înghesuială și dintr-o lovitură regnul vegetal neam de-al doilea cu cel animal deveniră mai săraci cu trei elemente... Ambulanța se opri în fața televiziunii. Asistenta fluiera printre dinți dar din cauza oboselii și vaporilor de carmol tras prin tifon ceea ce se auzi fu o scurtă și tranșantă chiuitură.

– Da ce te-a apucat cucoană, ieși gardianul somnoros din cascarabetă. Ce, te crezi la nunta-acu? Joci perinița, pui daru' pe masa, sau te-ai stricat la cap?

– Băi, nesimțit cu jumate de normă, vezi că te strâng de amigdale cu garoul în data mare, auzi? Ce sticluta mea cu formol nu te-nchei la nasturi când vezi o salvare? Sau vrei să te duc la nebuni în forma bipedă a unui exhibiționist nocturn?

Gardianul făcu un pas în fața propriei siluete și se privi. Apoi se retrase în dosul feței personale. Era în pijama. Încă una cu cămile urlând prin deșert că e foarte posibil ca un grup de turiști români să-l fi furat pe Keops cu tot cu bandaje și spațiu locativ categoria piramidă. Era clar. Era somnambul. Nu trebuia să vina la serviciu dar plecase de-acasă prin somn desculț și cu pantalonii descheiați. Era nebun. Trebuie să merg la spital! răcni gardianul.

– Pai aici nu ești la spital, măi dezaxat mic și voios?

– Ba da, da eu vreau sa merg la urgențe, și aici e spitalul de nebuni!

Salvarea porni. Sirena mai scoase din rădăcini în ordinea intrării pe scenă următoarele: un boschet afumat de la eșapamente, două fire ochiu-boului și o monedă de cinci bani îngropată acolo de unul care cică se credea Pinocchio. Măta vecinei Cireșel își înghiți coada și se auto-proclamă nevropată iar asistenta îl înhăță pe gardian de beregată și dadu colțul către spital lăsând în urmă un tablou fără ramă din seria decadent, bărbat între două vârste, cu pijamale fluturânde...

Nou sosită în peisaj, Rodica se sprijini de stâlpul aferent anunțului cu pricina. Trase aer în piept și aerul o trase de nas, semn că aici nu face fiecare ce vrea. Avea totuși o șansă. Se privi în băltoaca lăsată urmașilor de spiritul neconsolat al gardianului. Era limpede, avea toate șansele, gândi Rodica. Adică de angajare. Corespundea, mai precis. Era mică, urâtă, proastă și fără ocupație. Da, da, da, răcni Rodica, moment în care bețivul de la urgențe se trezi brusc având impresia că o lopată l-a lovit după ceafă. Da, și-n plus, tăticu este șef de cabinet. Scoase tremurând sub covârșitoarea revelație ad-hoc instituită telefonul mobil cu schimbător de viteze, băgă într-a patra și rosti timidă după ce tac-su urlă la celelalte capete ale numerelor apelate întreaga zi:

– Ce coșmarul meu diurn mai vrei la ora asta?

– Vreau să fiu vedetă tăticule...

– Și ce mă trezești noaptea pentru aberațiile tale?! Ce-ți trebuie?

Rodica începu să-și roadă o unghie. Înghiți oja și scuipă pielea. Vreau..., vreau să-mi trimiți CV-ul de pe faxul de la cabinetul tău, tăticule, așa ca să vadă domnii de la comisie că sunt exact ceea ce scrie pe stâlp!

– Nebuna dracului, te-ai îmbătat iar, ai? Lasă că ajungi tu acasă la mă-ta să vezi tu cum șterge aia curtea cu tine...

– Dar noi n-avem curte, tăticule!

– Avem fă, că mi-am făcut vilă, da dacă tu n-ai mai dat pe-acasă de zece ani de când ai plecat să duci gunoiu... Unde dracu umbli?

– Sunt cu un stâlp tăticule...

– A naibii să fii, așa se zice-acu la proxeneți? Marș acasă...

– Vreau să fiu vedetă, vreau să zic cuvinte să mă vadă lumea la televizor, vreau... cum să spun, să vorbesc din capul meu și vreau să plec de-acasă... să scap de tine!

– Pai ai plecat deja, tâmpito. Și ce mai vrei?

– Vreau să-mi pui o pilă să le iau fața la altele care se prezintă și ele, dar fără tătic.

– Și ce tre' să știi la panarama asta de concurs?

– Nimic... absolut nimic... numa' CV-ul de la cabinet...

Rodica începu să-și caute pe jos unghia ronțăită. Voia s-o lipească la loc, să aibă la concurs manichiura gigea. Era beznă. Beznă ca în capul ei. Nimeri într-un rahat de mătă și exclamă:

– Am să am noroc, tăticu, sunt în rahat până la cot...

– Ai să ai, pe naiba... Marș acasă să vedem ce putem face... Ia un taxi până la capăt și de-acolo fă prima după ce vezi doi care se taie cu cuțitu'. Mă strigi așa, Tata..., nu tăticu că mai știe lumea și mă faci de baftă. Tăticu mă strigă sor-ta asta mică de trei ani care-am facut-o cât ai umblat tu fleaura prin târg. Bagaboanto!

Rodica nu mai înțelegea nimic. De fapt ea nu înțelegea niciodată. O luă până la capăt unde întâlnești doi aurolici care se făceau frați de cruce cu briceagul de la unghieră. Nu-i mai păsa de nimic. Măine era ziua cea mare. Avea să devină vedetă. Știa sigur, doar se visase la masa de poker c-o întreabă cineva: joci la

cațialma? Iar ea răspunde fără să crâcnească: Domnule Director, eu de felul meu plusez. Da, dar care director? Rodica se liniști..., o fi fost directorul de la cazinou, sau, pur și simplu, crupierul de la jetoane...

Trecuse cu mult de miezul nopții. De fapt trecuse orice miez dar oricum fusul orar oricare ar fi fost acesta nu mai valora absolut nimic. Avea în urechea stângă un singur cuvânt: carieră! E, drept, îl auzise undeva dar nu-i înțelegea până la capăt labirinturile semantice.

Foarte posibil ca tatăl Rodicăi, pe numele său Zigzag Parchet, să fi avut trecut în certificatul de naștere în dreptul sexului termenul „posibilă apariție terifiantă”. Era cât un bloc mansardat, mâinile îi continuau din picioare iar părul de pe cap se termina sub buric. Sau invers. Fața nu i-o văzuse nimeni, niciodată. Nici măcar el însuși astfel încât în casă nu ținea nici o oglindă pentru că, oricum, imaginea reflectată n-ar fi folosit la nimic.

Rodica se apropie timidă de poarta neagră din fier forjat pe care scria: nu sunați, lăsați-ne să ne odihnim în pace. O clipă avu senzația că nimerise la cimitir. Mai ales când un liliac nervos și cu obraji roșii din pricină că tot sângele îi venise în cap se apropie așa, pe invers și o privi cruciș. Avusese conjunctivită în tinerețe și, din cauza tratamentului greșit, boala se agravase. De-aia se și izbea săraca zburătoare, cu capul de toți pereții și nu așa cum zice lumea că din cauza proastei orientări. Unde mai pui că nici curent electric nu era deoarece Parchet capul familiei provocase un scurt circuit atunci când băgase aparatul de ras în priză cu tot cu motoarele de la stația proprie de epurare a apei care-i alimenta țâșnitoarea ornată cu îngerași sculptați și care se afla în mijlocul sufrageriei așa încât musafirii să-și poată combina mai lesne șprițul sau chiar să se poată spăla pe dinți imediat după masă. Rodica sună la poarta cimitirului părintesc. Adică avu sentimentul că o face deoarece arătătorul i se cufundă adânc prin gard și se opri în gura unui leu din ipsos. Leul închise gura. Drept urmare, Rodica urlă înspăimântată:

– Ce faci, boue, că acu-ți bag degetu' pe gât!

– Taaare fraieră mai ești, Rodico, spuse taică-su arătându-i-se ca-n vis în formă mansardată. Să bagi tu mâna așa, până la cot în gura lu ăsta, măi Rodicuțo, măi. Habar n-ai tu și n-ai să pricepi vrodată ce se presupune a fi o operă de artă. Păi ști tu fata tatii oricare ar fi ăla cum am măsluit eu instrucțiunile de folosință și mai ales ce față am făcut când am văzut devizul de plată la bancomatul ăsta? Fii atentă, pe gură bagi lei și pe fund ți-i schimbă în Euro. Nu te mai mira așa că blochezi cursul valutar.

Rodica avea, în mod sigur o familie de dezaxați. Sau, mai simplu, greșise adresa. Cu dreapta își luă pulsul iar cu stânga își trase un scaun. Cu limba își făcu în cerul gurii cruce. Nu mai voia nimic. Începea să înțeleagă. Taică-su era șef de cabinet la boli psihice. Altă explicație nu ținea.

Intră, Rodico, să te odihnești, poate te dare capu' ca-i gândit atâta... Taică-su o trase de mânecă, survolară holul împreună și fata se trezi brusc într-o încăpere în care nu era nimic. Numai un șir de vreo zece scaune așezate unul după altul, un fotoliu prins în perete și două cutii de carton, mai precis cușetele de la clasa a doua.

– Aici stăm noi trei și ne jucăm toată ziua. Eu, mă-ta și Luci, aia mică, sor-ta să zicem. Acu, când ai sunat tu ne jucam de-a disponibilizările. Mă-ta e șomeră, am dat-o afară. Sor-ta mai sta vreo două zile și se uită pe geam gratis, până o trimit la muncă. Să verifice biletele în tren, așa ca un fel de controloare minoră. Da eu tot șef de gară sunt. Tu cam ce-ai vrea să fii în gara asta?

Rodica se așeză obosită la coada vagonului și adormi. Îl auzea din ce în ce mai departe pe taică-su: mai sunt locuri la controlori și la impiegați. Și vreo doua femei de serviciu, dacă preferi să măhuri peronul. Da și o comisie..., trei femei și doi bărbați. Unul slab și oportunist, altul în plus, una multă și navetistă, alta vorbind singură și în fine ultima vorbind tot timpul la telefon și aranjând

pariuri. Rodica se apropie sfioasă. Purta o pereche de pantaloni decenti, o bluza gri deoarece apa fusese oprită, avea părul de culoarea tapetului afumat și coada zbârlită. Se ținea semeață. Ea, inculta și proasta și neterminata Rodicuța avea ea să le arate fetelor din cartier care strigau după ea că dacă deschide gura se crapă asfaltul...

- Numele
- Rodica
- Prenumele
- Lăsați
- Adresa
- Acasă
- Studii
- În devenire
- Limbi străine
- Mai clar
- Scrii românește
- Da, când îmi amintesc.
- Bine
- Da.

– Domnilor, se iți Rodicuța nemulțumită, se pare ca nu ne înțelegem așa că nu-mi dau seama cum anume veți pătrunde domniile voastre tâlcul capodoperelor pe care vă avertizez că mă pregătesc să le așez în pagină la televizor. Am spus da. Numai asta știu să scriu și să fac în limba română, ce-i așa greu de înțeles?

– Și dacă vrei să faci și să scrii nu? întrebă comisia.

- Fac semn cu capul.
- Ce înseamnă revista presei?
- Modelele de toamnă-iarnă sau care?
- Ia zi, Rodico, cu ce se ocupă tactu?
- E șef de cabinet.

Cei cinci lăsară concomitent la o parte orice activități colaterale pe care tocmai le practicau în timpul acestui minunat dialog. Primul puse mâna pe telefon, al doilea pe portofel iar doamnele se programară la cosmetică.

– Admisă. Restul să vină data viitoare. Nu mai avem. S-a-nchis.

Ovidiu MOLDOVAN

O poveste veche... cu toamnă

.....

E atât de frumos aici și acum, iar noi discutăm despre lucruri complet aiurea. Foarte bine, am putea face exact la fel, să ne apucăm de vorbit despre vreme.

Ai dreptate. Mai pune-ți coniac și spune-mi... și-a băgat dragostea coada în viața ta?

Hai să reluăm subiectul anterior...

Nu. Tu ai vrut-o. Suntem singuri, într-o cabană pustie, uitați într-o furtună de zăpadă, la capătul lumii, un foc jucăuș arde în șemineu, nu îți sună toate astea la fel ca într-un roman de dragoste? Adaugă faptul că nu știu nimic despre tine, așa că varsă tot. Ce mai fac femeile din viața ta?

Andrei zâmbi și o privi lung. Își turnă coniac în pahar. Sorbi și se mulțumi să privească focul, preț de câteva secunde. În fond trebuia să spună cuiva...

Femeile din viața mea..., bună întrebare. Dacă stau să mă gândesc bine, au fost două și au plecat de mult. Iar asta nu e de râs.

Mă vezi că aș râde? Și le-ai iubit?

...Sincer să fiu... nu, nu îmi aduc aminte să fi trăit acest soi de sentiment.

Chiar deloc?

Deloc.

Nu pot să cred.

Încearcă.

Să nu îmi bagi motivul cu persoana potrivită.

Nu. E o chestie urâtă la mijloc, mult prea personală și îndepărtată.

...Pe care nu ar trebui să o știu și eu. Înțeleg.

De fapt, ar trebui să o știi. Ție vreau să ți-o spun.

Daria îl privi, se ridică din fotoliul ei, veni înspre el și i se așeză în brațe.

Iar eu vreau foarte mult să ascult.

Totul s-a întâmplat acum mulți ani. În chiar ultimul an de comunism în România. În 1989. Locuiam pe atunci la Sinaia. Știi unde este asta. Tatăl meu ocupa o funcție importantă în turismul românesc. Obținută pe linie de partid, unde de asemenea avea un statut aparte. Administra pe atunci, un complex de vile în Sinaia. Vile în care își petreceau concediile mai marii Partidului Comunist Român. Eu locuiam, împreună cu părinții într-o cabană cu șase camere, unde, crede-mă sincer, aveam cam tot ce și-ar putea dori un copil-adolescent. Aveam 16 ani, la școală mergeam în Ploiești, erau câțiva zeci de kilometri, dar tata îmi punea la dispoziție mașină și șofer, pentru că exista o Dacie papuc care mergea în oraș pentru aprovizionare, în fiecare zi. În acele vile, veneau pentru week-end, și nu numai, mai marii nomenclaturii de la București. Neoficial însă. ...Sau, dacă vrei, fără neveste. Aici, tatăl meu le pune la dispoziție, numeroase „distracții” proaspete. Dar asta, eu nu o știam. Până într-o zi rece de toamnă.

...Ce s-a întâmplat atunci?

Una dintre cameristele Vilei 1, Crina era numele ei, devenise iubirea mea ascunsă și

nemărturisită. Evident, genul de iubire pe care o simți la vârsta aia, de-abia trecusem în clasa a zecea, genul de iubire care știi că nu se va împlini niciodată, dar asta nu te împiedică să visezi. Ea avea 21 de ani și nu a trecut mult până și-a dat seama ce se ascundea în spatele privirilor mele furișe. Atunci a început să stea de vorbă cu mine mai des, am început să ieșim împreună, asta însemnând să ne plimbăm împreună prin pădure. A fost o vară de vis. Mai apoi a venit toamna iar eu eram cel mai fericit dintre pământeni. Pentru că m-ai întrebat despre dragoste... da, cred că ceea ce simțeam în acele zile..., îi poți spune și așa. Divinizam de-a dreptul tot ceea ce ținea de Crina. Mai ales parfumul pe care îl folosea..., am aflat mai târziu, era Chanel 5. La începutul toamnei, în timp ce stăteam întinși pe iarbă, m-a sărutat. De atunci încolo, nimic nu a mai contat pentru mine... Dar a venit și luna noiembrie, fusese o toamnă rece cu multe ploi, ne întâlneau din ce în ce mai rar, deoarece în vilă, mie nu prea îmi plăcea să intru, eram mult prea intimidat de atâția oameni străini mie. Iar ei îi era teamă să nu fie văzută că vorbește cu mine... Era o zi de sâmbătă, afară începuse să ningă, iar eu am ajuns la Vila 1, tocmai venisem de la școală și o căutam pe maică-mea care se învârtea pe la bucătăria vilei respective. Acolo, bucătăreasa șefă, m-a rugat să îi fac un serviciu. Un individ, nu mai știu din ce cameră, solicitase un anumit meniu, iar cel care se ocupa de room-service, era ieșit pentru o problemă personală. Cum bucătăreasa era bună cu mine și îmi dădea mai mereu toate bunătățile culinare, am luat tava pe care se aflau două farfurii și o sticlă de șampanie, iar câteva minute mai târziu băteam la ușa camerei respective. Am intrat, am rostit ca la carte „room service” și am așteptat în micul hol. Ușa spre camera principală era întredeschisă. Curiozitatea vârstei m-a împins să arunc o privire. Am văzut doar oglinda. În schimb, în acea oglindă, se reflecta imaginea patului, pat în care, Crina făcea sex oral cu un bătrân de peste 60 de ani, căruia nu mai reușea să i se scoale. Am rămas împietrit, cu privirea ținută, cred că am stat privind așa mai mult de cinci minute... Nu știu cât mi-a luat să înregistrez ceea ce vedeam și să o zbughesc afară pe ușă. A urmat o goană nebunească prin pădure, iarăși, nu știu cât am fugit, știu doar că m-am trezit într-o poiană, întins pe iarba udă, după ce alunecasem. Au trebuit să îmi pună piciorul în ghips pentru trei luni. Ce a urmat nu mai

are rost să îți spun. Un singur lucru este important. Ceea ce s-a întâmplat atunci m-a marcat pentru tot restul vieții și încă mai fac eforturi să schimb lucrurile astea. Tot ceea ce crezusem eu, tot ceea ce sperasem eu, se năruise. Tot ceea ce înțelegeam și doream eu de la acel cuvânt magic „dragoste” își schimbase complet înțelesul. Semnificațiile lui deveniseră oarecum murdare, dar mai ales neimportante. În toți anii care au urmat mi-am impus deliberat să îmi pierd interesul față de acest sentiment. Și crede-mă, am reușit. Când am fost suficient de matur ca să înțeleg, și să uit, când am îndrăznit să întreb, tatăl meu mi-a spus-o direct. Tot ceea ce făceau acele fete era ușor de descris, doar două cuvinte. Prostituție de lux. Am înțeles atunci de unde avea Crina bani pentru parfum Chanel. Sau mă rog, cine îi cumpăra toate acele lucruri frumoase și scumpe de care ea era atât de mândră. Nu am înțeles încă nici până astăzi, pentru că la un moment dat am renunțat să mă mai întreb, ce căuta Crina și ce a găsit la un puști de 15 ani. Începuse să îmi fie frică de răspunsul la aceste întrebări.

Preț de minute bune, tăcerea domni între cei doi. Daria nu își desprinsese mâinile din jurul umerilor lui, încă îi ședea în brațe dar privirea îi era ațintită înspre foc. Nici Andrei nu mai spunea nimic. Aștepta efectul cuvintelor lui, pentru că era ceva cu totul nou. Această poveste nu o mai spusese până atunci, nimănui.

Era frumoasă?... Crina?

Da. Foarte. Prin 1994, am văzut prima dată „Breakfast At Tiffany”. Ei bine, era leit Audrey Hepburn. Cel puțin la început așa mi s-a părut. Cred că așa mi-am dorit să văd cât mai multe filme cu Audrey, așa am ajuns să o divinizez pe actriță. Tot Audrey Hepburn „m-a ajutat” să trec mai ușor. peste povestea cu Crina, atunci când am descoperit diferențele imense. Dar, oricum asemănarea fizică era destul de puternică.

Audrey a fost un soi de talisman, nu? Norocos.

Da, încă mai este. Și știi la ce m-am gândit acum o săptămână, când am ajuns în Elveția? Că sunt mai aproape ca oricând de locul unde a fost înmormântată. Și, crede-mă, încă nu am renunțat la ideea de a merge acolo pentru a pune o floare. Audrey ne-a ajutat și acum. Discuția asta a reușit să alunge stinghereala din încăpere. Sper că povestea mea nu ți-a creat neplăceri.

Daria îl privi lung. În cele din urmă zâmbi ușor.

Mi-e frică de tine.

Frică. Interesant...

Scuze, mi-e frică acum că nu mai știu ce să fac și nici cum să mă port. Planul meu foarte bine pus la punct, e complet inutil. Eu nu sunt Audrey Hepburn. Și nici nu aș reuși vreodată să fiu. Ori, dacă doar ea a reușit să îți provoace ceva sentiment în suflet, mi-e frică că acolo ar putea fi prea multă pustietate. Și mie îmi este frică de pustietate. M-am născut în Siberia. Mai știi?

Andrei o privi intens. Ochii ei albaștri îl năuceau. Se pierdea fără putință de scăpare.

Ar trebui să-i mulțumești lui Audrey Hepburn. Idolatrizarea ei m-a făcut să realizez că încă mai există frumusețe în lumea asta. Și nu m-a mințit. Te-am găsit pe tine. A meritat să aștept fiecare secundă din viața mea de până acum. Toate aceste clipe pe care până nu demult le-am considerat irosite, am greșit. Ele au avut un rost. M-au adus aici și acum. Cu tine.

Albastrul pupilei deveni parcă și mai intens, își apropie buzele de ale lui și îl sărută. El se ridică din fotoliu cu ea în brațe și o întinse pe jos, pe blana de urs din fața șemineului. Începu să o dezbrace ușor.

Se priviră în ochi tot timpul cât făcură dragoste.

Dimineața, florile de gheață acopereau ferestrele până sus. Era frig și în cabană, iar lumina ce venea de afară nu era deloc puternică. Cu siguranță era încă înnoțat și probabil că mai ninge. Dar oricum era duminică și mai aveau o zi de stat aici așa că ninsoarea nu putea să-i incomodeze. Chiar așa..., locul din dreapta lui era gol. Întinse o mână..., pătura era răvășită. Probabil că Daria se ridicase mai devreme. Nu se simțea nici un miros de cafea din bucătăria de la parter. Încerca să-și aducă aminte când urcaseră la etaj... Nu reușea decât să revadă cu ochii minții momentele de pasiune comună. În plus îl aștepta o nouă zi împreună cu ea. Ciudat dar toate piedicile și rezervele autoimpuse dispăruseră cu desăvârșire. Dar și mai ciudat era faptul că întreaga cabană era învelită într-o liniște deplină. Asta cerea o inspecție. Se dădu jos din pat și își înveli pătura în jurul corpului.

Coborî treptele și o strigă pe nume. Nu primi nici un răspuns. Asta începea să semene cu ceva ce mai trăise cu puțin timp în urmă. Dar nu vroia să se gândească la asta acum. Daria însă nu era în cabană. Deschise ușa de la intrare și aruncă o privire prin ninsoare. Curtea era pustie, Toyota cu care veniseră, dispăruse.

Pur și simplu nu putea să-i facă așa ceva, din nou. Nu, probabil că se dusesse până în sat, după cumpărături. O oră mai târziu, după ce băuse în prealabil două cani mari de cafea și fumase un pachet de țigări, începu să realizeze că poate ar trebui să se intereseze cu ce putea să plece din colțul asta de lume. Pe măsură ce trecea timpul asta devenea o idee din ce în ce mai bună. Daria o luase din nou la fugă. Nu vroia să se gândească la acest lucru, pentru că nu era momentul să se lase copleșit. Se duse la telefonul care se afla pe o măsuță la intrarea în cabană. Lângă el găsi un carnetel de notițe. Chiar pe prima pagină un nume era încercuit cu un marker roșu. Ridică receptorul și formă. Îi răspunse chiar domnul Freschau, dânsul se ocupa de aprovizionarea cabanei. Contra unei sume frumusele acesta acceptă să-l ducă la Berna, în ciuda ninsorii de afară.

O jumătate de oră mai târziu, claxonul unei mașini se auzi de afară. Își puse rucsacul în spate, închise ușa și părăsi, ciudat, fără absolut nici un regret, cabana.

Seara, în camera sa de hotel, după ore bune de consum de whiskey, viața i se părea din nou minunată. Se hotărî în sfârșit să își scoată hainele din rucsac. Odată cu ele, pe pat căzu un plic.

„Nu îți cer nimic. Nici înțelegere, nici măcar scuze. Știu că nu le-aș primi. Vreau doar să știi că te iubesc. Atât. Mai mult decât am iubit vreodată. Iar asta mă sperie îngrozitor. Acum nu sunt în stare să îți ofer nimic. Accept, deși mă doare, să fiu o nouă Crina acum, decât să prelungesc același deznodământ, pentru încă o perioadă. Atunci s-ar putea să doară mai rău pentru amândoi. Te rog să nu mă cauți. Ceva îmi spune că noi doi suntem sortiți să fim împreună. Eu nu cred în cheștiile astea. Dar dacă este așa, ne vom întâlni când ne vom aștepta mai puțin și atunci vom rămâne împreună. Pentru că așa vrea soarta. Și cine suntem noi să ne împotrivim sorții?... Te iubesc. Daria.”

(Fragment din romanul *Ultimul cal troian*)

Icu CRĂCIUN

Clubul de duminică (piesă într-un act)

PERSONAJELE

CÂRCOTAȘUL INSISTENT

ANONIMUL 1

ANONIMUL 2

ANONIMUL 3

ANONIMUL 4

ANONIMUL 5

ANONIMUL 6

ANONIMUL 7

ANONIMUL 8

CERȘETORUL

Acțiunea se desfășoară într-o sală unde urmează să apară un grup de poeți, care vor citi din creațiile lor. Pe scenă se află doar CÂRCOTAȘUL INSISTENT. ANONIMII și CERȘETORUL sunt amestecați printre spectatori.

CÂRCOTAȘUL INSISTENT (*de la tribună*): Doamnelor și domnilor, de la început vă sfătuiesc să renunțați și să mergeți la casele dumneavoastră. E duminică, după-masă, și tocmai acum v-ați găsit să vă întâlniți cu poeții?! Acasă vă așteaptă soții iubitori, soțiile utilitare, copiii inocenți, părinții sfătuitori, bunicii înțeleghători. În loc să vă ocupați de ei, să priviți la televizor sau să citiți o revistă tolăniți în pat,

Teatrul Mișcării literare

domniile voastre, fiindte efemere cu sentimente definitive ori provizorii, sperați să vă risipiți angoasele prin aceste obiceiuri nedemne de societatea de consum. Vă îmbătați cu apă rece sperând așa ceva! (*bea dintr-un pahar*).

Ce treabă aveți cu ficționarii? Credeți că, dacă îi veți auzi citind din creațiile lor, mintea are să vi se relaxeze? Dimpotrivă, veți

constata, în final, că veți trăi niște insignifiante emoții estetice care nu vă vor folosi la nimic. Uitați-vă la un autor! Pare un tip excentric, deși pentru el măsura lucrurilor în lume este firescul. Atâta trebuie să știți: că trăirile lui nu sunt simulate, nu este un impostor. Or, știți și dumneavoastră că impostorii și improvizatorii nu au viață lungă, chiar dacă ei, sărmanii, nu au conștiința eșecului. Poeții – vorbesc de cei cu har – intră în transă și pătrund în tainicul, subtilul necunoscut; odată descoperit, acest necunoscut infinit și etern se micșorează pentru că primește nume – pardon! asta în cazul filozofilor, bineînțeles! – or ni se sugerează un nume prin metaforă, căpătând alte conotații misterioase și se umflă ca o minge de fotbal. Atâta tot. Nu-i mare scofală.

Imediat îi veți vedea în carne și oase, gravi, rostindu-și poemele cu glas modulat în

inflexiuni adaptate scenei și publicului. Cu această ocazie veți avea privilegiul de a-i pipăi sau chiar a le rupe bucăți din hainele lor..., poate ponosite, în semn de amintire pentru că ați fost contemporani cu ei. În același timp, fracțiunile de secundă sau zilele când v-au asuprit ideile sau imaginile creațiilor lor pot fi transformate în revelații opuse legilor firii numai ascultându-i o singură dată. De mai multe ori, lucrurile se banalizează și pot deveni ridicole. Deci ascultați-mi sfatul: mergeți acasă și citiți-le cărțile! Cu ele puteți călători oriunde. (*bea*)

A, am înțeles: v-ați săturat de mojicii, de cuvinte uzate, sintagme bătute-n cuie, repetate acasă, la serviciu și pe stradă. Tot așa și în cazul oamenilor; dacă conviețuiești mai mult timp cu aceiași indivizi, nu-ți dai seama de schimbările fizionomice care – nu-i așa – intervin vrând-nevrând. Dacă te vei uita într-o oglindă, te vei descoperi un bătrânel sugubăț, pus pe șotii, așa cum făceai în tinerețe. De data asta ești penibil, nu ți se mai potrivesc frazele și discordanța iese în evidență. Snobii spun că fiecare vârstă își are lexicul ei. Eu susțin că și deceniile. Dumneavoastră ce credeți?

Cu regret trebuie să vă atrag atenția că aici nu este un cadru ambiental de randevuuri sau de paradă fastuoasă a modei. Într-un cuvânt: spectacol. În plus poeții nu au venit să se înfrunte între ei, spre deliciul dumneavoastră pentru a avea ce povesti amicilor și vecinilor; ei își vor citi persuasivi poemele, apoi se vor retrage discret în culise și vor dialoga, dacă vor avea chef, cu confrății.

Apropos, să admitem că ar interveni un dialog între... Și acesta poate deveni plicticos. Voi, oameni în toată firea, selecți și cât de cât avizați, care cochetăți cu scrisul și cititul și duceți o viață rațională, dați-le cu tifla! Să nu-mi spuneți că n-ați compus niciodată măcar o scrisoare de amor! Și aia este creație. Poeții sunt timizi și se pierd cu firea; arareori veți vedea unul impetuos. Atâta știu: să vă facă să vibrați o clipă, doar o clipă ca o frunză de alun sub adierea vântului – cum spun ei. Oare merită să vă pierdeți timpul pentru atâta lucru? Iar ei cu ce se aleg? Eventual cu niște

aplauze! Ce bine ar fi să fie și ălea imparțiale! Au și ei micile lor orgolii.

ANONIMUL 1: Domnule, v-am ascultat cu atenție discursul, însă am două obiecții. În primul rând, vreau să spun că nu-mi puteți impune mie programul, ce să fac eu duminică! E treaba mea unde merg și ce fac. E clar?

CÂRCOTAȘUL INSISTENT: Sunt de acord cu dumneavoastră. Cum vă numiți?

ANONIMUL 1: N-are importanță. Eu v-am întrebat? Și vă rog să nu mă mai întrerupeți pentru că nici eu nu v-am întrerupt. În al doilea rând, nu aveți de unde ști ce voi simți eu ascultându-le poeziile. Vă rog să vă păstrați presupunerile pentru dumneavoastră.

ANONIMUL 2: Ați afirmat că poeții sunt niște oameni cu har. E adevărat, dar știu din jurnalele autorilor celebri că nu este suficient atât. Este un lucru binecunoscut că pentru tot ce se dorește durabil este necesară multă, foarte multă muncă, în afară de vocație.

ANONIMUL 3: Sunt de acord cu ce-a spus antevorbitorul meu. Degeaba te-a înzestrat Dumnezeu cu un dar, cu o favoare deosebită, dacă nu o suplinești prin muncă!

ANONIMUL 4: Eu am cunoscut un tânăr care, într-o săptămână, a învățat să cânte la chitară. Pentru mine, atunci a fost vrednic de admirație, dar, din păcate, s-a limitat la atât. Nu și-a urmat calea, n-a avut ambiție să-și cultive ajutorul spiritual cu care l-a înzestrat Dumnezeu. Talentul este o povară care trebuie cărată până la capăt. Tânărul meu a rămas un vremelnic cântăreț la nunți și botezuri.

ANONIMUL 1: Eu îl admir și pentru atâta. La vremurile pe care le trăim acum, sunt convins că câștigă cât să se poată întreține..., poate și mai bine.

CERȘETORUL: Doamnelor și domnilor, eu am venit aici pur și simplu să mă încălzesc. Vă mulțumesc că m-ați primit, dar am și eu o întrebare: se dă și mâncare după ce se termină toată pălăvrăgeala asta?

CÂRCOTAȘUL INSISTENT: Scoateți-l afară, domnilor! Vedeți că ne deranjează?

ANONIMUL 2: Nu cred că se lasă cu mâncare, dar, în final, voi apela la bunăvoința tuturor pentru a te ajuta cu cât poate fiecare.

CERȘETORUL: Vă mulțumesc din suflet, domnule! Vă spun drept sunt lihnit de foame. Nu s-ar putea mai repede? Nu de alta, dar se închide la alimentara.

CÂRCOTAȘUL INSISTENT: Ei, ai și pretenții? Stai dracului acolo unde ești și taci din gură! Dacă nu-ți convine, poți pleca!

CERȘETORUL: Gata, șefule, gata, aștept!

ANONIMUL 5: Să revenim la discuția de fond. Văd că n-a protestat nimeni când a fost vorba de cheta pentru prăpăditul acesta. Credeți că poeții de astăzi – cei care au chemare – se pot întreține din cărțile publicate? Vă-nșelați amarnic! Puțini sunt cei care câștigă cât să-și asigure existența. Majoritatea ar muri de foame, dar sunt sigur că practică și alte slujbe.

ANONIMUL 1: Niciodată artiștii n-au fost respectați..., n-au fost răsplătiți pentru ceea ce au făcut pentru omenire. Până și Mozart a murit într-o groapă comună.

ANONIMUL 3: Domnule, poeții nu vor cerși niciodată. Ei au demnitate și onoare. Societatea este ingrată cu dânsii.

ANONIMUL 4: Nu societatea, statul, statul ar trebui să le asigure un trai decent.

ANONIMUL 1: Ei au venit aici să ne citească gratis din plăcerea de a se întâlni cu noi, iar noi nu știm ce condiții de trai are fiecare.

ANONIMUL 6: De ce vând cărțile așa de scump? Credeți că mie mi se deschide buzunarul când văd prețurile lor exorbitante?

ANONIMUL 7: În doi ani de zile, de-abia mi-am putut permite să-mi cumpăr patru cărți, domnilor! Înainte îmi cumpăram săptămânal.

CÂRCOTAȘUL INSISTENT (*aparte*): Ca să le țină pe raft?

ANONIMUL 8: Eu nici nu mai intru în librărie. Pur și simplu am renunțat. Mi-e rușine să intru. Împrumut de la prieteni cu dare de mână.

CÂRCOTAȘUL INSISTENT: Ei, eu ce v-am spus?

ANONIMUL 1: Lasă, dumneata, vrăjeala și ispitirea negativă!

ANONIMUL 6: Eu sunt convins că mă voi întoarce acasă mult mai bun și mai înfrumusețat sufletește. Am mai fost la astfel de întâlniri și mi-au plăcut.

ANONIMUL 7: Inițiativele de genul acesta sunt binevenite și, după cum vedeți, lăudabile.

ANONIMUL 8: Recunosc, eu am venit pentru că m-am săturat de singurătate. Mi-i dor de o poezie bună. Vreau să mă întâlnesc cu alte suflete. Vă rog să lăsați poeții să intre pe scenă.

Sfârșit

Cristalele prânzului senin

Victoria BORTA

m(ano)le

viața e un câmp
pe care o combină agricolă treieră fericirea

plugarul întorcea brazdele unui poem
transpirația curgea printre cuvinte
și liniile din palme se contopeau cu țărâna
soarele se juca pe trupul ei gol
ea dansa ca o muză în fața creatorului
așteptând să fie sacrificată

în miriște
el a zidit-o
cu gândul la pâinea cea de toate zilele

Ana Maria LUPAȘCU

(în gară, de-a lungul zilei)

știi că trenurile
sunt cele mai consistente romane. vin cu istorii noi, le-așază pe buze străine/ le aruncă
la-ntâmplare în urechi deschise larg.

așa gândesc acum. ziarele pătate cu grăsime și cronicile
în douăzeci de găleți ca-n douăzeci de capitole fac parte
din jocul de-a proza.

intru pe un peron. când intru aici, semnez condica
pe același rând. Fac o revoluție cu gheare (se zice) și
scriu
regulile spinărilor
îndreptate forțat.
mă obișnuiesc apoi cu scrisul, cum te obișnuiești cu o rană
ce nu se mai vindecă.

le spun să creadă în dumnezeul lor/ în nu știu ce păduri
de mesteceni sau în taiga. și să se-ntoarcă la timp
pentru vizita anuală (eu semnez condica și așteptarea e o pălărie mâncată de molii).

**Tineri poeți la
Mișcarea literară**

călătorii își îndreaptă spinările/ înșfacă valizele mai hotărâți
ca niciodată, când pleacă de acasă, fiecare
ia cu sine ce are mai bun. săgețidelemn și săgețideoțel

și picioarele înalte ale paharelor, în care se leagănă vinul/ cozile aruncate
pe umeri/ îmbrățișările scurte, cu lună plină.

în gară se întâlnesc tălpile
cu tălpile. vorbesc despre libertate/ despre rudele lor din oraș, mâinile
lor subțiri
ca literele. tălpile ies printre linii

și iau cu ele sminteala/ liniștea dintre ferestre. liniile leagă noduri
ca niște ațe.

nici atunci nu-mi scot din minte imaginea. pe treptele casei
vin toți papucii uzi/ toate paparudele din camera ta, toate mironosițele
și nu mă mir cum vorbesc ele cu mine

despre orice, de parcă mirosul tău s-ar păstra
în batiste înflorate
la piept.

bate vântul prin gară și-mi rod unghiile de frig și de frică

Andreea TELIBAN

măcinându-mă lent

bate toaca-n turnul mare
clopote clincăie ceva despre păsări
stoluri întregi nu mă pot umple pe dinăuntru și
zboară de la coastă la alta
de la un plămân la celălalt

dar cine sunt eu
soldaților din tranșee
marinarilor pierduți în larg
minerilor din cel mai mare mormânt
aviatorilor rătăciți în văzduh
vouă nu vă pot spune nimic

și trupurile noastre-mpreunate sunt
cușcă pentru toate dezastrele lumii
toate adânc închise în mine

mucezite și umede
mucezite și umede ca drumurile ce duc spre tine

nu ți se va întâmpla nimic rău dragul meu

aș putea spune
când luminile de veghe se sting și nici
nu mai știu cine sunt

Irina Roxana GEORGESCU

Repertoar de concepte

1.

apa e rece, trupul meu miroase a caramel

o să se facă întuneric. și numele tău va răsună indecis pe holuri

o să-ți amintești de seara întoarcerii, o să ți se pară departe
și albastră.

(caști gura)

vor luneca apoi ultimele cuvinte dintr-o noapte strâmtă, în care n-au încăput decât
păcatele noastre și poate câteva secrete.

atunci vor ieși din pământ vocile noastre străine.

suntem abjecți. spaimile noastre latră la pereți goi. în spatele lor e un drum îngreunat de
ani și tăceri

(aștept continuarea)

se făcuse târziu, râsul tău alertase poliția gării

(erai frumoasă).

și am început atunci să vorbim de gradul de poluare a apelor (cât de departe erau orașul și
platanii și cât de inofensiv râsul nostru) am devenit încet copii și am coborât pe urechile
muntelui. venele noastre, fiecare la locul lor, refuzau să înnoade la loc orele. ochii ni se
făcuseră mici, îngreunați de balansul trenului și fiecare scâncet de copil ritma cu notele
de călătorie ale tatălui său.

prin munți și văi râsul nostru se pierdea în noaptea care-și căuta culcuș printre pietre.

(mă bucur pentru tine, ți-am zis)

singurătatea urla de-a lungul vagonului și ne pune spate în spate ca două arhive goale
(trebuia să le umplem cu zgomotele noastre cu bătăile inimii cu timpul rămas până în
gară)

nu știam că

tu nu dormeai

Andreea Elena LĂCĂTUȘ

singurul bărbat căruia-i înfloresc crini pe piept

o piele de șarpe
un os de șarpe
există frunze care nu cad
și piepturi care se ridică
în bătaile inimii
florile se fac mari când le cânti
bobocii capătă forme
pământul pe care calci
rămâne cu tine astfel
el stă pe spate și deasupra lui flori de crin
pielea lui albă în bătaia vântului
respirația lui ca un cântec
de leagăn

și florile lor se deschid

Mihai GHEORGHE

despre tine cu dragoste

Când scriu despre tine folosesc numai cuvintele bune,
dintr-o grădină ascunsă de care am grijă în mare secret.
Când scriu despre tine, îmi curăț casa,
îmi spăl animalele, rufele, pun de cafea proaspătă,
mă spăl, mă pieptăn, mă curăț în urechi.
Îmi aleg cu grijă zilele în care scriu despre tine,
ele trebuie să fie faste, mirositoare, singure,
zilele singure sunt dintre cele mai bune,
atunci am un fel al meu religios de-a-nsenina cerul
pentru un timp de 7 ceasuri și 28 secunde fix.

Trebuie să fie totul curat când scriu despre tine.

Oana ZAHIU

mă iei în brațe uneori
ca într-un film mut
îmi trebuie o rochie lungă
puțin prăfuită
îmi trebuie o inimă în plus
să se-odihnească lângă paharul cu vin
ai putea să o pictezi
în seara în care a căzut răpusă
ca după un drum mult prea lung
la capătul lui
o cetate
un labirint
de mâini întinse spre cer

Oglinda ridată

Între râuri, printre narcise

Ovidiu PECICAN

În legătură cu poetul bistrițean Gavril Moldovan s-a făcut mult caz – poate fiindcă pentru el însuși acesta este un titlu de noblete – de apartenența lui la primul eșalon de poeți grupați în jurul revistei studențești *Echinox*. Va fi fost, acesta, un moment fast în formarea studentului cu aspirații literare, printr-o densitate mărită a literaturilor din aceeași generație în perimetrul restrâns al Clujului cultural din acea vreme, dar nu este deloc sigur că invocarea echinoxismului în legătură cu poemele lui adunate peste timp aduc un serviciu mai bune înțelegeri a acestora și mai corecte așezări pe harta liricii actuale a celui care le scrie.

Cu Gavril Moldovan este de început oarecum balzacian, evocând satul bistrițean Cociu, din comuna Șintereag, aparținător de județul Bistrița-Năsăud, însă arondat, odinioară, raionului Beclean, unde el s-a născut. Plasarea scriitorului, încă din preistoria biografiei lui literare, într-un sat așezat între Someș și Șieu, recomandat

**Gavril Moldovan
70 de ani**

atenției celor interesați de frumusețile lui prin plajele celor două râuri și... prin lanurile de narcise, ajută la înțelegerea unui topos din care sevele secrete ale talentului literar au știut să extragă ceea ce convenea unui tip de sensibilitate pus în pagină prin anumite moduri ale asumării culturale. Nu este nici un secret: ceea ce suntem în cărțile noastre este rezultatul combinației dintre înnăscut, adică amprentarea originară, și

rafinarea de mai apoi, proces alambicat, cu înaintări și popasuri, cu fluxuri și refluxuri, până la limpezirea unei expresii proprii. Nu este de tras nicio concluzie cu privire la viteza acestor dezvoltări care, la ardeleni, în general, și la Gavril Moldovan, în particular, nu par deloc pripite.

Deși a debutat revuistic în *Tribuna* în 1966, în vremea tinereții studioase deja menționate, primul volum semnat în nume propriu a fost lansat pe piață abia în 1989. Fără grabă, cu ezitări și reîntoarceri spre sine, poetul își pregătea pe îndelete ieșirea în lume. Titlul *Recolta de vise*, spune deja destule despre ancorarea autorului între un orizont generator de metafore, spațiul oniric atât de caracteristic somnului, dar și reveriei romantice dintotdeauna, care rămâne tributar însă și ritualurilor agricole rurale (altminteri, în loc de „recoltă” ar fi putut spune „florilegiu”, „colecție” sau oricum altcumva).

...Mai apoi, volumele care s-au succedat la intervaluri imprecise de timp, au jalonat devenirea unui poet amânat. Sensibilității lui nu i-a convenit atmosfera constrictivă și represivă ideologic a dictaturii, deși nu scria o poezie civică, traversată de fibre politice ori revoluționare. Se prea poate ca la mijloc să fi fost și prea mica deschidere a editurilor existente pe atunci într-o epocă tot mai marcată de criză, inclusiv la nivelul resurselor de factură tipografică, dar momentul nu îi privilegia, în orice caz, pe poeții meditativi, ci pe autorii de versuri cu suflu fals epopeic, dedicați imnelor oficiale și

patriotismului aplaudac... *Fapte din trecutul odăii* (1995), *Ceramică de iarnă* (1996), două cărți într-o întreagă decadă explozivă și frământată, un alt volum, *Boeme* (2002), apoi o primă antologie recapitulativă în intenția unor mai bune deslușiri autoportretistice odată cu *Mâna stângă* (2004), și din nou mai departe, cu *Taciturnalii* (2005) și *În odaie e joi* (2006) înseamnă exploatarea unui filon care, dacă nu vădește abundență cantitativă, atrage atenția prin calitatea metalului prețios...

Șase volume originale în două decenii dau o impresie de austeritate care, alăturată debutului târziu în volum, atrag atenția asupra unei parcimonii bine pritocite. S-ar spune, pornind de la asemenea premise, că poetul nu este un grăbit, că are răbdare cu sine, că în poetica lui rezervă un loc eminent sedimentării, așteptării, amânării. Deja din acest stadiu, prealabil oricărei coborâri în text, poți astfel preciza că Gavril Moldovan nu te va întâmpina cu poezia de notație cotidiană, efemeră, că nu își va exersa condeiul în zona fulgurațiilor, a impresiilor care nu dăinuie, că materialul în care va modela versul are o anume consistență, precum în arta lui Giacometti, unde el rămâne solid, în pofida sfrijelii, a spiritualizării siluetelor. De aici până la a socoti că o asemenea atitudine trebuie să aibă legătură cu proveniența din satul plasat proximitatea a două râuri, fapt ce trasează un orizont aflat în cumpănă de ape, o măsurare atentă a propriului drum și a popasurilor sale, nu mai e decât un pas – e drept, așa cum spuneam, unul... balzacian –, mai cu seamă că vestea despre mirajul poienei narciselor poate fi interpretată ca o heraldică vestitoare de poezie.

Fiecare om este o construcție multistratificată, iar în cazul lui Gavril Moldovan straturile vechi – Mumele, Arheii – țin de lumea rurală populată de siluetele părinților, de marile rumegătoare, de câmpi primordiale și esențiali pentru autodefinirea lui de mai târziu, dinspre care vin semnale-reper, cuvinte bine circumstanțiate într-un vocabular ardelesc (alduit, sulemenit, roși, birști, pită ș.a.). Cumva, poienile, pădurea, mușcătura unui cal sunt credibile în poemele antologate mai jos,

cu siguranță pentru că nu devin imitații după natură, ci transferuri afective puse în pagină cu economie de mijloace și cu alibiul trăirii autentice de partea lor. De același filon ține și zona de revoltă socială, mai mult sau mai puțin etalată fățiș – nu din spaimă de vreo cenzură, acum, ci, mai probabil, din dorința de a nu trânti poezia în declarativ și propagandistic –, fiindcă altminteri referințele incommode sunt prezente aici, fie că este vorba despre vechea ordine a socialismului, fie că sunt evocate siluetele celor împușcați la revoluția din 1989.

Într-o altă gamă, geografiile frecventate de poetul plecat demult din sat, gata să descopere lumea și să reacționeze la ea cu tot bagajul purtat în spinarea lui invizibilă ce dublează vertebrarea ardelenescă puțin rigidă în verticalitatea ei, stârnesc amintiri de dincolo de memoria personală. La Viena, printre palate și muzee (alte palate, și ele), poetul își descoperă pe umeri țundra ipotetică, din blana unei oi metafizice, și prin fața lui trec, ca în paradele parodiate involuntar de cei care le aliniau cu un timp în urmă în cinstea Dictatorului, umbrele eroilor de odinioară ai nației. Fantasma se risipește însă iute, cineva ar trebui să-i elibereze pieptul de atâta patrie și țară, e nostalgie și cult al eroilor în linia lui Aron Cotruș, dar și o îndepărtare nostalgico-resemnată de vremurile epopice care nu-i dau pace. Chiar o și spune, la un moment dat, într-o sintaxă simplă, cu economie retorică, ceea ce salvează declarația, abruptă, și de propagandă, și de pamflet: „naționalist nu/ dar iubesc patria/ în care teocțiștii joacă tenis cu cuvintele”.

O anume impresie de eclecticism tematic trebuie înlăturată, în măsura în care ceea ce contează este mai curând suflul prin care autorul se investește în poeme. Așa cum la Enescu se aude degetul care ciupește vioara, se poate spune că și în cazul fiecărui autor autentic se poate desluși, dincolo de sunetul concret al poemului, încă ceva: scârțâitul peniței pe hârtie, mișcarea mâinii scribului. Interstițiile, spațiile dintre versuri, poate distanța dintre două aliniate la prozatori, ascunde un mod specific al spunerii, o tăcere personalizată și provizorie, care poate fi

înlăturată începând de oriunde. Citind atent, poemele lui Gavril Moldovan degajă acest scârțâit familiar, al cărui ritm rămâne, totuși, specific, particularizat după caz.

Nu doar o dată meditația lirică se întemeiază pe aparența de parabolă a unei întâmplări, ceea ce conferă o iluzie de epic și structurează. Nu lipsesc însă nici notațiile, fulgurațiile, ori tentativele aproape didactice de a-și explica un fior, niște evenimente ale interiorității. Dincolo de aparenta austeritate a producției lirice, poetul de la Bistrița dovedește, astfel, o anume alegrețe, o dinamică poetică agilă, o alertă a frecventării toposurilor poeziei.

Lirica lui Gavril Moldovan se întinde din satul natal, dintre cele două râuri, prin școlile înalte și monumentale ale Clujului, către antologia poezilor din care autorul a învățat mai apoi, în tot decursul timpului de până azi, meseria și cu care a intrat în dialog. Ea are aspectul unui bandoleon care, atunci când se deșiră între palmele muzicantului, își etalează explicit nu doar splendorile și ademenirile, ci și sursele acestora (o amintire timpurie, o impresie deconcertantă de lectură, un gând dus mai departe de capăt, preluat de la o vreme de intuiție și transportat către imaginație). Când se reprimă, ea devine lăconică, economică, pierde din colorit și câștigă în concepte, rămânând ea însăși, doar că, totuși, fiind ceva mai puțin decât mult și un pic mai mult decât prea puțin. Dar cine nu știe? Bandoleonul – ca și vărul lui, acordeonul

– este el însuși în acest flux și reflux muzical, respirând, aidoma celui care îl manevrează, în doi timpi, cu du-te-vino, în corsi e ricorsi, desfășurând și înfășurând sunetele în continuul unei muzici niciodată egală cu ea însăși, mereu cu o seducție suplimentară sau cu o sincopă ce semnalează altceva decât vidul; tăcerea.

Gavril Moldovan este prezent în multe odăi ale poeziei, dar probabil că adevărata caracteristică a scrisului său este tocmai această dinamică nedomolită, continua căutare a unui intelectual neliniștit și neîmpăcat cu dizarmoniile vieții, mereu provocat la elucidări care survin efemer sau nu survin, care se recunoaște în stări și toposuri pe care apoi, socotindu-le pasagere sau insuficient de relevante pentru sine, le părăsește în folosul descoperirii altora. Refuzând devreme versificația tradiționalistă, pariind pe modernitate și ciupind strunele unei lire intelectualiste, el nu pășește în direcția exhibării neologistice a vreunei erudiții, ci sapă mai adânc în sine, aliniind pe panoplia lui de onoare sentimente, imagini și, nu în ultimul rând, o etică ce îl asociază elanurilor poezilor ardeleni. Prin asemenea periplu, deși oarecum stingher și un pic timid, poetul rămâne unul dintre copiii unei Transilvanii de miresme poetice, atașat familiei echinoxistilor, dar descoperindu-și, pic cu pic, propria spirală evolutivă în cuprinsul căreia, dincolo de toate metamorfozele, este mereu el însuși.

Uși interzise

Gavril MOLDOVAN

După ce trec, zilele devin abstracte Pagini retrospective – 2010

15 aug. Citesc în *Arca* nr. 7, 8, 9 / 2009 articolul „Inchiziția sâsâiților” de Ciprian Vălcan despre cum unii savanți anunță că peste 200 de ani vor dispărea blondele și bananele. Ce ne vom face oare fără ele? În același text se face elogiul lenei, fiind citat personajul Oblomov din romanul cu același titlu de Goncharov. La pag. 39 se spune: „Un latifundiar din Mexic a întemeiat în sudul Braziliei un miniregat consacrat în întregime misiunii de a propovădui învățătura lui Oblomov. Lenea – se spune acolo – poate fi uneori o expresie a disperării, o formă de boicot a ritmurilor naturale, o mărturisire a inutilității oricărui efort omenesc.”

16 aug. Citesc poezii de Radu Ulmeanu și rămân dezamăgit. Antologia de versuri în selecția autorului „Laptele negru”, cu o prefață de Gh. Grigurcu, nu excelează prin nimic în ciuda străduințelor prefațatorului de a-l numi pe autor „poet remarcabil”, „pe deplin maturizat” etc. Poeziile din „Infrastructuri” sunt scrise în 1965-66, pe când poetul nu era deloc maturizat. Cele din „Cosmos suav” sunt scrise în 1973, pe când Ulmeanu avea în jur de 30 de ani, deci nu era nici acum maturizat, iar cele din „Orfeu” sunt din 1975, cu doi ani mai târziu decât precedentele. Se prea poate ca în acest interval poetul sătmărean să fi devenit matur. Mai rămân antologările din „Oaspetele iubirii”, „La Babilon”, „Amprente” (1988), „Ce mai e nou cu Apocalipsa” (1995), unde într-adevăr Ulmeanu ar putea fi ajuns la acea maturitate de care vorbește dl Grigurcu, numai că poezia din aceste volume este calpă, statică, înscheletată în niște formule șablonarde. Ar face bine dl Grigurcu să lase la o parte spiritul

acesta de partizanat și să comenteze cu mai multă obiectivitate poezia prietenilor Domniei Sale.

17 aug. În *Apostrof* nr. 6 (241) din 2010 citesc un articol despre Octavian Goga scris de Bucur Titu în care se relatează cum Goga era foarte căutat de consătenii săi și rugat să intervină în diferite pricini. Odată a ajutat un condamnat rășinărean la reducerea pedepsei, dar pe când să se aplice reducerea, acesta evadase. Mai citesc în „Familia” nr. 46/ aprilie 2010, la pag. 66 despre cartea lui D. Drăghicescu intitulată „Din psihologia poporului român”, în care se spune printre altele: „Toate felurile de activitate românească, știința, literatura, arta noastră, agricultura, industria, comerțul nostru poartă pecetea neisprăvitului.” Drăghicescu scrie și publică această carte în 1907. Deci Cioran are precursori. N-a mai scris volumul doi la această carte din cauza criticilor.

26 aug. „Vinovăția victimei” de Magda Ursachi în *Acolada* nr. 4 din 2010 mă face să rămân trist. Cât oare vom avea în structura noastră răca aceasta a unuia față de celălalt? E vorba despre jurnalul „Viața unui om singur” publicat recent de către urmașii îndrituiți ai lui Adrian Marino din care transpare ranchiunos rivalitatea dintre oamenii noștri de mare cultură. Adrian Marino nu-l putea suporta pe G. Călinescu. Acesta din urmă, conform articolului citat din *Acolada* ar fi girat omeneste debutul lui Adrian Marino, apoi i-a făcut posibilă intrarea în facultate ș.a. lui Adrian Marino care a fost la început călinescian pentru ca apoi să se transforme în anticălinescian. În „Viața unui om singur”, G. Călinescu este gratulat cu expresiile farseur,

ridicol, cinic, fals, carierist, grobian, emfatic, dogmatic, anacronic, diletant ș.a. De ce oare elevul nu și-a respectat maestrul, acceptându-l așa cum era?

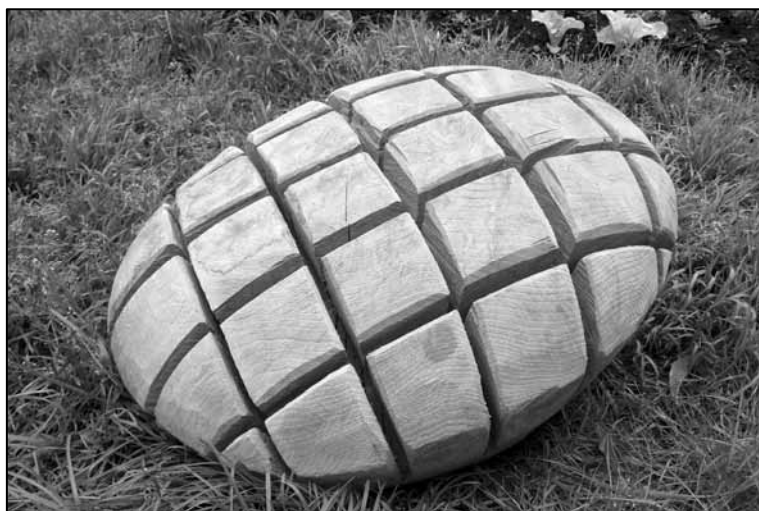
28 aug. Citesc în *Familia* nr. 3 (532) din martie 2010 interviul Ilenei Mălăncioiu și văd aceeași gheară românească înfiptă în trupul altui scriitor român. Noi pe noi ne lovim, noi pe noi ne disprețuim. Vorbind despre eroul Aurel State care n-a acceptat să se înroleze în Divizia Tudor Vladimirescu și a avut coloană vertebrală dreaptă pe tot parcursul vieții, fiind omorât de Securitate în cele din urmă, Ileana spune că a propus Anei Blandiana includerea lui Aurel State printre eroii Memorialului Sighet, dar aceasta, adică Ana Blandiana, a refuzat crezând că State e pictor. Chiar așa? Se vede aici rivalitatea feminină.

29 aug. Citesc în *Tribuna* nr. din 16-31 iulie 2010 un articol, de fapt o recenzie la cartea lui Mihai I. Spăriosu, intitulată „Platon într-o nouă ipostază”, din care citez: „În Egipt, la templul lui Sais, lui Platon i se relevă originea mitică a gnozei hermetice. Conform celor spuse de preotul Pateneit, ceea ce vechii egipteni și grecii consideră a fi zei, sunt, de fapt, urmașii Eusebienilor atlanți, casta deținătorilor înțelepciunii universale, vorbitorii limbii originare a creației, magicieni capabili să treacă dintr-o formă de viață în alta, emigrați în Egipt și Grecia cu puțină vreme înainte ca Atlantida să fie distrusă.” Să fie oare acesta adevărul? Atlantida este localizată

în diferite puncte de pe glob. Unii savanți spun că ar fi fost în Oceanul Atlantic, de unde și numele acestei ape.

30 aug. În *Familia* nr. din ianuarie 2010, Andrei Pleșu spune că e plină lumea de lepre cultivate. El este citat de Miron Beteg în articolul-eseu „Tot ce am uitat”, pag. 34. Sunt de acord, dar unde sunt leprele cultivate? În același număr citesc o frumoasă și obiectivă recenzie la volumul prietenului meu Petru M. Has, „Lectura de apoi”, Ed. „Brumar”, 2009. Petrică al meu, cu care vindeam borcane în timpul studenției să ne cumpărăm țigări, este numit de către Ioan Moldovan „poet de primă ligă” și „poet cu viziuni largi”, filosofice. Poeziile lui PMH cuprind idei, arta lui fiind cea a unui îmblânzitor de fulgurații care reușește să ajungă mereu în spiritul formulei lui Gh. Iova, „călare pe mușcătură”.

31 aug. Citesc în cartea intitulată „La un ceai cu Stefan Fay” de Ilie Rad despre studenta Mărăcine care a lucrat ca chimistă în laboratoare germane între 1913 și 1916 și i-a anunțat pe francezi că germanii pun la cale un atac asupra lor folosind un periculos gaz toxic numit iperită. Francezii au luat măsuri și și-au dotat armata cu măști de gaze iar atacul n-a avut sorți de izbândă. De ce o uităm oare pe această femeie om de știință? Ea s-a născut la Nicorești, jud. Galați. Oare în Galați există măcar o stradă cu numele ei? Dar francezii au uitat-o oare?

Sculptura bunicului

Gavril Moldovan

Cu Ioan Pinte, Luigi Bambulea, Irina Petraș

Cu Ioan Radu Zăgreanu

Cu Teodor Tanco

**Fotoalbum
Gavril Moldovan**

Cu Flore Pop

Luigi Bambulea, Gavril Moldovan, Andrei Moldovan

Alexandru Pelimon: comemorare – 130 ani (1881-2011)

Corneliu LUPEȘ

N-aș spune că m-am entuziasmat atunci când am primit vestea de fi onorat să particip la „deshumarea” robului lui Dumnezeu Alexandru, nu atât la cea din cimitirul din Tg. Jiu, unde-și doarme somnul de veci și unde, de fapt, are loc dezvelirea unei plăci memoriale, cât la comemorarea poetului, romancierului, istoricului, dramaturgului și

27 iulie 2011, Comemorare la Rotonda MNLR

publicistului care a fost Alexandru Pelimon. Evenimentul în sine, cu tot ce-l înconjoară, se mulează, în ce mă privește, cum nu se poate mai bine, pe „fișa postului”. Nu rare sunt ocaziile în care îmi fac din *paseism* un titlu de glorie. Mai mult, dacă aș fi fost consultat, mi-aș fi ales să viețuiesc pe aceleași

Comemorări

meleaguri, dar în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în prima parte a secolului al XX-lea. Toate acestea, până a se muta Ioana Pârvulescu, „cu arme și bagaje”, în amintitele jumătăți de secol. Pledoaria noastră nu ocolește nicicum comemorarea de astăzi, 27 iulie, când se împlinesc fix 130 de ani de când, „Doamna cu coasa” i-a dat întâlnire lui Alexandru Pelimon, la Novaci, județul Gorj, strămutat apoi în actualul domiciliu de veci din cimitirul

gorjean, unde, conform uzanțelor, cineva a rostit și un necrolog din care reproducem un fragment ce ne-a căzut la îndemână: „Natura era pentru dânsul idolul pe care îl admira, care-i formase caracterul. Cum sosea vara se pregătea de călătorie. În ultimii ani, călători (perfectul simplu, bătu-l-ar vina!) tot prin Carpați, mai ales dincolo de Olt, unde îmbolnăvindându-se anul acesta la o excursiune cu mai mulți amici din județul Gorj, pe când se afla pe vârful unui munte și fiind transportat în vale, luni 27 iulie, la comuna Novaci, muri grabnic...” (1)

Nu ascund faptul că atunci când am primit această tentantă propunere, de a colabora la „Eveniment” am purces pe urmele lui Alexandru Pelimon în umbra aceluia „ghid de lux” – l-am numit pe salvatorul nostru de totdeauna, G. Călinescu – în a cărei invocată „Istorie...” de la 1941, scriitorul este pomenit în câteva pagini, figurând monografic la p. 248, împreună cu Bolliac, Catina, Andrei Mureșan, Gh. Sion, C. Negri, D. Dăscălescu, G. Săulescu, C. Caragiale, E. Winterhalder, N. Istrati, C. Aricescu, Ioan Sârbu, Al. Donici sub aceeași umbrelă, „Poezia mărunță”, descoperire defel confortabilă. Apele s-au mai limpezit atunci când, în introducerea la „Impresii de călătorie în România” a lui Al. Pelimon, Editura Sport-Turism, Buc., 1984, semnată de un alt corifeu al criticii noastre literare, Șerban Cioculescu, propriile-mi rețineri au fost nu numai confirmate, ci și îndreptate de Călinescu însuși în intervențiile ulterioare. Pe lângă amintitul C. Negri, (1816-1876), și Dimitrie Bolintineanu (1819-1872) la care face aluzie G. C. atunci când se referă la Pelimon, care „scrie versuri bolintinianești”, pe unii dintre congenerii lui Alexandru Pelimon i-am întâlnit, nu demult, în preocupările noastre: Ion Ghica (1816-1897), Mihail

Kogălniceanu (1817-1891), Vasile Alecsandri (1819-1890), Vasile Boerescu (1830-1883), Alexandru Odobescu (1834-1895), P. P. Carp (1837-1919), Titu Maiorescu (1840-1917), toți și cu preocupări diplomatice, la care cu greu s-au lăsat antrenați, dar pe care le-au slujit cu onestitate și dăruire, atribute de netăgăduit, atunci când cântărim rezultatele.

Impresionează la Alexandru Pelimon o covârșitoare și convingătoare bibliografie și, mai cu seamă, multitudinea domeniilor abordate, pentru acele timpuri de pionierat, așa cum am consemnat dintru început. Cum asemenea informații nu lipsesc din dicționarele de profil: „Dicționarul lit-rom. până la 1900”, p.670-671; D.G.L.R. (P-R), p. 179-181, ambele purtând semnătura Gabrielei Drăgoi; DSR (M-Q), p. 670-671, semnat de Al. Piru, dar și din alte contribuții invocate mai înainte (prefața lui Șerban Cioculescu la „Impresiuni de călătorie în România” și bibliografia ce însoțește textul, p. 150-153), ne oprim la preocupările istoricului. Alexandru Pelimon, care, împreună cu J. Genilie, D. Berindei și I. P. Licherdopol, se numără printre pionierii disciplinei care au pus bazele unor asemenea abordări referitoare la „**BUKUR**, istoria **FUNDĂTURII BUCUREȘTIILOR** de **ALEXANDRU PELIMON**, **BUCUREȘTI**. *Tipografia Națională a lui Iosif Romanov et Comp.*

În prefață, Alexandru Pelimon invocă o lucrare tradusă din limba maghiară, „Arătarea întâmplării fetei lui Bogdan Voievod al Țării Moldovei, din anul de la Hristos 1346”, lămurindu-ne că „văzui întrânsa descrierea vieții lui Bucur, fondatorul Bucureștilor”(2). Acel „Bucur nu fu mai mult pentru mine acel simplu cioban, după cum credeam și cum cred și alții, ci un erou ilustru, mare luptător în contra barbarilor ce inundaseră România și Moldova în acei timpi, fiul lui Laic Vodă, după cum arată această cronică: Ladislav, Laiotă sau Vlad I Basarab, unchiul lui Mircea Vodă”(3). În primul capitol, Bucureștiul, istoricul *purcede* la descrierea așezării, amintind și de „acea bătrână zicătoare: *Dâmboviță apă dulce/ Cine bea nu se mai duce!*

Tot aici sunt evidențiate mănăstirile și hanurile din acel timp. Autorul deplânge

stricăciunile făcute de turci, tătari, poloni, nemți și preamărește figura lui Mihai Viteazul, „eroul României în secolul al XVI-lea, care făcu să se respecte drepturile acestui popor prin victorioasele sale fapte și învingătorul Nicopolei, al Hârșovei, Brăilei, la Călugăreni, la domnul Secuilor al toatei populații din Ardeal, scutul apărător în care se reazămă sașii (...) marea bătălie din marginea Sibiului la 1600; (Șelimbăr, adăugăm noi) în urmă avea a se lupta cu Polonii în contra lui Ieremia Movilă...(4). Sunt

amintite apoi fostele capitale de la Câmpulung și Târgoviște, punct terminus București, împreună, evident, cu domnitorii respectivi: Laiotă Vodă, Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș, „cel care la 1460 reînnoi vechile tratate, încheiate între țară și Poarta Otomană”. În Cap. al III-lea, „Bucur”, aflăm că: „Mai întâi veți ști că numele Radu în limba slavonă înseamnă **BUKUR**, care derivă de la zicerea *radosti*, *bucurie*.(5) Suspectându-i pe străini că „le-a plăcut să micșoreze aceea ce atinge istoria națiunii române (...) cum că Bucur fu numai un simplu cioban”, autorul Istoriei insistă asupra faptului că: „Acel Bucur, sau Radu pe slavonește, luptător contra barbarilor și fondatorul orașului București, se înrudi de către mamă-sa cu Ioan Corvin și Matias Corvin, regele Ungariei s.n.(6). Pentru a nu pune „la grea caznă” răbdarea auditoriului sau lectorului topim capitolele IV, V, VI, oprindu-ne, totuși, la cap. VII, pentru a reproduce strofa a treia din cântecul unei fete:

Alexandru Pelimon

Participanți

„Cât foc pe mine, ce mă voi face!...
Decât c-un barbar a mă însoți,
Mai bine moartă voesc a fi,
Sau toată în piatra a mă pface;”(7)

Sărim și dialogurile cap al X-lea, cât și peste următoarele dedicate Moldovei, sau unor legende (XIII), etc., nu și peste cel de al XV-lea prin care ajungem la „NOUA CAPITALĂ A ROMÂNIEI”, din care desprindem imagini până mai ieri familiare, unele și astăzi. „Văzând cineva atâtea case grămădite, turnuri sau drumurile bisericilor sau ale mănăstirilor ce se văd ca o panorama

28 iulie 2001, Târgu Jiu

Note

1. Alexandru Pelimon, „Impresiuni de călătorie în România”
2. Primii istoriografi ai Bucureștilor
3. Ibidem, p. 191-192
4. Ibidem p. 197
5. Ibidem p.205
6. Idem

din Dealul Spirei [unde la 17 ianuarie 1822 se născuse Alexandru Pelimon, al patrulea copil al soților Antonie Pandeli Pantelimon și a soției sale, Maria], din Dealul Filaretului sau de la Cotroceni, va ști că populația sa se urcă la o sută de mii de suflete, sau poate și mai mult cu străinii ce vin și ies.”(8) În ultimile rânduri ale „Istoriei...” sale, Alexandru Pelimon pune pecetea finală: „Bucur sau Radu, fiul lui Laiotă sau lui Vlad I, care mai târziu, după cum arată scrierea părintelui Horga, după trecere de mai mulți ani, a fost ales pe tron... De atunci se poate socoti fondarea Bucureștiului, ce-și primi numele de la acest faimos erou al României, Bucur!”(9)

Înainte de a pune punct acestor rânduri (gânduri) divulgăm o mai veche îndoială potrivit căreia cutare operă sau scriitor ce aparține acelor timpuri, este „Contemporanul nostru”, sau că noi, cei de astăzi, suntem „țara lui Caragiale” etc. Virtuțile ca și viciile sunt, în linii mari, cam aceleași din toate timpurile, am spune chiar înaintea nașterii lui Iisus. Totu-i să fie gândite cu bună credință și scrise cu bună cuviință. Recomand pentru bibliografie un citat din autorul comemorat astăzi, ale căror observații din urmă cu două secole sunt valabile și astăzi, teamă ne e că și mâine, fără a fi „contemporanul nostru”, sau noi, „contemporanii lui Alexandru Pelimon:

„Când țara aceasta va fi organizată și cultivată, având căi de comunicațiune și va garanta călătoriei toate înlesnirile și mijloacele vizitatorului despre cele necesare vieții (...) nici c-ar mai avea nevoie românii de-a merge să se ruine prin alte staturi, cheltuind pe la băile de acolo”¹⁰.

Prelecțiune ținută în Rotonda Muzeului Național al Literaturii Române și la Cimitirul Municipal din Tg. Jiu, unde, cu ocazia Evenimentului, a fost dezvelită o placă memorială.

Teodor Murășanu (1891 – 1966)

Aurel PODARU

Anul acesta se împlinesc 120 de ani de la nașterea lui Teodor Murășanu (profesor, poet, prozator, traducător, conducător de ziare și reviste, un remarcabil animator cultural) și 45 de ani de la trecerea sa la cele veșnice.

S-a născut la 19 iulie 1891 în Câmpia Turzii, fiind cel de-al doilea din cei cinci copii ai lui Vasile Mureșan și Eudochiei (n. Danciu), țărani din satul Urca județul Cluj. Urmează clasele primare în satul natal, iar cele liceale (1904-1912) la Blaj. Între anii 1912-1916 a beneficiat de o bursă la Seminarul Catholic Central din Budapesta. Este hirotonit preot pe seama parohiei greco-catolice din Panticeu județul Cluj, unde slujește timp de doi ani.

După Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, se înscrie la Facultatea de Filologie din Cluj, iar în 1919 este numit profesor de limba română la Liceul „Regele Ferdinand” din Turda. Aici pune bazele Societății literare „Titu Maiorescu” și înființează revista școlară „Fire de tort”, în fruntea căroră se află unul dintre elevii săi favoriți, Pavel Dan, viitorul prozator, supranumit „rapsodul Câmpiei Transilvane”.

În timpul cât a profestat la Turda i-au apărut volumele de versuri: *Poezii* (1920), *Lumini suflate de vânt* (1923), *Fum de jertfă* (1923), premiat de Academia Română, la propunerea lui Octavian Goga; *Chiot câmpenesesc* (1926), *Lilioară* (1938), precum și volumele de proză scurtă și eseuri: *Cioburi de oglindă*, *Florile soarelui*, *Tolba cu notițe*, cele de traduceri: *Ape de munte*, *Din poemele lui Ady*.

A fost directorul fondator al săptămânalului „Arieșul”, dovedindu-se și în această calitate adevăratul mentor spiritual al ambițioasei publicații turdene. A condus apoi, timp de peste un deceniu (1933-1943), revistele „Abecedar” și „Pagini literare”, la care au colaborat, printre alții: Ion Agârbiceanu, Pavel Dan, G. M. Zamfirescu, Eugen Jebeleanu, Emil Isac, Octavian Șuluțiu, Mihai Beniuc, Romulus Demetrescu, Grigore Popa, Radu Brateș.

Din 1940 consemnăm amiciția cu Lucian Blaga, pe care, în așteptarea stabilirii sale la Sibiu, Teodor Murășanu l-a găzduit în refugiu, mai multă vreme, în locuința sa din Turda.

În 1948, în urma unei percheziții la domiciliu, Teodor Murășanu este arestat, împreună cu fiul său Camil (azi, un reputat istoric, membru al Academiei Române), sub învinuirea că deține în biblioteca personală cărți și reviste interzise. A fost condamnat la un an închisoare, pe care îl va ispăși la penitenciarul din Aiud. După eliberare a fost scos din învățământ, ocupând, rând pe rând, o slujbă de muncitor necalificat pe un șantier de construcții, funcționar inferior la „Alimentara”, iar prin 1956, la intervenția unui om (de mare curaj și onestitate!) din conducerea de atunci a județului, a fost reintegrat în învățământ, de data aceasta la Liceul „Petru Maior” din Gherla, pentru a-și completa vechimea în muncă, în vederea pensionării.

După pensionare însă, a fost reangajat, în 1957, ca pedagog la Școala Medie nr. 1 din

Turda (fostul liceu „Regele Ferdinand”, unde funcționase ca profesor), fiindcă o comisie județeană de triere i-a suprimat, pur și simplu, pensia!

Mi-a fost și mie pedagog, căci eram, la vremea aceea, elev la amintita școală (azi Colegiul Național „Mihai Viteazul”) și frecventam cenaclul „Pavel Dan” din localitate, înființat și condus de Teodor Murășanu. L-am cunoscut bine, pot spune, și i-am devenit un apropiat (lucru cu care mă mândresc!), iar în ultimii ani ai vieții sale am purtat o corespondență asiduă, eu aflându-mă „exilat” pe malul Prutului, iar Domnia sa la Turda.

Vreau însă să spun că ceea ce impresiona, încă de la prima vedere, era ținuta vestimentară, sobră și elegantă, a Domnului Profesor: o prezență discretă, ce cucerea prin modul lui de a fi, de a se comporta. Cu zâmbetul blând, ușor melancolic. Afabilitatea cu care te privea și îți venea în întâmpinare, delicatețea cu care își exprima opinia și sugestiile față de producțiile literare ale tinerilor care citeau la cenaclu au însemnat tot atâtea motive de prețuire constantă, constituindu-se într-un adevărat model.

De fapt, însușirea sa esențială consta în ignorarea de sine, adică în proiectarea repetată a propriilor idealuri în idealurile celorlalți până la contopirea și dispersarea individualității: „Eu am avut slăbiciunea să mă atașez mereu la generațiile tinere în perindare și să mă identific cu idealurile lor literare”, mărturisește poetul într-un interviu acordat lui Ion Oarcăsu și Constantin Cubleşan, publicat

în „Tribuna” clujeană din 22 septembrie 1966 (la trei săptămâni după trecerea poetului în eternitate!).

Au trecut, iată, 45 de ani de atunci, dar Teodor Murășanu a rămas încă viu în memoria turdenilor, a tuturor celor care l-au cunoscut. Iar turdenii îi cinstesc și astăzi așa cum se cuvine memoria. O școală și biblioteca municipală din Turda poartă numele „Teodor Murășanu”, iar bustul lui Teodor Murășanu (opera sculptorului turdean Aurel Terec) a fost amplasat (în toamna anului 1995) în părculețul din fața Colegiului Național „Mihai Viteazul”, alături de bustul ilustrului său elev Pavel Dan. În 1998, la inițiativa și prin grija subsemnatului, a apărut prima carte dedicată acestei personalități turdene: „*TEODOR MURĂȘANU, un poet care a trăit demult...*”, urmată, în 2002, de „*TEODOR MURĂȘANU. Studiu monografic*” al Ilenei Ghemeș, iar în 2006, aceeași Ileana Ghemeș îngrijește un nou volum: „*TEODOR MURĂȘANU. CORESPONDENȚĂ*”, cu un Cuvânt înainte al distinsului universitar și reputat istoric literar clujean Mircea Popa.

În fine, să mai adăugăm cartea „*Lumină și negură*”, îngrijită de istoricul clujean Gheorghe I. Bodea și apărută în 2009, volum care cuprinde pagini de jurnal, fragmente de roman și câteva povestiri ale scriitorului, rămase până la acea dată în manuscris. Toate aceste cărți întregesc profilul omului, dascălului și scriitorului Teodor Murășanu, atât de prețuit de toți cei care l-au cunoscut, dar mai ales de turdenii săi, în mijlocul cărora a trăit și a creat aproape 50 de ani.

În căutarea timpului trecut

Călător

Icu CRĂCIUN

După ce a publicat o carte de eseuri pe teme mistico-religioase, intitulată „Absidele tăcerii”, Sandu Al. Rațiu, intelectual de formație teologică, revine la dragostea lui dintru începuturi, poezia, oferindu-ne volumul **Călător**, tipărit anul acesta la editura „Remus” din Cluj-Napoca și prefațat parcimonios de poetul și traducătorul Mircea Ivănescu.

Poeemele din acest op au fost scrise între anii 1975-1995, bună parte dintre ele fiind publicate în presa vremii. Încăpățânat ca o iarnă care nu se dă dusă din Țara Năsăudului, poetul nu a renunțat la maniera clasică de a scrie rimat și plastic, astfel că puține din creațiile sale, cuprinse aici („Cumpăna luminii”, „Lumina de gând”, „Cumpăna”), sunt aliniate la versul alb, procedeu specific mai tinerilor săi confrăți, care dintr-o frondă nedisimulată au renunțat la zorzoanele lirice asemenea avangardiștilor de dinainte de 1947, cantonați într-o existență doldora de anxietăți nepotolite, adevărați iconoclaști, sancționatori de clișee ori canoane (să nu trecem totuși cu vederea „Oda” lui Eminescu sau poeziile unor Nichita Stănescu și Marin Sorescu).

Sandu Al. Rațiu ne propune o reîntoarcere la începuturile edenice ale inocenței, ale

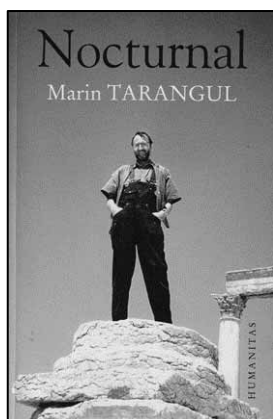
neprihănirii pastorale, lucru pe care evident doar lirica îl poate surprinde atât de profund, fără a fi un paseist tipic sămănătorist („Pastel”, „Doină”, „Semnul pădurii”). În general, poemele sale sunt apolinice, tonice, însetate de viață, înnobilează și descrețesc fruntea, te inițiază într-o trecere liniștită, fără regrete, în lumea umbrelor. Lumina, pădurea, izvorul, norii, icoanele și stranele de la biserică (prin care te îndeamnă la credința străbună, astăzi din ce în ce mai secularizată), cerul albastru, păsările, ciobanii sunt pilonii pe care se sprijină majoritatea imaginilor sale poetice. Ecoul tradițiilor și obiceiurilor rurale dau vigoare și forță acestor creații scrise la poalele Măgurilor măierene unde până și sfinții „coboară și deshamă caii ca să pască norii din colina zării”. Evocarea bobului de grâu (care moare pentru a încolți în primăvară asemenea jertfei lui Isus și învierii Sale), a bobului de rouă, „a vinului care mustește în butuc” este, de fapt, chemarea sa la primordialitate, la Vârsta de Aur a antichității.

Chiar dacă nu respectă întotdeauna ritmul versurilor rimate sau dacă par, uneori, a fi confuze, poemele lui Sandu Al. Rațiu au farmec și încântă cititorul dornic de înprospătarea amintirilor și a reveriilor copilăriei, ajungând în urma lecturării mai pregătiți, mai senini și mai mulțumiți în a accepta întâlnirea finală cu destinul.

Raft

Nocturnal de Marin Tarangul

Virgil RAȚIU

Trei indivizi, în exces: actorul, misticul și nebunul

Da, despre actor, mistic și nebun se afirmă că în „viața” lor vie, nu sunt ei-ei decât rareori, poate nicio-dată; ei nu sunt decât alții din ei, care există numaidecât fără de ei.

Sper că ați înțeles această destul de ciudată frază.

Marin Tarangul, în cartea sa, *Nocturnal* (Editura Humanitas, 2010), afirmă acestea în detaliu. „Fiecare dintre ei exprimă condiția cuiva constrâns să trăiască un mod de viață care nu este al lui, să fie ceea ce nu-i este dat să fie în mod natural.”

„**Actorul** trebuie să joace mereu rolul unui personaj și, până la urmă, asimilează această situație atât de mult, încât nu mai știe exact «pe ce lume» se găsește viața lui de individ.”

„**Misticul** este cel care pare să existe, prin excelență, în afara propriei sale vieți. Și când vorbim de mistic, nu înțelegem un individ retras din lume ca să practice, prin atitudini și exerciții anume, formele care-l conduc către dumnezeiască împlinire, ci înțelegem, dimpotrivă, chipul aproape imperceptibil prin care «orice om» are și trăiește o senzație de împlinire, o senzație prin care el nu-și mai aparține și prin care el iese în afara propriei sale vieți, obișnuite, lăsându-se pătruns de un for universal, de o viață care îl face să respire o dimensiune mult mai mare decât cea a vieții lui personale.”

„Despre **nebun**, care devine fără să vrea martorul și întruparea unei mari enigme, putem spune că există, simultan și împletit, atât ca actor, cât și ca mistic, în sensul evocat mai sus. Doar că, în cazul nebunului, aceste două înfățișări interferează și își schimbă

locurile: când nebunul este mistic, el își joacă experiența mistică ca un actor pe scenă; iar când este actor, el nu mai joacă doar un rol scenic, ci devine misticul, a cărui experiență o trăiește ca și cum ar fi proiectat în afara oricărei «scene» posibile...”

Cred că în această înșiruire, despre persoane cu viață dublă, ca în filme, ar trebui inclus și **politicianul**. Politicianului nu-i este totuna să lanseze în campaniile electorale sumedenie de promisiuni și mulțime de programe administrative, pentru poporeni și patrie, ca pe urmă, pe parcursul mandatului său de ales, să susțină aceleași sloganuri aurite cu mir din „actualitatea care nu va fi”, promițând că și în mandatul care urmează va lupta ca un leu pentru dezideratele în care poporul și-a pus speranțe și speranțe. Pentru el, scena nu se schimbă, actorii numai, doar se joacă și se schimbă între ei, nebunii ies în stradă iar misticii se bat cu peturile în mâini în fața butoaielor cu agheasmă.

Privind cu seriozitate și foarte de aproape România de azi, se distinge drumul pe care țara se îndreaptă victorios către un viitor nebun, mistic și teatral. Numele actanților nici nu mai trebuie transcrise aici, de față. Ele se cunosc, de la 1989 până azi – figuranți de FSN 1990, fără scăpare, pe eșichierul politic, existând la vedere, și figuranți de tip UDMR - până la mai vechi mistici, nebuni, actori și politrucii, care nu au făcut și nu fac altceva decât să îl convingă pe cetățeanul român să se îmbrace și el în veșminte „de dublură”: când să facă pe actorul, când pe misticul și, mai cu seamă, pe nebunul.

Nocturnal – note, gânduri, reflecții, dialoguri interioare, meditații – o carte care comentează și dezvoltă idei. Textele sunt extrem de dense, dezvoltarea ideilor nu are nicio-dată o traiectorie rectilinie, forma lor finală e aceea a rezultatului rostogolirii unui bulgăre de zăpadă. Volumul cuprinde zeci de

astfel de „spectaculoase «din când în când»-uri” (...). Toate decurg din „energia sondajelor sale intelectuale, tenacitatea și îndemânarea sa speculativă” – afirmă atent Andrei Pleșu.

Despre **memorie**: „Așa cum memoria se stratifică înăuntrul nostru, există, mult în afara noastră, la un nivel pe care nu e nepotrivit să-l denumim cosmic, niște efluvii armonice, mari curenți de energie în mișcare; aceștia există suprapuși la un mod instabil, n-au o valoare fixă, permanentă, ci există ca niște «stări cosmice migratoare» care se strecoară unele pe lângă altele și provoacă undeva, «dedesupt», într-o zonă în care se plasează și atmosfera terestră, tulburări și stări de echilibru; ele alternează și nu au legi precise de deplasare și de influență reciprocă”...

Despre **propoziție**: „Nu se poate nega realitatea propoziției. Orice ai spune, orice vorbă, fie ea și o exclamație, ai mereu de-a face cu o propoziție. Nu te poți lipsi de propoziție când vorbești și nu poți vorbi fără

să enunți propoziții, adică aceste mici secvențe prin care «se vorbește» și se măsoară, așa cum face pasul în mers, mișcarea vorbirii, ca și cum ai urca pe trepte. Ești atât de constrâns să vorbești în propoziții, încât pare un blestem să nu te poți lipsi de ele. De ce?”...

Despre **romanele polițiste**: „Ceea ce deosebește literatura zisă de «acțiune», romanele polițiste și de aventuri, de romanele care fac din acțiune o realitate superioară, este că în subiectele «de acțiune» acțiunea nu are spirit, este întâmplătoare și nu are miză care să pună în joc destinul omului. Conflictul este mereu accidental”...

Cartea se încheie cu o lungă notă despre **idee/idei**. „Ele sunt ceva simplu; și cine nu a atins, *prin gândire*, simplitatea de la care pornind descoperirile simple se arată în toată simplitatea lor, acela nu are șanse să știe ce sunt ideile «în fond».”

***Iubire la imperfect* – un roman de David Dorian**

Virgil RAȚIU

În romanul precedent, *Iubire de bufon* (Editură Eikon, 2009), chiar în deschidere, David Dorian argumentează pentru ce scrie proză pe suport electronic cu „sprijinul” informațiilor de pe net, texte pe care apoi le tipărește și pe suport

de hârtie: „Comunicăm pe internet: mirc, chat, e-mail, mess. Trăim o lume fără granițe, lume parșivă, mincinoasă, sclipitoare, făcută din imagini electronice”... Felul cum autorul își concepe și structurează scrierile, tot el îl mărturisește: „Scrișul meu e ca un joc de puzzle, în care adun, din noianul de informații ce ne bombardează existența, fragmente pe

care le potrivesc cu lupa măritoare a inimii (n.m.: metafora merită reținută). Caut prin memoria de gheață a computerului bucăți de viață pe care le asamblez cu minuție de ceasornicar; sau de chirurg ce reface un organ sfârtecat”...

David Dorian procedează identic și pentru structura romanescă *Iubire la imperfect* (Editura Eikon, Cluj, 2010). De altminteri, eroii principali sunt aceiași, Tristan și Adriela – Tristan, scriitor, Adriela, profesoară de pian la Școala de Muzică din Nosa (poți citi: Bistrița). „*Iubire la imperfect*” poate fi considerat al doilea volum din, să zicem, seria de autor, „*Iubire*”. La urma urmei, în roman este vorba numai despre iubire, numai de dragoste, numai de întâlniri sentimentale, dar cel mai adesea lipsite de finalitate, sentimente umane, bărbătești și femeiești, descrise din

toate unghiurile de vedere, însă și din puncte de vedere ale unor anonimi – culese de pe internet – și ale unor scriitori celebri din literatura universală, prin citate.

„Iubirea pentru Adriela e o joacă spumoasă... Iubirea se manifestă dincolo de fiziologie...” șamd. Pasajele care invocă sentimentul iubirii și iubirea în sine încep aproape ca trase la șapirograf: „Iubirea e un daimon, spune Platon. Iubirea nu va pieri niciodată, spune Biblia...” (p.11); „Iubirea va naște o lume nouă...” (p.23); „Iubirea ca pasiune se caracterizează...” (p.32); „Iubirea este prin ea însăși o filozofie...” (p.65); „Dragostea este cel mai puternic drog!” (p. 79) etc. Abia în ultimul citat, preluat de pe internet, în aceeași manieră și pentru același țel, pe când relația celor doi eroi intră în umbră, aflăm și motivarea atitudinii prozatorului față de „obsesia” personajului Tristan: „La ce bun să scrii despre dragoste când poți fi ocupat trăind-o și experimentând-o la propriu? La ce-ți trebuie certitudini în dragoste?! În dragoste este vorba de o anumită încredere, numită credință. Dacă am pleca de la originea iubirii? Dacă am pleca de la premiza: Dumnezeu este dragoste! Nu ar avea toată povestea un alt curs și un final diferit?” (p.165). Posibil.

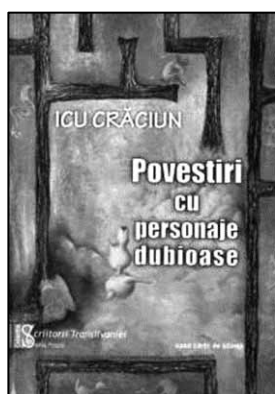
David Dorian chiar are dreptate: În numele unei iubiri platonice, care se vrea pură ,ca aurul, chiar merită să invoci și să culegi zeci de fragmente pentru a le descrie dar și

pentru a le constata, oarecum frivol, trecerea, însă și inutilitatea?...

În *Iubire la imperfect* întâlnim în localitatea Nosa și portretul bine conturat al Poetului din Runc („...Adriela mi-a mărturisit că nu a mai cunoscut un om de o asemenea eleganță frustă...”), portrete ale „douămiiștilor” făcute de unii critici literari, descrierea brută a așa numitei Revolte de la Nosa, în 22 Decembrie 1989, mișcare în urma căreia nu s-a înregistrat nici o victimă, dar au apărut pe „liste” 38 de eroi ai Revoluției cu diplome și drepturi imobiliare legale etc... Scrisul lui David Dorian e inundat de o mulțime de sentimente „erotice” contradictorii, pe care le descrie în termeni amănunțiți. Tristan și Adriela descriu iubirea la un timp imperfect, poveste tristă la timpul continuu, banală, lipsită de strălucire... O viziune deloc proprie a autorului asupra sentimentului iubirii și iubirii umane.

Dintre romanele de iubire apărute în ultimii 20 de ani aici și aiurea, un roman de gen de mare clasă este *Dragoste în vremea holerei* de Gabriel Garcia Marquez, un îmbătător roman de iubire. Și David Dorian încearcă să bată la aceleași porți prin insistența cu care urmărește traseele mereu sinuoase ale spiritelor înflăcărate de vestibulele incandescente ale inimilor, însă deocamdată denotă că nu a găsit cheia, acea cheie de ambrozie.

Povestirile lui Icu Crăciun

Proaspăt membru al Uniunii Scriitorilor din România, măiereanul Icu Crăciun propune, în volumul „Povestiri cu personaje dubioase”, apărut la Editura Casa Cărții de Știință, întâlnirea cu

Menuț MAXIMINIAN

imaginea societății din zilele noastre. Fiecare povestire este o dedicație atmosferei din mediul rural, dar și celei din mediul urban, fiecare dintre noi regăsindu-ne măcar într-una din cele 15 proze.

Cartea, apărută în colecția „Scriitorii Transilvaniei”, debutează cu proza „Pantofii”, în care ne întâlnim cu lumea second-hand-urilor din comuna Telciu. Aici există nu mai

puțin de cinci magazine cu îmbrăcăminte de mână a doua căutate precum cele cu pâine caldă de săteni. Un comerciant din Teaca a închiriat la Nea Nelu, unde vinde Cristina. Apoi, lângă Primărie, pe ulița secretarului, în casa văduvei Tompa Letiția, este un alt magazin, iar în casa lui Toader Mutu este unul dintre magazinele cel mai des frecventate de Pavel Scuturici. De altfel, Pavel este personajul principal al acestei proze, un domnișor bătrân care a ratat toate iubirile. Avid după haine și încălțăminte de mână a doua, acesta își va cumpăra pantofi, care îl vor face de minunea satului la o întâlnire publică. Pantofii erau de fapt de unică folosință, pentru morți, aduși din străinătate, așa după cum spunea și unul dintre telcenii veniți din Franța. Omul ajunge până la urmă să moară de rușina.

Interesant la Icu Crăciun este faptul că își zugrăvește în detaliu fiecare personaj, chipurile acestora rămânând în memoria cititorului. La fel se întâmplă și cu domnul Ionescu, un om admirat de necuratul. Pentru prima dată ne întâlnim cu o poveste piperată cu spaimă, dar și cu haz, în care Scaraoțchi și Satana manipulează pe domnul Ionescu, care la rândul lui duce lumea pe drumul deșertăciunii. La 60 de ani se prăpădește, cum altfel, decât de inimă rea, ajungând în iad. Dacă nu v-ați imaginat niciodată cum arată acest tărâm, Icu Crăciun vine cu propria variantă, în care condamnații așteaptă la un pahar în bar pentru a-și vedea soarta. În iad nu se poate intra oricum, și aici repartiția se face pe mai multe căprării, în prima sală fiind vânătorii și pescarii, apoi gazetarii, politicienii, calomniiarii, cu toții fiind evaluați după anumite criterii. Domnul Ionescu va ajunge în manualele diavolimii, la ciclul primar.

Proza „Scrisorile” vorbește despre un cuplu de îndrăgostiți – Hortensia și Pavel – care se cunosc într-o pasă proastă a vieții lor. Povești cu destine care se intersectează pe

alocuri, cu iubiri și trădării și cu scrisori care justifică toate acestea.

„Nevoia de certitudine” este o proză dedicată poveștilor amoroase ale marinarilor, cărora le place să se laude în gura mare în fața nevestelor cu aventurile pe care le au în lungile călătorii. Așa se întâmplă și cu Cristea, care este prins de soție la amanta Mia. Când aceasta îl sună să vadă pe unde este, el răspunde simplu, în mașină. Atunci nevasta îl pune să claxoneze și, neavând cum să facă acest lucru din pat își recunoaște aventura. Peste ani, Cristea va divorța și va lua de nevastă o domnișoară mai tânără. Aventura este de fapt una dintre temele des prezente în proza lui Icu Crăciun. O altă povestire interesantă este „Solitar”, în care descoperim latura psihologică a scriitorului, care se autoanalizează întru descoperirea altor valențe ale propriei persoane: „Necunoscutul, tenebrele care zac și mocnesc ascunse în mine”. Cum este „O crimă la țară” ne spune tot Icu Crăciun, prin intermediul personajelor care se adună precum într-o poiană a vorbelor la lăptăria din sat. Împrințipiul este unul dintre oamenii cunoscuți din sat care, pensionar fiind și pe deasupra și divorțat, a luat-o pe panta băuturii. În toată această mahnireală se întâlnește cu Veronica care, însă, îi va da cu piciorul. Apoi, Traian Someșan, rămas acasă cu fiica Irinuca, surdo-mută din naștere și multe alte personaje care țin o poveste care se va finaliza cu o crimă a cărui mister nu va fi elucidat niciodată. Irinuca este găsită moartă în centrul satului.

Modul în care scriitorul recurge la ghidarea personajelor în momentele tensionate este unul aparte, în care abundă, în primul rând, nervul polițist. Cartea descoperă, prin fiecare povestire, nume, locuri, fapte, gânduri care surprind prin finețea cu care Icu Crăciun știe să-și aranjeze cuvintele. Cu siguranță, cartea de față este una a unui scriitor ajuns la maturitate, care știe să-și bucure cititorii.

Efervescent

Andrea HEDEȘ

Scriitorul, ca și podgoreanul, așteaptă o toamnă, a inspirației, în care rodul copt de soarele gândului trece prin toate caznele spre a țâșni, șuvoi strălucitor, în cupa de cristal a cuvântului scris. 2010 pare să fi

fost un an bun pentru Radu-Ilarion Munteanu, aka RIM, cărții sale, apărută în colecția Lakonia a editurii Limes, intitulată *Trompetistul care seamăna cu Melchiade*, o colecție de proze scurte, potrivindu-i-se caracterizarea, scurtă și cuprinzătoare, din doar două cuvinte, a lui Umberto Eco: *delicii fermentate*.

Ilustrațiile lui Liviu Ovidiu Penea, ecou în oglindă ale celor 17 proze scurte precum și cartografierea lor de către Ioan-Pavel Azap, sub auspiciile banchetului, *un banchet al lui RIM*, și de asemenea de către Tudorel Urian, cel care îl demască pe RIM drept un *Șerban Foarță al prozei* sunt toate chei potrivite pentru a intra în lumea de 17 proze (17, dar până la urmă...*ce importanță are? Cifrele sunt magice.*) a lui RIM, o lume în care *nimic nu-i mai real decât imaginarul*, o lume *ocru cu violet* în care cititorul este invitat pe luciul de patinoar al unor ape înșelătoare: ape de oglindă, ape înghețate, ape încremenite, ape adânci.

Buchetul de preț al acestei scriituri este versatilitatea ei. Autorul glisează cu grație printre stiluri, printre lumi, cu o *delicată înțelegere*, cu o subtilitate ce ascunde complexitatea și forța ce stau în spatele construcției, chiar dacă, hâtru, Radu-Ilarion Munteanu se joacă de-a scamatorul care își dezavuează trucurile arătând câte o frântură de șantier, după care zâmbește în barbă, de după colțul paginii... chiar a crezut cineva că se fură

în ăst fel secretele meseriei? Radu-Ilarion Munteanu rămâne *un arabesc încolăcit în sine însuși...*

Defilarea ceremonioasă a *motto*-urilor ete un răsfaț în sine: *Fur Die Zauberin*, unui *ochi de lup*, *duhurilor mele transparente*, *fetelor cu numele Lia*, *Demiurgului din Macondo*, *Ozanei*, celebrul deja unei *rețete de salată de boeuf*, dar și *Lilianeii Dumitriu* ori *lui Liviu Antonesei*.

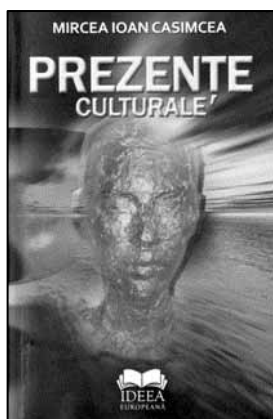
Dincolo de măiestria cu care Radu-Ilarion Munteanu joacă șotron între sfere, *oglintit în globurile de pom*, multe din cele 17 proze sunt, în esență, autoportrete ale autorului egal sieși, schițate cu grijă dar fără pedanterie și dăruite, negru pe alb, cititorului.

Prozele, rafinat articulate, pictate cordial sau sub semnul aparent anarhic al turului de forță, își găsesc toate cerul deschis, cerul miraculos al dragostei, sub care se înmiresmează tandru, surprinzător și fin precum *Trandafirii roșii* sau *O pată de sânge pe cearșaful alb*, când dragostea este absorbită prin pielea sufletului.

Solare și fluide sau răsfrângând nocturn tonurile acute ale lui *nevermore*, *nevermore* – struguri albi și struguri negri – aceste proze, cu aromă proaspătă și bogată, și-au tras seva din pământ calcaros și acid, acela în care vița de vie își înfige de două ori mai adânc rădăcinile. *Loviți de soare*, zdrobiți sub presiunea căutărilor, fermentând în intimitatea de pivniță răcoroasă a gândului, supuși acțiunii de *degorgement*, sau a îndepărtării reziduurilor – struguri albi și struguri negri – au curs apoi în proze efervescente de culoarea aurului vechi uneori, alteori de tinerească limpezime, brute, seci ori dulci, fiecare din ele, din cele 17, așteaptă *cu parfum de fân cosit și de cuișoare* să fie deschisă de către cititorul iscoditor, revărsându-și sufletul înspumat, efervescent. *Sunt aici mari făgăduințe de fericire...*

Mircea Ioan Casimcea, *Prezențe culturale*

Aurel PODARU

Născut pe meleaguri tulcene, școlit la Constanța și Cluj, naturalizat la Turda, Mircea Ioan Casimcea este, neîndoielnic, un scriitor prolific și polivalent. A publicat 19 cărți: poezie, proză, eseu, critică literară, publicistică. În acest

an, 2011, i-au apărut, concomitent, alte două volume: *Prezențe culturale*, Editura Ideea Europeană și *Ajustarea destinului*, proză scurtă, Editura Dacia XXI, colecția *Prozatori contemporani*.

Volumul *Prezențe culturale*, de care ne vom ocupa în continuare, adună între copertele sale un studiu monografic al revistei „Pagini literare”, recenzii de carte, cronici dramatice, interviuri și diverse articole.

În iunie 1933, la Brad lua ființă (din inițiativa poezilor Emil Giurgiuca și George Boldea) revista „Abecedar”. În format mic, cu apariție săptămânală. După doar șapte numere, revista se mută (în iunie același an) la Turda, unde celor doi redactori li se alătură Teodor Murășanu (profesor, poet, prozator, traducător, editor de ziare și reviste, animator cultural remarcabil), Mihai Beniuc și Pavel Dan. Un an mai târziu (1934), revista „Abecedar” își încetează activitatea, locul ei fiind luat de *Pagini literare*, format mai mare și cu număr sporit de pagini, având un colectiv de redacție alcătuit din 6 tineri și foarte tineri scriitori: V. Beneș, Mihai Beniuc, Romulus Demetrescu, Teodor Murășanu, Grigore Popa și Yvone Rossignon. Printre primii colaboratori ai revistei: Pavel Dan, Emil Giurgiuca, Vlaicu Bârna, Radu Brateș, Ștefan Augustin Doinaș, Teohar Mihadaș, Virgil Petrișin, Ion Țigăra, Mihai Iosivaș, I. Cârja-Făgădaru, Octavian Ruleanu, cărora li se alătură scriitori cunoscuți deja publicului

larg de cititori: Lucian Blaga, Ion Agârbiceanu, Ion Pillat, Vasile Voiculescu, Emil Cioran, G. M. Zamfirescu, Eugen Jebeleanu, Emil Isac, Octavian Șuluțiu, Romulus Demetrescu.

Continuând drumul început de „Abecedar”, revista „Pagini literare” se înscrie pe linia înnoirii literaturii și a întregii culturi românești. „În ce mă privește, scria Teodor Murășanu în primul său articol din revistă, eu cred în spontaneitatea și în predestinarea talentului poetic. Dar nu cred în talentul lipsit de un înalt ideal”, pledând pentru promovarea specificului național în literatură și artă și încurajând tinerele talente.

În cei 9 ani de existență (1934-1943), revista a publicat poezie, proză, fragmente de piese de teatru, texte de istorie și critică literară, artă plastică, filosofie, istorie, lingvistică, pedagogie, învățământ, dar s-a preocupat și de popularizarea literaturii străine, publicând traduceri din lirica universală, recenzii de carte străină, prezentarea unor reviste din Occident.

În următoarea secțiune a cărții, „Recenzii”, Mircea Ioan Casimcea își grupează, cronologic, consemnările critice scrise și publicate de-a lungul anilor pe marginea unor apariții editoriale semnate de Valentin Vișinescu, din Turda, Cornel Vana, artist plastic turdean, Adrian Țion, născut la Turda, Aurel Podaru, școlit în orașul de pe malul Arieșului, Ioan Bembea, Olga Morar, pr. Daniel Nicolae Vălean, turdeni get-beget și, nu în ultimul rând, Valer Chioreanu, jurnalist clujean. Aprecieri critice pertinente, care fac deliciul lecturii.

Mircea Ioan Casimcea a fost, o bună perioadă de timp, directorul Teatrului de Stat din Turda, perioadă în care a scris și publicat nu mai puțin de 25 de cronici dramatice la spectacole realizate în această instituție după pise semnate de Horia Lovinescu, Ion Lucian, Mihail Sorbul, Aldo Nicolaj, Miruna Marin,

Phillippe Faure, Horia Gârbea, Eugen Apostol, Anatol Pânzaru,, J. B. Priestly, I. L. Caragiale, Pirandello, Mrozek, D. Solomon, Christian Palustran, Victor Eftimiu, Ion Băieșu, Virgil Deceanu, Moliere, Astrid Lindgren, A. P. Cehov, George Astaloș, Alexandr Ghelman.

La secțiunea „Interviuri”, Mircea Ioan Casimcea dialoghează cu autorități locale (primar, viceprimar), abordând „chestiuni arzătoare la ordinea zilei”, cu oameni de teatru (din țară și străinătate) cu care instituția de profil turdeană se afla în derularea unor proiecte de colaborare, cu fețe bisericești implicate în activități culturale, sociale și misionare din municipiile Turda și Câmpia Turzii. Dialoguri vii, atrăgătoare, care surprind evenimente, gânduri, justificări,

schimbări, obsesii, speranțe, retrospective și perspective culturale.

În fine, ultima parte a cărții, „Articole diverse”, cuprinde texte de mare diversitate tematică (învățământ, cultură, spiritualitate, probleme sociale, presa locală, bibliotecile publice ș.a.m.d.) dar unitare din punct de vedere stilistic și al artei scriitorului de a le prezenta cititorilor săi.

Ca să conchidem, volumul „Prezențe culturale”, un tom de aproape 300 de pagini și de o elegantă ținută grafică, rămâne un prețios document despre oameni, locuri și evenimente culturale din Turda și din zonă. O carte care mustește de informații și creează cititorului acea stare de satisfacție sufletească ce se numește bucuria lecturii.

Ca frunza ne-om lăsa purtați...

Andrea HEDEȘ

Ca frunza ne-om lăsa purtați de cursul istoriei coborând până la anii 618-917, în splendida perioadă de aur a dinastiei chineze Tang, îndrumați de cuvintele pline de căldură și pasiune ziditoare cuprinse în prima carte a Cameliei Pantazi Tudor,

licențiată în economie și istorie. Apărută la editura RawexComs și având titlul *ATINGEREA UNUI IDEAL-LITERAȚII DIN PERIOADA DINASTIEI CHINEZE TANG*, aceasta își propune să demonstreze că, într-o perioadă a istoriei, China a atins idealul unei dezvoltări nemaiîntâlnite până atunci, iar acest fapt s-a datorat, într-o foarte mare măsură, existenței în administrația imperiului a unor oameni cu o minte scilipitoare, cu un spirit liber, cu o cultură vastă și cunoștințe aprofundate în diferite domenii. Aceștia oameni au fost funcționarii-literați care, ei înșiși, au atins un ideal socio-uman și artistic

și au rămas un ideal dorit atât de contemporani cât și de posteritate.

Cartea, un eseu, după cum precizează Excelența Sa, reputatul sinolog Constantin Lupeanu, are la bază un studiu aprofundat, temeinic, o metodologie prezentată în deschiderea studiului, o bibliografie vastă, Camelia Pantazi Tudor fiind și cunoscătoare a limbii chineze și, nu în ultimul rând, o pasiune de o viață, bucuria de a împărtăși vastele și, pentru cititorul nefamiliarizat, inedite cunoștințe despre fertila și tainica lume de dincolo de *Marele Zid*, însuflețind rândurile celor două sute de pagini, pagini care, grație stilului și, din nou, pasiunii și bucuriei cu care au fost scrise, fac din *Literații din perioada dinastiei chineze Tang* mai mult decât o carte care se adresează unui public de nișă. Ea este o carte de istorie, un ghid de călătorie, o carte despre cultură (și nu orice cultură), o carte despre filosofie, mit și poezie, un *passepourtout* într-o lume fastuoasă și fabuloasă, o otheadă aruncată asupra unei Chine *in micro*, deschizând gustul pentru lărgirea orizontului, o lectură *altfel* despre *altceva*. Despre cum împletirea fericită dintre conducătorii luminați

și ideile revoluționare ale Marelui Maestru, Kong Fu Zi, Confucius în varianta latinizată, cu alte cuvinte, mariajul între putere și înțelepciune, duc la atingerea unui ideal spre care noi, astăzi, aici și acum, putem doar visa și care explică, în mare parte și în profunzime, motorul, forța ce stă în spatele Dragonului Roșu.

„Ideile revoluționare ale lui Confucius se răsfrâng și asupra sistemului de educație. Punând accentul pe studiu, ca singurul în măsură să diferențieze oamenii a căror natură eminamente bună îi apropie și singura cale de urmat pentru perfecționarea continuă a omului, el privește pentru prima dată ființa umană în întregul ei. Învățătura este aceea care îi egalizează pe oameni, prin ea toate categoriile sociale, oamenii bogați și săraci, se situează pe aceeași treaptă. A studia este o necesitate a fiecăruia, înveți pentru tine însuși, pentru a te cizela și a deveni om adevărat. Confucius spune: «e greu să găsești un om să fi învățat timp de trei ani și să nu-și fi făcut planuri de a ajunge dregător». Oamenii găsesc o satisfacție interioară

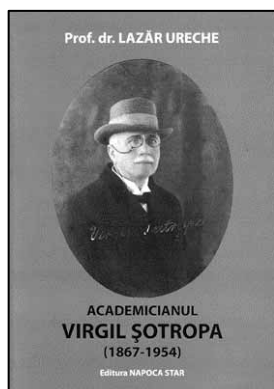
studiind, nu caută prin aceasta prestigiu sau apreciere și nu se supără dacă meritul nu le este recunoscut. Învățătura se însușește de om și se împărtășește altora. Scopul practic al educației este formarea omului superior pe plan moral care să-și servească comunitatea pe plan politic. El trebuie să se implice în guvernare pentru binele celor din jurul său”.

Aceste idei revoluționare au fost aplicate cu succes iar saltul peste poarta dragonului a rămas de atunci încoace, nu doar în China dar și la toate popoarele influențate de această cultură, un deziderat de viață.

Ar mai fi multe încă de spus despre această carte, dar îi lăsăm cititorului bucuria întreagă a descoperirii, încheind cu versurile unuia din marii poeți și cărturari din perioada dinastiei Tang, reprezentant de seamă al poeziei clasice chineze, cuprinse în capitolul VI, dedicat prezentării celor mai de seamă literați ai dinastiei Tang, Liu Zongyuan: Zăpadă pe fluviu – O mie de munți fără zboruri de păsări/ Zece mii de cărări pașii nu le-au călcat/ O barcă solitară. Înveșmântat în trestii,/ Bătrânul pescuiește în râul înghețat.

Academicianul Virgil Șotropa (1867 – 1954), în viziunea prof. dr. Lazăr Ureche

Icu CRĂCIUN

Aceasta este a doua carte publicată de doctorul în istorie, deja regretatul profesor Lazăr Ureche. Prima s-a intitulat „Fondurile grănicerești năsăudene” (Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001) și spuneam la vremea apariției sale că va rămâne o lucrare de referință pentru tema abordată datorită profesionalismului autorului, calitate întâlnită din ce în ce mai rar la unii istorici contemporani.

Ei, bine, acest studiu monografic (apărut anul acesta la Editura Napoca Star din Cluj-

Napoca) dedicat vieții și operei academicianului Virgil Șotropa are două motivații: în primul rând admirația pentru omul și istoricul năsăudean și, în al doilea rând, afinitățile comune, deoarece, cu mulți ani în urmă, autorul își dăduse și lucrarea de licență tot despre Șotropa. După cunoștințele mele, aceasta este a doua monografie dedicată unui academician năsăudean, din cei peste 20 câți a dat școala din Năsăud; prima este cea a domnului Liviu Păiuș, publicată în 2006 la aceeași editură.

Din „Introducere” aflăm exact cine, ce și unde a/s-a publicat o însemnare, o amintire, o prezentare despre acest „om al epocii și al afirmării românilor din Transilvania, pentru care și-a pus în valoare întregul său potențial moral și intelectual”.(p. 8). Întinsa investigație științifică a autorului este demonstrată în

Întâiul capitol intitulat „Ascendenții”, de unde aflăm că viitorul academician a provenit din trei generații de preoți cu rădăcinile în comuna Maieru, județul Bistrița-Năsăud. De aici am aflat că măiereanul Iacob Șotropa (bunicul) l-a văzut pe Napoleon Bonaparte „călărind în fruntea generalilor săi, în drum spre Rusia” (p. 13), iar Anastasia (Susana), una dintre fiicele sale, a fost căsătorită cu Florian Porcius, deci tatăl lui Virgil, Alexandru, a fost cumnat cu academicianul rodnean, iar acest Alexandru Șotropa l-a cunoscut bine pe Avram Iancu, fiind coleg de liceu și prieten cu patriotul revoluționar (până și temele și le făceau împreună), dar și pe Ioan Pușcariu, Alexandru Papiu Ilarian și alți mulți membri ai „Societății de citire a tinerimii române”, conduse de Alexandru Bohățel. În preajma Revoluției de la 1848, măiereanul Alexandru Șotropa era bine cunoscut în rândurile fruntașilor români. Oricum, în timpul Revoluției, atât el, cât și Florian Porcius sunt prinși în Maieru, „legați în fiare și escortați spre Năsăud”. Curajoasa mamă a lui Alexandru, Susana, i-a urmat cu o căruță până la Cluj, încercând să-și elibereze fiul și ginerele. Cei doi au fost închiși în Cetățuia Clujului timp de 18 săptămâni, perioadă în care au fost „scoși pentru a fi martori oculari la executarea câtorva soți de suferințe, ultima dată fiind a preotului lutheran Stephan Ludwig Roth”. După eliberare, cei doi au plănuit să fugă în munți la oștile lui Avram Iancu, motivul renunțării la acest plan vi-l las dumneavoastră să-l descoperiți citind această carte scrisă și cu sufletul de dl. Lazăr Ureche. Deși și-a dorit să ajungă preot la Maieru, Alexandru Șotropa a rămas înalt funcționar regesc la Gheorgheni până în 1870 (p. 23). Aici s-a căsătorit cu Ana Csanyi, o româncă cu numele maghiarizat; vor avea doi copii: primul a murit când nici nu împlinise 3 ani, iar al doilea, Virgil, viitorul academician, s-a născut la 5 decembrie 1867. După un an și o lună, mamă-sa moare la vârsta de 24 de ani. Alexandru Șotropa se va stabili în Năsăud în 1871, unde se va recăsători, iar cu cea de-a doua sa soție va avea încă doi fii: Emil Șotropa, viitor farmacist și Victor Șotropa, care a urmat o carieră militară (p. 27). Tatăl său s-a stins din viață în Năsăud la 26 iulie 1889, la vârsta de 65 de ani (p. 28).

De Maieru a fost foarte legat prin rudenii, dar și prin proprietățile moștenite de la părinții săi (p. 30).

Trec peste perioada instrucției și educației lui Virgil Șotropa (la Năsăud, Bistrița, Cluj – student fiind a primit bursă ca descendent de grănicer al localității Maieru -, Budapesta), dascăli renumiți pe care i-a avut, prietenia cu poetul George Coșbuc, precum și peste capitolul III „Treptele afirmării profesionale”, perioadă când a lucrat ca ziarist la „Gazeta Transilvaniei” și a pregătit drumul memorandiștilor, etapa astristă și revenirea ca profesor la Năsăud, pentru a ajunge în anul 1898, când la vârsta de 31 de ani, s-a căsătorit cu Roza Goldschmidt; din păcate, din cauza unei boli cronice a trebuit să se pensioneze în anul 1913 (p. 53).

Mai trebuie adăugat faptul că de numele lui Virgil Șotropa trebuie legată „înființarea a două instituții culturale (...) în Țara Năsăudului: Muzeul Năsăudean și Subdirecția Năsăud a Arhivelor Statului”, dar și a renumitei reviste istorico-culturale „Arhiva Someșană”.

În capitolul IV, dr. Lazăr Ureche îl înfățișează pe academician în calitate de arhivist și continuă cu prezentarea operei istorice, lucrările sale de sinteză, lucrări ce tratează epoca anterioară militarizării Țării Năsăudului; un subcapitol important este acordat lucrărilor privind înființarea graniței militare năsăudene (1762 – 1851), dar și a celor care se referă la perioada ulterioară desființării regimentului de graniță.

În capitolul V, autorul (printre multe altele) trage concluzia că Virgil Șotropa este „o personalitate emblematică a Țării Năsăudului”, căreia i-a dedicat 60 de lucrări de specialitate publicate, ce însumează aproximativ 3000 de pagini, fapt pentru care a fost îndreptățită alegerea sa ca membru onorariu al Academiei Române în 1943 (p. 153).

Capitolul VI prezintă bibliografia operei lui Virgil Șotropa și o selecție a articolelor de presă, ceea ce demonstrează dragostea împătimită pentru trecutul istoric al acestui colț de țară al amândurora: autorului cărții și al celui despre care acesta a scris.

Cartea se încheie cu anexe ce cuprind fotocopii după scrisori olografe ale academicianului sau ale unor oameni de seamă adresate lui. Ca de obicei, nu lipsesc indicele de nume și de localități cum îi stă bine unei lucrări științifice scrise de un specialist în domeniu, prof. dr. Lazăr Ureche.

Supraviețuitor

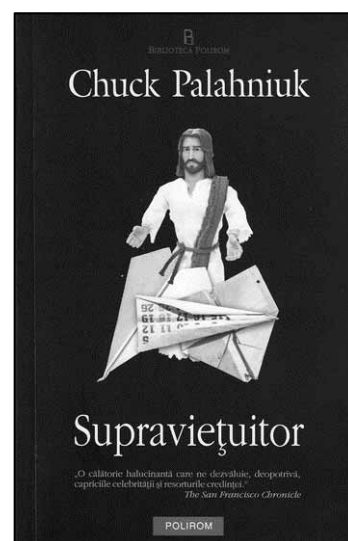
Virgil RAȚIU

O proză în care nu se întâmplă nimic deosebit sau, pur și simplu, nimic: nu tu un conflict de interese, de clan, economic, militar, de idei (astea sunt cele mai haioase!), nu tu apogeu, nu cădere în iad, și citind, nu asști la o dramă cu spectru terminal, ceva acolo, măcar o tentativă de crimă, de sinucidere sau batăr o iubire trădată, finalizată cu o mardeală potrivită pentru pagina întâi a *The Times*, o proză fără astfel de „ingrediente” este eseu, nu-i proză. Ei bine, în romanul **Supraviețuitor** întâlnești toate aspectele și situațiile. Eroul, adică Tender Branson, este supraviețuitor, nu „supraviețuitorul”, cum ar crede cineva. Tender a supraviețuit ca ultimul într-o sectă religioasă denumită Cultul Credincioșilor. Din cadrul acestei secte (de tip american, bineînțeles), abia după ce împlinsei 17 ani „ieșeau în exterior”, exterior însemnând metropole din SUA, despre care exterior habar nu avea, pentru că nimeni nu s-a îngrijit să-i explice, să-l învețe ce înseamnă ieșirea și supraviețuirea în lume. De pildă, dacă în colonia parohială noaptea era beznă totală, în lumea exterioară nu mai există întuneric, nopțile sunt luminate ca ziua, cu stele și sori și muzică nebună, până și orele de somn sunt petrecute sub lumina a tot felul de beculețe pentru ca, la adică, să poți urmări peștii din acvariu, care recipient e mai luminat decât o piscină deoarece există pești care se lasă excitați de fluxul tuburilor fluorescente. Tender Branson, ajuns în lume, a aflat că acolo, afară, oamenii au făcut pact cu diavolul care le însuflețește automobilele și le poartă avioanele peste țări și că răul se revarsă prin firele electrice. Spre propria supraviețuire nu numai că a fost luat în evidența Housing Choice Voucher Program, un program federal de asistență derulat de Departamentul

Locuințelor și Dezvoltării Urbane (a primit acolo, un fel de încăpere pentru dormit cu wc-ul comun situat pe culoar), ci și în evidența Programului Federal de Retenție a Supraviețuitorilor în urma căruia nu dobândi cine știe ce mari favoruri: nu dreptul de loc rezervat pentru persoanele cu handicap, nu dreptul de-a **nu** participa la întruniri publice, ci, o dată pe săptămână, timp de o oră, capeți un asistent social, care vine cu mașina oficială de serviciu, își notează kilometri parcurși de la un „subiect” la altul etc. Și din ăștia, subiecți de supravegheat, de asistat, oficialul are aproape 30. Muncă, nu glumă. Ce-și zice Tender când își zice: „Ferească Dumnezeu să arăt ca unul dintre idioții ăia din Midwest care s-au sinucis la grămadă crezând că Dumnezeul lor îi cheamă la el”. Cum a supraviețuit, nu știe. În schimb lucrează la prestări servicii curente, printr-o firmă, se subînțelege. Toți

îi sug sângele de muncitor harnic, conștiincios. Însă nu-și dorește să-i cunoască pe cei la care lucrează. Ce lucrează?: „Casele din cartierul în care mă duc la muncă în fiecare dimineață au tablouri pe pereți. Dincolo de ușa de la intrare au camere peste camere, în care nu intră nimeni, niciodată. Bucătării în care nimeni nu gătește. Băi în care nu se face niciodată mizerie. Bancnotele

Cartea străină

căzute, chipurile, după șifonier – ca să mă pună la-ncercare, să vadă dacă o să le iau ori ba – nu sunt niciodată mai mici de cincizeci de dolari. Hainele din dulap par proiectate de un arhitect” etc. Și se ocupă de curățenie, de grădinărit, de frecat parchetul și faianța, de preparat dineuri simandicoase, de scos petele de grăsime, sânge, spermă, vin de pe haine prin tot felul de metode chimice și alchimice, și-i verificată activitatea mereu prin speakerphone. Peste toate acestea, e foarte

preocupat de sinuciderile în rândul tinerilor, femeilor și bărbaților, de care se ocupă și asistența socială de la Programul de Retenție, de asasinate, de crime etc. Însă acum tocmai își spune povestea vieții în cutia neagră a Zborului 2093, la 12.000 de metri deasupra Oceanului Pacific. A deturnat un avion de pasageri, pe pilot la silit să se parașuteze, acum vorbește în cutia neagră până când combustibilul se va termina iar aparatul se va prăbuși undeva în deșertul Australiei.

Oglinda ridată – detaliu

Romanele lui Rebreanu (Adam și Eva)

Iacob NAROȘ

Primele însemnări manuscrise despre romanul *Adam și Eva* apar în *Schițe* – adică notații ce se încadrează în istoria acestei cărți începând cu 28 aprilie 1909 (*Caiete*, LR, pag. 18). După mai mult de un deceniu – în sept. 1918 – ca urmare a straniei întâlniri de la Iași a lui Rebreanu cu femeia misterioasă purtătoare de umbrelă, autorul va relua lucrul la o variantă mai apropiată de viitorul roman cu titlul *Mirza* (*Caiete*, pag. 35). Tot din această perioadă, apare și artificiu literar „methempsihoza” (*Caiete*, pag. 35), care presupune după Rebreanu, transmigratia sufletului către toate formele de viață. Rebreanu redactează în acest timp două proiecte analitice asupra romanului în cauză, încearcă să le redacteze, nu este mulțumit de ceea ce a rezultat, renunță și revine organizat asupra întregului material de-abia în 1924. Prima variantă a romanului *Adam și Eva* poartă așadar, titlul de *Mirza* (nume notat oblic cu creion roșu în *Caiete*, LR, pag. 318). Acțiunea acestui început de roman este plasată de autor în Chiuza, satul natal al tatălui autorului, în conacul boieresc de acolo, unde un țăran clăcaș se îndrăgostește subit de fata unui conte ungur ca și cum ar fi cunoscut-o într-o altă existență, sub primejdia atragerii unei pedepse severe din partea grofului tată: numele fetei era Mirza, iar pedeapsa – tragerea pe roată. În varianta finală a cărții, Rebreanu renunță la acest capitol (vezi și Andrei Moldovan, *Butelia cu oxigen. Consemnări critice*, pag. 162, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2010). A doua formă embrionară a romanului *Adam și Eva* este schițată în *Caiete*, (LR, pag. 132) și are doar două personaje cheie, Adam și Eva aflate în evoluție de la 7-8 ani până la 70-75 de ani spre a se simți fericiți.

De ce *Adam și Eva* ca titlu ales? Rebreanu expune teoria methempsihozei potrivit căreia bărbatul și femeia nu pot fi fericiți decât după a șaptea reîncarnare. Calvarul căutării mereu trează stăruie din trebuința de a găsi perechea lui de echilibru. Bărbatul și femeia se caută în vălmășagul imens al vieții omenești. Un bărbat din milioanele de bărbați dorește o singură femeie, din milioanele de femei. Unul singur și una singură! Adam și Eva!

Din *Caiete* (LR, pag. 337) aflăm că Nietzsche și Kant sunt singurii autori din opera cărora Rebreanu a găsit de cuviință să-și extragă motouri. Nu prea se găsește la îndemână totdeauna traducerea motoului așezat de autor la început de roman: „*Man muss nicht alles glauben Was die Leute sagen: man muss aber auch nicht glauben, dass sie es ganz ohne Grund sagen*”, adică: „*Nu trebuie să crezi tot ceea ce spun oamenii, nu trebuie însă nici să crezi că ei ar spune-o cu totul fără nici un motiv.*” (Kant) Orice comentariu asupra acestui moto este deschis și azi la fel ca și acum 85 de ani.

Pretextul romanului *Adam și Eva*, după mărturisirile lui Rebreanu, (vezi *Amalgam*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, pag. 65-70), e o scenă trăită prin septembrie 1918 la Iași: „*Pe strada Lăpușneanu, pe o răpăială de ploaie, am întâlnit o femeie cu umbrelă. Din depărtare m-au uimit ochii ei verzi, mari, parcă speriați, care mă priveau cu o mirare ce simțeam că trebuie să fie și în ochii mei. Femeia mi se părea cunoscută, deși îmi dădeam perfect seama că n-am văzut-o niciodată. Din toată înfățișarea ei înțelegeam că și ea avea aceeași impresie. Am trecut privindu-ne cu bucurie și curiozitate, ca și*

**Caietele
Rebreanu**

când ne-am fi revăzut după o vreme îndelungată. Nu ne-am oprit însă, deși am fi dorit amândoi. Umbrela îi alunecase într-o parte. Din figura ei n-am reținut decât ochii și mai mult privirea...”. Scena întâlnirii a fost pentru Rebreanu primul caz de acel „deja vu” despre care pomenesc adepții reîncarnării. Întâlnirea de la Iași declanșează pentru autor alte două episoade biografice: prima, o iubire romantică din tinerețe și a doua, halucinația pe care a avut-o autorul în timpul unei stări febrile, când visa că se îndrăgostise, cu mult timp în urmă, de frumoasa fiică a unui feudal, care descoperind legătura, poruncește ca cel în cauză să fie sfâșiat de câinii de vânatoare, spre disperarea fetei. Romanul *Adam și Eva* crește din istorie interioară și din aceste viziuni interne produse de subconștient și având culoare afectivă, adică visul sensibilizat de boală și amplificat și de vedenii sexuale la doar 14 ani. După mărturisirile lui Rebreanu aflăm că: „stăteam întins pe pat, priveam pe fereastra ce se afla în peretele din față. În fereastră vedeam coroana unui pom înflorit. Febra creștea sau poate numai inima mea adolescentină se înfierbânta de dorinți tainice... o viziune revenea mereu... un castel și o terasă impozantă cu niște scări largi de piatră albă. Eu, însumi, tolănit pe iarbă, între pomii înfloriți, așteptam parcă ceva, cu inima strânsă”.

Un alt fapt real asemănător se petrece la Bistrița, când sosise în oraș o trupă de teatru ungurească. Tânărul Rebreanu se îndrăgostește de ingenua trupei, o urmărește și o găsește cu altcineva; în acea primăvară se va îmbolnăvi și de friguri. De aici, autorul ajunge să mediteze în jurul marilor întrebări legate de viață și de moarte, de unde venim și unde mergem, ce a fost înainte de nașterea noastră și ce va fi după ce vom muri. Inspiratoare au fost și scrierile lui Eminescu: *Sărmanul Dionis* și *Avatarii faraonului Tla* (fragmente). De asemenea, Gustave Flaubert, prin ilustrul model, Salambo, apoi *Legenda cu Vagabondul stelelor* de Jack London, deși autorul nostru mărturisește că n-a citit pe London înainte de a scrie *Adam și Eva*.

În ce măsură respectă Rebreanu entitățile filozofice specifice ale acestui

roman, cum înțelege autorul și, mai ales, cum le abordează el, dar și personajele din carte, ne putem convinge încă din partea introductivă intitulată *Începutul*. În dialogul purtat de Toma Novac și Tudor Aleman se vehiculează noțiuni-cheie definitorii pentru înțelegerea întregii cărți: despre moarte, vis, suflet, spirit, methempsihoză, întrupare, căutare, încarnare, cădere, iubire, om, lume, atom, rățacire, naștere, viață. Mai puțin explicite par referințele directe despre lumea corporală, reîncarnare, stare corporală, perispirit, emanciparea sufletului, extaz, liberul arbitru, puritatea absolută a spiritului. Abordarea acestor entități fundamentale mai concret chiar și la nivel teoretic-informativ ar fi ajutat în mod sigur cititorul de ieri și de azi să se apropie cu mai mult curaj de acest roman și chiar să se implice emoțional mai mult. Liberul arbitru care există pentru spiritul în starea de rățacire prin alegerea ce o face asupra probelor la care se supune un încarnat prin actele vieții: viața corporală fiind nestatornică, spiritele se curăță, se perfecționează, își aleg singure probele, genul de probe pentru înaintare în așa fel ca ele să nu fie peste puterile lor și astfel avansarea să nu fie întârziată.

Nu încapă nicio îndoială că Rebreanu îmbrățișează dintru început spiritualismul - credința în existența unui suflet spiritual care-și păstrează individualitatea și după moarte (adică în noi nu este numai materie ci și suflet, spirit). Doctrina spiritistă precizează în plus că, deși pare himeric, se poate comunica cu spiritele.

Se desprinde de la început ideea clară că avem de-a face cu două lumi total diferite, lumea corporală și cea a spiritelor – a ființelor inteligente fără înveliș corporal. Starea corporală nu este pentru spirite decât tranzitorie. Spiritul schimbă învelișul (corpul) cum schimbăm noi o haină, ele părăsesc corpul ce se uzează. Sufletul se degajează din corpul uman și intră în lumea spiritelor. Sufletul ca principiu al vieții materiale, ființa pentru care corpul nu este decât un acoperiș, își păstrează individualitatea și după moarte devenind spirit. Ce este spiritul? O ființă inteligentă a creației care populează universul în afara lumii corporale. El nu este nici material, nici nematerial, este CEVA format dintr-o substanță despre care simțurile noastre nu ne pot

da o idee: o flacără, o scânteie care strălucește în funcție de gradul purificării sale, el poate lua orice formă cu ajutorul perispiritului de care este înconjurat. Perispiritul ca înveliș pe jumătate material ce însoțește spiritul după plecarea lui din corp este de natură eterată, natura sa intimă nu este cunoscută. Partea solidă se descompune după moarte, iar a doua urmează sufletul. Ca să înțelegem cartea trebuie să știm că spiritele trec într-o stare de rătăcire care nu e semn de inferioritate, mai întâi ele rătăcesc neîncarnate și apoi între diferitele existențe corporale. Cele care nu mai au de suferit vreo reîncarnare sunt spirite curate. Și ele sunt fericite sau nefericite după gradul lor de curățenie. Interesant e că ele își recunosc existențele anterioare, întocmai ca Toma Novac și chiar greșelile care le îndepărtează de perfecțiune și fericire și au dorința de a avansa mai repede spre cele șapte reîncarnări. Rebreanu se oprește în roman la termenul mai simplu de încarnare – acea stare a spiritelor care primesc un corp, așadar, avem spirite încarnate și rătăcitoare – pe pământ sau pe o alta planetă. Pentru adâncirea acestor noțiuni sunt necesare câteva minime completări aparținând lui Loyd Auerbach care definește reîncarnarea ca o credință filozofico-religioasă după care spiritul supraviețuiește morții trupului pentru a reveni într-un alt corp după un anumit interval, numai la ființele umane. Auerbach susține că o parte a ființei umane rămâne permanent pe parcursul trecerii de la o viață la alta (din cele șapte) dar o nouă personalitate se dezvoltă odată cu fiecare viață în parte. Rebreanu insistă pe ideea că orice ființă umană are în afară de corpul fizic, un ansamblu de structuri invizibile ca o scânteie divină, o picătură de Dumnezeu. Această esență divină renaște după moartea corpului fizic într-un alt corp, plus acele corpuri subtile.

De ce o anumită rezervă față de tema romanului de care vorbim? Posibil o reticență și chiar o ușoară contradicție cu opinia ortodoxă a creștinilor care spune că după moarte sufletele merg în cer, infern sau purgatoriu, adică ființa umană nu are la dispoziție decât O VIAȚĂ – ceea ce, să recunoaștem cu toții – e prea puțin – de ce atâta osteneală în perfecțiunea umană pentru atât de puțin timp?

Rebreanu n-a avut curajul să vorbească mult despre el însuși, cu atât mai puțin despre cărțile sale. În ceea ce privește romanul *Adam și Eva*, considerat de autor ca preferat, într-un

interviu din *Rampa*, 16, nr. 4182, 25 dec. 1931, pag. 9, sub titlul generic: *Un sfert de oră cu scriitorii*, asistăm la următorul dialog:

„Dar, d-le Rebreanu, îmi permițezi o întrebare, pe care dintre cărțile dv. o priviți ca pe cea mai bună?

D-l Rebreanu zâmbeste îngăduitor parcă:

– Am... desigur, cea care va veni.

– Atunci care dintre cărțile dv. e cea mai iubită?

– *Adam și Eva*. Acolo trec peste viața de toate zilele, zădăresc chipul de-a ne dezlega de trup, e o zbuciumare sufletească pe care am trăit-o intens și care mi-e apropiată...

Dar, iată, ca să vorbești despre o carte iubită, e ca și cum ai povesti cuiva de-o femeie pe care ai ținut-o în brațe altcândva, e necavaleresc.” (L. Rebreanu, *Opere*, ediție critică de Niculae Gheran, vol. 10, pag. 144).

Această afirmație este întărită încă o dată, câțiva ani mai târziu, într-un interviu apărut în *Facla*, 15, nr. 1452, 28 nov. 1937, pag. 2, sub semnătura lui C. Panaitescu, unde Rebreanu își întărește această preferință, ba chiar își exprimă intenția de a relua romanul: „*Adam și Eva* – e singura carte pe care o am aproape de sufletul meu și dacă aș avea timp aș reface-o” și tot în această idee, mai târziu autorul mărturisește că: „Am încercat să reiau *Adam și Eva* al cărui subiect îmi place foarte mult. Mi-a fost imposibil. În privința asta Mihalache Dragomirescu avea dreptate: opera literară este un corp psihofizic cu o viață independentă. Dacă romanul ar fi fost refăcut, el ar fi fost tot povestea unui om care, după ce trăiește o viață întreagă, descoperă femeia care îi e sortită, și atunci, tot eșafodajul vieții de până atunci e dărâmat.” (*Jurnal* 2, pag. 481).

Interesantă pare construcția romanului: personajul principal, Toma Novac, tânăr profesor de filozofie la universitate, care se iubește cu o femeie de șapte ori, în șapte vieți diferite, găzduiește a șaptea și ultima întrupare a sufletului în căutarea perechii ideale. Existențele lui interioare sunt rememorate în capitole diferite publicate separat în 1936 (BPT) și un capitol la Milano în 1929 – episodul cu Roma antică.

Întrupările anterioare sunt diferite, din culturi diverse și de vârste variate: 1 – un tânăr păstor egiptean, 2 – un nobil egiptean, 3 – un aristocrat cărturar din Mesopotamia, 4 –

un nobil roman, 5 – un călugăr german, 6 – un medic francez din vremea revoluției.

Titlurile capitolelor poartă numele celor șapte ființe feminine care marchează destinul eroilor: Navamalica, Isit, Hamma, Servilia, Maria, Yvonne, Ileana.

Morțile cumplite ale personajelor masculine din roman sunt un triumf al ființei dincolo de sine. Chiar dacă sunt jupuiți de vii, torturați și înjunghiați, ghilotinați și orbiți, personajele în cauză, deși mor, au o atitudine ce le detașează de durerea morții, fiind caractere puternice, au orizontul ființei dincolo de moarte. Toate acestea au revelația fericirii supreme printr-un simplu schimb de priviri.

Felix Aderca în *Mărturia unei generații*, 1929, pag. 281-293, apreciază romanul *Adam și Eva* „prin excelența senzațională în idei și metafizică. Efortul d-lui Rebreanu a izbutit acolo unde nu mai izbutise. Cele șapte nuvele din Adam și Eva sunt, poate cele mai vii dintre nuvelele sale, iar scena jupuirii de la curtea regelui indian e – după umila noastră părere – tot ce a scris Rebreanu mai puternic și mai ales, scenă abia egalată de moartea lui Ion. Încadrarea metafizică și teosofică a acestor pagini e încă factice”.

Interferențele culturale prezente în roman denotă documentarea scriitorului și apoi ficțiunea. Axius, aristocrat roman se interferează cu Pilat din Pont, într-o călătorie în Palestina. Acesta îi relatează episodul răstignirii lui Isus (Jehosua). Aici, autorul creează o soție a lui Pilat, Claudia, care crede în învierea celui răstignit, ca un semn premonitory al creștinismului. Întâlnim în *Adam și Eva* și tipologii din nuvelistică ca: Nigidius – romanul care avea o bibliotecă necită, ca David Pop din *Catastrofa* – abonat atât la presa maghiară cât și la cea românească, să nu supere nici pe unii, nici pe alții, iar el nu citește nimic.

Adam și Eva a fost publicat de trei ori între anii 1925-1927, până în 1943 însumând șase ediții. În funcție de atâtea apariții să vedem care a fost atitudinea criticii și cum a fost primit romanul și de către cititori.

Eugen Lovinescu apreciază ca onorabil rezultatul încercărilor lui Rebreanu de a se avânta în direcția literaturii de speculație științifică, cu toate unele neajunsuri, d-l Rebreanu „a ieșit cuviincios din speculația filozofică și cu succes din partea realităților a încercării sale”. (E. Lovinescu, *Evoluția poeziei epice*, Ed. Aurora, Buc., 1928, pag. 369).

Perpessicius se arată favorabil cărții în termenii expunerii aparente și subliniază „taina regenerărilor artistice” pe care autorul le stăpânește definitiv, dar și sancționează „pitorescul lexical” (Perpessicius, *Mențiuni critice*, 4, Editura literară a Casei Școalelor, Buc., 1928, pag. 236-237).

Pompiliu Constantinescu constata că „interesul cărții e mai presus de realizarea efectivă” și considera romanul *Adam și Eva* „o operă de fantezie pură” cu „viguroase evocări de culoare locală”. Pentru critic, romanul este „diversiunea unu mare talent ce s-a încercat să iasă din limitele lui naturale”. (P. Constantinescu, *Mișcarea literară*, Ed. Aurora, Buc., pag. 74-75).

Octav Botez dă importanță și valoare tablourilor, uneori interesante, alteori reci și monotone (în *Liviu Rebreanu: Adam și Eva*, V.R., nr. 5-6, 1925).

Șerban Cioculescu aprobă poziția generală a criticii, sesizează monotonia romanului și apreciază spiritul mitului născocit de scriitor. (Ș. Cioculescu, *În marginea operei d-lui Liviu Rebreanu*, *Revista Fundațiilor*, nr. 2, 1936).

Vladimir Streinu recunoaște seria „cărților de cel de-al doilea plan” în rândul cărora așază *Adam și Eva* și nu uită să reliefeze „permanenta putere de înnoire, trecerea la altceva” a lui Rebreanu. (Vl. Streinu, *Liviu Rebreanu*, *Revista Fundațiilor*, nr. 5, 1946).

Ovid S. Crohmălniceanu în *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. 1, Ed. Minerva, 1972, pag. 292) spune că: „Rebreanu are ambiția de a face literatură analitică, romanul *Adam și Eva* este calea retrairii iubirilor eterne”. În privința esoterismului, îl consideră cam simplist pe autor, apreciază totuși că „spiritul se recompune prin iubire” tinzând spre puritatea absolută. De asemenea, criticul Crohmălniceanu semnalează că „recunoașterea femeii predestinate are loc de fiecare dată prin simpla întâlnire a privirilor”.

I. Petrovici, mai îngăduitor, spune că: „fluiditatea stilului dobândește pe alocuri o vrajă și un farmec deosebit” (*Opere* cit., pag. 274).

Petre Pandrea (în *Adevărul literar și artistic*, an 13, nr. 765, 1934) atrage atenția că: „romanul *Adam și Eva* conține fragmente uimitoare de psihologie a sadismului și un copleșitor sentiment al trecutului”.

Al. Piru precizează că „nuvelele din *Adam și Eva* sînt niște adevărate romane concentrate, clocotitoare de pasiune”. (Al. Piru I, *Rebreanu*, București, E.T., 1968).

George Călinescu în „*Istoria literaturii române...*” pag. 631 – 632 și 735 – 736 recunoaște în *Adam și Eva* „informația harnică, sobrietatea și echilibrul narativ, meritul invenției. În concluzie, opera e onorabilă”. Marele critic susține că *Adam și Eva* nici nu este roman, ci un fel de poem metafizic avînd ca temă – fuga de realitatea tipică și methempsihoza – o veche predilecție a romantismului ca la Eminescu. Despre personaje se afirmă că Toma Novac și Ileana sunt prototipii unei perechi eterne care se vor realiza de șapte ori în seria materială a universului material, până ce uniți întru veșnicie vor trece în lumea spiritelor „pure”. Aici găsim cea mai sugestivă descriere a romanului *Adam și Eva* de către Călinescu: „o casă cu șapte etaje felurit colorate, cu nume sonore arhaice, cu coloratură exotic”, pe secțiuni: India, compartimentul arheologic Egipt, epoca romană, revoluția franceză și epoca actuală - la noi început de secol plus o altă mai veche, Adeodatus și Maria. Opera lui Rebreanu este apreciată și comparată cu cea a lui Theophil Gautier, Eminescu, Flaubert și Edgar Poe.

Al. Săndulescu sesizează că Rebreanu a creat un tip ideal de femeie determinat de împrejurări biografice și de structura psihică a autorului. Cuplurile rebreniene sunt sortite suferinței deoarece „*Dragostea nu încetează nici în acest roman să evoce perechea ei tragică – moartea*”. Ileana și cele șase întrupări ale ei din *Adam și Eva* sunt alcătuite din aceeași fibră erotică, ele au vocația iubirii pure fără alte complicații de ordin psihic.

Ion Foti – apare ca recenzent entuziast al romanului *Adam și Eva*, (cf. *Viitorul*, 18, nr. 3163, 22 mai 1925).

Nu putem încheia pleiada criticii vechi fără a cita pe I. Petrovici care în răspunsul de la Academie prilejuit de Lauda țaranului român, spune despre *Adam și Eva* că e „o salbă prețioasă de povestiri exotice, așezate pe un fir metafizic, ce face din această operă o încercare ambițioasă și oarecum temerară”. Tot aici se compară cele șapte capitole ca „niște mărgăritărele ale unor povești colorate”.

Critica literară actuală este reprezentată prin: Niculae Gheran, Andrei Moldovan, Ion Simuț, Gheorghe Glodeanu, ș.a. și are aceleași

aprecieri elogioase asupra romanului *Adam și Eva*. De fapt, spiritul critic este una din garanțiile progresului. Aspirația spre perfecțiune continuă fac ca marile opere să stârnească reacții diferite prin întrebările pe care le ridică. Astfel că, dacă Arghezi l-a contestat pe Rebreanu, Iorga l-a contestat pe Arghezi. Concluzia e clară: într-o cultură dinamică sunt necesare diverse atitudini.

Încercarea romancierului Rebreanu de a acorda obsesiei erotice o dimensiune metafizică și de a motiva atracția bărbat – femeie ca o finalitate superioară, regăsirea unității originare, a perechii mitice - constituie firul cheie al celor șapte povestiri în ramă. Autorul insistă pe șapte existențe succesive în materializări diferite ale acelorași personaje concretizate în șapte narațiuni centrate în jurul aceleiași teme – a chemării neîmplinite, plasate în epoci diferite istoric.

Cartea de față, prin caracterul ei filozofic este o tentativă cutezătoare de depășire a preocupărilor tipice scriitorului și nu numai, o încercare de orgoliu a lui Rebreanu de a crea o operă de fantezie pură. Romanul urmărește, ca și celelalte, viața într-o desfășurare ciclică, într-o ordine oarecum prestabilă. Zbaterea ființei umane, secretul corelațiilor, a infinitelor repetări este de fapt, un mit în forme ascunse ce aparține autorului. Sistemul esoteric al prietenului aleman pe care toma Novac îl combate și este sceptic față de el, spune în esență că această căutare reciprocă, inconștientă și irezistibilă e însuși „rostul vieții omului”; a șaptea moarte cuprinde revelația, a șaptea viață aduce de-abia fericirea unirii cu celălalt suflet.

Mitul methempsihozei, a implicațiilor ei ca model arhetipal al reîncarnării eroilor din *Adam și Eva* e axat pe mitul platonician al despărțirii androginului în două jumătăți (bărbatul și femeia) care se caută într-un ciclu expiator de șapte vieți terestre, toate ratate, ca într-a șaptea viață, cele două făpturi să se contopească într-o făptură androgină care-și recâștigă starea de început genuin. Autorul și-a făurit singur o teorie potrivită romanului închipuit. Așadar, Rebreanu a rezolvat conceptele mitice în plan personal. Androginismul pleacă de la Platon care în *Symposium* descrie primul om creat în formă de sferă care era suficient sieși. Taiat în două, cele două părți au devenit sexuate, s-au rătăcit în lume și au început să se caute reciproc pentru a redobîndi unitatea întregului, egală cu fericirea. Rebreanu a limitat methempsihoza

la o serie umană, a supus bărbatul la chinuri, lăsând femeia să supraviețuiască.

Prin aceste transfigurări literare ale conceptelor mitice, Rebreanu a creat un roman inedit cu variațiuni pe aceleași teme mitologice – respectiv – căutarea partenerului și întregirea cu acesta într-o făptură unică, unitară și suficientă sieși.

Reîncarnarea la Rebreanu arată că cele șapte vieți se succed eșalonat, se urcă sau se coboară în funcție de conduită. Punctul forte al reîncarnării este că explică existența suferinței după o viziune cosmică care împarte unora vieți fericite și altora nefericite în funcție de Karmă – adică suma acțiunilor și a gândurilor bune sau rele realizate pe parcursul celor șapte vieți. De fapt, această credință veche de când lumea în hinduism spune că după moarte sufletul intră în paradis sau infern, dar aici se stă provizoriu înainte de a se reîntoarce pe pământ. Legea Karmei zice că sufletul reîncarnat se prezintă în noua viață cu un bilanț a ceea ce a făcut în viața de dinainte. După cum au fost atitudinile și acțiunile sufletului într-o altă viață, astfel va fi el în existența în care a intrat, cel cu virtute va fi un virtuos, cel care a făcut rău, va fi tot un om rău.

IDEEA CUPLULUI ARHETIPAL ȘI ANDROGINIC din roman pleacă de la Jung care cartografiază târâmurile inconștientului colectiv – celebrul transcendent și precizează că „arhetipurile guvernează din adâncuri viața noastră de suprafață (arhetipul e invizibil și aparține dimensiunii ultraviolete a spectrului psihic). Eliade crede că arhetipul pur este transcendent și semnalează existența un arhetip erotic. Complementaritate erotică după Jung presupune animus și anima. Androginul își face încercarea în fiecare din noi după genul lui. Imaginea interioară a femeii pe care o deține bărbatul și imaginea bărbatului activă în psihicul femeii pot fi pozitive și negative. Anima de către băiat și animus de către fată trebuie integrate conștient pentru maturizarea spirituală a omului, adică împlinirea și reintegrarea totalității complementarităților erotice, formulate în mitologii sub ideea androginului.

Karma precizează că sentimentul cel mai dominant al oamenilor ar trebui să fie

IUBIREA, fiecare avem o Karma, avem și un destin.

Iubesc fără să mă tem? Plătesc pentru greșeli din trecut, dintr-o viață anterioară? Sau sunt răsplătit pentru faptele bune? Cât de liberi ne mișcăm pe traiectoria trasată de către destin? Mai există hazard sau liberă - voință? Întrebări la care încearcă să răspundă parțial - Rebreanu prin romanul *Adam și Eva*.

Începând cu 2012 pământul ar intra într-o zonă de înaltă frecvență care va presupune și adaptarea organismului uman la această frecvență; înălțarea conștiinței cu obținerea de noi posibilități de percepție va defini lumea viitoare ca fiind una a conștiinței și a spiritualității. (cf. G. Dumitru Dulcan, *În căutarea sensului pierdut*, Ed. Eikon, Cluj, 2008).

Ne întrebăm și noi alături de Pr. Arsenie Boca: „Pentru ce să optăm? Spirit sau materie? Omul îndumnezeit sau animal? Firesc ar fi să optăm pentru o nouă conștiință și o nouă spiritualitate. Oricum, omul viitorului va fi unul SPIRITUALIZAT. Dar pentru asta e nevoie de o nouă conștiință, o nouă spiritualitate.” (cf. și Jean-Paul Bertrand).

În concluzie, Rebreanu excelează în epica pură, a recreat romanul zolist în spațiul ardelean. De aceea, admirația mea constantă față de marele romancier pornește și de la faptul că a deschis romanului românesc nu un singur drum ci mai multe. A preferat să investigheze mereu alte zone, i-ar fi fost ușor să scrie mai multe romane în genul lui *Ion* și *Răscoala* unde era la el acasă pe acest teritoriu pe care-l stăpânea deplin. Marele romancier a fost un om de o mare generozitate și demnitate profesională. Cea mai sinceră mărturisire asupra romanului *Adam și Eva* poate încheia apoteotic toate cele prezentate despre el:

„În orice caz, mie, din tot ce am scris până acum, *Adam și Eva* mi-e cartea cea mai dragă. Poate pentru că într-însa e mai multă SPERANȚĂ, dacă nu chiar MÂNGÂIERE, pentru că într-însa VIAȚA omului e deasupra începutului și sfârșitului pământesc, în sfârșit, pentru că *Adam și Eva* e cartea ILUZIILOR ETERNE”. (cf. L. Rebreanu, *Jurnal 1*, București, 1984, pag. 19-20).

Strănutarea

Ionel POPA

Strănutarea (1912) face parte din rîndul „prozelor burgheze” (citadine), alături de *Ocrotitorul* (1912), *Cuceritorul* (1916) ș. a. Recenzînd volumul *Golanii* (1916), cronicarul de la „Rampa” găsea schița „memorabilă” pentru „ridicolul crai de ghindă” și pentru „romanțiosul mahalalelor noastre” (apud Liviu Rebreanu, *Opere*, 2, 1968, Note, comentarii, variante de N. Gheran)

Schița este povestea fetei de mahala care, ademenită de mirajul Căii Victoriei (nici că se putea o altă metaforă-simbol mai sugestivă), visează bovaric să-și depășească condiția. Călătorind cu tramvaiul spre Calea Victoriei, Didi, eroina schiței, este provocată la un flirt de către un „zburător” de mahala. „Domnul” care se recomandă „Jean Vasilescu, fost funcționar”, este „spilcuit”, „are mustață castanie, frizată, pălărie tare, baston, mănuși cenușii de ață, ochi galeși, buze roșii, late, pe care e aninat un zîmbet molatec.” „Îi place Jean. E băiat inteligent, cam obraznic nu-i vorbă, dar și obrăznicia îl prinde.” Flirtul abia început și care îi dă fetei mamei speranțe îi pune capăt hazardul: „Didi nu se mai poate stăpîni și, cu o strîmbătură grozavă, strănută tocmai în fruntea domnului Jean (...)” Domnul Jean, după un „politicos”: „– Mersi domnișoară!”, se scoală de pe banchetă și coboară din tramvai. Nenorocită, cu ochii în lacrimi, care îi „brăzdează sulimanul și pudra”, Didi „nu mai vrea să se plimbe pe Calea Victoriei” și se întoarce acasă pe strada Rațiu.

Didi e fiica profesorului de dans, Nicu Georgescu. Mama este de mult în pămînt. De cînd a ieșit din pension e mai mult singură. Șade la fereastră și gîndește că „ar fi bine să iasă și ea să mai vadă nițică lume, că e tînără și se prăpădește de urît în mahalaua asta pustie și murdară.” „(...) visează ceea ce ar dori să trăiască.” Eroina rebreniană are un dor de

viață cu atît mai nerăbdător (intens, e prea mult spus), cu cît ea se găsește într-un moment deosebit al creșterii sale: „Ea simte un dor mare să plece undeva, unde e multă lume, să rîdă și ea și să petreacă.” Ca și în alte texte, Rebreanu realizează sudura între cauza interioară, psihologică și cauza exterioară, socială care motivează acțiunile personajului. Astfel, dorința lui Didi de a evada este determinată de viața „tristă și urîță” de mahala și de vîrsta ei de nubilă. Rezolvarea problemei este lăsată în seama hazardului care într-un ceas te poate elibera (înălța) sau te poate condamna (prăbuși).

Întreaga tramă a schiței e construită pe mitul zburătorului. Spre deosebire de *La oglindă, balada lui Coșbuc*, în textul lui Rebreanu cronotopul este cît se poate de real, concret. Mitul erotic este coborît din sacru în cotidianul prozaic, într-o lume care stă pe loc fără orizont: „Conducătorul și vizitiul se dau jos și se pun la taifas cu chioșcarul de jurnale și cu brutarul.” Desacralizarea mitului erotic și căderea lui în derizoriu se desăvîrșește în momentul cînd, admirînd pe „domnul” așezat lîngă ea, Didi își zice în sinea ei: „Parcă o fată știe de unde îi pică norocul? Dacă a plăcut-o el la înțîia vedere, are s-o placă și mai mult cînd va cunoaște – or și mai bine, cînd va afla că are și ea o zestre, colo, nu mare, dar potrivită (...)”. Didi și-a pierdut farmecul naivității, a devenit o banală visătoare bovarică, iar zburătorul din mit a devenit un filfizon de mahala. Motivul oglinzii este substituit de fereastră, mai puțin nobilă, – prag între lumea reală și cea visată. Fecioara din poezia lui Coșbuc se împodobește cu hainele mamei și se privește în oglindă admirîndu-și inocent frumusețea naturală. Fata din schița lui Rebreanu se privește în oglindă și-și admiră frumusețea fabricată („Își dă pe obraji cu suliman roșu, se șterge de pudră, își

vopsește sprâncenele și buzele, își pune rochia cea nouă, azurie, pălăria cu petale de trandafir...”)

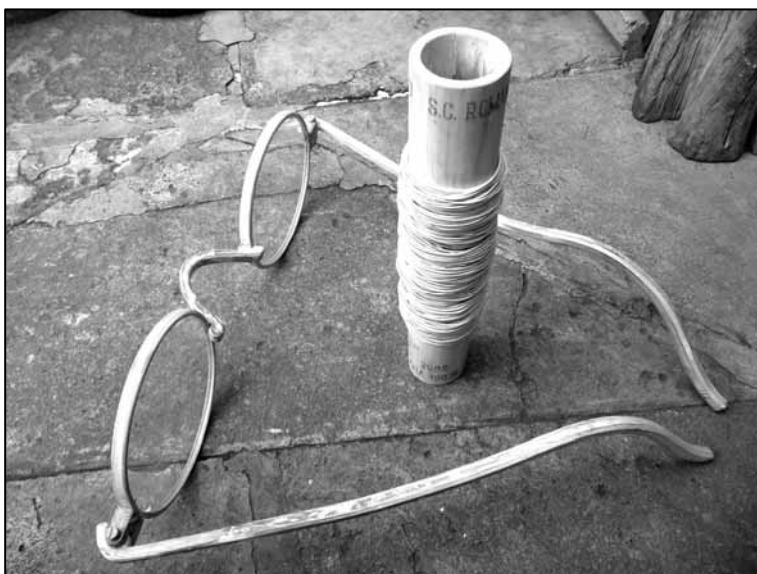
Schița *Strănutarea* oferă aspecte narrative, de limbaj, de construcție care merită să fie semnalate. Limbajul e aproape perfect adaptat universului din text. Narațiunea obiectivă se face din perspectiva eroinei. Naratorul se manifestă prin câteva comentarii în notă de ironie amară, înțelegătoare (ironia este un lucru rar la Rebreanu) prin care sugerează că viața este o luptă cu victorii și înfrângeri. Citeam undeva că *Strănutarea* este primul text în care viitorul romancier experimentează tehnica circularității. Nu e chiar primul text, dar parcă primul scris „tezist”, demonstrativ în acest sens. „Sfârșitul” este identic cu „începutul” schiței, diferă doar prin două cuvinte, dar suficiente pentru a evidenția filosofia momentului existențial al subiectului schiței: „Luna mai. Patru ceasuri

după amiazi. Soare. În răstimpuri suflă câte-o gură de vînt căldicel...”/ „Luna mai. Cinci ceasuri după amiazi. Soare. În răstimpuri, suflă câte-o gură de vînt rece...” Între cele două secvențe se desfășoară gradația spre catastrofă. Decorul citadin este topografic, fiecare component avînd valențe simbolice: Strada Rațiu, Strada Viting, Gara, Hotel Frața, Bulevard, Calea Victoriei. Traseul străbătut cu tramvaiul e aproape labirintic. Spațiul sugerează lumea nebuloasă la care visează eroina. Ființa e o jucărie în mîinile hazardului. Printr-un subiect ca acesta, scriitorul spune că viața este o luptă cu înălțări și prăbușiri.

Schița *Strănutare* este o proză modestă, dar care merită atenție deoarece, după cum am încercat să arăt, conține incipient câteva aspecte care prezente sub diferite chipuri și în alte texte devin în timp specifice scrisului lui Liviu Rebreanu.

(Fragment din volumul *Proza scurtă a lui Liviu Rebreanu*, cap. *Panoramarea prozei*)

Mediaș, septembrie 2011

Cu ochii-n patru

Georges DRANO

Poetul s-a născut la 6 februarie 1936 în nordul Franței, la Redon, și a trăit în Bretania până în 1993. S-a mutat însă în sud, la Frontignan-La Peyrade, unde organizează în mod regulat festivalurile de poezie „În sănătatea poezilor” și „Vocea Mediteranei”. Împreună cu soția sa, Nicole Drano-Stamberg, a participat la mai multe misiuni cu caracter umanitar în Africa. A publicat peste treizeci de volume și este deținător al Premiului de poezie Guy Lévis Mano (1992). Între scrierile sale figurează și un ciclu de cărți în format mic, conținând poeme cu aspect silogistic, având natura în fundal, însă în care motivul extras din realitate pătrunde pe un traseu mental ce-l filtrează îndelung, în căutarea sugestiilor esențiale (*La chambre du lac*, *À jamais le lac*, *La charrette de charbon*, *L'autre jardin*, *La route*, *Les feuilles du figuier*, *Le mur-murre de la vigne*). Poeziile publicate acum în traducere românească fac parte dintr-un asemenea ciclu șlefuit ca o bijuterie.

Camera lacului

*
* *

În camera lacului
apa visează pe un pat de pietre
Nisipul doarme
acolo unde pământul e dat uitării
Ploaia trecătoare
e cea care deschide cuvintele
Același vânt reia
goana zilelor
Aceleași zile ard
în miezul peretelui

*
* *

Când revenim
lângă lac
ne cuprinde uimirea

unei regăsiri în spațiul
care urcă spre noi
Tot ce nu se vede
îi aparține
Apa lui emană lumina
și o reprimește
Lumina lui ne capturează
privirile
Noi suntem cei care-l uită
visând malul

*
* *

Aici poți doar să aștepti
între plecări și întoarceri
Ce lac ne-ar putea fi ascuns
după dealurile cuprinse de uscăciune
Ne dă ocol
ne regăsește
în praful care ne urmează
Încă se vede zăvoiu
unde am putea aștepta

**Poeți francezi
contemporani**

puri, înseninați și docili
gata să hoinărim fără zor
de la un capăt la altul

*

* *

Ora lacului
nu sfâșie timpul
Abia rănită de cuvinte
e ora imobilă
desprinsă de cadrane
și de izvoare

Ora lacului
nu mărunțește nici un moment
Abia venită de fapt
e ora pierită
neluată în seamă de praguri
de drumuri umbrate

Ora lacului
nu reține nici o secundă
Abia deslușită aici
ea e ora absentă
înstrăinată de cuvinte
și de visări

*

* *

Chemările și strigătele nereținute
ale scăldătorilor suie până-n
șosea. Explozie de larmă pe
pereții stâncoși unde vocile lor
se opresc și se frâng. Plonjează

în jerbe, revin amețite
și întrepătrunse. Curg
ca niște reflexe de apă, se desfac
de orice legătură cu pământul.

*

* *

Să visezi un lac cu apă somnoroasă
și plină de pești într-o vale
copleșită de verdeață când lumina
își marchează calea departe de solul uscat
pe care pământul își arde ierburile.

Loc al nisipului și al stâncilor
unite prin culori celeste.
Apă care, învinsă de briză,
renunță să frământa malul.
Când noaptea lacului
veștejește carourile
înroșite de seară.

*

* *

Aici nu vor fi construcții adevărate,
cel mult niște adăposturi ușoare
din pânză, scânduri și trestii.
Fum n-o să urce din acoperiș, n-o să vezi
nici un samsar strecurat sub porți.
Viziuni trecătoare. Plimbându-ne
pe malul înnoptat
suntem gata să
fugim lăsând în urmă
partea cea mai bună din noi înșine,
începuturile.

Sculptura buncii

Nicole DRANO-STAMBERG

Biografia poetei este în linii mari asemănătoare cu a soțului ei, Georges Drano: au trăit în Bretania, s-au mutat de peste un deceniu în sudul Franței, unde desfășoară împreună activități menite să pună în valoare cultura în limbile franceză și occitană. A publicat volumele de versuri *Lointaines contrées*, *Séquences*, *Il va neiger nous attendons dans le parc*, *Oimots*, *Côté gauche de l'écrit*, *L'employée de la poésie*, *Ciel! Ciel! Des poèmes hirondelles!*. Ecouri ale misiunilor cu caracter umanitar realizate în Africa sunt *Résurgence du rouisseau Lagamas dans le désert* și *Chant du barrage de la Sirba*, acest ultim volum pomenit fiind marcat de realitățile sociale și culturale din Burkina Faso (fostă Volta Superioară), de care poeta s-a apropiat cu interes și înțelegere. Versurile traduse în limba română reprezintă fragmente dintr-un amplu poem, al cărui discurs epico-liric ocupă un întreg volum.

Partea stângă a scrisului

N-am țară
nici casă.
Nici încălțări
nici Dumnezeu.

Lăsați-mi pământul,
pământul fără răni,
să-mi imprim pe el cuvintele
și tălpile goale.

Unde să merg?
În ce casă.
Etaj după etaj.
Sub plăcuta fațadă barocă
virată spre roșu,
rătăcirii, asperității
și regrete adastă.

Într-o oglindă amară
surâzătoare,
ridată,

părăsită de voi toți?

Poticnindu-mă pe scoarța răvășită a lumii
dibuiam
rampa firească
a roabei, a fisticului sălbatic.
O floare de colț mă orbea, cuprinsă de ghețuri.

Dorința unei plecări
cu orice preț
la serbarea naturii
vi s-a părut profanatoare.

Trebuia să fi răspuns imediat.
– Scuze, vă rog,
avansam,
fără nici o țință,
vrând să rămân o clipă
în ținuturile voastre.

N-a fost cu puțință.

Unde vă închipuiți c-o să merg?

.....
Zi după zi. Înșiruire
de călătorii imposibile.

Opriri.

– Pașaportul, vă rog!
nici o adresă ce țară?
nici stradă, nici muzică, nici culori.
De ce deranjați cuvinte,
porți, ferestre, acoperișuri?

Am ajuns să mărturisesc.
Să arăt totul.
Încercuită. Încolțită. La înghesuială.

Sub răgușeala zorilor
am scos din buzunar
o grămadă de vorbe pătate de cerneală
amestecate cu pământ
omenesc
adevărat.

Nu mințiți.
Mi-ați desfăcut scrisoarea.
Începea așa:
Chère,
chère terre.
Tcherre. Tchérie. Tcheryl...
No Non Nein
nu și nu
Cernobîl.
Ajutor Esenin
Natașa Filipovna
dați-mi un pic de cerneală Waterman neagră
în vine.
Convorbirea s-a frânt.
Sunt rănită.

Aud:
insuportabile țipete de castrați,
balene sfârtecate.
Nu mai ai păr? Haide,
împrumută-mi fularul. Mulțumesc, mi-e
teribil de frig.
Iubiților, mes chères, mes Tcherrys,
ne-ați lăsat
atât de singuri.
Durele voastre respingeri.
Ne-ați răsturnat de-a binelea, dar nu vă
disprețuiesc.

Cerusem
să beau
să mănânc
să iubesc. Iubire iu...

N-am reușit să-mi închei scrisoarea.
Trebuia să strig
de durere.
Să rămân năucită.
M-aș fi refugiat
într-un foc de artificii
în Salsces*
în izvoare
în soare.

La sfârșit
nu vă mai puteam îmbrățișa.
Întoarceți-vă
privirile de la pământ!
De ce anume?
Cuvintele prind să plesnească.

Încep să mă pierd.
Drumul pe care apucam dimineața și seara
sfârșea într-o tragică întrebare.
Nu cumva avea să dispară?
Teama asta la fiecare pas.
Răscrucea
încă mai conducea
la casa cea mare
cu balcoane ciudate.

Împovărat cu atâtea dejecții
Pământul
nu cumva
s-a clătinat?

.....
În belșug de lumini pachebotul
își depune pe chei încărcătura
de fascinante imagini.
Să fugi din calea timpului,
să părăsești
sompțuoasa clădire
ce-și etalează rozul sub ploi
și plăgi.

Iubiților,
amintiți-vă de ea,

de balurile din marginea oceanului
înduioșând până la lacrimi!
Liebe, ô sehr, sehr,
amintiți-vă!
O muzică crește,

se retrage, revine,
dispare cu totul.
Ceva mai departe, magia pescăriei,
barca îndepărtându-se.
Șalul deja umezit.

* Cuvânt din limba occitană, însemnând *izvor*, dar și numele purtat de două sate din sudul Franței, unul unde a trăit Claude Simon (Premiul Nobel pentru literatură), celălalt având conotații sentimentale pentru autoarea poemului. O precizare privind titlul: poemul sugerează partea dinspre inimă a cuvântului scris, dimensiunile sale sensibile și secrete. (N. trad.)

Prezentare și traducere de **Mircea OPRIȚĂ**

Scoruș

Numele trandafirului în era digitală

Virginia NUȘFELEAN

Pedagog, filosof, semiotician, critic literar, jurnalist și romancier, Umberto Eco se face cunoscut marelui public prin opera sa romanească. Primul său roman, *Numele trandafirului*, apărut în 1980, cunoaște un

succes imens. Tradus în 47 de limbi și vândut în 30 de milioane de exemplare, romanul devine un best-seller mondial, în ciuda referințelor erudite și a pasajelor în latină, considerate, pare-se, acum de autor inaccesibile noii generații de cititori. Cartea este o povestire istorică, cu tentă polițistă, o anchetă dusă, într-o mănăstire benedictină din secolul al XIV-lea, de călugărul franciscan William de Baskerville, fost inchișitor, și novicele Adso, naratorul romanului, pentru dezlegarea misterului unei crime, în urma morții suspecte

Experiențe/ experimente

a unui călugăr. Realizată pe fundalul unui conflict între numeroase ordine religioase și papă, narațiunea se structurează pe mai multe intrigi, toate având interpretări și semnificații variate.

Inițiator al teoriei privind reacția cititorului și al ideii de text «deschis», Eco se concentrează asupra rolului pe care îl joacă cititorul în a crea valoarea unei opere literare, îmbinând elemente de semiotică și teorie a

limbajului. Să-și fi schimbat, oare, autorul între timp crezul literar, hotărând să pună «infinutul la gura câinilor» prin rescrierea romanului? Pentru că asta face Umberto Eco anunțând, prin editorul său Bompiani, o nouă ediție, „împrospătată”, a best-sellerului medieval. Proiectul lui Eco face valuri în presă. Informația este comentată de majoritatea ziarelor prestigioase, toate precizând că autorul intenționează să simplifice *Numele trandafirului*, debarasându-l de referințele erudite și pasajele în latină, care îngreunează lectura, încercând să-l adapteze – așa cum se procedează când se rescrie un clasic pentru școlari –, noilor cititori ai erei digitale, mai puțin erudiți, fără a schimba însă titlul, intriga și personajele. Jurnalistul Pierre Assouline se arată, în *Le Monde*, indignat de decizia acestuia de-a rescrie *Numele trandafirului*, considerat cel mai complex best-seller medieval, având un succes uluitor la apariție și fiind recompensat cu *Premiul pentru Cea mai bună carte* în 1981 și *Premiul Médicis* în 1982. Jurnalistul francez nu vede în acest demers al romancierului decât un dispreț la adresa generației acestui început de secol, considerată, probabil, de autor mai puțin cultivată decât cea de acum 30 de ani, capabilă de-a fi înțeles densitatea textului, și o sărăcire a literaturii. (...) „librăria, editura și autorul pot câștiga din asta, dar literatura?”, se întreabă jurnalistul. „Cum va explica profesorul Eco studenților săi necesitatea scriiturii, economia internă a unei povestiri, exigențele unui text? Departe, foarte departe de Rilke din *Scrisoare către un tânăr poet*”. *Télérama* scrie că editorul său american i-a cerut romancierului să-și adapteze stilul tinerilor cititori, iar *El Pais* relatează că scriitorul „pretinde a-și actualiza romanul pentru a-l adapta noilor tehnologii și generații”. O generație pe cale de a deveni debilă? Nu este, oare, îngrijorător ca

un renumit universitar să ofere ca soluție adaptarea la ignoranță și nu efortul de-a instrui? „Dacă nu-ți poți educa cititorul, simplifică-ți romanul”, încheie *El Pais*. „Nimic din toate astea”, ripostează Umberto Eco într-un interviu acordat cotidianului *La Repubblica*. „N-am corectat decât câteva inexactitudini și repetări, pentru mine, doar câteva rânduri ici și colo, niște citate în latină. Ansamblul rămâne aproape identic”, precizează autorul, scandalizat de această ambalare mediatică. Care părere ar fi validă? Cine spune adevărul? Rămâne să ne edificăm, dat fiind că noua versiune a romanului a fost programată să iasă în librăriile italiene pe 5 octombrie, iar traducerile, începând cu ianuarie 2012. Vestea interesantă este că noua versiune a romanului va avea și o variantă electronică, destinată internaților, din care nu vor lipsi linkurile explicative.

Nu toată lumea este contrariată de această rescriere a romanului. Nicolas Gary, fost profesor de latină și greacă, fondatorul sitului *Actualitté.com*, apreciază inițiativa scriitorului italian, considerând că rescrierea operei este o necesară adaptare la realitate: „Eco are o viziune mai mult decât interesantă a internetului și a transmiterii culturii prin intermediul acestuia”.

Cert este că o astfel de remaniere ar putea crea emuli interesați de a rescrie capodoperele literare, cu scopul de a le face mult mai accesibile celor neinstruiți: un Balzac fără descrieri, un Céline mult mai lizibil.

Să fie, oare, inițiativa lui Eco o idee înțeleaptă, sau o provocare ce pune în pericol chiar cultura?

Nebuni de legat

Funcționalitatea modelelor feminine în opera lui Hildebert de Lavardin

Jacques DALARUN

Motto: „Tu imită-le, cât se poate, pe aceste femei sfinte.”¹

Pentru a cerceta raporturile între viziunea masculină asupra femeii și orientarea spirituală a femeilor reale, opera lui Hildebert de Lavardin, prelat și poet din vestul Franței, la trecerea dinspre al XI-lea spre al XII-lea secol, are o valoare cu totul specială². Sunt adunate aici, pe de o parte, *Vieți de sfinți* și, pe de alta, scrisori adresate unor persoane reale, în cea mai mare parte personaje „istorice”. Se poate constata că legendele sunt, în majoritate *Vieți de sfinți*, în timp ce o parte deloc neglijabilă este adresată femeilor din anturajul prelatului, într-o perioadă importantă a reformei numită gregoriană. Interesul deosebit manifestat de Hildebert față de „chestiunea feminină” corespunde atât unui anumit moment al istoriei religioase și sociale, cât și unui parcurs personal.

Literatura religioasă pentru uzul femeilor începe să fie mai bine cunoscută³. În ceea ce mă privește, sunt tentat mai mult să înțeleg structura și funcțiunea globală a acestei literaturi decât să-i examinez conținutul. Reflecțiile mele se vor concentra mai ales asupra raportului dintre cele două discursuri care se materializează în două genuri literare:

Traduceri

hagiografia și corespondența. Două discursuri sau un discurs în dublu exemplar? Scrisorile și legendele țin de intenții absolut distincte sau de aceeași intenție în două grade diferite? În acest caz, de ce această redundanță? Ce adaugă așadar hagiografia pastorală și modelele de sfințenie regulilor de comportament? Și încă ceva: ce corespondență secretă le unește pe Adèle de Blois și Maria Egipteanca? Atâtea întrebări care traversează o altă

întrebare, determinantă: aceste texte de diverse tipologii vorbesc despre femeie, despre femei, sau se adresează femeilor?⁴.

Literatul, reforma și femeia

Este destul de greu să ne imaginăm prestigiul, în special literar, cu care au fost aureolați oameni precum Hildebert de Lavardin ori prietenul său Marbode de Rennes, considerați, cel puțin în secolul al XIII-lea, drept cei mai subțili literați ai creștinătății, ei atribuindu-și totodată, cu demnitate, calitatea de poeți laici⁵. Viața lui Hildebert este bine cunoscută datorită lucrării *Gesta episcoporum Cenomanensium*⁶. Opera lui, care trece de la poeme ușoare la cele mai profunde tratate teologice, merită mai mult decât ediția plină de erori al lui Antoine Beaugendre reproducă în *Patrologia latina*, înțesată de atribuiri false⁷. Dar studiul semnat cu aproape treizeci de ani în urmă de Peter von Moos⁸ îi aduce un frumos omagiu lui Hildebert de Lavardin.

Năcut prin 1056 la Lavardin, dintr-un tată administrator, Hildebert este produsul școlilor renăscute în secolul al XI-lea. Ecolatru, arhidiacon al diocesei din Mans, el devine episcop în 1096. După treizeci de ani petrecuți în această funcție, în 1125 este numit arhiepiscop de Tours, unde moare în 1133. Protagonist al ceea ce Pierre Toubert numea „actul postgregorian”⁹, Hildebert se definește ca reformator moderat¹⁰. Alegerea sa în funcția episcopală se înscrie în elanul provocat de călătoria papei Urban al II-lea în Franța¹¹. Promovarea s-a datorat probabil

bunelor și loialelor sale servicii în favoarea reformei.

Din existența lui foarte plină, nu reținem decât două momente ieșite din comun. Yves de Chartres dezvăluie faptul că, înainte de a deveni episcop, Hildebert avusese mulți copii din aventuri nerușinate cu „femei de nimic”¹². *Gesta* confirmă cu jumătate de gură acuzația, semnalând că, după alegerea sa în funcția de episcop, înspăimântat de senzualitatea trupului, Hildebert s-a supus unei asceze foarte aspre și, pentru a ispăși „greșelile tinereții”, în fiecare noapte uda patul de lacrimi. Metafora patului udat de lacrimi din predica sa *De Cristo ut humanae salutis post lapsum Adae reparatore*¹³ face o trimitere plină de înțelesuri la spălarea de păcate a locului în care trăia.

Tot *Gesta* relatează că, prin 1115, înainte de a pleca la Roma, Hildebert îi acordă dreptul de a predica lui Henri din Lausanne. Scurta confruntare dintre cei doi bărbați arată cât de periculos și delicat în același timp a fost procesul de reformă ecleziastică¹⁴. Henri, studiat de Raoul Manselli și definit recent de Adrian Bredero ca „un reformator devenit eretic”¹⁵, era de fapt un apropiat al acelor „Wanderprediger” dragi lui Johannes von Walter¹⁶. Pentru a scăpa de probleme, Hildebert trebuia să-l izgonească pe Henri din dioceză. Ruptura intervine în momentul în care entuziasmul față de reformă, insuficient controlat, îi captează pe oamenii simpli, devenind o mișcare împotriva clerului, iar atenția acordată femeilor, comună prelatului și ereticului, se transformă, potrivit *Gesta*, în partide furibunde de desfrâu. Prin Geoffroy de Vendôme, Marbode de Rennes, Hildebert, Robert d'Arbrissel și Henri, vestul Franței a cunoscut toate figurile reformei ca propriile sale avataruri.

Căci dacă Hildebert, nicolait pocăit, vorbește atât femeilor cât și despre femei, dacă în privința lor face eforturi de conceptualizare, dovedite de predica *De communi consensu*, care se referă la căsătorie și al cărei titlu i-a trezit interesul lui Georges Duby¹⁷, sunt și acestea fațete ale reformei. Reforma ecleziastică nu se reduce la o mișcare de apărare împotriva laicilor care

ignoră dogmele și la un efort de redresare a moravurilor clericale. Se cuvine ca păstorul, fără excepție, să fie cel care arată turmei – în consecință și femeilor – căile posibile ale mântuirii. Îndelungată și profundă evoluție într-adevăr, căci același Hildebert – dar în calitate de bărbat pur și simplu – nu ezita să o considere pe femeie unul din cei trei dușmani principali ai bărbatului, alături de bani și onoruri:

„Femeia, lucru fragil¹⁸, nestatornică în toate, mai puțin în crimă/ este periculoasă chiar fără voia ei. Femeia, flacăra mistuitoare, nebunie fără margini, blestem fără egal,/ prinde răul din zbor și îl răspândește în jurul ei./ Femeia, sălaş al josniciei, jucăria tuturor, născocită pentru a înșela,/ crede că reușește și când păcătuiește [...] Femeia, care roade totul în jur, este roasă, la rândul ei, de vicii și, prădătoare de bărbați, devine ea însăși pradă a bărbaților”¹⁹.

Am putea glosa aici asupra raportului dintre doza de misoginism real și modelele literare²⁰. Dar mi se pare mai util să relev că Hildebert nu a fost numai actorul, ci și unul din susținătorii reformei la cumpăna dintre secolele al XI-lea și al XII-lea, un susținător divizat, sfâșiat poate. Spun acest lucru pentru a sublinia că se cuvine să luăm în serios – și nu numai ca pe un simplu joc de cuvinte – faptul că în opera sa legendele și scrisorile au un dublu aspect, femeile apărând ca miză, iar sfintele drept călăuze.

Fecioara, regina și prostituata

Trei figuri de sfinte strălucesc cu adevărat în opera lui Hildebert de Lavardin: Fecioara Maria; Radegund, regină, apoi călugăriță; Maria Egipteanca, păătoasa pocăită. Trăsătura lor comună este aceea că ajung la Hildebert din tradiția biblică, patristică sau hagiografică. Departate de a alege să scrie *ex nihilo* viețile sfintelor contemporane, de altfel foarte puține în acea perioadă, după cum demonstrează Jane Tibbetts Schulenburg²¹, Hildebert remodelează portretele anterioare. Cu atât mai importantă este așadar, dintr-un anumit punct de vedere, munca sa²².

Potrivit identificărilor datorate lui André Wilmart, una dintre puținele predici autentice – cea intitulată *Contra Judeos* și care vorbește despre întrupare – evidențiază imaginea lui Hildebert despre Maria²³. Predica insistă asupra virginității absolute a Mariei, idee exprimată clar în formularea „închisă înainte de naștere, închisă în timpul nașterii, închisă după naștere”²⁴. Am sugerat deja că această exprimare, pe care nu o folosește nici Augustin, nici Ieronim, nici Grigore cel Mare – foarte puțin uzitată de altfel înaintea secolului al XI-lea, comună în schimb la

Jacques Dalarun (n. 1952) – medievalist francez. A fost director de studii medievale la Școala franceză din Roma, director al Institutului de cercetare și istorie a textelor (1998-2004). S-a consacrat studiului experiențelor religioase feminine din Evul Mediu. A acordat o atenție deosebită figurilor lui Francisc și Clarei de Assisi. Textul din Mișcarea literară este un fragment din volumul *Dieu chagea de sexe, pour ainsi dire. La religion faite femme, XIe-XVe siècle*, Fayard, Paris, 2008. Notele și comentariile aparțin autorului francez.

Hildebert de Lavardin și Geoffroy de Vendôme²⁵ și pusă în circulație începând cu *Glossa interlinearis*²⁶, înainte de a se bucura de succes la alți autori scolastici²⁷ – pare să reducă și mai mult definiția virginității mariale, concentrând

privirile și atenția asupra momentului exact al stupefiantei nașteri virginale.

Hildebert nu a redactat decât trei scrieri hagiografice. Din cele trei portrete, numai al bărbatului, Hugues, abate de Cluny, mort în 1109, este al unui contemporan²⁸; celelalte două sunt ale unor femei, sfinte din trecut. Este cunoscută povestea Radegunde, fiica lui Berthar, rege al Turingiei. Capturată de fiii lui Clovis, căsătorită cu Clotar, se retrage apoi la o mănăstire care, după 569, devine Saint-Croix din Poitiers. Venantius Fortunatus și Baudovinia au scris, între secolele al VI-lea și al VII-lea, două *vieți* contemporane despre Radegund²⁹. Mult mai puțin cunoscută, rescrierea târzie, în proză, datorată lui Hildebert, se inspiră din cele două lucrări anterioare³⁰. Comparăția dintre legendele Evului Mediu timpuriu și reluarea din secolul al XII-lea dezvăluie o diferență fundamentală

a punctelor de vedere. La Venantius Fortunatus, căsătoria Radegunde, patul împărțit cu un bărbat nu par să pună probleme decât cel mult pentru Clotar. El se plânge că a luat de nevastă o femeie care se scoală în fiecare noapte pentru a se ruga, mai mult călugăriță decât regină³¹. Chiar dacă Michel Rouche, citind legenda printre rânduri, vede în „istoria căsătoriei și a celibatului asumat apoi de Radegund [...] o adevărată tragedie”, tot el recunoaște, în cele din urmă, că „Radegunde nu îi era teamă de căsătorie”³². Hildebert, dimpotrivă, insistă asupra virginității eroinei sale înainte de căsătorie, apoi asupra pasivității și chiar a dezgustului cu care se supune datoriei conjugale³³. Acolo unde Venantius Fortunatus scria *puella*, Hildebert folosește de șase ori *virgo*, o dată *virginitas*, de două ori *castitas*, o dată *pudor*, termeni absenți din textul original³⁴. Ca și altor sfinte măritate – Cunegund, soția lui Henric al II-lea, împăratul Germaniei, sau martira Godeliva de Ghistelle³⁵ – Radegunde i se atribuie progresiv legenda unei virginități salvate în patul conjugal. Hildebert schițează această legendă, respinsă viguros de RR. PP. benedictin din Paris în 1949: „Este greu de crezut că Radegund și-a putut păstra virginitatea în timpul căsătoriei, după cum au susținut, în secolul trecut, câțiva istorici catolici, de pildă Chamard. Ar fi fost o încercare imposibilă pentru temperamentul brutal al lui Clotar”³⁶. Un argument care te face să zâmbești. Întoarcerea la virginitate a eroinei, așa legendară cum a fost, este revelatoare pentru sensibilitatea vremii. În privința Cunegunde, moartă în 1040, Georges Duby notează:

„Primele afirmații despre acest mariaj alb nu sunt anterioare sfârșitului de secol XI. Legenda, evocată în special de Leon d'Ostie în cronica mănăstirii benedictine Monte-Cassino, pare să fi apărut printre promotorii reformei ecleziastice”³⁷.

Hildebert se îndreaptă în același sens. În cheia de lectură a secolului al XII-lea, calitățile călugăriței Radegund nu sunt decât cele ale unei virtuți iremediabil pierdute.

Sfintele pocăite din deșertul oriental cunosc un mare succes în manuscrisele

monastice din secolele XII-XIII³⁸. La rândul său, Marbode de Rennes versifică legenda Thaisiei³⁹. Hildebert procedează la fel cu *viața* Mariei Egipteanca. Maria este o desfrânată care se îmbarcă pentru Ierusalim și își plătește călătoria oferindu-și trupul întregului echipaj. Ajunsă în Țara Sfântă, vrea să intre în sanctuarul Fecioarei, dar este împiedicată de o forță supranaturală. Atunci Maria – buna Maria – îi deschide „porțile vieții”, dar o convinge să meargă dincolo de apa Iordanului și să ducă o viață de penitență⁴⁰. Destinul Egiptencei este delimitat așadar pe două praguri magice: pragul bisericii, interzis Mariei cea plină de vicii, dar, în final, deschis de Maria cea plină de iubire; apoi fluviul, graniță între lumea cultivată și cea sălbatică⁴¹. Primul prag, care ar fi rămas de neatins pentru desfrânată dacă n-ar fi intervenit Fecioara, este proba purității; al doilea, trecut din proprie voință, devine proba căinței și deschiderea spre mântuire. Legenda orientală tradusă în Occident de Pavel Diaconul⁴² – și care, în opinia lui Victor Saxer, a dat naștere, în bună măsură, în ultimul pătrar al secolului al IX-lea, legendei despre sihăstria unei alte Marii, Magdalena⁴³ – beneficiază de aportul lui Hildebert, dar în sens invers și complementar schimbării care marchează figura evanghelică. Pe de o parte, Magdalena alege sihăstria în timp ce, pe de altă parte, sfânta din deșert se bucură de influența Magdalenei. Într-un lung monolog interior, păcătoasa se întreabă, în viziunea poetului, de ce n-a reușit să intre în biserică, iar atunci se identifică ea însăși, într-o interpolare datorată lui Hildebert de Lavardin, cu Magdalena care se apropia de Cristos, aducând mir și miresme, ajungând să compare propria ei mântuire cu învierea lui Lazăr⁴⁴, paralelă pe care Augustin o făcuse deja⁴⁵, dar între frate și soră.

Are vreun sens acest triptic hagiografic feminin? Există desigur o relație cu cele trei ipostaze ale statutului moral al femeii – fecioară, văduvă și măritată – un raport ce corespunde cu cele trei trepte de răsplată – o sută, șaiszeci și treizeci – după modelul parabolei semănătorului⁴⁶, cu condiția să acceptăm că, în feluri total diferite, Radegund și Maria Egipteanca împlinesc totuși cele două

etape ale aceluiași parcurs, de la plăcerile trupului la retragerea în singurătate. Dar tripticul acesta este perceput cu adevărat de contemporanele lui Hildebert? Aceste sfinte le spun ceva?

În cazul Fecioarei, mi se pare că nu. În primul rând, pentru că figura Mariei apărea într-o predică asemănătoare tratatelor și avea puține șanse să ajungă la femei, apoi pentru că această exaltare a unei maternități îndeplinite într-o virginitate absolută ridică un monument la care nici o femeie nu avea acces⁴⁷. Pe de o parte, aș fi tentat să pun această exprimare insistentă a virginității Mariei în legătură cu efortul depus de reformatori pentru a-i despărți definitiv pe clericii laici de soțiile lor, printr-o mișcare de vase comunicante în care blestemul aruncat asupra Evei primordiale să o proiecteze pe noua Evă pe un firmament inaccesibil. Pe de altă parte, s-ar putea pune în legătură cu afirmarea modelului social și familial al ascendenței, sistem care concentrează și el privirile asupra unei nașteri privilegiate, ieșită din comun⁴⁸. Dar, în fond, faptul că argumentele folosite – implicit sau explicit, conștient sau inconștient – sunt teologice, disciplinare sau antropologice nu schimbă caracterul dezbaterii: ea rămâne o dispută între bărbați.

Chiar dacă se adresează unui *Seimanus* sau *Seimarus* neidentificat⁴⁹, Hildebert le are în vedere mai mult pe femei atunci când recompune *Viața* Radegunde: corespondentele lui sunt femei din înalta aristocrație din vestul Franței și din Anglia, regine sau fiice de regi. Să nu uităm că Adèle de Blois, corespondenta lui Hildebert, despre care vom mai vorbi, primea cereri, sfaturi, omagii sau dedicații de la autori precum Baudri de Bourgueil, Yves de Chartres, Hugues de Fleury, arhimandritul Enguerrand sau Geoffroy de Reims⁵⁰. Pentru aceste mari doamne, soția lui Clotar putea fi un model de urmat fără nici un efort de imaginație și fără a se expune vreunui pericol. Dar portretul pictat de Hildebert este prea puțin potrivit să suscite devotamentul sau entuziasmul! Dacă Aristot, înaintea lui Toma d'Aquino, definea femeia ca *mas occasionatus*, „mascul ratat”⁵¹, prelatul

nostru pare să o definească pe sfânta măritată ca „fecioară ratată”.

Trebuie să recunoaștem că singurul portret hagiografic care se adresează parțial femeilor și care provoacă emoții sau pasiuni este cel al curvei pocăite. Figură consacrată doar în parte femeilor, întrucât nu trebuie să uităm că păcătoasa simbolizează de asemenea și chiar înainte de toate sufletul bărbatului⁵². Dar dacă aceste versuri, despre care ne imaginăm că erau citite la curțile aristocraților, puteau să seducă, să șocheze sau să emoționeze, la fel ca poemele lui Guillaume de Poitiers și Guillaume d'Aquitania, „primul dintre trubaduri”⁵³, ne putem întreba: ce învățăminte ofereau ele femeilor? Care este așadar, pentru femeile nobile sau pentru anonimele vizate de prelatul poet, actualitatea acestei sfințenii reconsiderate?

Călugărița, contesa și văduva

Hildebert de Lavardin a întreținut o corespondență destul de bogată – șaptesprezece scrisori cu totul – cu trei categorii de femei: fecioare consacrate Domnului, matroane nobile și văduve convertite la viața religioasă; primele anonime, celelalte înrudite sau aliate cu dinastia anglo-normandă⁵⁴. Este evidentă paralela cu producția hagiografică. Legende și scrisorile oferă o complementaritate care amintește de cea care leagă *Decretul* sau *Panormia* lui Yves de Chartres de corespondența pe care a întreținut-o⁵⁵: pe de o parte, dreptul exprimat; pe de altă parte, jurisprudența, o cazuistică aplicată la realitatea socială, la schimbările vieții.

Scrisoarea pe care Hildebert o adresează călugăriței Athalise⁵⁶ este inspirată de cea a lui Ieronim către Eustochia, model de care orice cleric trebuia să țină seama când se adresa unei femei, cu atât mai mult unei fecioare⁵⁷. Athalise a făcut o alegere bună, cea a virginității, nu numai pentru că, după cum a promis Apocalipsa⁵⁸, fecioarele îl puteau urma pe Miel peste tot, ci mai ales pentru că, chiar fără să fie vorba despre profit spiritual, trebuia să se știe că mariajul este o capcană de temut. Soțul, o brută, nu se gândește decât la propria lui plăcere și la dominarea consoartei. Când

sunt răi, copiii nu aduc decât necazuri; când sunt buni, îi urmărești permanent cu neliniște. Înainte de toate, virginitatea este pentru femeie libertatea *hic et nunc*. Este așadar important să o păstrezi ca pe un dar prețios.

Scrisorile adresate de Hildebert femeilor măritate și care trăiesc în lume sunt, în mod logic, piese de circumstanță. Uneori, în chip de solicitant, reclamă donația vreunui patrafir sau, din poziția curteanului, mulțumește pentru vreun cadou, menționând, de fiecare dată, ca un bun cleric ce era, sensul spiritual al cadoului⁵⁹. Circumstanța putea fi una solemnă sau una de-a dreptul gravă, cum se arată în scrisoarea adresată Matildei de Scoția cu ocazia căsătoriei sale cu Henric I Beauclerc [Cărturarul] (sic! – nota trad.), regele Angliei⁶⁰ sau în cea adresată contesei Adèle de Blois, fiica lui William Cuceritorul și, în consecință, cumnată a precedentei, în absența soțului ei, Étienne de Blois⁶¹. (Vor fi existând și alte inadvertențe, mai importante sau mai puțin importante, dar pe cea de față traducătorul simte nevoia s-o releve: Matilda de Scoția a fost fiica, nu soția lui Henric I Beauclerc, și nepoata lui William Cuceritorul; tot nepot al lui William Cuceritorul a fost Étienne de Blois, soțul Adèlei de Blois – nota trad.) Nefericitul conte de Blois – cel care relatează este Ordéric Vidal – luase din nou drumul Cruciadei, în 1101, sub presiunea soției sale, pentru a șterge rușinea dezertării din Anatolia, în 1098. Dar cea de a doua participare la cruciadă i-a fost fatală⁶². Curtenitoare în toate sensurile, blânde în ton, scrisorile lui Hildebert aparțin, în egală măsură, pastorului, nefiind lipsite de fermitate și profunzime. Episcopul de Mans îi amintește Matildei că ascendența sa nobilă, frumusețea și bogăția ei sunt daruri de la Dumnezeu, pe care se cuvine să le folosească în slujba binelui, fără să le facă rău celor mai slabi decât ea. Făcând apel la înțelepciunea lui Seneca, prelatul îi adresează Adèlei, care se afla atunci în fruntea comitatului Blois, un apel vibrant de clemență față de popor⁶³. Parcurgând această corespondență, ai impresia că episcopul speră să mijlocească, prin consoarte, ceea ce nu reușise să le inoculeze soților: triumful principiilor unei bune

guvernări. Când subliniază, pentru a întări autoritatea clerului asupra lor, că bunătatea, la femei, este efectul grației divine și nu al firii lor⁶⁴, discipolul și prietenul optimistului Anselm din Canterbury⁶⁵ dovedește că nu are nici un fel de iluzii asupra bunătății bărbatului, chiar dacă se presupune că aceasta din urmă ar fi mai naturală.

În perioadele în care doamnele cu care corespundează sunt căsătorite, Hildebert se ferește să le dezvăluie ceea ce gândește el cu adevărat despre viața conjugală. Îndrăznește să-i vorbească deschis Adèlei de Blois, căreia i-a trimis – probabil – șapte scrisori, abia după ce contesa rămâne văduvă și se convertește, în 1122, la viața monastică. Ea intră atunci în schitul destinat femeilor provenite din înalta aristocrație, schit care depindea de Cluny și în care Jean Verdon a descoperit multe femei măritate și văduve⁶⁶. Fiica regelui, care a parcurs traseul Radegunde în toate etapele, a devenit *domina* lui Hildebert, pentru că ea aparținea de-acum unui singur *dominus*, Dumnezeu⁶⁷. Formularea este decalcată din Ieronim⁶⁸. Este formula cu o rezonanță extraordinară în acest univers structurat pe relații de tip feudal-vasalice și în care se pune în scenă jocul întortocheat al „modelului de curtean”⁶⁹. Este adevărat că Adèle preferase la început o căsătorie banală în locul virginității și un „cavaler” în locul unui „rege”. „Trup și femeie, dublă infirmitate!”⁷⁰. Prelatul are o atitudine liniștitoare: convertita nu trebuie să se teamă totuși de mânia divină. Cristos acceptă să aibă multe mirese⁷¹, iar exemplele faimoase de nesperată mântuire nu lipsesc: Osee căsătorit cu o prostituată sau Moise cu o etiopiancă, fără a fi uitată acea păcătoasă pe care Isus a iubit-o, sora Martei și a lui Lazăr⁷². Cele două Marii, Egipteanca și Magdalena, vin spre Adèle ca promisiune și consolare.

Așadar scrisorile sunt cele care precizează, pentru femei, sensul posibil al sfințeniei, într-o ierarhie inversată. În viziunea lui Hildebert, Fecioara Maria rămâne un model inaccesibil altor femei. Scrisorile adresate celor două fecioare care s-au dedicat vieții monastice nu prezintă interes decât pentru o mică parte a comunității. Ele par să ofere dealtfel un simplu model de viață

sfântă⁷³, nu unul de sfințenie și, cu atât mai puțin, un model de sanctificare. În fond, argumentul cel mai frapant este unul puțin religios: autorul prețuiește multiplele avantaje ale virginității în această lume, mai mult decât răsplata ce s-ar cuveni unei asemenea alegeri pe lumea cealaltă. După cum constată André Vauchez, epoca devine mai sensibilă față de sfințenia cucerită⁷⁴, iar virginitatea este considerată o stare inițială ce merită a fi păstrată, nu neapărat un orizont de atins sau o victorie de câștigat⁷⁵. Dobândită prin naștere – ceea ce înseamnă mai degrabă contrariul ideii de cucerire – virginitatea poate fi cel puțin păstrată și cel mult pierdută, într-o cădere fără speranță de întoarcere. Ieronim consideră că imposibilitatea de a restaura virginitatea odată pierdută este singura limită a atotputerniciei divine⁷⁶. La antipozii unei sfințenii care trebuie cucerită, numai virginitatea singură nu poate să ia ceva în plus unei sfințenii alese în chip voluntar⁷⁷, pentru că ea este oferită tuturor, la naștere. Nici aleasă, nici cucerită.

Scrisorile adresate de Hildebert Radegundelor din vremea lui, angajate în legături matrimoniale și îndatoriri lumești, fac elogiul virtuților morale, sociale, politice, moderației, discreției, clemenței. Cuvântul de ordine este: să nu faci rău. Este despre sanctificare sau pur și simplu de mântuire? Aceste scrisori redactate în perioada feudală pentru femeile din înalta aristocrație anunță manualele și predicile din secolele al XIII-lea și al XIV-lea, studiate de Carla Casagrande și de Silvana Vecchio, lucrări al căror mesaj larg răspândit, deși vine din partea clericilor, este mai mult social decât religios prin faptul că se ocupă mai cu seamă de trasarea căilor liniștite ale dreptei măsuri decât de cărările abrupte ale sfințeniei⁷⁸. În lucrarea *Liber decem capitulorum*, Marbode de Rennes opune pe *mulier mala* celei numite *mulier bona*. Dar dacă prima este, fără îndoială, o diavoliță, instrument al Răului, a doua – nici înger, nici sfântă – nu este decât o matroană placidă⁷⁹.

Se vede clar în ce direcție merg preferințele lui Hildebert în materie de statut feminin: spre virginitate, bineînțeles, ca la toți reformatorii care găsesc firul trasat de Părinți în primele secole⁸⁰, chiar dacă perioadele

carolingiană și ottoniană au fost poate mai receptive la binefacerile căsătoriei⁸¹. Nu este mai puțin uimitor faptul că prelatul se străduiește să elaboreze, într-un spirit apropiat de cel al Apostolului⁸², un discurs adaptat fiecărui statut și fiecărei etape din existența femeilor cu care corespundează. Ar fi amuzant de observat că interesul său se îndreaptă numai spre partea cea mai înaltă a societății și că acest elitism este și mai evident când este vorba de femei. Remarcabil rămâne însă și faptul că, în sfaturile de ordin moral pe care le oferă, el știe să asocieze delicatețea și rigoarea doctrinară cu o mare înțelegere a situațiilor și a persoanelor⁸³. Dar sfințenia este cu totul altceva decât morala⁸⁴. Despre sanctificare vorbește în scrisorile adresate Adelei după ce ea alesese viața religioasă, alegere ce nu avea numai sensul convertirii ci și al penitenței⁸⁵, de unde emergența și actualitatea chipurilor uneori confundate ale Magdalenei și prostituatei pocăite. Dacă am rămâne la prima treaptă a lecturii – una istorică, despre Evul Mediu – am observa că oglinda hagiografică prezentată Adelei nu este dintre cele mai flatante. Ea înseamnă – și cred că preoții vremii nu erau departe de a gândi astfel – că mariajul este, prin câteva aspecte, apropiat de prostituție și că, pentru femeile măritate, mântuirea nu se află decât în căință⁸⁶. Georges Duby comentează: „Când s-a retras la mănăstire, Adèle a devenit văduvă consacrată Domnului și a revenit astfel la poziția normală a femeii”⁸⁷. Mi se pare totuși că femeia a găsit ceva mai mult. Întrucât, în acest moment, după cum reiese foarte clar din teoria hagiografică transpusă în practica epistolară, se materializează ideea unei adevărate *dilectio Christi* pentru oaia rătăcită care se întoarce la turmă și devine astfel cea mai îndrăgită. „O, tu, cea iubită de Dumnezeu, imagine a împăratului ceresc!” Nu unei fecioare, ci curtezanei Thaisia, care se prostituă din pură plăcere îi înalță acest cântec Marbode⁸⁸, „astru strălucitor între poeți”⁸⁹.

Viața, sfințenia, visul

Alternativa între sfințenia admirabilă și sfințenia imitabilă, în care André Vauchez ne

invită să vedem mai mult un *topos* constitutiv al hagiografiei decât cheia evoluției istorice a sfințeniei⁹⁰, nu epuizează toate resursele exemplului oferit de sfinți. Ceea ce pare să trimită la structura modelelor feminine în epoca lui Hildebert de Lavardin. Deși o compară cu prostituata lui Osee, cu etiopianca lui Moise și cu păătoasa evanghelică, prelatul nu se așteaptă să o vadă pe Adèle de Blois trecând Iordanul și trăind în sălbăticie. Ultimul prag de trecut – și care a fost trecut – era cel al mănăstirii: de data aceasta, în spatele Mariei Egipteanca se ascundea Radegund. Doar naivii, cei care iau Scriptura în litera ei⁹¹, sunt tentați să transpună literal modelele biblice sau hagiografice în viața reală: de pildă, Henri, numit „de Lausanne”, care le cere discipolilor să ia în căsătorie prostituate⁹², Magherita din Cortona, Angela din Foligno sau Clara din Rimini care, după două secole, se vor strădui să încarneze, în chip absolut și excesiv, nebunia sfințelor din Orient în orașele italiene⁹³. Pentru Adèle de Blois ca și pentru binecuvântata Raingarde, mama lui Petru Venerabilul⁹⁴, era suficient să se considere noile Magdalene în spirit. Nimic mai mult, întrucât sfințenia, împinsă dincolo de limite, putea fi periculoasă.

Dar de ce, în acest caz, scrisorile pilduitoare nu erau suficiente? La ce bun să însoțești sfaturile prudente din acele scrisori cu modele, uneori excesive, din hagiografie? Aici intervine metafora⁹⁵. Cu mai multă îndreptățire s-ar putea vorbi – în legătură cu Evul Mediu – despre alegorie. Lectura alegorică – sau spirituală, sau mistică, după cum i se mai spune – care sublima sensul strict istoric al Sfintei Scripturi, era de fapt baza oricărei exegeze, după cum observa Henri de Lubac⁹⁶. *Viețile* sfinților se citeau la fel. Michel de Certeau definește literatura hagiografică drept „literatură de vacanță”⁹⁷. Ceea ce înseamnă că legendele nu trebuie luate prea în serios, dar în primul asociază ideea unei lecturi de „transport”, de „transfer” – acesta fiind și sensul etimologic al metaforei.

În mănăstirea din Marcigny, meditând la scrisoarea proaspăt primită de la vechiul ei prieten Hildebert, Adèle se redescoperă în

noua Maria din Magdala și poate să-și recompună viața de zi cu zi sub acest semn, în timp ce sihaștrii din vestul Franței se văd în Părinții din deșertul oriental, care, metaforic vorbind, trăiau deja prin asceza lor destinul martirilor, care se reîncarnaseră ei înșiși în atâtea figuri difractate ale Patimilor⁹⁸. Se evită astfel dilema între sfințenia admirabilă și sfințenia imitabilă, pe care hagiografii nu conțin totuși să o întrețină în jurul unei Maria Purtătoare de Mir sau a unui Francisc din Assisi de pildă⁹⁹. Se depășește simpla

expectativă a unei sfințenii profitabile care pare suficientă pentru a însufleți atâtea miracole¹⁰⁰. Lanțul metaforic al literaturii hagiografice sau, și mai bine spus, al lecturii hagiografice, este cel care merge într-o cascadă ascendentă de la lector sau de la auditor la Cristos, parcurgând treptele scării sfinților¹⁰¹. Astfel se definește, pentru cel care știe să citească subtilitățile și să înțeleagă mistica – un „happy few”, fără îndoială – un alt mod de participare la sfințenie.

Note și comentarii

1. Hildebert de Lavardin, ep., I, 9, în: *Patrologia latina*, t. 171, col. 161 B: *Imitaris, quantum licet, sanctus mulieres illas...*
2. Cf. P. von Moos, Hildebert von Lavardin, 1056-1133. *Humanitas an der Schwelle des höfischen Zeitalters* (Pariser historische studien 3), Stuttgart 1965.
3. Dintr-o bibliografie într-o constantă inflație, cf. M. Chistiani, *La sainteté féminine du haut Moyen Âge. Biographie et valeurs* [Sfințenia feminină în Evul Mediu. Biografie și valori], în: *Les fonctions des saintes dans le monde occidental (IIIe-XIIIe siècle). Actes du colloque organisé par l'École française de Rome avec le concours de l'Université de Rome „La Sapienza”* [Misiunile sfinților în lumea occidentală (secolele III-XIII). Documentele colocviului organizat de Școala franceză din Roma, cu concursul Universității din Roma „La Sapienza”], Roma, 27-29 octombrie 1988 (Collection de École française de Rome 149) [Colecția Școlii franceze din Roma], Roma 1991, p. 385-434; F. E. Consolino, *La santità femminile fra IV e V secolo: norma, esempi e comportamenti*, în: *Modelli di santità e modelli di comportamento. Contrasti, intersezioni, complementarità* (Sacro/santo 10), ed. de G. Barone/ M. Caffiero/ F. Scorza Barcellona, Torino 1994, p. 19-42.
4. După o problematică de ansamblu prezentată în volumul *La Madeleine (VIIIe-XIIIe siècle)* (Mélanges de l'École française de Rome, Moyen Âge 104/1) [Magdalena (secolele VIII-XIII) (Culegerile Școlii franceze din Roma, Evul Mediu 104/1)], introd. de G. Duby, Roma 1992.
5. Cf. R. R. Bezzola, *Les origines et la formation de la littérature courtoise en Occident* [Începuturile și formarea literaturii de curte], Paris 1960, t. II/2, p. 366-391.
6. *Excerptum e Gestis episcoporum Cenomanensium*, în: *Patrologia latina*, t. 171, col. 89-102. Cf. biografia lui A. Dieudonné, Hildebert de Lavardin, évêque du Mans, archevêque de Tours (1056-1133). *Sa vie – ses lettres* [Hildebert de Lavardin, episcop de Mans, arhiepiscop de Tours (1056-1133). Viața – scrisorile], Paris/Mammers 1898; P. von Moos, Hildebert de Lavardin, évêque [Hildebert de Lavardin, episcop], în: *Dictionnaire de spiritualité* [Dicționarul spiritualității], Paris 1960, t. 7, col. 502-504.
7. Ediția lui A. Beaugendre datează din 1708; completată de J.-J. Bourassé, ea a fost integrată în: *Patrologia latina*, ed. de J.-P. Migne, Paris 1854, reed. 1893, t. 171, col. 141-1458. Dispunem din fericire de *Carmina minora*, ed. de A.B. Scott, Leipzig 1969. Dar aceasta nu rezolvă problema pentru hagiografie și corespondență. Cf. Hildebertus de Lavardino, în: *Repertorium fontium historiae Medii Aevi*, Rome 1984, t. 5, p. 485-487. Pentru problemele delicate de atribuire, cf. P. von Moos, Hildebert de Lavardin, évêque [Hildebert de Lavardine, episcop] (cf. n. 6), col. 503-504, care se bazează în bună parte pe A. Wilmart, *Les sermons d'Hildebert* [Predicile lui Hildebert], în: *Revue benedictine* [Revista benedictină] 47 (1935), p. 12-51; ID., *Le florilège de Saint-Gatien. Contribution à l'étude des poèmes d'Hildebert et de Marbode* [Culegerea de la Saint-Gatien. Contribuție la studiul poemelor lui Hildebert și Marbode], ibid. 48 (1936), p. 3-40, 147-181 și 235-258.
8. P. von Moos, Hildebert von Lavardin (cf. n. 2).
9. P. Toubert, *Église et État au XIe siècle: la signification du moment grégorien pour la genèse de l'État moderne*, dans: *État et Église dans la genèse de l'État moderne. Actes du colloque de Madrid* [Biserica și Statul în secolul al XI-lea: semnificația momentului gregorian pentru geneza Statului modern, în: Statul și Biserica în geneza Statului modern. Documentele colocviului de la Madrid] 1984, Madrid 1986, p. 13.
10. P. von Moos, Hildebert von Lavardin (cf. n. 2), p. 192-207.
11. Cf. A. Cliche, *La réforme grégorienne et la reconquête chrétienne* (Histoire de l'Église des

- origines jusqu'a nos jours 8) [Reforma gregoriană și recucerirea creștină. Istoria Bisericii de la începuturi până în zilele noastre], Paris 1940, p. 270-295, de luat cu toate rezervele exprimate de P. Toubert, Église et État au XIe siècle [Biserica și Statul în secolul al XI-lea] (cf. n. 9), p. 10-13.
12. Yves de Chartres, ep. 277, în: Patrologia latina, ed. de J.-P. Migne, Paris 1889, t. 162, col. 279 B: mulierculae.
 13. Excerptum e Gestis episcoporum Cenomanensium (cf. n. 6), col 90 B: *delicta juventutis*. Hildebert de Lavardin, De Christo ut humanae salutis post lapsum Adae reparatore, în: Patrologia latina, cf. 171, col. 807 D-808 C, trad. franceză G. Oury, La vie monastique selon Hildebert de Lavardin, évêque du Mans (vers 1055-1133) [Viața monastică după Hildebert de Lavardin, episcop de Mâine], în: La province du Maine [Provincia Maine] 76 (1974), p. 124-125. Dincolo de *topos* care își are originea în Psalmii care se referă la penitențe – îndeosebi Ps 51 (50), 7 – mi se pare că predica lui Hildebert reflectă un anumit sens al culpabilității personale.
 14. Excerptum e Gestis episcoporum Cenomanensium (cf. n. 6), col. 94 C-98 A.
 15. R. Manselli, Henri (dit de Laussane) [Henri (numit din Laussane)], în: Dictionnaire de spiritualité [Dicționarul spiritualității], Paris 1969, t. 7, col. 220-221; A. H. Bredero, Henri de Lausanne: un réformateur devenu hérétique [Henri din Laussane, un predicator devenit eretic], în: Studies voor Prof. Dr. J.M. de Smet, Leuven 1983, p. 108-123.
 16. J. von Walter, Die ersten Wanderprediger Frankreichs. Studien zur Geschichte des Mönchtums, 2 vol., Leipzig 1903-1906. Cf. J.-M. Bienvenu, L'étonnant fondateur de Fontevraud, Robert d'Arbrissel [Uimitorul fondator al Fontevraudului, Robert d'Ar-brissel], Paris 1981; J. Dalarun, L'impossible sainteté. La vie retrouvée de Robert d'Arbrissel (v. 1045-1116), fondateur de Fontevraud [Imposibila sfințenie. Viața regăsită a lui Robert d'Arbrissel, Paris 1985; ID., Robert d'Arbissel, fondateur de Fontevraud [Robert d'Arbrissel, fondatorul Fontevraudului], Paris 1986.
 17. Hildebert de Lavardin, De communi consensu, în: Patrologia latina, t. 171, col. 950-963. G. Duby, Le chevalier, la femme et le prêtre. Le mariage dans la France féodale [Cavalerul, femeia și preotul. Căsătoria în Franța feudală], Paris 1981, p. 192-193.
 18. 18 Cf. 1P 3, 7.
 19. 19 Hildebert de Lavardin, De tribus vitiis: muliebri amore, avaritia, ambitione, în: Id., Carmina minora (cf. n. 7), 50, p. 40-41; Patrologia latina, t. 171, col. 1128-1129; B. Huareau, Les mélanges poétiques d'Hildebert de Lavardin [Culegerile poetice ale lui Hildebert de Lavardin], Paris 1882, p. 109-110; Femina res fragilii, numquam nisi crimine constans,/ numquam sponte sua desinit esse nocens./Femina, flamma vorax, furor ultimus, unica clades,/ et docet et discit quicquid obesse solet./ Femina vile forum, res publica, fallere nata,/ successisseputat cum licet esse ream./ [...] Omnia consumens, vitio consumitur omni,/ et predata viros, preda fit ispa vtris. Cf. P. von Moos. Hildebert von Lavardin (cf. n. 2), p. 200-213.
 20. Cf. J. Dalarun, Regards de clercs [Puncte de vedere asupra clericilor], în: Histoire des femmes en Occident [Istoria femeilor în Occident], coord. de G. Duby/ M. Parrot, t. 2, Le Moyen Âge [Evul Mediu], coord. de C. Klapisch-Zuber, Paris 1991, p. 35-39; ID., La Madeleine dans l'Ouest de la France au tournant des XIe-XIIe siècle [Magdalena în vestul Franței la granița între secolul al XI-lea și al XII-lea], în: Mélanges de l'École française de Rome, Moyen Âge [Culegerile Școlii franceze din Roma, Evul Mediu] 104 (1992), și mai sus p. 23-77.
 21. J. Tibbetts Schulenburg, Sexism and the Celestial Gynaecium, from 500 to 1200, în: Journal of Medieval History, 4 (1978), p. 122.
 22. Pentru apropierea de metodă, cf. J.-Y. Tilliette, Les modèles de sainteté du IXe au XIe siècle d'après les témoignages des récits hagiographique en vers métriques [Modele de sfințenie din secolul al IX-lea până în secolul al XI-lea după mărturiile din legende hagiografice în versuri], în: Santi e demoni nell'alto Medioevo. Atti della 36a Settimana di studi sull'alto Medioevo, Spoleto, 1988, Spoleto 1989, p. 381-406.
 23. Hildebert de Lavardin, Contra Judeos, în: Patrologia latina, t. 171, col. 811-814. Virginitatea marială se află încă în centrul polemicii anti-evreiești în secolul al XIII-lea, dacă ținem seama de lucrarea Joinville citată de David O'Connel, Les propos de saint Louis [Cuvintele sfântului Ludovic] (Archives 52), Paris 1974, p. 113-114.
 24. Hildebert de Lavardin, Contra Judeos (cf. n. 23), col. 813 A: *clausa ante partum, clausa in partu, clausa post partum*.
 25. Dalarun, La Madeleine dans l'Ouest de la France [Magdalena în vestul Franței] (cf. n. 20), p. 90-98, îndeosebi n. 137, și cel de mai sus 43- 51, îndeosebi n. 138.
 26. Biblia sacra cum Glossa interlineari, ordinaria, Veneția 1578, t. 4, f. 281.
 27. Astfel Toma d'Aquino, Summa theologiae, III, Q. 28, a. 3; sau Albert cel Mare, De laudibus b. Mariae virginis libri XII, în: id., Opera omnia, Paris, t. 36, p. 527.
 28. Hildebert de Lavardin, Vita sancti Hugonis, în: Patrologia latina, ed. de J.-P. Migne, Paris 1854, t. 159, col. 857-894.
 29. Venantius Fortunatus, Vita sancte Radegundis reginae, I, ed. de B. Krusch, în: Fredegarii et aliorum chronica. Vitae sanctorum (Monumenta Germaniae historica, Scriptorum rerum merovingicarum 2), Hanovra 1888, p. 364-377; Baudonivia, Vita sanctae Radegundis reginae, II,

- ed. de B. Krusch, *ibid.*, p. 377-395. Cf. C. Léonardi, Fortunato e Baudonivia, în: *Aus Kirche und Reich. Festschrift für Friedrich Kempf*, Sigmaringen 1983, p. 23-32: ID., Baudonivia la biografa, în: *Medioevo al femminile*, coord. de F. Bertini, Bari/Roma 1989, p. 31-40, trad. franceză Baudonivie la biographie, în: *La vie quotidienne des femmes au Moyen Age [Viața de zi cu zi a femeilor în Evul Mediu]*, Paris 1991, p. 73-86.
30. Hildebert de Lavardin, *vita sanctae Radegundis reginae*, în: *Patrologia latina*, t. 171, col. 967-982; în special 1, col. 967 A-968 A.
 31. Venantius Fortunatus, *Vita sanctae Radegundis reginae* (cf. n. 29), I, 5, p. 367.
 32. M. Rouche, Le mariage et le célibat consacré de sainte Radegonde [Căsătoria și celibatul consacrat al sfintei Radegund], în: *14e centenaire de sainte Radegonde [Al 14-lea centenar al sfintei Radegund]*, Poitiers, 1988, p. 79 et 93.
 33. Hildebert de Lavardin, *Vita sanctae Radegundis reginae* (cf. n. 30), 7, 11 și 30, col. 969 D-970 A, 971 C-D și 982 A.
 34. *Ibid.*, 2-6, col. 967 C-969 D. Despre această exaltare a castității, cf. P. von Moos, Hildebert von Lavardin (cf. n. 2), p. 225-226.
 35. Cf. G. Duby, Le chevalier, la femme et le prêtre [Cavalerul, femeia și preotul] (cf. n. 17, p. 63-64 et 142-147).
 36. Vies des saints et des bienheureux selon l'ordre du calendrier avec l'historique des fêtes [Viața de sfinți și preafericici după ordinea din calendarul cu istoria sărbătorilor] de RR. PP. Benedictini din Paris, Paris 1949, t. 8, p. 228.
 37. G. Duby, Le chevalier, la femme et le prêtre [Cavalerul, femeia și preotul] (cf. n. 17), p. 64.
 38. Cf. D. Nebbiai-Dalla Guarda, Les listes médiévales de lectures monastiques. Contribution à la connaissance de anciennes bibliothèques [Listele medievale de lecturi monastice. Contribuție la cunoașterea vechilor bibliotecii, în: *Revue bénédictine [Revista benedictină]* 96 (1986), p. 271-325.
 39. Marbode de Rennes, *Vita sanctae Thaisidis*, în: *Patrologia latina*, 1.171, col. 1629-1634. Cf. A. Degl'Innocenti, L'opera agiografica di Marbodo di Rennes, Spoleto 1991, p. 115-130.
 40. Hildebert de Lavardin, *Vita beatae Mariae Aegyptiacae*, în: *Patrologia latina*, 1.171, col. 1321-1340: *ostia vitae*. Cf. P. von Moos, Hildebert von Lavardin (cf. n. 2), p. 215-217 și 235-236.
 41. Cf. J. Le Goff, Lévi-Strauss en Brocéliande. Esquisse pour une analyse d'un roman courtois [Levi Strauss în (pădurea) Brocéliande], în: ID., *L'imaginaire médiéval. Essais [Imaginarul medieval. Eseuri]*, Paris 1985, p. 151-187.
 42. Hildebert este cu siguranță dependent de redactarea lui Sofronie, *Vita Mariae Aegyptiae*, în: *Patrologia graeca*, ed. de J.-P. Migne, Paris 1865, t. 87, col. 3697-3726, trad. de Paul Diaconul, *Vita sanctae Mariae Aegyptiacae*, în: *Patrologia latina*, ed. de J.-P. Migne, Turnhout reed. S.d., t. 75, col. 671-690. În schimb, Hildebert pare să-l ignore pe Flodoard, *De Maria Aegyptiaca et Zozima* [Despre Măria Egipteanca și Zosima], în: *Patrologia latina*, ed. de J.-P. Migne, Paris 1879, t. 135, col. 541-548. Despre întregul dosar hagiografic, cf. J.-M. Sauget, *Maria Egiziaca*, în: *Bibliotheca sanctorum*, Roma 1967, t. 8, col. 981-991.
 43. V. Saxer, Marie-Madeleine (sainte) [Maria Magdalena (sfânta)], în: *Catholicisme [Catholicism]*, Paris 1979, t. 8, col. 636.
 44. Hildebert de Lavardin, *Vita beatae Mariae Aegyptiacae* (cf. n. 46), 8, col. 1331D-1332 B, în special, col. 1332 B: *Et quamvis sero tumultata resurgere quaero. Quand bene quaero datur et Lazarus extumulatur*.
 45. Augustin, *Tractatus in Iohannis Evangelium* (Corpus christianorum. Series latina 36), ed. de R. Willems, Turnhout 1954, p. 421.
 46. Cf. A. Quacquarelli, Il triptice frutto della vita cristiana: 100, 60 și 30 (Matteo XIII, 8 nelle diverse interpretazioni), Roma 1953.
 47. Cf. J. Le Goff, La civilisation de l'Occident médiéval [Civilizația Occidentului medieval], Paris 1982, p. 261. Menționăm că nu s-a găsit nici o rugămintă adresată de vreo femeie Mariei în: *Prières anciennes de l'Occident à la Mère du Sauveur* [Rugăciuni vechi pentru mama Mântuitorului], ed. de H. Barre, Paris 1963.
 48. J. Dalarun, Régards de clercs [Puncte de vedere asupra clericilor] (cf. n. 20), p. 41-42; Z., La Madeleine dans l'Ouest de la France [Magdalena în vestul Franței] (cf. n. 29), p., 98-99, și mai sus p. 23-77.
 49. Hildebert de Lavardin, *Vita sanctae Radegundis reginae* (cf. n. 30), I, col. 965 A.
 50. R. R. Bezzola, Les origines de la littérature courtoise en Occident [Începuturile literaturii de curte în Occident] (cf. n. 5), t. II/2, p. 370-381.
 51. Toma d'Aquino, *Summa theologiae*, I, Q. 92.
 52. Cf. de exemplu Anselm din Canterbury, oratio 74, în: *Patrologia latina*, ed. de J.-P. Migne, Paris 1853, t. 158, ed. 1010 A-B.
 53. Cf. G. Beech, L'attribution des poèmes du comte de Poitiers à Guillaume IX d'Aquitaine [Atribuirea poemelor contelui de Poitiers lui Guillaume IX de Aquitania], în: *Cahiers de civilisation médiévale [Caiete de civilizație medievală]* 31 (1988), p. 3-16.
 54. Hildebert de Lavardin, ep. I, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 18, 19, și 21; III, 2, 8, -11, 12 și 14 în: *Patrologia latina*, t. 171, col. 144-155, 160-168, 178-181, 189-197, 284 și 288-292. Destinatarile (probabil ipotetice) ale acestor scrisori sunt Adèle de Blois, fiica lui William Cuceritorul, Edith (sau Matilda) a Scoției și Adèle (sau Aelis) de Louvain, nevestele succesive ale lui Henric I-ul, Matilda, fiica precedentei, și două călugărițe necunoscute. Pentru a avea o idee mai completă asupra femeilor în opera lui Hildebert, mai trebuie consultate piesele în versuri dedicate

- unea sau alteia; Hildebert de Lavardin, *Carmina minora* (cf. n. 7), 4,10,12,15,26, 27, 30, 35, 46, 52 și 53, p. 2, 4-5, 17-19, 21-22, 37, și 44-45. Am renunțat la includerea sistematică a acestor piese în studiul nostru în măsura în care regulile genului literar (epigrame, elegii, epitafuri...) trasează alte căi obligatorii autorului. Destinările lor sunt regina Matilda, soția lui Henric I-ul, Adèle de Blois, fecioarele sau călugărițele Muriel, Bonne, o matroană anonimă, Cécile, stăreța mănăstirii Sfânta Treime din Caen și sora Adèlei, Berthe. Cf. A. Wilmart, *L'élégie d'Hildebert pour Muriel* [Elegia lui Hildebert pentru Muriel], în: *Revue bénédictine* [Revista benedictină] 49 (1937), p. 376-380.
55. Cf. G. Duby, *Le chevalier, la femme et le prêtre* [Cavalerul, femeia și preotul] (cf. n. 17), p. 178.
 56. Hildebert de Lavardin, ep. I, 21, în: *Patrologia latina*, t. 171, col. 193-197.
 57. Ieronim, ep. 22, în: *Lettres*, ed. de J. Labourt, Paris 1949, t. I, p. 110-160.
 58. Ap 14, 4.
 59. Hildebert de Lavardin, ep. III, 2, et I, 9, în: *Patrologia latina*, t. 171, col. 284 și 160-162.j
 60. Id., ep. I, 7, *ibid.*, col. 143-155. Într-un ton comparabil și către aceeași, cf. id., *Carmina minora* (cf. n. 7), 4, p. 2.
 61. Id., ep. 1, 3, în: *Patrologia latina*, t. 171, col. 144-145. Adelei de Blois par a-i fi adresate șapte scrisori din partea prelatului – atribuire ce trebuie privită cu prudență: trei redactate înaintea i convertirii religioase din 1122 (id., ep. 1, 5, 4 10 și 6). Lor li se adaugă id., *Carmina minora* (cf. n. 7), 10 și 15, p. 4 și 5, scrise înaintea convertirii, și poate un epitaf (id., *carmen* 34, în: *Patrologia latina*, t. 171, col. 1394). îl urmăim pe A. Deudonné, Hildebert de Lavardin, évêque du Mans, archevêque de Tours [Hildebert de Lavardin, episcop de Mans, arhiepiscop de Tours] (cf. n. 6), p. 198-200, pentru a o identifica pe destinatară și ordinea misivelor. Despre Adèle de Blois, cf. R. R. Bezola, *Les origines de la formation de la littérature courtoise en Occident* [Începuturile literaturii de curte în Occident] (cf. n. 5), t. II/2, p. 369-380; P. von Moos, Hildebert von Lavardin (cf. n. 2), p. 324-325; J. Verdon, *Les moniales dans l'Ouest de la France aux XIe et XIIe siècles. Étude d'histoire sociale* [Călugărițele în vestul Franței în secolele al XI-lea și al XII-lea. Studiu de istorie socială], în: *Cahiers de civilisation médiévale* [Caiete medievale] 19 (1976), p. 259; J.-Y. Tilliet, *La chambre de la comtesse Adèle: savoir scientifique et technique littéraire* [Camera contesei Adela: studiu științific și tehnică literară] în c. CXCVI de Baudri de Bourgueil, în: *România* 102 (1981), p. 145-171; K. Werner, *Les femmes, le pouvoir et la transmission du pouvoir* [Femeile, puterea și transmiterea puterii], în: *La femme au Moyen Âge* [Femeia în Evul Mediu], ed. de M. Rouche / J. Heuclin, Maubeuge 1990, p. 369.
 62. Ordéric Vital, *Historiae ecclesiasticae*, X, 19, ed. de A. Le Prévost, Paris 1852, t. 4, p. 118-119. R. R. Bezola, *Les origines et la formation de la littérature courtoise en Occident* [Începuturile și formarea literaturii de curte în Occident] (cf. n. 5), t. II/2, p. 369-370.
 63. Hildebert de Lavardin, ep., I, 3, în: *Patrologia latina*, t. 171, col. 145 A-B.
 64. *Ibid.*, 144 A: *Sane tantus bonorum conventus in femina, gratiae est, non naturae*, Cf. G. Duby, în: *La femme au Moyen Âge* [Femeia în Evul Mediu], (cf. n. 61), p. 461. Sublinierea inferiorității naturale a femeii întărește autoritatea – morală și în consecința politică – a episcopului asupra contesei. La fel în epitaf (cf. n. 61): *Quond genus exempli rarum est, se femina vicit, in se feminae nil levitatis habens*. Într-un asemenea spirit, clericul înțelege să definească limitele accesului la sacru; Hildebert de Lavardin, ep. I, 9, în: *Patrologia latina*, t. 171, col. 161 B: *Porro ex hoc etiam [dăruirea celor două candelabre] manifestum est quam devota dominicis interes sacramentis, quibus quia non potes ministrare femina, provides instrumenta*.
 65. P. von Moos, Hildebert von Lavardin, évêque [Hildebert de Lavardin, episcop] (cf. n. 6), col. 503.
 66. J. Verdon, *Les moniales dans l'Ouest de la France* [Călugărițele în vestul Franței] (cf. n. 61), p. 253-254.
 67. Hildebert de Lavardin, ep. I, 6, în: *Patrologia latina*, t. 171, col. 149 C.
 68. Ieronim, ep. 22 (cf. n. 57), 2, p. 112. Toată scrisoarea către Adèle este construită pe tripticul *virgo, vidua, sposata*, după ierarhia din „triple fructo della vita cristiana”.
 69. G. Duby, *Le modèle courtois* [Modelul de curtean], în: *Histoires des femmes en Occident* [Istoria femeilor în Occident] (cf. n. 20), t. 2, p. 261-276.
 70. Hildebert de Lavardin, ep. I, 6, în: *Patrologia latina*, t. 171, col. 152 A: *miles; rex; Caro et mulier, duplex infirmitas!* Cf. de asemenea id., ep. 1, 13, *ibid.*, col. 178 C: *Caro enim et mulier cumulat infirmitas et, inter exempla etiam virtutum, facilis ad ruinam*.
 71. Id. ep. I, 6, în: *Patrologia latina*, t. 171, col. 150 B.
 72. *Ibid.*, col. 140 C-150 A.
 73. În sensul în care o femeie sfântă nu este obligatoriu o sfântă. În legătură cu Jeanne d'Arc, cf. J. Le Goff, Jeanne d'Arc, în: *Encyclopaedia universalis*, Paris 1968, t. 9, p. 416 B.
 74. A. Vauchez, *La spiritualité du Moyen Âge occidental, VIIIe-XIIe siècle* [Spiritualitatea în Evul Mediu occidental, secolele VIII-XII], Paris 1975, p. 61 și 1151; DI., *La sainteté au temps du renouveau évangelique* [Sfințenia în vremea reînnoirii evanghelice], în: *Au temps de renouveau évangelique* (Histoire des saints et de la sainteté chrétienne 6) [În vremea reînnoirii evanghelice] [Istoria sfințelor și a sfințeniei], coord. de ID., Paris 1986, p. 29-53.
 75. Cf. Hildegard de Bingen, *Simphonia virginum*, în: *Louanges* [Elogii], ed. de L. Moulinier, Paris 1990, p. 70-72: *Adiuvā nos custodire/ virginitatem nostram [...] Valde durum est contradicere/ quod habet gustus pomi...*
 76. Ieronim, ep. 22 (cf. n. 57), p. 114-115. În opoziție cu Petru Damian, *De divina omnipotentia in reparatione corruptae et factis infectis reddendis*, 3, în: *Patrologia latina*, ed. de J.-P. Migne, Paris 1853, t. 145, col. 600 C-601 B.

77. Cf. A. Vauchez, *La spiritualité du Moyen Âge occidental* [Spiritualitatea Evului Mediu occidental] (cf. n. 74), p. 151.
78. G. Casagrande, *Prediche alle donne del secolo XIII*, Milano 1978; EAD., *La femme gardée* [Femeia păzită], în: *Histoire des femmes en Occident* [Istoria femeilor în Occident] (cf. n. 20), t. 2, p. 83-116; S. Vecchio, *La bonne épouse* [Soția cea bună], *ibid.*, p. 117-145.
79. *Marbodi Liber decem capitulorum*, ed. de R. Leotta, Roma 1984, p. 97-130.
80. Cf. E. Giannarelli, *La tipologia femminile nella biografia e nell'autobiografia cristiana del IV secolo* (Studi storici 127), Roma 1980.
81. Cf. M. Cristiani, *La sainteté féminine de haut Moyen Âge* [Sfințenia feminină în Evul Mediu superior] (cf. n. 3), p. 385-434; P. Toubert, *La théorie du mariage chez les moralistes carolingiens* [Teoria căsătoriei la moralisții carolingieni], în: *Il matrimonio nella società altomedievale*, Spolete 1977, p. 235-282; P. Corbet, *Les saints ottoniens. Sainteté dynastique, sainteté royale et sainteté féminine autour de l'an Mil* [Sfințele ottoniene. Sfințenia dinastică, sfințenia regală și sfințenia feminină în jurul anului o mie] (Beihefte der Francia 15), Sigmaringen 1986, p. 204-106 și 256-268.
82. 1Co 7, 8.
83. *Idee care traversează toată lucrarea lui P. von Moos, Hildebert von Lavardin* (cf. n. 2).
84. Cf. de exemplu F. van den Broucke, *Fous pour le Christ, II. En Occident* [Nebunii lui Cristos, II. În Occident], în: *Dictionnaire de spiritualité* [Dicționarul spiritualității], Paris 1964, t. 5, col. 761-770.
85. De ce *metanoia* a preluat, în Occident, sensul de pedeapsă? De ce penitența însăși a trecut de la sensul de căință la sensul de pedeapsă? Cf. J. Dalarun, *La Scrittura alla lettera, Del pericolo di una lettura letterale della Bibbia* (Matteo III, 2, e IV, 17), în: *Studi medievali* 3a s., 32 (1991), p. 663-664, n. 24.
86. Cf. o femeie totuși, Hildegard de Bingen, *Symphonia virginum* (cf. n. 75), p. 72-74: *Et per dilectissimum atque per dulcissimam paenitentiam, quae nobis per te venit, anhelamus ad te...*
87. G. Duby, în: *La femme au Moyen Âge* [Femeia în Evul Mediu] (cf. n. 61), p. 461.
88. *Marbode de Rennes, Vita sanctae Thaisidis* (cf. n. 39), col. 1631 B: *O dilecta Deo, regis coelestis imago!*
89. Potrivit expresiei lui Baudri de Bourgueil, *Emme ut opus suum perlegat*, în *id.*, *Carmina*, 153, ed. de K. Hilbert, Heidelberg 1979, p. 204: *vatum spectabile sidus*.
90. A. Vauchez, *Saints admirables et saints imitables: les fonctions de l'hagiographie ont-elles changé aux derniers siècles du Moyen Âge?* [Sfinte admirabile și sfinte imitabile: misiunile hagiografiei s-au schimbat în ultimele secole ale Evului Mediu?], în: *Les fonctions des saints dans le monde occidental* [Misiunile sfinților în lumea occidentală] (cf. n. 3), p. 161-172.
91. Cf. J. Dalarun, *La Scrittura alia lettera* (cf. n. 85), p. 659-683).
92. *Excerptum e Gestis episcoporum Cenomanensium* (cf. n. 6), col. 96 C-D. Cf. Os I, 2-3. Se mai știe că Vital de Savigny le înzeștră și le mărita pe prostituate.
93. *Bibliografia în J. Dalarun, Hors des sentiers battus. Saintes femmes d'Italie aux XIIIe-XIVe siècles* [Dincolo de cărările bătute. Sfintele femei ale Italiei în secolele XIII-XIV], în: *Femmes, mariages, lignages, XIIe-XIVe siècles. Mélanges offerts à Georges Duby* (Bibliothèque du Moyen Âge) [Femei, căsătorii, ascendențe în secolele XII-XIV. Culegere oferită lui Georges Duby] (Biblioteca Evului Mediu), Bruxelles 1992, p. 79-102, și mai jos p. 211-240.
94. *Petrus Venerabilis*, ep. II, 17, în: *Patrologia latina*, ed. de J.-P. Migne, Paris 1890, t. 189, col. 214 A.
95. Noi ne situăm evident în registrul sistemelor interpretative și nu al figurilor de retorică. Să ne amintim totuși definiția acestei figuri de stil, așa cum apare în: *La style et ses techniques. Précis d'analyse stylistique, mise à jour par L. James* [Stilul și tehnicile sale. Manual de analiză stilistică, adus la zi de L. James], Paris 1983, p. 72: *Metafora „procedează la un adevărat transfer de sens. Am putea să o definim ca pe o schimbare semantică prin care un semn își abandonează semnificația de care este legat în mod obișnuit pentru a se lega o altă semnificație, în virtutea unei comparații neformulate între cele două semnificații, comparație care reține analogii arbitrar privilegiate”*.
96. H. de Lubac, *Exégèse médiévale. Les quatre sens de l'Écriture* [Exegeza medievală. Cele patru sensuri ale Scripturii], 4 vol., Paris 1959-1964.
97. M. De Certeau, *L'écriture de l'Histoire* [Scrierea Istoriei], Paris 1975, p. 299.
98. Am fi încercat să construim un Robert d'Arbrissel al nostru (cf. n. 16), bazându-ne pe această concepție a unei sfințenii în declin, jonglând cu însăși duplicitatea termenului *vita*.
99. Cf. A. Vauchez, *Saints admirables et saints imitables* [Sfinți admirabili și sfinți imitabili] (cf. n. 90), p. 17. *Bonaventura, Legenda maior*, VI, 2.
100. Cf. P.-A. Sigal, *L'homme et le miracle dans la France médiévale (XIe-XIIe siècle)* [Omul și miracolul în Franța medievală (secolele XI-XII)], Paris 1985.
101. Pentru a folosi o imagine liber inspirată din Pseudo-Denis.

Traducere de Lucia POSTELNICU-POP

Volume în Sertarele memoriei

Ionela-Silvia NUȘFELEAN

Înainte de a deschide *Sertarele memoriei*, acest ciclul remarcabil de structuri tridimensionale, semnat de sculptorul Ionel Tănase, recitesc *Epitaful* (blagian) *pentru Euridike*, înțelegând dintru început că demersul artistic e axat pe re-trăirea prin amintire. Altfel, în timpul risipirii, se propune alternativa muncii, rânduiei, dar când și cum să-l recitim pe Vergiliu, în pasajele despre *munca stăruitoare care le învinge pe toate*? Și, dacă ar fi să cotrobăi cu migală printre volumele din aceste sertare, n-aș risca oare o percepere labirintică? Să fie o ispitire? Poate e nevoie de o detașare, de o maturizare spirituală ca să poți privi, fără urmă de nostalgie, semnele unui trecut care-și face veacul prin dulapurile memoriei. Făcând chiar doi pași înapoi, ai impresia că niște ochelari supradimensionali îți prezintă totul atât de marcant. Evidență, provocare prin această recuperare a unui trecut cu *Uși*, oarecum, *interzise*. Iau, totuși, din cui, *Brelocul misterelor*, ținându-l cu greu în mâinile firave ale novicelui și zăbovesc pe malul visului... Alb, peste tot alb. Contururi

Plastică

a fost (cu adevărat) e pentru totdeauna” (Cesare Pavese). De aici lucrurile se simplifică. În plină eră abstractă, poate ne găsim stânjeniți în fața concretului și limpezimii acestei arte. Ne aciuim adesea printre alambicările, neclaritatea și pedanteriile, care nu ezită, totuși, să ne joace atâtea feste. Ca orice mască.

Sculptorul Ionel Tănase propune cu dezinvoltură și migală elogiul trecutului, umplând *Sertarele memoriei* de semnele autenticității. Poate acest *Tratat de estetică* e răspunsul dat bunicului, care i-a șlefuit sabia în copilărie, atunci când totul era privit cu un ochi larg cât universul. Tentația supradimensionalului vine, categoric, și din această impresie, dar și ca alternativă a sesizării realului în timpul nostru miop. Într-o vreme a codirii, a ascunderii după deget, artistul vine cu rosturi, cu bidinele imense, să înțelegem că e cazul unui alt tip de zugrăveli. Amintirile plastice sunt foarte personale, sculptorul făcând o selecție a instrumentarului tematic, poate cu o anumită rigurozitate, propunând obiecte pregnante în spațiul coabitării casnice. Frumusețea, esența lumii, e atât de simplă, dar noi ne îndârjim, ne îndârjim să complicăm. Nu pentru că aș fi împotriva revoluției tehnico-științifice și țin morțiș să iau pana, *Mesagerul muzei*, din *Arca zeilor*, dar mi se pare că uităm prea repede, dar și că zăbovim cam prea mult cu mâinile în sân, nostalgici și neputincioși în fața curgerii. Dacă nu, suntem tentați să privim ușor peste ochelari, toată povestea.

Pentru echilibrul volumetric nu mai e nevoie să îmi așez ochelarii. Deschid, cu grijă sertarele. Primul pare foarte feminin, cu câteva compartimente specifice. Într-un sertar distinct, *Arsenalul buncii* mai e *Cu ochii-n patru*; nu știi niciodată când se rupe vreun fir și o cusătură arhetipală e totdeauna o alternativă sigură. Aproape – o *Oglindă ridată*, un pieptene și o agrafă, pe care țin

morțiș să mi-o prind în păr. La magazinul *haotic* n-am găsit o asemenea marcă. Mă uit de două-trei ori în oglindă și nu mă mai sperie faptul că am renunțat la *Ivatherm*. Senzația unui fard natural. Cred că ar trebui să se inițieze adevăratele concursuri de frumusețe, cu bunicile noastre protagoniste sigure. Oglinda din tabla patinată dă impresia unei derme cutate, care nu îți zbârcește/zbârlește simțurile. O amintire mai proaspătă, *Brățara Otiliei*, spiralată și enigmatică. În sectorul cu brici și pământ nu zăbovesc mult, dar oricum, mi se pare o alternativă masculină mai șarmantă, măcar pentru un bărbierit de duminică. Nu intru în *Joaca lui Prometheus*, fac un ușor pas peste *Cârcelul lui Bachus* și ajung în bucătărie. Pe masă, găsesc, aburinde, *Sculpturile bunicilor* și *Cristalele prânzului senin*. Gust. Lemnul este cald și liniile, atât matematice, cât și lirice, echilibrează gustarea fără aditivi. Ca desert, un *Scorș* e perfect! Ies... Pe terasă, târnațul așteptat, dau de masa de tenis, cu o paletă imensă, *Amintire cu fiul meu*, și mă las ușor prinsă de *Mirajul sferelor*. Într-o parte, doi *Nebuni de legat* și un imens ceas care încearcă să recupereze minut cu minut. În curte, *Spiritul dulgherului*, o sculptură cinetică, mă face să tânjesc după paginile electronice ale revistei *Mișcarea Literară*, pentru a putea reurmări mecanismul.

Protopenelul și *Armele supliciului* așteaptă mâinile ferme. În grădină, căzută din cer, *Steaua bunicii*, în tensiunea firelor, dă mărturie despre o rânduială nepământească.

Iau totuși, din *Arca zeilor*, pana din șindrila pirogravată și tija de lemn nu mă descurajează; scriu o înșiruire într-o limbă cvasicunoscută: bronz, lemn, nuiele, fir de lemn curbat în apă fierbinte, păr de porc mistreț, tub de cartuș, plexiglas, șină de culisare, inscripții, autentificare și mult alb, patina visului. Aici reușesc să mă simt mai în largul meu. Începe o poezie a unui vis, a unei viziuni clare, de o acuratețe debordantă, dezarmantă, care fixează pentru eternitate atâtea mâini, atâtea trăiri, atâtea intersecții. Personal, autentic, stăruitor, provocator, viu, demersul sculptorului Ionel Tănase transformă în personaje obiectele memoriei. Însăși semnătura artistului IT, pirogravată, e un personaj cu un ciocan și o daltă, dincolo de cadru decorativ. Utilizând contraste prin suprafețe rugoase, vibrante sau lise, rețele rectangulare și rotunde, înclinații oblice ascensionale, orizontale, axe verticale, structuri supradimensionate, artistul reușește, prin echilibru vizual și printr-un pact intern complementar, să câștige toate direcțiile spațiului, conturând o retrospectivă plastică și afectivă specială.

Din activitatea artistică a sculptorului Ionel Tănase, doctor în arte vizuale, spicuiesc doar câteva semne:

- **expoziții personale și de grup în țară și străinătate:** *Forma numărului de aur* - expoziție de studii, schițe, machete, structuri și sculpturi (Bistrița), *Ihtiopoeme* – expoziție de sculptură (București), *Vârsta de bronz*, *Europa Artium*, Sculptura românească în lemn în sec. XX, Salonul Județean de pictură și sculptură (Cluj-Napoca), Expoziție de plastică mică (Alba Iulia), Expoziția Cenaclului U.A.P. Bistrița (Montreuil, Franța) etc.
- diverse **manifestări internaționale, tabere de sculptură, stagii de studii** - 1995, Paris, Franța – Centrul Cultural „Georges Pompidou”, expoziția retrospectivă Constantin Brâncuși, 1998, Veneția, Italia – Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică, 2005, Veneția, Italia – Bienala Internațională de Artă, 2007, Veneția, Italia – Bienala Internațională de Artă, 2009, Liege, Belgia – Ecole Supérieure des Arts Saint-Luc, Bursa individuală de mobilitate prin programul ERASMUS etc.
- **lucrări cu caracter monumental** – bust Liviu Rebreanu (Bistrița), bust Ioan Buteanu (Carei), mozaic decorativ alegoric (Sălaj), mozaic monumental, Teatrul de vară din Moldova-Nouă.
- **apariții în anumite publicații:** *Lexiconul artiștilor români contemporani UAP din România, filiala Cluj*, Editura Genesis-Tipo, Cluj-Napoca, 1998, Moise, Dorel, *Noțiuni anatomice în anatomia artistică*, Editura Polian, Cluj-Napoca, 2001, *The School of Cluj Artists – Professors of the University of Art and Design* – catalog; tipar: IDEA design & print, Cluj-Napoca, 2006 etc.
- **lucrări în muzee, spații publice, în colecții particulare** în țară și în străinătate.

Victor Rebengiuc în recital poetic la Sinagoga Bistrița

Întâlnire estivală – Virgil Rațiu, Ioan Pinteș, Alexandru Cățăuan, George Vultureșcu, Olimpiu Nușfelean

Ovidiu Pecican, Oliv Mircea, Vasile Filip, Alexandru Cristian Miloș, David Dorian – la Galeriile de Artă din Bistrița

Olimpiu Nușfelean, Ion Moise, Andrei Moldovan la simpozionul dedicat scriitorului Francisc Păcurariu, Primăria Teaca

Foto-album cu scriitori

În „Cuibul visurilor” din Maieru – Vasile Borș, primarul comunei, Lazăr Ureche, Sever Ursa, Icu Crăciun

Alexandru Petria, Alexandru Cristian Miloș, Menuț Maximilian

Prezentarea revistei *Mișcarea literară* la Mănăstirea Moliset. Sunt prezenți: Traian Parva Săsărman, Ștefan Negreanu – primarul comunei Târlisua, Grigore Man, Al. Câțcăuan, Laurențiu Daboc – starețul mănăstirii, P.S. Florentin – episcopul Diocezei greco-catolice de Cluj-Gherla, Ion Moise, Andrei Moldovan, Olimpiu Nușfelean

Al. Câțcăuan, Axente Horoba, Olimpiu Nușfelean, Laurențiu Daboc – starețul mănăstirii, Andrei Moldovan, Ion Moise, Ștefan Negreanu

La Căminul cultural din Groșii Țibleșului: Traian Parva Săsărman, Mircea Măluț, Alexandru Câțcăuan, Nicolaie Burzo – primarul comunei

Olimpiu Nușfelean, Grigore Man, Victor Știr

Pe urmele lui Ben Corlaci

Olimpiu Nușfelean prezintă „dosarul” Ben Corlaci din nr. 2 al revistei *Mișcarea literară*

Ion Moise, Nicoară Mihali

Alexandru Baumgarten, invitat al Clubului Saeculum din Beclean

Imagini din sală în timpul conferinței „Filosofia genului”

Simona Konradi, Tania Budișan, Olimpiu Nușfelean, pr. Ioan Mărginean, Andrei Cherhaț, George Harosa, Valentin Falub, Mircea Cupșa, Liviu Pop, Ștefan Mureșan

Alexandru Baumgarten, Luigi Bambulea, Aurel Podaru – patronul clubului, Andrei Moldovan, Ștefan Mihuț, Ioan Șimon, Ionela Silvia Nușfelean

Clubul Saeculum

Olimpiu Nușfelean prezintă revista *Mișcarea literară*

Clubul Saeculum marchează 9 ani de prezență în câmpul literelor bistrițene

Gheorghe Grigurcu citește în cadrul Festivalului Internațional de poezie 2011 de la Sighetu Marmăției. Îi stă alături poetul Vasile Muste, organizatorul festivalului.

Olimpiu Nușfelean, Szentmártoni Iános, președintele U. S. din Ungaria, traducătorul și Ion Mureșan la Radio Sighet

Cassian Maria Spiridon

Adrian Alui Gheorghe și Aurel Ștefanache

Festivalul Internațional de poezie Sighetu Marmăției

Ofelia Prodan, Gavril Țarmure, Paul Vinicius

Gheorghe Pârja, Szentmártoni Iános, primarul comunei Cicârlău, Vasile Proca – la Desești

Cu ocazia împlinirii a 40 de ani de activitate, Cenaclul „George Coșbuc” din Bistrița a fost invitat la Radio Târgu Mureș.
Gazda emisiunii: Valentin Marica.

Alexandru Cățcăuan, Ion Moise, David Dorian,
Marilena Toxin, Al. Olteanu, Mircea Măluț

Victor Știr

Maximinian Menuț

Cenaclul “George Coșbuc” la Radio Târgu Mureș

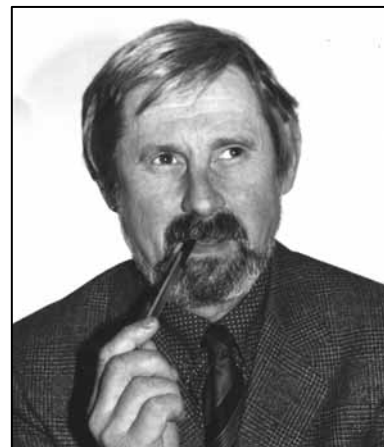

Membrii Cenaclului „George Coșbuc”
în studioul Radio Târgu Mureș

Popas la Muzeul Etnografic din Reghin

Lucian PERȚA

Liviu Ioan Stoiciu

Toate îmi merg prost
(din *Mișcarea literară*, nr. 2/2011)

Toate îmi vor merge prost, mi s-a spus,
dacă mai fac pe martorul mineriadelor,
ba s-ar putea chiar să mor
fiindcă li se întâmplă multe accidente poezilor
care, din diferite motive, nu-s
de acord cu fanionul roșu
și cred că trăiesc într-o lume paralelă.
Eu am înțeles imediat reproșul,
că reproș a fost în fază inițială.
Ulterior, când am vrut să delimitez
generația '70 de generația '80, ce să vezi,
nu mai puteam să creez
nimic nou, modern, fiindcă, să nu-ți vină să
crezi,
toate creațiile îmi alunecau rapid spre
postmodern.

Nici așa nu a fost bine. Mi s-a imputat
că versurile mele alunecă periculos spre Auden
și, din pricina vizionarismului liric savant,
s-ar putea să-mi pierd memoria.
S-a mai întâmplat. Și
apoi, când memoria îmi va reveni,
dacă îmi va reveni, voi fi
condamnat să scriu numai
poeme aristocratice pentru noua
generație de aristocrați portocalii...
Mă doare-n cot de indicațiile lor –
eu voi scrie cum știu, nu cum îmi cer,
violentând realitatea tot mai eterogen,
conștient că sunt în literatură un reper,
că doar mă trag de la Homer!

Andrei Lazăr

Se scutură copacii
(din *Mișcarea literară*, nr. 2/2011)

E groaznică și dezolantă situația,
Toamna, când se scutură copacii.
Toți poezii își axează creația
Pe faptul acesta, deși, săracii,
N-au nicio vină, sunt de părere,
Că vine gerul și le-ngheață frunzele
Ca și la noi apa-n calorifere,
Sau nouă nasul, urechile și buzele.
Desigur că măturătorii de stradă cu amar
Îi înjură, dar așa înjură ei
Și guvernul și consilierii și pe primar
Și, dacă-i plătești, înjură pe cine vrei!
Când bate vântul după ce-au măturat,
E-adevărat concert de-njurături în surdina,
Dar eu, ca poet adevărat, nu mă las intimidat
Și le explic că legea gravitației-i de vină.
De aceea, la noi în oraș, când copacii se scutură,
Nimeni nu mai e supărat sau nervos –
Măturătorii stau în extaz, sprijiniți în mătură,
Și așteaptă până când toate frunzele sunt jos!

Amelia Stănescu

**Parodii
pur și simplu**

Ești una cu pământul
(din volumul *Mecanica firii*, Ed. Paralela 45,
Pitești, 2005)

când devii una cu poezia,
ți se aștern la picioare
toate cele, precum hârtia

deja mie mi-e frică să pășesc
când merg la plimbare

mecanica firii, însă, mă-mpinge-nainte

și simt cum mă urmăresc
căutătorii de cuvinte

scheletul meu îi ispitește,
e chiar ceva veridic,
dar, Doamne mă ferește,

fugind să nu mă-mpiedic!

Ionel Ciupureanu

Bravo mie

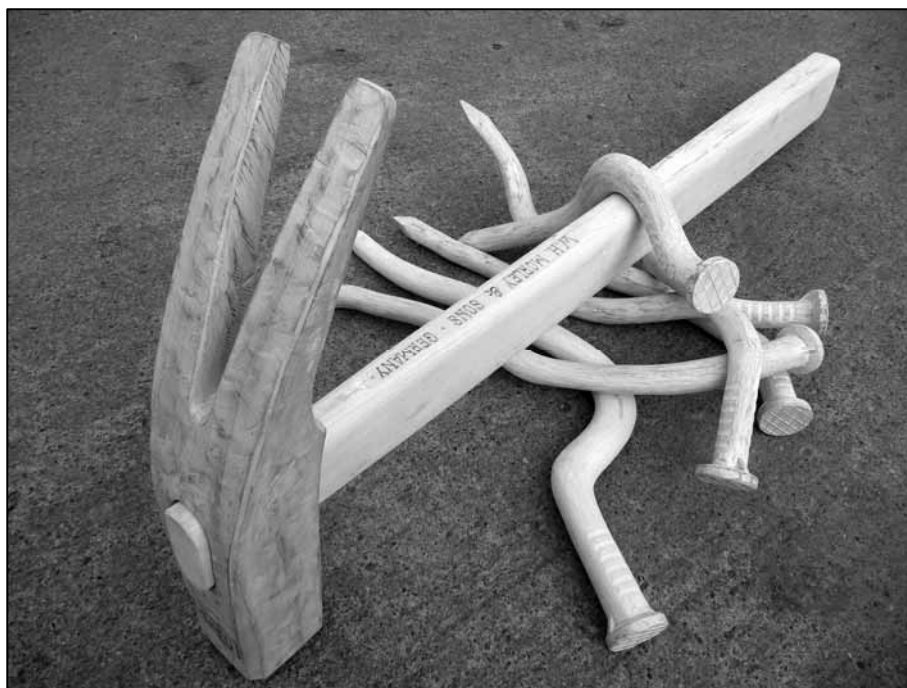
(din volumul *Mișcări de insectă*, Casa de editură „Max Blecher”, Bistrița, 2010)

adormisem și mă gândeam ce s-ar spune
despre mine dacă aş scrie texte de manele
pentru ceva formație punk de otova

se făcea că oamenii treceau pe lângă mine
și spuneau: pace poetului! – grele
probleme a depășit trăind la Craiova!

Numai câinele meu, Amos,
posesorul unor fălci cum nu mai există ca
acele,
nu e de acord și latră la mine amenințător și
gros

treaba lui, dar nu e frumos!

Instrumentele supliciului

CITITOR DE REVISTE

Contemporanul, fondat în 1881, face, anul acesta, 130. În

Contemporanul – Ideea

Europeană nr. 8/2011, Nicolae Breban, directorul revistei, scriind despre *Stalinism* și făcând referire la artificiala instaurare în '47 a lungii „ierni a nemulțumirii noastre”, se miră retoric: „Cum să fii pregătit pentru o inimaginabilă tortură, umilintă josnică și moarte! Și ce fel de moarte!...”, când comunitatea românească a fost înghesuită „în niște forma așa-zis administrative, care iute au fost înlocuite de alte așa-zise forme ale gândirii pentru care nu numai că nimeni nu era, dar nici nu putea fi pregătit!” Analizând romanul *Emoția* de Mirela Stăciunlescu, Alex Ștefănescu spune că aceste „este foarte bine scris, amintindu-ne de vremurile bune ale literaturii noastre, când limba română era respectată și pusă în valoare de scriitori. Multilingvismul autoarei are drept efect, printre altele, această virtuozitate în folosirea limbii materne.” În exclusivitate pentru Conte, Ștefan Borbély prezintă un *Simpozion Culiuanu* desfășurat la Oxford. Scriind despre *Incursiuni în literatura Diasporei și a disidenței* de Gheorghe Glodeanu, Răzvan Voncu este de părere că lucrarea „propune o poziție teoretică nouă și prin aceea că exilul nu mai este privit ca un fenomen static, ci ca unul dinamic.” Polemică, Aura Chirsti scrie despre disidența scriitorilor Nicolae Breban și Paul Goma, Adrian Dinu Rachieru identifică adevărul ca supratemă a romanelor lui Dumitru Radu Popescu, Liviu Ioan Stoiciu ne întrebă, în secret, ce ne mai face îngerul păzitor, Ștefania Mincu face un portret critic „risipitorului” Ion Mureșan.

Revista scoate și un supliment aniversar, *Sub semnul Ideii Europene*, ce reflectă activitatea de douăzeci de ani a prestigiosului Club de Dialog – Ideea Europeană. La 130 de ani, vom spune și noi – ca Aura Christi: „cine se joacă de-a destinul... devine destin.” Îi urăm *Contemporanului* să-și onoreze pe mai departe destinul, adică să onoreze cu același succes și cu... măreție... literatura!

Cu ediția din septembrie, revista ***Nord Literar*** din Baia Mare

marchează 100 de numere. Gheorghe Glodeanu, directorul revistei, se ocupă, în cronică sa literară, de studiul *Metamorfozele oglinzii. Imaginarul jurnalului literar românesc* de Anca Ursa, apărut la Limes în 2006, căruia îi remarcă riguroasa investigație doctorală, analizele pătrunzătoare de text și competențele incursiuni în poetica autoficțiunii. Augustin Cozmuța scrie despre Ion Pop (*În fața mării*), Izabella Krizsanovszki – despre eseistul olandez Herman Pleij, Florian Roatiș – despre Ioan Țiplea, Daniela Sitar-Tăut – despre Teresia Bolchiș-Tătaru, Dumitru Micu – despre virtuțile prozei poetice, Constatin Cubleşan

recitește *Vânătoarea regală* de D. R. Popescu iar Mircea Popa face o legătură exegetică între pamfletul în proză și pamfletul în versuri, plecând de la Tudor Arghezi și ajungând la Ștefan Baciuc. Sunt prezenți cu poeme: Ioan Es. Pop, Gh. Pârja, Ioan Moldovan, Echim Vancea și G. Vulturescu. La moment aniversar, *Nord Literar*, după o punere în temă de Săluc Horvat, este salutat de Cătălin Cherecheș – primarul Municipiului Baia Mare, Constantin Cubleşan, Dumitru Micu, Ioan Es. Pop, Ioan Moldovan, Irina Petraș, Olimpiu Nușfelean, Elena Liliana Popescu și Vasile Dan. În numele *Mișcării literare*, Olimpiu Nușfelean spune: „Faptul că la Baia Mare apare un mensual de talia revistei *Nord Literar* nu face decât să ne întărească încrederea în izbânda literaturii marcată într-o realitate care pare mai mult ostilă literaturii. Nu-i doar un câștig al provinciei literare, care tinde să dispară grație atât internetului, cât și propunerilor și provocărilor literare pe care le gestionează, ci și al unui spirit literar aflat mereu în construirea normalității din lumea în care trăim, din lumea literelor. *Nord Literar* exprimă și onorează un fenomen literar maramureșean important și seducător, specific, de primă mărime, conectat direct la actualitatea literară națională. Mă bucur să regăsesc în paginile revistei nume și teme, creații literare, aprecieri critice, traduceri, care întregesc oglinda literaturii de azi. Redacția revistei – formată din profesorul universitar și criticul Gheorghe Glodeanu, din istoricul literar Săluc Horvat, din Augustin Cozmuța, Daniela Sitar-Tăut, Adela Naghiu, dintr-un grup puternic de redactori asociați – a dobândit experiență redacțională și și-a înscris demersul într-un benefic program literar. Nu trebuie să uităm nici sprijinul acordat de instituțiile județene sau orășenești, care, în ciuda dificultăților... financiare, sunt alături de revistă. *Nord (literar)* înseamnă, cred, și căutare a înălțimii și direcției (literare), ilustrare fericită a literaturii în curs. Urăm revistei din Baia Mare numere cât mai multe, măsurate nu doar într-un deceniu ci în decenii de apariție, ediții cât mai importante și mai trainice!”

Apostrof, nr. 8/2011, publică, la rubrica Dosar, prin grija lui

Nicolae Mocanu, o scrisoare inedită a lui Emil Cioran către Sextil Pușcariu, trimisă din Paris la 25 martie 1942, prin care tânărul filosof solicita o intervenție pentru prelungirea pașaportului ... Răspunsul lui Sextil Pușcariu rămâne deocamdată necunoscut. Mircea Flonta, scriind despre *Naționalul la Lucian Blaga*, observă la un moment dat că, „Deși a fost mult timp activ în presă, Blaga nu a fost deosebit de interesat de viața politică în general, nu a avut considerație pentru politica de partid și a manifestat indiferență pentru confruntările ideologice din România interbelică. Acceptarea singurei funcții publice pe care a deținut-o o perioadă foarte scurtă de timp, la Ministerul

Afacerilor Externe, a reprezentat doar onorarea unei obligații personale față de premierul Octavian Goga și soția acestuia.” Marta Petreu îi ia un interviu la Ovidiu Pecican. Făcându-i o amplă cronică la romanul *Cărțile cu Alfonz* de Virgil Rațiu, cu ocazia reeditării, Ion Bogdan Lefter apreciază că această carte „îi consacră lui Virgil Rațiu un loc în avanscena prozei noastre din ultimele decenii (și) capătă acum, la reeditare, un contur impunător. (...) Cu (...) structură flexibilă și cu un principiu hazliu de proliferare, *Cărțile lui Alfonz* dezvoltă o satiră tăioasă la adresa provincialismului.”

Dintr-un Raport de activitate al Comitetului Director alUSR, ce ține

locul editorialului revistei *SteaUA* nr. 8/2011, în care se face o enumerare a câtorva realizări din acest an al Uniunii, află că „Acestea și altele sunt dovada faptului că USR nu se află nici în criză, nici în vrie, după cum au afirmat unii dintre contestatarii noștri.” Invitații revistei sînt Daniel Bănulescu, Nicolae Coande și Robert Șerban, care răspund la cîteva întrebări legate de condiția scrisului și a scriitorului. La cronică literară, Ovidiu Pecican se ocupă de Toz grec de Ioan Petru Culianu, Alex Goldiș – de La două zile distanță de Marin Mălaicu-Hondrari și Victor Cubleșan – de Evanghelia după Maghizi de ASergiu Vălcu. Revista publică două poeme de Aurel Rău.

În *Cronica* nr. 8/2011, Valeriu Stancu scrie despre românism, reflectat în atitudinea celor

apropiați, amintindu-și, printre altele, cu un umor... amar, cum „Educația patriotică mi-o desăvîrșea mama, care găsisse o metodă inedită de a mă face să-mi iubesc neamul și țara: una-două îmi cînta. Cum mă prindea pe lîngă fusta ei, cum își începea opera de îndoctrinare muzical-românească a fiului. Mai trebuie să spun despre ce-mi cînta mama? Despre români, bineînțeles! Cîntece interzise pe vremea aceea, cîntece pentru care unii compatrioți au fost duși în lagăre de muncă forțată, în pușcării politice, la canal sau chiar la moarte.” Daniel Corbu scrie despre postmodernism, satul planetar și arta cotidiană, Adi Cristi face un elogiu al revoluționarilor rămași în viață, iar Emilian Marcu trece la pas prin Bucovina, într-un excurs reportericesc. Emanuela Ilie se ocupă de poezia lui Dan Bogdan Hanu. „Salonul literar” e dedicat poetului Traian Mocanu. Într-o „arheologie a spiritului”, Bogdan Mihai Mandache se ocupă de *Basmul* lui Goethe, realizînd de asemenea un interesant breviar filosofic francez. Alexandru Dan Ciochină face o cuprinzătoare trecere în revistă a... revistelor literare.

Cafeneaua literară nr. 9/2011 (director Virgil Diaconu) adresează, prin

Ion Lază, un Adio! lui Costi Stan, plecat recent dintre noi, un scriitor „dedicat trup și suflet scrisului său și

literaturii în general”, constatînd cu amărăciune că „La despărțirea de Constantin Stan (de la Casa Monteoru, n.n.) nu am văzut niciun tînr dintre cei pe care i-a sprijinit și lansat, pe care i-a învățat la Facultatea de jurnalistică.” La rubrica „Atitudini”, Magda Ursache se ocupă de „loviturile de dosar” în cazurile Cezar Ivănescu și Nicolae Breban, iar Gheorghe Grigurcu – de poezia lui Ștefan Aug. Doinaș. Adrian Dinu Rachieru scrie despre Emilian Galaicu Păun iar Radu Voinescu – despre experiența poemului în proză la Octavian Mihalcea. Alexandru Jurcan publică un grupaj de proze scurte.

Hamlet, zadarnicul
Hamlet se numește
poemul lui Daniel
Corbu scris pentru

revista *Caiete Silvane* nr. 8-9/2011. *Literatura ca terapie* se intitulează cronică literară dedicată de Viorel Mureșan volumului de versuri *Poeme pentru cei care citesc în liniște* semnat de Olimpiu Nușfelean, un poet la care „ficționalizarea realității armonizează cu imaginarul autoreflexiv, iar modul de a trăi un poem e acela în care conținutul și forma converg.” Marcel Lucaci prezintă *Despre frumusețea uitată a vieții* de Andrei Pleșu, „unul dintre intelectualii de elită ai României postrevoluționare”. Într-un interviu luat de Ella Vereș, Mircea Cărmărescu mărturisește că „Se poate scrie literatură absolut oriunde în lume, cu minime condiții de viață”. Viorel Tăutan publică un reportaj de călătorie la Roma. Ștefan Doru Dăncuș prezintă trei cărți: *Țigani, aurul și diamantele* – de Samson Iancu, *Diminețile Domnului* – de Virgil Diaconu („una dintre marile voci poetice ale contemporaneității”), *Ruga de veci* – de Ioan Dorel Todea. Mai semnează versuri Horia Mocanu și Vlad Moldovan. Büki Attila (Ungaria) publică drama *Pești de hîrtie*. (O.N.)

Poesis nr. 4-5-6/2011. La rubrica „Antologia Orfeu” a revistei

semnează Vasile Gogea și George Stanca. Vasile GOGEA, în *Spovedanie*: „Prea ușoară, Doamne/ prea abstractă/ crucea./ Durerea n-o simt/ remușcările nu mă cuprind/ în măsura cuvenită/ iubirea mea e infinită/ și ura neputincioasă./ Mărturisesc adevărul/ și găzduiesc minciuna/ cu aceeași ușurință./ Pe tatăl meu l-am trădat/ iar fiului meu/ îi voi lăsa moștenire/ disprețul nerostit/ al prietenilor./ Credincios/ femeii mele am fost/ doar din trufie./ Am fost mereu altul/ și astfel am răătăcit/ de mine”. Mai publică lirică: Andrei Zanca, Sterian Vicol, Florin Dochia, Filip Köllö. Redacția evocă manifestarea de la Braniștea și Bistrița, din 15 aprilie 2011, „Întîlnirile Radu Săplăcan”. Cronici literare și recenzii seamnează: Lucian Alexiu la *Poemul invectivă și alte poeme* de Geo Bogza (Ed. Jurnalul Național, 2010), Viorel Mureșan la *Cartea ALCOOL*, de Ion Mureșan, partea a 2-a (Ed. Charmides, 2010), Daniela Sitar-Tăut despre *Anarhie*

cu pauză de ceai, poezii, de Pavel Gătăianțu, poet român din Serbia, Dumitru Hurubă la volumul de versuri *Lucruri și limbaje* de Mircea Stâncel (Ed. Limes, 2009), Ioan Nistor la antologia poetică *Ceremonia risipirii* de Valeriu Stancu (Ed. Tipo Moldova, 2011), Gheorghe Mocuța despre volumul *Când au venit imaginezii* de Petru M. Haș (Ed. Brumar, 2011), Radu Voinescu despre cartea de poeme, cu un titlu oarecum excentric, fructedemare@yahoo.com, de Corneliu Antoniu (Ed. Fundația Culturală Antares, Galați, 2010), Florina Juncu la *Vise fără somn* de Ion Bala (Ed. Dacia XXI, 2010). Dintre cronici, excepție face cea semnată de George Vulturescu, nu la o carte de poezie, ci la un roman, **Acasă, pe Cîmpia Armaghedonului**, de Marta Petreu (Ed. Polirom, 2011 – serie de autor), cronică ce dorește să atragă atenția asupra romanului unei poete și exegetei „bolilor filosofilor”. G.V. invocă volumele de poezie ale autoarei: *Loc psihic*, *Poeme nerușinate*, *Cartea mâniei*, *Apocalipsa după Marta*, *Falanga*, *Scara lui Iacob*, față de care scriitura românească a Martei Petreu nu este o surpriză. Concluzia lui G. V.: „Scrișul e o pastă groasă, pe alocuri mocirlos (**fidelitatea pentru un tipar transilvan** vine, în primul rând, prin limbaj, prin foarte multe cuvinte ale geografiei locale: (*merindare cu cipcă, lèveșe de găină, stelaj, bășăguță în mână, ojină, tureac, leliucă, cionturi, ticlăzău, acaș, pustuță, candiraș, conopei, mere oarșane, șurș, măgăzîn, strujac* etc. etc.) care dau senzația de loc izolat, insular. Dar în suvoiul său duce mereu pepite de aur rupte din rocile lăuntrice. Oazele de poezie sunt ca acele *focuri vii* de pe dealuri care ard anul *rău* încheiat și-i purifică pe cei prezenți pentru un nou început. **Acasă, pe Cîmpia Armaghedonului** este un roman al unor psihisme, în care auto-referința și transgresarea genealogică a unei familii, prin alterări și *altoiri*, îmbogățește saga satelor transilvane cu unul dintre cele mai memorabile personaje”.

România literară nr. 31/2011. La începutul lunii august a fost prezent în România, la București, „filozoful actualității”, romancierul și eseistul francez Pascal Bruckner cu prilejul lansării volumului *Paradoxul iubirii* (Ed. Trei). Marieva Cătălina Ionescu i-a luat un interviu care vizează mai ales noua carte, apărută acum și în traducere românească. În *Paradoxul iubirii* autorul vorbește despre faptul că lumea occidentală din zilele noastre urmează, în dragoste, un model cumulative, bazat mai degrabă pe suprapunere decât pe succesiune, romantic și în același timp libertin, altruist și capricios, curtenitor și pornografic..., un palimpsest amoros care conține nenumărate paradoxuri. **Întrebare:** Spuneți undeva că cei doi parteneri din cuplurile de astăzi tind să se elibereze unul de celălalt pentru a deveni liberi împreună. Dar oare nu cumva o primă condiție ar fi să ne eliberăm întâi pe cont propriu, să devenim *unul*, o ființă perfect autonomă și unitară? Deci să parcurgem

drumul în sens invers, pentru ca necesitatea eliberării să nu mai intervină după aceea, în cuplu? **Răspuns:** Căutăm, într-adevăr independența. Marea teamă a cuplurilor de astăzi este teama de angajament. Atunci când formează un cuplu, oamenii nu vor să piardă exact această calitate pe care o au fiind celibatari, independenți. În același timp, am vrea să fim nici independenți, nici dependenți, am vrea să beneficiem de toate avantajele libertății, având și toate privilegiile unei relații. Acesta este visul imposibil, evident irealizabil, al cuplurilor moderne. **Întrebare:** Aveți un program strict pentru scris? Scrieți și când călătoriți? Luați notițe? **Răspuns:** Da, lucrez foarte mult. Lucrez în fiecare zi, uneori și seara. În perioadele în care scriu intens la o carte, lucrez și sâmbăta, și duminica. **Întrebare:** Țineți jurnal? **Răspuns:** Nu, nu țin jurnal. Nu am blog, nu am site, nu sunt pe Twitter, nu sunt pe facebook.

Observator cultural nr. 328. Doina Uricariu a câștigat în primăvară

Premiul special al publicului revistei Observator cultural cu **Maxilarul Inferior**, o carte care pleacă de la reconstrucția fizică a feței tatălui său, rănit la Oarba de Mureș, în 1944, și care zugrăvește – nu numai prin dialogul cu regina Ana, ci și printr-o imensă iubire față de familie, dinastie, tradiție – un adevărat Almanah Gotha al Europei – se afirmă în preambulul interviului cu Doina Uricariu, un interviu cuprinzător și lămuritor despre recente sale cărți, în special despre **Scara leilor** (Ed. Polirom, 2011), carte prezentată cititorilor în mai multe întâlniri organizate în țară, o temeinică și argumentată lucrare despre rezistența regelui Mihai și a poporului român față de regimul sovietic de ocupație. În **Scara leilor** – care conține stenograme, telegrame, rapoartele Serviciilor Secrete și ale diplomaților acreditați la București sau ale unor membri ai Comisiei Alianților – aflăm cum regele Mihai a respins și a tergiversat toate deciziile care i s-au impus de către sovietici. Doina Uricariu: „A tras de timp și concomitent a tras un continuu semnal de alarmă. Era circumspect cu asigurările pe care i le dădeau aliații. Câți știu azi de fluturașii cu declarațiile lui Molotov, împrăstiate de bombardierele americane, cum că rușii nu doresc schimbarea regimului în România și n-au pretenții la teritorii românești? Declarațiile sovieticilor trebuiau să fie întoarse pe dos precum o mânășă. Cuvintele exprimau exact contrariul faptelor. Regele era conștient că nu vom fi eliberați, ci ocupați, și cerea permanent să se stipuleze în documentele armistițiului data ieșirii României din războiul în care am fost de partea lui Hitler, dată la care armatele sovietice urmau să părăsească teritoriul României. S-a împotrivit numirii lui Petru Groza ca premier, pe 6 martie 1945, până ce Malinovski, președintele Comisiei de armistițiu, a început să plimbe pe străzi tancurile sovietice. (...) Majestatea Sa a trimis documente, declarate ostile față de sovietici. Și-a exprimat dezacordul față de presiunile și negocierile prin

ultimatum practicate de sovietici. Documentele au fost expediate americanilor, englezilor și, în copie, sovieticilor, prin generalul Susaikov, adjunctul lui Malinovski. E de notorietate scrisoarea regelui, expediată lui Roosevelt, în ianuarie 1945, în care prezenta, pe vreo 30 de pagini, distrugerea democrației în România, ingerințele grave și toate acele ultimatumuri date de Molotov, Vișinski, Malinovski”...

Tribuna nr. 215/august 2011. Din sumar rezultă că e vorba și despre

oameni și cărți care într-un fel sau altul au legătură cu Bistrița. Ion Radu Zăgreanu, critic literar, scrie despre cartea *Cărările diversiunii* de Sergiu Pavel Dan (Editura Dacia, Cluj, 2009), un îndreptat despre diversiune și efectele ei. Ce înseamnă diversiune? Înseamnă: deturnare, abatere, manipulare, mistificare, deviere a intențiilor gândurilor sau rosturilor cuiva. „Diversiunea este sprijinită pe calomniere, pe răstălmăcire, pe perturbarea unor festivități, pe instigarea la răzmeriță, pe racolări de martori mincinoși, pe înscenări, incendieri puse pe seama adversarului” etc. Se aduc, pentru început, argumente și exemple din *Hamlet* de Shakespeare, *Demonii* de Dostoievski, *Primarul din Casterbridge* de Thomas Hardy, *Înmormântarea lui Urcan Bătrânul* de Pavel Dan. Deturnarea de tip politic a fost folosită și este pomenită, de exemplu, la: Caesar, vidanjorii Căderii Bastliei, Iosif al II-lea în raport cu Horea, Cloșca și Crișan, la Goebbels și Hitler etc., iar mai încoace, în jurul nostru, la Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ceaușescu, Ion Iliescu, și încă or mai fi câțiva. Ion Vlad și Ion Pop, primul pe una, al doilea pe două pagini, scriu despre

cartea de poezie a lui Ștefan Manasia, *motocicleta de lemn*, apărută la Editura Charmides, Bistrița, 2011.

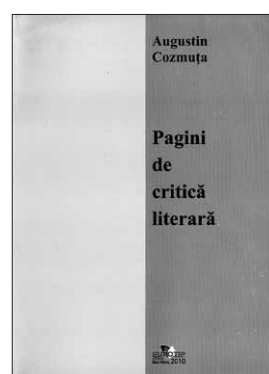
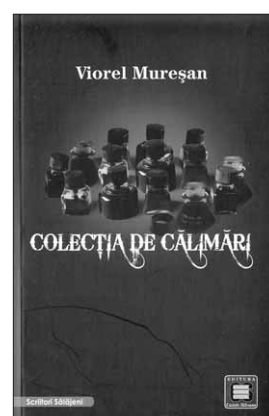
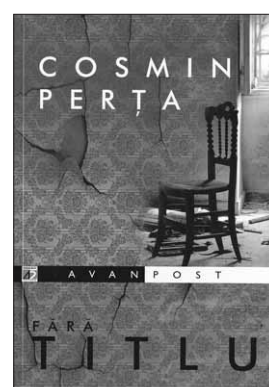
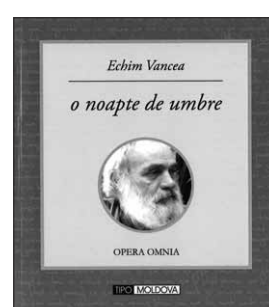
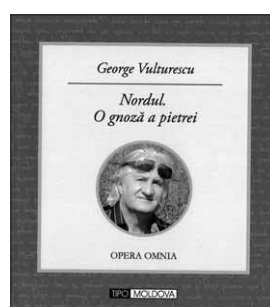
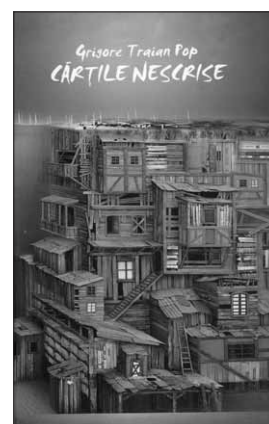
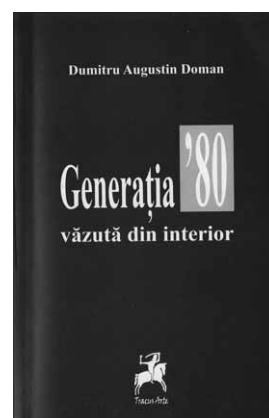
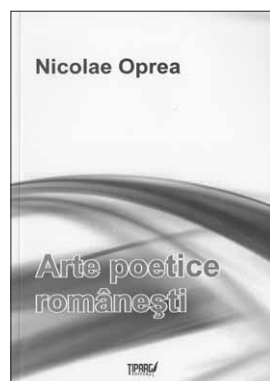
Două pagini de poezie semnează Alexandru Văsieș, din ciclul *Fantefine*. Citez la întâmplare: „Ieși acum în stradă că cine a pus tomberoanele/ o să le și ascundă/ Lumea așteaptă calificarea/ cine le-a montat-o va sugruma și trompetele/ apoi ierbicidatul pe creier// cât mai aștept focurile/ îți servesc bucățile rele ale dimineții/ dacă vrei îți umblu la milă/ cine a scos începutul de seră & resturile, blindatele roșii/ ieși să ne vedem puțin după ce ne-am educat”.

Vasile Gogea nu are legătură cu Bistrița, deși are chiar multe, trebuie pomenit pentru minunatul articol scris în memoria poetului Mircea Ivănescu, o notă cu titlul: *Mircea Ivănescu murind, eu nu voi mai putea ajunge niciodată la Sibiu*. Vasile Gogea nu l-a întâlnit niciodată pe Mircea Ivănescu, deși trebuia să aibă loc evenimentul. În 1997, pe când i-a apărut la Polirom volumul *Fragmente salvate*, consorțiul scriitorilor din Sibiu (Radu Văcărescu, Iustin Panța, Octavian Hoandă) și din Cluj (Ion Mureșan, Alexandru Vlad) i-au organizat lui Vasile Gogea lansare la Sibiu a cărții pomenite, în prezentarea lui Mircea Ivănescu. Cum, necum, lansarea a avut loc, dar autorul, din pricini pe care nu le poate explica nimeni, nu a mai ajuns. Întâlnirea cu Mircea Ivănescu a fost ratată. Întâlnirea cu Poetul, cu Mopete, cum îi spuneau prietenii care i-au citit cărțile, este cu atât mai mult regretată de către Vasile Gogea, care se gândea, și de gând nu scăpa, cum Poetul, un mare traducător din operele lui Kafka, Joyce, Faulkner, Eliot, Fitzgerald, Musil, preocupat de acești inegalabili scriitori ai lumii, își programase timp, sincer, și pentru el, Vasile Gogea. (V.R.)

Arsenalul bunicii

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”

Ionel TĂNASE, *Tratat de estetică*